

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ МИНИСТРЛІГІ

«ЕУРАЗИЯ СУ ОРТАЛЫҒЫ» ҒЫЛЫМИ-ӨНДІРІСТІК БІРЛЕСТІК»
АКЦИОНЕРЛІК ҚОҒАМЫ

УДК 504.064
Мемлекеттік тіркеу №
Түг. №

БЕКІТЕМІН
Қазақстан Республикасының
қоршаған ортаны қорғау
вице-министрі
_____ Ысқақов
М.Н.
«__» _____ 2012 ж.

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ 2011 ЖЫЛЫ КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ТЕҢІЗ
ОРТАСЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ НЕГІЗДЕМЕЛІК КОНВЕНЦИЯСЫН
ОРЫНДАУ ТУРАЛЫ БАЯНДАМА**

«Қоршаған ортаны қорғау, қалпына келтіру және сапасын жақсарту уәжәне Қазақстан
Республикасының орнықты дамуына көшуін қамтамасыз ету бойынша қызметтер»
№ 001 бағдарламасы

(2012 жылғы 22 қазандағы №07-1-191 ҚР ҚОҚМ келісім)

«Еуразия су орталығы» ҒӨБ» АҚ
Бас директоры

Б.Қ. Бекнияз

Астана 2012 жыл

ОРЫНДАУШЫЛАР ТІЗІМІ

Орындаушы:

Географиялық ғылымдар кандидаты

С.Ахметов

Ахметов С.К.

МАЗМҮН

	РЕФЕРАТ	4
	БЕЛГІЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР	5
	КІРІСПЕ	6
1-ШІ БӨЛІМ	ТЕГЕРАН КОНВЕНЦИЯСЫНЫҢ ТАРАПТАРЫ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ ШЕШІМДЕРІ	7
	Тегеран конвенциясының Тараптар Конференциясының бірінші сессиясы	7
	Тегеран конвенциясының Тараптар Конференциясының екінші сессиясы	8
	Тегеран конвенциясының Тараптар Конференциясының үшінші сессиясы	9
	Тегеран конвенциясының Тараптар Конференциясының төртінші сессиясы	10
2-ШІ БӨЛІМ	ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТЕГЕРАН КОНВЕНЦИЯСЫН ОРЫНДАУ БОЙЫНША ІС-ӘРЕКЕТІ ТУРАЛЫ	13
	Жалпы мәлімет	13
	Жалпы ережелер	14
	Тегеран конвенциясы мен оның хаттамаларын орындауға бағытталған іс-әрекетке шолу	18
3-ШІ БӨЛІМ	ТЕГЕРАН КОНВЕНЦИЯСЫН ОРЫНДАУ БОЙЫНША ІС-ӘРЕКЕТІНІҢ БАСЫМДЫ БАҒЫТТАРЫ	42
	ҚОРЫТЫНДЫ	44
	ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКНАМА ТІЗІМІ	45
	А ҚОСЫМШАСЫ	46
	Б ҚОСЫМШАСЫ	59
	В ҚОСЫМШАСЫ	87
	Г ҚОСЫМШАСЫ	102
	Д ҚОСЫМШАСЫ	127
	Е ҚОСЫМШАСЫ	165

РЕФЕРАТ

Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны орындау жөніндегі ұлттық баяндама 45 бетте – есеп, 120 бетте – қосымшаларды қоса алғанда 165 бет көлемінде дайындалған.

Баяндамада мынадай негізгі сөздер тізбесі пайдалылғын: ОРЫНДАУ, ТЕГЕРАН КОНВЕНЦИЯСЫ, КОНФЕРЕНЦИЯ ТАРАПТАРЫ, ХАТТАМАЛАР, КОНВЕНЦИЯ ХАТШЫЛЫҒЫ, БОЛДЫРМАУ, БӘСЕҢДЕТУ, БАҚЫЛАУ, КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ЛАСТАНУЫ, ҚОРҒАУ, ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ, БИОЛОГИЯЛЫҚ РЕСУРСТАР, ҰЛТТЫҚ ІС-ҚИМЫЛ ЖОСПАРЫ.

Баяндама Қазақстанның Тегеран конвенциясы бойынша міндеттемелерін орындау жөніндегі іс-әрекетіне шолу жасау мақсатында дайындалған. Құжатта Тегеран конвенциясының Тараптары Конференциясының қабылдаған шешімдеріне, ҚР экологиялық заңнамасына және Қазақстанның Каспий теңізінің қоршаған ортасын қорғауға бағытталған бағдарламалық құжаттарына сараптама жасалған. Баяндаманы әзірлей мақсатында ҚР мүдделі мемлекеттік органдарына сұранымдар жіберілген. Ауыл шаруашылығы, төтенше жағдайлар, көлік және коммуникация, мұнай және газ, білім және ғылым министрліктерінен, Атырау және Маңғыстау облысы әкімшіліктерінен, «Қазмұнайгаз» ҰК» АҚ Каспий теңізінің қоршаған ортасын қорғауға бағытталған іс-шаралар туралы ақпарат алынған. Тегеран конвенциясын жүзеге асыру бойынша басымды іс-қимыл бағыттары жөнінде бір қатар ұсыныстар берілген.

Баяндама мемлекеттік, орыс және ағылшын тілдерінде дайындалған. Баяндамада Тегеран конвенциясының <http://www.tehranconvention.org> сайтында жарияланған материалдар (шешімдер, министрлердің мәлімдемелері, анықтамалар), «Әділет» ақпараттық-құқықтық жүйесінің <http://adilet.minjust.kz> сайтында жарияланған Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі, тиісті ҚР Президентінің жарлықтары мен ҚР Үкіметінің қаулыларын қоса алғанда, бір қатар нормативтік-құқықтық актілер, сондай-ақ ҚР мүдделі мемлекеттік органдардың ақпараты қолданылған.

БЕЛГІЛЕР МЕН ҚЫСҚАРТУЛАР

АҚ	-	Акционерлік қоғам
АҚШ	-	Америка Құрама Штаттары
БҰҰДБ	-	БҰҰ Даму Бағдарламасы
ЕО	-	Еуропалық Одақ
ЖШС	-	Жауапкершілігі шектеулі серіктестік
ЖЭҚ	-	Жаһандық экологиялық қор
КСІБ	-	Конвенция бойынша стратегиялық іс-қимыл бағдарламасы
КЭБ	-	Каспий экологиялық бағдарламасы
ҚКК	-	Қалалық коммуналдық кәсіпорын
ҚОӘБ	-	Қоршаған ортаға әсерді бағалау
ҚОМБ	-	Қоршаған орта мониторингі бағдарламасы
ҚР ҚОҚМ	-	Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігі
РМК	-	Республикалық мемлекеттік кәсіпорын
ТК	-	Тегеран конвенциясы Тараптарының Конференциясы
ҰКІЖ	-	Ұлттық каспийлік іс-қимыл жоспары
ФАО	-	БҰҰ Азық-түлік және ауыл шаруашылығы ұйымы
ХТҰ	-	Халықаралық теңіз ұйымы
ЮНЕП	-	БҰҰ Ұоршаған орта жөніндегі бағдарламасы
ЮНОПС	-	БҰҰ жобаларға қызмет ету жөніндегі басқармасы

КІРІСПЕ

Каспий теңізі жер бетіндегі ең үлкен ағынсыз суат болып табылады. Каспий теңізінің ерекше климаттық шарттары мен тұздылығына байланысты оңашалығы оның сирек кездесетін экосистемаға айналуына әкелді. Каспийде 400 шақты биологиялық түрлерді мекендейді.

Соңғы он жылдықтарда Каспий теңізінің қоршаған ортасына антропогенді жүктеме күшеюде. Теңізде және жағалаудағы аймақта геологиялық барлау мен мұнайды шығару жұмыстары жүргізілуде, айдын бойынша қарқынды көлік жолдары өтеді. Теңіз деңгейінің көтерілуіне байланысты консервіленген мұнай ұңғымалары және жағалаудағы мұнай кәсіптері, барлау ұңғымалары мен көлік құрылғыларындағы, сонымен бірге ластайтын заттардың шекарааралық тасымалдаулары Каспий теңізіне үлкен потенциалды қауіп төндіруде. Каспий теңізі алуан түрлі көздерден ластануда, олар барлық каспий маңындағы мемлекеттердің теңіздегі айдындарын қоса алғанда олардың аумағында орналасқан.

Каспий маңындағы елдер тек қана тиімді аймақтық ынтымақтастық арқылы Каспийдің сирек кездесетін экожүйесін сақтау мүмкін екендігін түсіне отырып, 2003 жылғы қарашада Тегеран қаласында Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғауға арналған негізгі құрал болып табылатын Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияға (Тегеран конвенциясы) қол қойған. Тегеран конвенциясы жалпы талаптар мен институционалдық тетіктерді қамтитын жалпы құқықтық негіз болып табылатын жалғыз ғана құқықтық халықаралық құжат. Конвенцияның мақсаты қорғау, сақтау, қалпына келтіру, Каспий теңізінің биологиялық қорларын орнықты және тиімді пайдалануды қоса алғанда оны барлық ластрану көздерінен қорғау болып табылады. Ол алдын алу, «ластаушы төлейді» және қол жетімді ашық ақпарат қағидаларын қоса алғанда бүкіл әлемде танылған экологиялық стандарттарға негізделген. Конвенция орнықты даму қағидаларына сәйкес Каспий теңізінің биологиялық қорларын тиімді пайдалану, теңіз ортасына әсерді бағалау, теңіз ортасының күйін бақылау, ғылыми зерттеулер және теңіз ортасын ластанудан қорғау әдістерін дамыту ұйғарымдарын қамтиды. Сондай-ақ, Тегеран конвенциясына сәйкес қойылған мақсаттарға жету үшін барлық шараларды жеке немесе бірлесіп қабылау және тиісті халықаралық ұйымдармен ынтымақтасу міндеті каспий маңындағы мемлекеттеріне жүктелген.

Конвенцияның ережелерін орындау бойынша нақты шаралар, процедуралар және стандарттарды қамтитын хаттамаларды әзірлеуді қоса алғанда Конвенция тараптардың Каспий теңізінің экологиялық мәселелерінің кең спектрі бойынша ынтымақтасуын ескереді.

Тегеран конвенциясы Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 13 желтоқсандағы №97 заңымен бекітілген. «Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны жүзеге асыру жөніндегі кейбір шаралар туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 28 тамызындағы №749 қаулысына сәйкес Қазақстан Республикасы Қоршаған ортаны қорғау министрлігі Конвенцияның Қазақстан Республикасының аумағында жүзеге асырылуын үйлестіретін ұлттық орган ретінде анықталған.

Осы есеп Тегеран конвенциясының Қазақстан Республикасында орындалуы туралы бірінші ұлттық баяндамасы болып табылады. Баяндама 2011 жылғы 12 тамызда Ақтау қаласында Тараптар конференциясының Үшінші сессиясында қабылданған стандартты есеп үлгісіне (Е Қосымшасын қараңыз) сәйкес дайындалған. Есеп Қазақстан Республикасының заңнамасын, программалық құжаттар, жоспарлар, декларациялар және тағы басқа құжаттарды талдау арқылы дайындалған.

1-ШІ БӨЛІМ. ТЕГЕРАН КОНВЕНЦИЯСЫНЫҢ ТАРАПТАРЫ КОНФЕРЕНЦИЯСЫНЫҢ ШЕШІМДЕРІ

Барлық қатысушылар - бес каспий маңындағы мемлекеттер Тегеран конвенциясын бекіткеннен кейін ол 2006 жылғы 12 тамызда күшіне енген. Конвенцияның 22-ші бабына сәйкес Тараптар конференциясының (ТК) Бірінші сессиясы 2007 жылдың мамырында Баку қаласында, Әзірбайжанда шақырылды. Конвенция күшіне енген кезден бастап ТК төрт сессиясы өткізілді.

Бірінші сессияда ұйымдастырушылық - процедуралық мәселелерге қатысты ТК алғашқы шешімдері қабылданған, екінші сессияда Конвенцияны орындау жөніндегі стратегиялық құжат - Конвенция бойынша Стратегиялық іс-қимыл бағдарламасы қабылданған, ал одан кейінгі сессияларда Каспий теңізін жер үсті көздерінен ластанудан қорғау және теңіздегі ірі мұнай төгілістеріне байланысты жағдайларында Тараптардың бірлесіп әрекеттесуіне заңды негіз болатын Конвенцияның екі хаттамасы – Ақтау хаттамасы мен Каспий теңізін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау туралы хаттамаға қол қойылды.

Тегеран конвенциясының Тараптары конференциясының Бірінші сессиясы

Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияның (Тегеран Конвенциясы) Тараптары конференциясының Бірінші сессиясы 2007 жылғы 23 - 25 мамыр аралығында Баку қаласында. Әзірбайжанда өтті.

ТК Бірінші сессиясына дайындық бөлігі 2007 жылғы 23-24 мамыр аралығында Гюлистан сарайында өтті, ал жоғары сегмент 2007 жылғы 25 мамырда Excelsior отелінде ұйымдастырылды. Бірінші сессияның жұмысына Тегеран конвенциясы тараптары - бес каспий маңындағы мемлекеттер - Әзірбайжан Республикасы, Иран Ислам Республикасы, Қазақстан Республикасы, Ресей Федерациясы және Түрікменстанның өкілетті өкілдері, сонымен бірге БҰҰДБ, ЮНЕП, ЮНОПС, Дүниежүзілік Банк, ХТҰ, ФАО, ЕҚ, Каспий экологиялық бағдарламасы, Bringing Environmental Understanding to All Ислам Иран Республикасының үкіметтік емес ұйымы және British Petroleumнің мұнай компаниясын қоса алғанда, мемлекетаралық және үкіметтік емес ұйымдардың бақылаушылары қатысты.

ТК Бірінші сессиясының күн тәртібіне сегіз мәселе енгізіліп, олар бойынша мынадай шешімдер қабылданды.

1. *Рәсімдер ережелерін қабылдау.* Рәсімдер ережелерін қабылдауды көздейтін Тегеран конвенциясының 22 бабы (с)-тармағына сәйкес Конвенцияның уақытша хатшылығы халықаралық келісімшарттардың басқарушы органдарының тәжірибесіндегі халықаралық нормалардың негізінде және Тегеран конвенциясының ерекшелігі және Каспий маңындағы елдердің Каспий экологиялық бағдарламасының аясындағы ынтымақтастық рәсім тәжірибесін есепке ала отырып, ТК рәсімдері ережелерінің жобасын әзірлеген. Рәсімдер ережелерінің жобасы 2005 жылғы 9-12 наурызда және 2006 жылғы 7-8 желтоқсанда Мәскеу қаласында, Ресей Федерациясында өткен үкіметтер ресми тағайындаған сарапшылардың екі аймақтық кеңестерінде қарастырылып, пысықталған.

ТК қатысушылары рәсімдер ережелерінің жобасын жан-жақты талқылап, оған бірқатар түзетулерді келіскеннен кейін ережелердің кейбір элементтері ТК Екінші сессиясында қарастырылады деген ұйғарымымен оны бекітті.

2. *Қаржы ережелерін қабылдау.* Тегеран конвенциясының 22 бабы 9 (с)-тармағына сәйкес Тараптар конференциясы өзі және өзінің қосалқы органдары үшін Қаржы ережелері бойынша шешімді қабылдайды. Осыған орай Конвенцияның уақытша хатшылығы қолданыстағы халықаралық келісімшарттардың органдарының қызметіне байланысты халықаралық нормалар мен тәжірибесінің негізінде Қаржы ережелерінің жобасын дайындаған. Қаржы ережелерінің жобасы үкіметтер ресми тағайындаған

сарапшылардың 2005 жылғы 9-12 наурыз және 2006 жылғы 7-8 желтоқсанда Мәскеу қаласында, Ресей Федерациясында өткен аймақтық кеңестерінде қарастыруға ұсынылған, бірақ жоба талқыланбаған. Тараптар жоба бойынша ескертулер мен ұсыныстарын жазбаша түрде жолдаған.

Осы мәселені қарастыру мақсатында Бірінші сессияның шеңберінде жұмыс тобы құрылды. Оның жұмысының нәтижесі бойынша құжат пысықталып, ТК шешімімен қабылданды. Тараптар Уақытша хатшылықтан бірінші қаржы мерзімге Конвенция бюджетін әзірлеуді сұрады.

3. Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенция бойынша жұмыстар бағдарламасы. Уақытша хатшылық әзірлеген және үкіметтер ресми тағайындаған сарапшылардың 2006 жылғы 7-8 желтоқсандағы Мәскеу қаласында, Ресей Федерациясында өткен аймақтық кеңестерінде үйлестірілген Тараптар конференциясының бірінші және екінші сессияларының арасындағы мерзімге арналған жұмыстар бағдарламасының жобасы Конференцияға ұсынылды. Тараптар конференцияның екінші сессиясына дайындық, Конвенция бойынша іс-әрекет жоспарын мен ұлттық іс-әрекет жоспарларын әзірлеу, сонымен бірге басымды саладағы хаттамалардың жобалары бойынша жұмысты аяқтау сияқты бір қатар іс-шараны қамтитын Конвенцияның бір жылдық бағдарламасы ТК шешімімен қабылданды.

4. Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияның ұйымдық құрылымдары. Осы мәселе жөнінде ТК қатысушылары бір қатар талқылаулар мен келіссөздер жүргізді, бірақ олардың қорытындысы бойынша келісімге қол жеткізе алмады. Конвенцияның ұйымдық құрылымдар мәселесі бойынша шешім қабылдауды тез аяқтау мақсатында осы мәселені Тараптар конференциясының екінші және одан кейінгі сессияларында талқылау туралы шешім қабылданды және тұрақты хатшылықтың орналасуы мәселесі шешілгенше ЮНЕП-тен уақытша хатшылық функциясын орындауын жалғастыруды сұрады.

5. Конвенция бюджетіне жарналар. ТК Тараптардың Конвенция бюджетіне арналған жарналарының сомасын белгіледі. Конвенцияға ұжымдық жарна сомасы 360 000 АҚШ долларын құрады, ал жарнаның Тараптар арасында бөлінген сомасы 72 000 АҚШ долларын құрады.

6. Басқа мәселелер. Тараптар конференциясының Екінші сессиясын 2008 жылдың бірінші жартысында Иран Ислам Республикасында өткізу туралы шешім қабылданды.

ТК жоғары сегмент жұмысының барысында делегация басшылары Бірінші сессияның қорытынды құжаты – министрлер мәлімдемесін (А Қосымшасын қараңыз) қабылдады, оған сәйкес Тараптар өздерінің мынадай нитеттерін білдірді:

- Екінші сессияда Тегеран конвенциясының үш хаттамаласына қол қою мақсатында олар бойынша аймақтық келіссөздерді жалғастыру, соның ішінде Биологиялық әртүрлілікті сақтау туралы хаттамасы (Г Қосымшасын қараңыз), Каспий теңізін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау туралы хаттамасы (Б Қосымшасын қараңыз), Қоршаған ортаға әсерді трансшекаралық тұрғыдан бағалау туралы хаттамасы (В Қосымшасын қараңыз) бойынша, сонымен бірге Мұнаймен ластануға әкелетін тосын оқиғалар жағдайындағы өңірлік әзірлік, ден қою және ынтымақтастық туралы хаттаманың мақұлдауын үдету;

- Уақытша хатшылықты балықшылықпен Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғаудың арасындағы өзара байланыс туралы шолу құжатын Тараптар конференциясының Екінші сессиясына дейін дайындауды сұрау;

- конвенцияның тұрақты хатшылығы құрылғынға дейін Уақытша хатшылық функциясын орындауын жалғастыруды және Конвенцияның ұйымдық құрылымдарына байланысты мәселелер бойынша шешім қабылдануын тездету мақсатында осы мәселелерді Тараптар конференциясының екінші және одан кейінгі сессияларында талқылауды жалғастыруды ЮНЕП-тен сұрау;

- Тегеранской конвенциясының 2009 жылғы бюджетіне 360.000 АҚШ долларын ұжымды қамтамасыз ету.

- Иран Ислам Республикасының Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияның күшіне енгенінің бірінші жылдық мерекесін 2007 жылғы 12 тамызда атап өту шақыруын қолдау және. Тараптар конференциясының екінші сессиясын 2008 жылдың бірінші жартысында Иран Ислам Республикасында өткізуге келісу.

Тегеран конвенциясының Тараптары конференциясының Екінші сессиясы

Тегеран Конвенциясының Тараптары конференциясының Екінші сессиясы 2008 жылғы 10-12 қараша аралығында Тегеран қаласында, Иран Ислам Республикасында, халықаралық конференцияларға арналған «Райизан» кешенінде өтті. Сессияға Тегеран конвенциясының бес Уағдаласушв Тараптарының өкілдері және БҰҰДБ, ЕҚ, ФАО, Қара теңізді қорғау жөніндегі комиссия, Каспий экологиялық бағдарламасын қоса алғанда үкіметаралық және үкіметтік емес ұйымдардың өкілдері қатысты.

ТК Екінші сессиясында негізгі үш құжат ұсынылды – Стратегиялық іс-қимыл бағдарламасы, Конвенция бойынша жұмыстар бағдарламасы және министрлер мәлімдемесі

Тегеран конвенциясының 18-ші бабына сәйкес Уағдаласушы Тараптар Каспий теңізінің теңіз ортасының ластануын болдырмау, азайту, бақылау және оны қорғау, сақтау, қалпына келтіру мақсатында, іс-қимыл жоспарын дайындау бойынша ынтымақтасуға міндеттейді. Осы баптағы міндеттемені орындау мақсатында ТК бірінші сессиясындағы министрлердің мәлімдемесіндегі Каспий экологиялық бағдарламасын және оның құралдарын Тегеран конвенциясының мақсаттарына сәйкестендіру қажеттілігін растауын назарға ала отырып, Конвенцияның стратегиялық жоспарының негізінде іс-қимыл жоспарының жобасы дайындалды. Жоба Үкіметтердің ресми тағайындаған сарапшыларының 2008 жылғы 5-6 мамыр аралығында Баку қаласында, Әзірбайжанда өткен және 2008 жылғы 8-10 қыркүйек аралығында Алматы қаласында, Қазақстан Республикасында өткен Екінші сессияға дайындық жөніндегі отырысында қарастырылған. Қарастыру барысында жоспарды «Конвенцияның Стратегиялық іс-қимыл бағдарламасына» (КСІБ) өзгерту және оны он жылдық мерзімге Тегеран конвенциясымен оның хаттамаларын іске асыру үшін жан-жақты, ұзақ мерзімді күн тәртібі және негіз ретінде тану қажеттілігі келісілген.

КСІБ қабылдау барысында Мұнаймен ластануға әкелетін тосын оқиғалар жағдайындағы өңірлік әзірлік, ден қою және ынтымақтастық туралы хаттамасының аясында аймақтық орталық құру мәселесіне ерекше назар аударылды

Талқылаулардың қорытындысы бойынша Мұнаймен ластануға әкелетін тосын оқиғалар жағдайындағы өңірлік әзірлік, ден қою және ынтымақтастық туралы хаттамасының жобасын дайындау жұмысын аяқтау барысында аймақтық орталық туралы мәселе бойынша шешім қабылданады деген ұғыммен ол туралы ескертпе тік жақшаларда қалдырылды.

Сонымен бірге, хаттамалар бойынша жұмысты аяқтау, Конвенцияны іске асыру бойынша аймақтық және ұлттық жоспарларды әзірлеу және ТК Үшінші сессиясына дайындық іс-шараларын қамтитын 2009 жылғы қаңтардан 2010 жылғы 31 желтоқсанға дейінгі мерзімге арналған Конвенцияның жұмыс бағдарламасын қабылдады. Осы құжатты қабылдау барысында Тараптар Конвенцияның бюджетіне 360 000 АҚШ доллары көлеміндегі ұжымды жарналарын қамтамасыз етуді растады.

Министрлер мәлімдемесінде Уағдаласушы Тараптар басымды төрт хаттама бойынша келіссөздерді аяқтау, КСІБ ұлттық іс-қимыл жоспарларын қабылдау арқылы іске асыру және Каспий теңізінің биологиялық ресурстарын сақтау және тиімді пайдалану жөніндегі үкіметаралық келісімді дайындау әрекеттерін жалғастыруға ниет білдірді

(А Қосымшасын қараңыз). Конвенцияның ұйым құрылымдары мәселесі бойынша Тараптар тұрақты хатшылық мәселесін тез арада шешуге келісіп, ЮНЕП-тен хатшылық функцияларын орындауын жалғастыруды сұрады.

Сондай-ақ, Тараптар ТК сессияларын екі жылда бір рет өткізуге және Үшінші сессияны Қазақстанда өткізуге келісті.

Тегеран конвенциясының Тараптары конференциясының Үшінші сессиясы

Тегеран конвенциясының Тараптары конференциясының Үшінші сессиясы 2011 жылғы 10-12 тамыз аралығында Ақтау қаласында, Қазақстан Республикасында өтті.

Осы сессияның күн тәртібіне Мұнаймен ластануға әкелетін тосын оқиғалар жағдайындағы өңірлік әзірлік, ден қою және ынтымақтастық, Қоршаған ортаға әсерді трансшекаралық тұрғыдан бағалау, Каспий теңізін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау және Биологиялық әртүрлілікті сақтау туралы хаттамаларын қабылдау және қол қою жөніндегі мәселелер енгізілді, сондай-ақ конвенцияның тұрақты хатшылықтың орны, жұмыстардың бағдарламасы, бюджет және тағы басқа мәселелерді талқылап олар бойынша шешім қабылдау жоспарланған.

Жоғары сегмент барысындағы қарқынды пікірталастардың қорытындылары бойынша бір ғана хаттаманың мәтіні бойынша келісімге қол жеткізілді, ол - Мұнаймен ластануға әкелетін тосын оқиғалар жағдайындағы өңірлік әзірлік, ден қою және ынтымақтастық туралы хаттама. Ақтау атауы берілген хаттамаға Әзірбайжан, Иран, Қазақстан және Ресейдің өкілетті өкілдері қол қойды.

Ақтау хаттамасы Тегеран конвенциясының 6, 8 және 9-баптарына сәйкес дайындалған. Хаттаманың мақсаты Каспий теңізінің түбіндегі әрекеттің салдарынан және жер бетіндегі көздерден, кемелерден теңіздің мұнаймен ластануы жағдайындағы әзірлік, ден қою және ынтымақтастықты қамтамасыз ететін өңірлік шараларды жасау болып табылады. Хаттама Каспий маңындағы елдерді мұнайдың төгілуіне байланысты тосын оқиғаларға ден қоюға әзірлікті қамтамасыз ету етуі бойынша жеке-жеке немесе бірлесіп барлық тиісті шараларды қабылдауға міндеттейді. Хаттаманы іске асыру мақсатында теңіздің мұнаймен ластануына қарсы күресу бойынша өңірлік ынтымақтастық жөніндегі жоспар әзірленеді, ұлттық жедел мұнай төгілуіне ден қою жүйелері құрылады, теңіздің мұнаймен ластануына әкеліп соғатын ірі тосын оқиғалар туралы ақпарат, сондай-ақ мұнаймен ластануды болдырмайтын жаңа әдістер, мұнай ластанулары бар күрестің жаңа тиімді шаралары туралы, зерттеу бағдарламаларының нәтижелерін қоса алғанда мұнаймен ластануға қарсы күрестің жаңа тиімді шаралары туралы ақпарат басқа Уағдаласушы тараптарға жіберілетін болады.

Каспий маңы елдерінің Хаттамаға қол қоюы Каспий теңізінің ортасын қорғау саласындағы ынтымақтастықтың шеңберлерін кеңейту және оның сирек кездесетін экожүйесін болашақ ұрпақтар үшін сақтау талпынысына куә болды.

ТК Үшінші сессияның қорытындылары бойынша Конвенцияның жұмыстар бағдарламаласы, оның бюджеті және министрлердің мәлімдемесі қабылданды. Мәлімдемеді Тараптар хаттамалардың бойынша үстінде жұмысты бітіру және конвенцияның тұрақты хатшылығының орны жөніндегі шешімді 2012 жылы Ресей Федерациясында өтетін ТК Төртінші сессиясына дейін қабылдау туралы ниеттерін растады (А Қосымшасын қараңыз).

Тегеран конвенциясының Тараптары Конференциясының Төртінші сессиясы

Тегеран Конвенциясы Тараптары конференциясының Төртінші сессиясы 2012 жылғы 10-12 желтоқсан аралығында Мәскеу қаласында, Ресей Федерациясында өтті. Сессияның жұмысына РФ Табиғи ресурстар және экология министрі Сергей Донской, Әзірбайжан Республикасы Экология және табиғи ресурстар министрінің орынбасары Рауф Хаджиев, Ислам Иран Республикасының вице-президенті және қоршаған ортаны қорғауы мекемесінің жетекшісі Мохаммед Мохаммадизаде, Қазақстан Республикасының қоршаған ортаны қорғау вице-министрі Мәрлен Ысқақов, Түрікменстанның Табиғатты қорғау министрі Бабагельды Аннабайрамов, сонымен бірге ЮНЕП Атқарушы директоры Ахим Штайнер, БҰҰДБ, ХТҰ, ФАО, ЮНЕП Грид-Арендал және кәсіпкерлік-бірлестіктер қатысты.

ТК Үшінші және Төртінші сессияларының арасында қазақстандық тарап ТК төрағалық етті, осыған орай сессияны ҚОҚМ департаментінің директоры Жексембин М.Б.ашты. Содан соң төрағалық ресей тарапына өтті. Сессия барысында хатшылықтың орны, Тегеран конвенциясына қосымша хаттамаларын мақұлдау және қол қою сияқты көптеген маңызды мәселелер қарастырылды. Тараптар олар бойынша ұзақ консультациялардан кейін мынадай шешімдер қабылдады.

Тегеран конвенциясы хатшылығының орны. Қазіргі уақытта Тегеран конвенциясының хатшылығы функциясын Тараптардың өтініші бойынша уақытша негізде ЮНЕП Еуропалық кеңсесі орындайды. 2007 жылғы мамырда Баку қаласында (Әзірбайжан) өткен Тегеран конвенциясының Тараптары Конференциясының бірінші сессиясынан бастап Тараптар бұл мәселе бойынша өзара тиімді шешімге келе алмауда. Тұрақты хатшылықты өз елдерінде орналастыруға Әзірбайжан мен Иран Ислам Республикасы ресми өтінім жасаған, ал Ресей оған өз қызығушылығы туралы мәлімдеген.

Актау қаласында, Қазақстанда өткен Тегеран конвенциясының Тараптары конференциясының Үшінші сессиясында Тараптар Конвенцияның хатшылығын Каспий маңы елдерінің бірінің аумағында құру/көшіру туралы және ең алдымен Хатшылықтың орны туралы мәселені қоса алғанда процедуралық мәселе бойынша нақты шешімді мүмкіндігінше Тараптар конференциясының Төртінші сессиясынан кешіктірмей қабылдауға уағдаласқан.

Өткен сессияның барысында Тараптар бұл мәселе бойынша айтарлықтай ілгері жылжи алмады. Тек осы уақытқа дейін қол жеткізілген уағдаластықтар мен қазіргі жағдай министрлер мәлімдемесінің кіріспесінде атап өтіліді. Мәлімдеменің негізгі бөлігінде Тараптар Әзірбайжан Республикасы мен Иранның Ислам Республикасынан Тегеран конвенциясының тұрақты хатшылығының орыны жөнінде өзара кеңестерді жалғастыруды сұрады. Алайда, бұл елдер өзара тиімді шешім қабылдаған жағдайда да, оны қалған каспий маңы елдері мақұлдауы керек. Егер Әзірбайжан мен Иран келісімге қол жеткізе алмаған жағдайында, хатшылық орнын ағылшын алфавитіне сәйкес айналдыру туралы шешім қабылданады.

Ақыр соңында, Тегеран конвенциясының Тараптар конференциясының Бесінші сессиясына дейін ЮНЕП Еуропалық кеңсесін Тегеран конвенциясының секретариатының функциясын жүзеге асыруды жалғастыруын сұрау туралы шешім қабылданды.

Каспий теңізін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау туралы хаттама. Тараптар хаттама жобасының мәтінін талқылап, ол бойынша ескертілер мен ұсыныстар жоқ екендігі туралы мәлімдеді. Екі ел (Иран мен Түркменстан) оған қол қойды, ал басқа елдер өздерінің ішкі мемлекеттік рәсімдерін аяқтағаннан кейін оған қол қоюға дайын екендігін мәлімдеді.

Каспий теңізін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау туралы хаттама 2003 жылы Конвенцияға қол қойғаннан кейін 9 жылдан соң қабылданған екінші құжат болып табылады.

Хаттаманың мақсаты Каспий теңізінің ластануын мүмкіндігінше болдырмау, азайту, бақылау, жою және оның экологиялық - сау теңіз ортасын сақтау болып табылады. Хаттаманы жүзеге асыру мақсатында Тараптар ластану көздерін бақылау жөніндегі ұлттық жоспарларды әзірлейді, экологиялық қисынды технологияларды қолдануға мүмкіндік туғызады және қоршаған ортанының мақсаттық сапа көрсеткіштерін енгізеді.

Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау туралы негіздемелік конвенцияға Биологиялық әртүрлілікті сақтау туралы хаттамасы. Түрікмен тарапы Төртінші сессияның басында хаттама тармақтарының біріне ескертуі бар екендігін мәлімдеді. Сессия барысында түрікмен тарапы өз ескертуінен бас тартты. Содан кейін төрт ел (Әзірбайжан, Иран, Қазақстан және Түрікменстан) хаттама мәтінін мақұлдады. Екі ел (Иран және Түрікменстан) хаттамаға осы сессияның барысында қол қоюға дайын екендігін, ал қалған екі ел ол бойынша тиісті ішкі мемлекеттік рәсімдер аяқталғаннан кейін қол қоюға дайын екендігін мәлімдеді.

Ресей тарапы осы хаттама жобасына үш ескертуі бар екендігін мәлімдеді. Ресей тарапының ескертулерін талқылағаннан кейін тараптар оларды маңызды характерде болуына байланысты хаттама мәтіні бойынша сарапшылардың қосымша кеңестер өткізу қажет деп ұйғарды.

Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау туралы негіздемелік конвенцияға Қоршаған ортаға әсерді трансшекаралық тұрғыда бағалау туралы хаттама. Түрікмен тарапы ТК Үшінші сессиясында хаттама мәтіні бойынша және оның қосымшаларына бәр қатар ескертулері бар екендігін мәлімдеген. Түрікмен тарапының ескертулері Үшінші мен Төртінші сессиялардың арасында екі даярлық отырыстарда талқылап, Каспий маңы мемлекеттері түрікмен тарапының ескертулерімен келіскен. Алайда, хаттама мәтіннің ажырамас бөлігі болып табылатын 1 Қосымшасына берілген ескертулер бойынша тараптар ТК 4-ші сессиясында да келісімге қол жеткізе алмады.

Бұл хаттама бойынша да сарапшылардың қосымша консультацияларын өткізу туралы шешім қабылданды.

ТК 4-ші сессиясында талқыланған ең маңызды мәселелердің бірі ретінде Каспий теңізінің қоршаған ортасының мониторингі бағдарламасын (ҚОМБ) атап өту керек. Ол өңірлік ынтымақтастықтың негізі ретінде мақұлданып, оған құқықтық негіз ретінде Тегеран конвенциясына мониторинг жөніндегі хаттама әзірлеудің орындылығы туралы шешім қабылданды.

Сонымен қатар Тарапар конференциясы виртуалды Каспийлік экологиялық ақпарат орталығын құру жұмыстарын жалғастыру туралы шешім қабылдады және Тегеран конвенциясының 2013-2014 жылдарға арналған жұмыстар бағдарламасы мен бюджетін бекітті. ТК қорытындысы бойынша министрлер мәлімдемесі қабылданды (А Қосымшасын қараңыз).

2-ШІ БӨЛІМ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ТЕҢІЗ ОРТАСЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ НЕГІЗДЕМЕЛІК КОНВЕНЦИЯСЫН ОРЫНДАУ ІС-ӘРЕКЕТІ ТУРАЛЫ

Тегеран конвенциясының 21-ші бабына сәйкес Уағдаласушы Тараптар «Каспий теңізінің теңіз ортасының күйі және ластануды болдырмау, азайту, бақылау жөніндегі қабылданған немесе жоспарланған шаралар туралы ақпаратқа өз заңдарына сәйкес қоғамның қол жеткізуін қамтамасыз етуге ұмтылады. 27-ші бабқа сәйкес Уағдаласушы Тараптар жүйелі түрде есеп беруге міндетті, атап айтқанда, әр бір ұлттық орган «конвенция, оның хаттамалары мен қосымшаларының ережелерін орындау мақсатында қабылданған шаралар туралы есебін Тараптар Конференциясы бекіткен үлгіде және мерзімде беріп отырады».

2011 жылғы 10 - 12 тамыз аралығында Ақтау қаласында, Қазақстан Республикасы өткен Тегеран конвенциясының Тараптары конференциясының Үшінші сессиясында Тегеран конвенциясы мен оның хаттамалары үшін Стандартты есеп үлгісі қабылданды. және онда хаттамалар. Үшінші сессияда Конвенция мен оның хаттамаларын жүзеге асыру туралы бірінші баяндаманы ТК Төртінші сессиясына дейін дайындау мен үйлестіру жөніндегі өтінішпен Уақытша хатшылыққа жүгіну туралы шешім қабылданды.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 28 тамыздағы №749 «Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны іске асыру жөніндегі кейбір шаралар туралы» қаулысына сәйкес Қазақстан Республикасы Қоршаған ортаны қорғау министрлігі Конвенцияның Қазақстан аумағында іске асыруын үйлестіруші ұлттық орган ретінде белгіленген.

Тегеран конвенциясын Қазақстан Республикасында іске асыру жөніндегі бірінші ұлттық баяндама стандартты есеп үлгісіне сәйкес дайындалған. Баяндаманы дайындау үшін Қазақстан Республикасының заңнамасы, программалық құжаттары, жоспарлары, декларациялары талданған және ҚР Ауыл шаруашылығы министрлігі, ҚР Төтенше жағдайлар министрлігі, ҚР Көлік және коммуникация министрлігі, ҚР Білім және ғылым министрлігі, ҚР Мұнай және газ министрлігі, Манғыстау облысы мен Атырау облысының Әкімшіліктері, «Қазмұнайгаз ҰК» АҚ сияқты мүдделі мемлекеттік органдар ұсынған ресми ақпарат қолданылған.

Жалпы ақпарат

Есеп беруші Тарап

Уағдаласушы Тарап	Қазақстан Республикасы
Есеп беру мерзімі	2006-2012
Ұлттық құзырлы орган	ҚР ҚОҚМ
Ұйымның толық атауы	Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігі
Ұлттық байланыс тұлғасы (ҰБТ)	Ахметов Серік
Пошталық мекен-жай	010000, Астана қ, 35-А көшесі 8, Министрліктер үйі
Тел	7 7172 798196
Факс	7 7172 798196
Эл. Пошта	serik.akhmetov@mail.ru
Ұлттық есеп бойынша байланысу органы	ҚР ҚОҚМ
Ұйымның толық атауы	Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігі
Пошталық мекен-жайы	010000, Астана қаласы, 35-А көшесі 8,

	Министрліктер үйі
Тел	7 7172 798196
Факс	7 7172 798196
Эл. Пошта	serik.akhmetov@mail.ru
Тапсырған күні	2012 жылғы қыркүйек

Есепті дайындау үшін ақпарат жодлаған ұлттық ұйымдар

Ұйымның толық атауы	Қазақстан Республикасының Төтенше жағдайлар жөніндегі министрлігі
Пошталық мекен-жайы	010000 Астана қ, Бейбітшілік көшесі 22
Тел	7 7172 944832
Факс	7 7172 944832

Ұйымның толық атауы	Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігі
Пошталық мекен-жайы	010000, Астана қ, 35-А көшесі 8, Министрліктер үйі
Тел	7 7172 7424 28
Факс	7 7172 74 24 16

Ұйымның толық атауы	Қазақстан Республикасының Көлік және коммуникация министрлігі
Пошталық мекен-жайы	010000, Астана қ, Қабанбай батыр көшесі 32\1
Тел	7 7172 2413 12
Факс	7 7172 24 14 19
Эл. Пошта	mtc@mtc.gov.kz

Ұйымның толық атауы	Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігінің Орман және аң шаруашылығы комитеті
Пошталық мекен-жайы	010000, Астана қ, 35-А көшесі 8, Министрліктер үйі
Тел	7 7172 74 33 25
Факс	7 7172 74 33 00

Ұйымның толық атауы	Маңғыстау облысының Әкімшілігі
Пошталық мекен-жайы	130000, Ақтау қ, 14 шағын аудан, 1 үй
Тел	7 7292 311777
Факс	7 7292 31 45 36

Ұйымның толық атауы	Атырау облысының Әкімшілігі
Пошталық мекен-жайы	060010, Атырау қ, Әйтеке би көшесі 77
Тел	7 7122 3545 05
Факс	7 7122 35 50 30

Ұйымның толық атауы	«Қазмұнайгаз ҰК» АҚ
Пошталық мекен-жайы	010000, Астана қ, Қабанбай батыр көш 19
Тел	7 7172 976 101
Факс	7 7172 976 000
Эл. Пошта	astana@kmg.kz

Жалпы ережелер

Тегеран конвенциясы мен оның хаттамаларын орындаудың құқықтық, институционалды, экономикалық және тағы басқа да құралдары

Қазақстан Республикасының конституциясын 4-ші баптың 3-ші тармағына сәйкес Тегеран конвенциясы бекітілгеннен кейін, халықаралық келісім ретінде, Қазақстан Республикасы заңдарының алдында артықшылыққа ие және оның ережелері мен нормалары тікелей қолданылыады. Конвенцияның негізгі қағидалары 2007 жылғы 9 қаңтарда Қазақстан Республикасы Президентінің жарлығымен қабылданған және қоршаған ортаның қорғау саласындағы белгілі халықаралық нормаларға сәйкес дайындалған Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінде қамтылған. Қазақстан Республикасы бекіткен 24 халықаралық көп жақты табиғат қорғау конвенцияларының 19-ның қағидаттары Экологиялық кодексте ескерілген. Кодексте Шаруашылық және басқа да қызметті Каспий теңізінің солтүстік бөлігінде жүзеге асырудың экологиялық талаптарын ескеретін арнайы бөлім бар.

Қазақстан үшін Каспий өңірінің маңыздылығы зор. Қазақстан Республикасының Үкіметі Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау мәселесіне үлкен назар аударады. Каспий экологиясын қорғау шаралары барлық ең маңызды мемлекеттік, салалық және облыстық стратегиялар мен бағдарламаларға енгізіледі.

Өңірдің ең басты экологиялық проблемаларын шешу үшін халықаралық ұйымдардың қаржылай қолдауымен Каспий экологиялық бағдарламасының бірінші кезеңінде 2003 - 2012 жылдарға арналған Конвенцияны орындау жөніндегі ұлттық каспийлік іс-әрекет жоспарының (КҮІЖ) жобасы дайындалған.

КҮІЖ-да қамтылған іс-шаралар Каспий теңізінің қазақстандық бөлігінің көмірсутектерін ұтымды және қауіпсіз пайдалану арқылы елдің тұрақты экономикалық дамуын қамтамасыз етуге және Қазақстан халқы өмір сүру сапасын жақсартуға бағытталған Қазақстан Республикасы Президентінің 2003 жылғы 16 мамырдағы жарлығымен бекітілген 2003-2015 жылдарға арналған Каспий теңізінің қазақстандық бөлігін игерудің мемлекеттік бағдарламасына енгізілді.

Қазақстанда Каспий теңізінің ортасын қорғау жөніндегі көптеген шаралар республикалық және жергілікті бюджеттер және теңіз жағалауында қызмет жүргізетін кәсіпорын есебінен де, есебінен жүзеге асырылады. Алайда, қазіргі уақытта айқындалған басымдылықтар мен Тегеран конвенциясының міндеттемеделін ескеретін және осы қызметті үйлестіретін программалық құжат жоқ.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2008 жылғы 19 ақпанда № 162 қаулысымен бекітілген 2008 - 2010 жылдарға арналған «Қазақстан Республикасының қоршаған ортасын қорғау бағдарламасын» іске асыруға арналған іс-шаралар жоспарында Каспий теңізінің қоршаған ортасын қорғау бойынша ұлттық іс-әрекеттер жоспарын әзірлеу ескерілген. Осы жоспарды орындау мақсатында 2009 жылы ұлттық іс-әрекеттер жоспарының жобасы дайындалып, жоба барлық мүдделі мемлекеттік органдармен және Атырау және Маңғыстау облыстары әкімшіліктерімен келісілді. Алайда, ҚР Үкіметі бағдарламаларды әзірлеуді жаһандық қаржылық дағдарыс жағдайында тоқтатуына байланысты жоспардың жобасын одан әрі дайындалуы тоқтатылды.

Сонымен бірге Каспий теңізінің ортасын қорғау әрекеттерін үйлестіру және табиғат қорғау шаралардың тиімділігін жоғарылату мақсатында мұндай құжатты әзірлеу қажет екендігін Тегеран конвенциясының жүзеге асыру тәжірибесі дәлелдеді.

Былтыр (Ақтау қаласында, Қазақстан) өткен Тегеран конвенциясының Тараптары конференциясының үшінші сессиясында министрлердің мәлімдемесінде (8-ші тармақ) каспий маңындағы елдерінде Тегеран конвенциясының іске асыруы бойынша ұлттық жоспарларды әзірлеу мен іске асыру маңыздылығы атап көрсетілген. Атап айтқанда министрлер мәлімдемесінің бұл тармағы негізінен Қазақстанға қатысты, өйткені басқа

каспий маңындағы елдерде бұл кезде Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі тиісті программалық құжаттар қабылданған болатын.

Жаһандық экологиялық қордың (ЖЭҚ) КАСПЭКО жобасын жүзеге асыру барысында каспий маңындағы елдерде қабылданған Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі программалық құжаттар сарапшылар деңгейінде Тегеран конвенциясының міндеттемелерін назарға ала отырып қайта қаралды және оларға тиісті толықтырулар мен өзгертулер енгізілді. Алайда, Қазақстанда тиісті программалық құжаттың болмауына байланысты оны қайта қарастыру мүмкін болмаған. Тек Тегеран конвенциясын Қазақстанда жүзеге асыру жөніндегі іс-шаралар жоспарының бірінші нұсқасы дайындалған, оны тиісті негіздеменің (тапсырма) жоқтығына байланысты ресми қарастыру мүмкін болмаған.

Әр түрлі ұлттық салалық және салааралық жоспарларға/бағдарламаларға енгізілген Каспийдің теңіз ортасын қорғау жөніндегі Тегеран конвенциясының міндеттерін орындау шаралары

Қазақстанда ұлттық каспийлік іс-әрекет жоспарын (ҰКІЖ) ҚР Үкіметі арнайы құжат ретінде бекітпеген, бірақ оның ең ірі іс-шаралары 2003 жылы Қазақстан Республикасы Президентінің жарлығымен бекітілген Мемлекеттік Каспий теңізінің қазақстандық бөлігін игеру бағдарламасына енгізілген.

Сонымен қатар, ҰКІЖ көптеген іс-шаралары кейін Үкіметтің басқа программалық құжаттарына қандай да бір нысанда енгізілген. Атап айтқанда, олар мынадай құжаттарға енгізілген:

- 2004-2015 жылдарға арналған Қазақстанның экологиялық қауіпсіздігі тұжырымдамасы;
- 2010 жылға дейінгі индустриалдық – инновациялық даму стратегиясы;
- 2004 – 2006 жылдарға арналған Балық шаруашылығын дамыту бағдарламасы;
- 2005-2007 жылдарға арналған Қоршаған ортаны қорғау бағдарламасы;
- 2005- 2015 жылдарға арналған Шөлуейттенумен күрес бағдарламасы;
- 2004-2010 жылдарға арналған Газ саласын дамыту бағдарламасы;
- 2003 – 2010 жылдарға арналған Минералдық – шикізат кешенінің ресурстық базасын дамыту бағдарламасы;
- Мемлекеттік ауыл аумақтарын 2010 жылға дейін дамыту бағдарламасы.

Сонымен бірге, бірқатар қоршаған ортаны қорғау шаралары Каспий маңындағы облыстардың жергілікті атқару органдарының бағдарламаларына енгізілген.

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 6 сәуірдегі № 422 қаулысымен бекітілген теңізде және Қазақстан Республикасының ішкі су айдындарында мұнайдың төгілуінің алдын алу және оған ден қою жөніндегі ұлттық жоспарына сәйкес теңіз көлігінің ұйымдары табиғат қорғау саласындағы уәкілетті органның аймақтық бөлімшелерімен келісілген табиғатты қорғау шаралары және мұнайдың төгілуінің алдын алу және оны жою жоспарларын жыл сайын бекітеді.

Жоғарыда аталған жоспарлардың шеңберінде теңіздің ластануын болдырмау, атмосфераға шығарындылар көлемін азайту және теңіз суларының жай-күйін бақылау мақсатында компаниялар жыл сайын мынадай жұмыстар жүргізеді:

- кемелерді жөндеу (кеме корпусын тазалау, антикоррозиялық және қорғау жамылғысын жағу, фекалды льялды цистерналарды тазалау және т.с.);
- шаруашылық-фекалды, льялды және құрамында мұнай бар суларды кейінгі тазалау мен утилизацияға жіберу;
- теңіз суының сапасын аналитикалық бақылау;
- мұнайдың төгілуіне ден қою үшін табиғатты қорғау құралдарының қорын сатып алу (толықтыру).

Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау, сақтау және қалпына келтіру, оны ластанудан қорғау, төмендету және бақылау, сонымен бірге оның ресурстарын теңіз ортасына залал келтірмей пайдалану үшін Конвенция Тараптарының бір-бірімен ынтымақтастығы

Каспийдің табиға ресурстарын қорғау және тиімді басқару мақсатына жету үшін Қазақстан Республикасы көпжақты және екі жақты форматтарында жағалау маңындағы мемлекеттерімен ынтымақтастықты жүзеге асырады. Қазақстанның жағалау маңындағы мемлекеттерімен екі жақты форматтағы ынтымақтастығы мынадай келісімдерге негізделген:

- Қазақстан Республикасы мен Ресей Федерациясының арасындағы жерді пайдаланудың егеменді құқығын жүзеге асыру мақсаттарындағы Каспий теңізінің солтүстік бөлігінің түбін шектеуі туралы 1998 жылғы 6 шілдедегі келісім;

Қазақстан Республикасы мен Әзірбайжан Республикасының арасындағы Каспий теңізінің түбін Қазақстан Республикасы мен Әзірбайжан Республикасының арасында шектеуі туралы келісім және Қазақстан Республикасы мен Әзірбайжан Республикасының арасындағы Каспий теңізінің түбін Қазақстан Республикасы мен Әзірбайжан Республикасының арасында шектеуі туралы келісімге хаттама;

- Шекарааралық су объектітерін бірлесіп қолдану және қорғауы туралы Ресей Федерациясының Үкіметі және Қазақстан Республикасының Үкіметі арасындағы 1992 жылғы 27 тамыздағы келісім;

- Теңіздегі көлік саласындағы ынтымақтастық туралы Қазақстан Республикасының Үкіметі және Ресей Федерациясы Үкіметінің арасындағы келісім;

- Теңіздегі сауда кеме шаруашылығы саласындағы ынтымақтастық туралы Қазақстан Республикасының Үкіметі және Әзірбайжан Республикасы Үкіметінің арасындағы келісім.

Теңіз ортасын қорғау саласында Қазақстан халықаралық ұйымдармен белсенді ынтымақтасады. 12 жылдан астам өлкеде Каспий экологиялық бағдарламасы іске асырылды. Осы уақыт ішінде түбегейлі нәтижелеге қол жеткізілген. Атап айтқанда, Тегеран конвенциясының іске асыруының процессіне маңызды қолдау көрсеткен. Каспий экологиялық бағдарламасының нәтижелері әрине, мына халықаралық ұйымдардың тұрақты қолдауының арқасында қол жеткізген:

- БҰҰ Даму Бағдарламасы (БҰҰДБ);
- БҰҰ Қоршаған орта бойынша бағдарлама (ЮНЕП);
- БҰҰ Азық-түлік және ауылшаруашылық ұйымы (ФАО);
- Жаһандық экологиялық қор (ГЭФ);
- Дүниежүзілік банк;
- Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы (ОБСЕ);
- Халықаралық Теңіз ұйымы;
- Еуропалық одақ;
- Мұнайдың төгілуін жоюға ден қою жөніндегі өңірлік бастама (Каспий теңізі - Қара теңіз - Орталық Еуразия) (OSPRI).

2009 жылдан бастап үстіміздегі жылдың ортасына дейін Каспий экологиялық бағдарламаның үшінші фазасының Аймақтық кеңсесі Астанада орналасты. Қазақстандық тарап бағдарламаның орындауын процессіне тартылған халықаралық және ұлттық сарапшылар үшін сенімді жұмыс жағдайларының қамтамасыз етуі үшін барлық күшін салды.

Конвенция және оның хаттамалары ережелерін сақтауын қамтамасыз ету рәсімдерін әзірлеу үшін Конвенция тараптарының бір-бірімен ынтымақтастығы.

Қолданыстағы халықаралық келісімшарттарға сәйкес теңіз көлігінің саласында мынадай нормативтік құқықтық акттер қолданылады:

Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Қазақстан Республикасы теңізшісінің жеке куәлігінің үлгісін, теңізде жүзетін кітапшаны, дипломдар растауын, оларды ресімдеу, беру, ұзарту және алып қою ережелерін бекіту туралы» №797-ші 14.07.2011 жылғы қаулысы, (Теңізшілерді әзірлеу және оларды мамандандыру, вахтаны атқаруы туралы халықаралық конвенция, 1978 жыл);

Қазақстан Республикасы Үкіметінің «Кемелермен тасымалданатын қауіпті жүктерді тізімнің бекітуі туралы» қаулысы (1978 жылғы хаттамамен өзгертілген Кемелерден ластанудан сақтау жөніндегі халықаралық конвенция (МАРПОЛ 73/78).

Теңіздегі кемелерді техникалық куәләндіруінде Жүк таситын марка туралы халықаралық конвенция, 1966 жыл, Кемелерді өлшеу бойынша халықаралық конвенция, 1969 жыл, Мұнаймен ластану залалына азаматтық жауапкершілік туралы халықаралық конвенция, 1969 жыл, 1978 жылғы хаттамасымен өзгертілген Теңізде адам өмірінің қорғауы бойынша халықаралық конвенция, 1974 жыл, (СОЛАС 74/78) нормалары қолданылады.

Тегеран конвенциясы мен оның хаттамалары ережелерін орындауға бағытталған әрекетке шолу

Каспий теңізінің ортасына теріс әсер етудегі құрлықтағы ластану көздерін толық жою консервациялау.

Мемлекеттік құрылымдар мен мұнай серіктестіктері теңіз айдыныда және жағалау аймағында батып кеткен ұңғымақтарды жою және консервациялау, олардың жай күйін бақылау жұмыстарын жүйелі негізде жүргізіледі.

2010-2014 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының Индустрия және сауда министрлігінің стратегиялық жоспарын 2010 жылы іске асыру шеңберінде Каспий теңізінің қазақстандық бөлігінің шегінде және теңіз суымен басылған аймақтарда 1900 мұнай ұңғымалары тексерілді. Тексеру барысында олардың ішінде 110 ұңғымақтар (89 - Атырау облысында, 21- Маңғыстау облысында) авариялық күйде екендігі анықталды.

Тексеру жұмыстарын жүргізу кезінде ұңғымақтардың түгендеуі өткізіліп, олардың кадастры құралған. Мұнай ұңғымаларын тексеру жұмыстарының нәтижелері бойынша жер пайдаланудың шартты аумақтарына жатпайтын анықталған авариялық күйдегі ұңғымақтарды жоюға арналған жұмыстардың кейінгі бағыттары анықталған.

Маңғыстаумұнайгаз АҚ Қаламқасмұнайгаз өндірістік басқармасы дамытып жатқан Қаламқас кен орны Каспий теңізінің Бозашы түбегінің солтүстік бөлігінде орналасқан. Кәзір Каспий теңізінің белгілі деңгейі салыстырмалы тұрақтылықпен бейнеленеді.

Қаламқас кен орнында мазутталған грунт полигондары, бұрғылаудың қалдықтары және қатты - тұрмыстық қалдықтарда бар. Маңғыстаумұнайгаз АҚ биоремедиация әдісімен полигондарды тазарту жұмысын жүргізуде, 2011 жылы барлығы 8677,96 тонна тазалаған. 2012 жылы мазутталған жердің қалдықтарының 19812 тоннасын тазалау жоспарлаған.

Қатты - тұрмыстық қалдықтардың жаңа полигонын жобалау басталған. 1988 жыл салынған қазіргі полигон санитарлық және экологиялық талаптарға сәйкес келмейді.

Қазмұнайгаз АҚ Эмба мұнайгаз өндірістік филиалында технологиялық операцияларды өткізу барысында аумақтарды ластанудан сақтап қалу үшін канализациялық қақпақтары бар саға алдындағы алаңдардың құрылысы екпіндері жыл сайын үлкеюде және осы мақсаттар үшін қаржыландыру көлемі жыл сайын көбеюде. 2007 жылы 152 ұңғымақ жағдайы жақсартылды. Қаржы шығындары 166558,67 мың теңгені құрады. 2008 жылы 78 778, 45 мың теңге сомаға 78 ұңғымақ жағдайы жақсартылды. 2011

жылы 147 441, 46 мың теңге сомаға 47 ұңғымақ жағдайы жақсартылды. 2012 жылы осы кездеге 390 704, 83 мың теңге сомаға жұмыстағы 137 ұңғымақтардың жағдайын жақсарту жоспарланған және ол жұмыстар кәзір жүргізіліп жатыр.

Жылыоймунайгаз мұнай газ өндіру басқармасының Тәжіғали кен орнындағы 1989 жылдан бері консервациядағы су басқан және батып кеткен ұңғымақтардың мониторингі квартал сайын жүргізіледі.

Жер бетіндегі көздерден ластануды болдырмау, қорғау, төмендету және бақылау үшін ағынды суларының тастауларын ұлттық органдарының лицензиялауы/рұқсат беруі.

ҚР Экологиялық кодексінің 225 бабына сәйкес:

- осы баптың 2-ші тармағына сәйкес ағынды суларды тастау үшін табиғи су объекттерін қолдануға тиім салынады,

- қоршаған ортаға эмиссияға тиісті экологиялық рұқсат болған жағдайда жер бетіндегі су объекттеріне және жер қойнауына ағынды суларды тастау рұқсат етіледі.

Кодексте белгіленген ережеге сәйкес қоршаған ортаға эмиссияға рұқсат табиғатты пайдаланушының өтініміне сәйкес беріледі.

Табиғатты пайдаланушылар қоршаған ортаға эмиссияға рұқсатта көрсетілген шарттарды орындауы керек және Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес оларды сақтау жауапкершілігі оларға жүктеледі.

Қоршаған ортаға эмиссияға рұқсат алу үшін табиғатты пайдаланушы қажетті құжаттарды рұқсат беру органдарына ұсынады. Қоршаған ортаға эмиссияға рұқсат алу өтінімінің формасын қоршаған ортаның қорғау саласындағы уәкілетті орган бекітеді.

Қоршаған ортаға эмиссияға рұқсат қоданыстағы рұқсатта көрсетілген қолданылатын технологиялар мен табиғатты пайдалану шарттарының өзгеруі дейін, бірақ бес жылдан аспайтын мерзімге беріледі.

Қалалық ағынды суларды тазартудың түрлерін қолдану

Қазір Маңғыстау облысының әкімшілігі Ақтау қаласында 30000 м³/тәулігіне өнімділігі бар канализациялық тазарту құрылыстарының құрылысы (бірінші кезек) бойынша жұмыстарды жүргізуде. 2009 дан 2011 жылдарға дейін Маңғыстау облысының әкімшілігі бұл мақсаттарға республикалық бюджеттен 2 400, 9 миллион теңге көлеміндегі қаражатты бөлген, соның ішінде 2011 жылы 792,8 млн. теңге. Осыған қосымша жергілікті бюджеттен 281,7 миллион теңге сомасы бөлінген.

Маңғыстау облысында мынадай кәсіпорындарсумен қамтамасыз ету және суді бөлумен шұғылданады:

Ақтау қаласында және қала ішінде - «МАЭК Қазатомпром» ЖШС «ТВСиВ» ҚКШ Жаңаөзен қ - ҚКШ «Өзенивест»;

Түбқараған ауданы бойынша - ҚКШ «БЖКУ»;

Маңғышлақ ст, Опорный аулы, Үстірт ст., Сай-Жар ст., Шетпе ст - «Теміржолсу-Маңғыстау» ЖШС;

Бейнеу ауылында - КСК «Хасан-Хусайын»,

Құрық ауылында - ҚКШ «Тұрмыс-Сервис».

Жоғарыда көрсетілген кәсіпорындар қалалық тұрғын және өнеркәсіптік құрылыс ошақтарына мынадай техникалық қызметтер көрсетеді:

халықтың, коммуналдық-тұрмыстық кәсіпорындардың, өнеркәсіптік кәсіпорындардың шаруашылық - ішірлік мұқтаждықтарына және өрт сөндіруге пайдалануы үшін қабылдау және тасымалдауға арналған сумен жабдықтаудың қалалық жүйелерін эксплуатациялау;

Қаланың шаруашылық қажеттіліктеріне (шаңды басу, өсімдіктерді суғару) пайдалану мақсатында қалалық тазарту құрылымдарына (1-КТҚ) ағынды суларды

қабылдау, тасымалдау және тазартуға арналған қалалық су шығару жүйелерін эксплуатациялау.

Маңғыстау облысының тазарту құрылғылары

№ п/п	Объектің атауы (табиғат пайдаланушының)	Биологиялық тазарту	Тазарту қуаты м ³ /тәулігіне
1	2	3	5
1	ФК «Бозашы Оперейтинг ЛТД»	Биологиялық тазарту	145 м ³ / тәулігіне
2	«ММГ» АҚ Қаламқас кен орны Жетібай, Асар кен орындары	Биологиялық тазарту	1500 м ³ /сут тәулігіне 50 м ³ / тәулігіне
3	«БЖКУ» ҚКК	Биологиялық тазарту	200 м ³ / тәулігіне
4	«Қаракұдықмұнай» ЖШС	Биологиялық тазарту	120 м ³ / тәулігіне
5	«Қазполмұнай» ЖШС	Биологиялық тазарту	100 м ³ / тәулігіне
6	«Толқыннефтегаз» ЖШС Толқын вахталық қалашығы Боранкөл вахталық қалашығы	Биологиялық тазарту	100 м ³ / тәулігіне 200 м ³ / тәулігіне
7	«Өзенинвест» ҚКК	Биологиялық тазарту	21500 м ³ / тәулігіне
8	«Өзен – Елес» ЖШС	Биологиялық тазарту	2880 м ³ / тәулігіне
9	«Қаражанбасмұнай» АҚ 1-КТҚ 2-КТҚ	Биологиялық тазарту	400 м ³ / тәулігіне 100 м ³ / тәулігіне
10	«Ерсай Каспиан Контрактор» ЖШС	Биологиялық тазарту	840 м ³ / тәулігіне
11	«ТВС и В» 1-КТҚ ҚКК	Биологиялық тазарту	72000 м ³ / тәулігіне
12	УМГ «Атырау» АҚ«ИЦА»	Биологиялық тазарту	50 м ³ / тәулігіне
13	«Қазақтүркмұнай» ЖШС	Биологиялық тазарту	20/10 м ³ / тәулігіне
14	«ЗСПТ» ЖШС	Биологиялық тазарту	120 м ³ / тәулігіне
15	«Сат Оперейтинг» ЖШС	Биологиялық тазарту	5000 м ³ / тәулігіне
16	«Арман» СП ЖШС	Биологиялық тазарту	25,72 м ³ / тәулігіне
17	«МАЭК – Қазатомпром» БН-350 ЖШС	Биологиялық тазарту	800 м ³ / тәулігіне
18	«Аджип ККО»	Биологиялық тазарту	Қошанай кешені-41,09 м ³ / тәулігіне RAVEN UNIT – 128.32 м ³ / тәулігіне

19	«Теміржолсу- Маңғыстау» ЖШС Шетпе аулы 145м/с Қаркөл ст. 145м/с Маңғышлақ ст. 200м/с Сай-өтес ст. 145м/с Үстірт ст.145м/с Опорный ст. 145м/с	Биологиялық тазарту	Шетпе аулы - 3480 м ³ / тәулігіне Қаркөл ст. - 3480 м ³ / тәулігіне Маңғышлақ ст. - 4800 м ³ / тәулігіне Сай-өтес ст. - 3480 м ³ / тәулігіне Үстірт ст.- 3480 м ³ / тәулігіне ст.Опорный - 3480 м ³ / тәулігіне
----	---	---------------------	--

Өндірістік тұрмыстық ағынды сулар шығарындылары, млн. куб. м

2009 жылы өндірістік ағынды сулар шығарындыларының жалпы көлемі 897,995 млн. м³ құрады, 2010 ж - 1021,386 млн. м³, 2011 ж - 877,004 млн. м³.

Бүгінгі күнде 8987,17 мың шаруашылық тазаланбаған фекалды ағын сулары тазартусыз «Қошқар ата» қалдық қоймасына лақтырып тастайды.

ҚО рұқсат етілген және нақты эмиссиялардың динамикасы
мың тонна

жылдар	эмиссия атауы	Лимиттер	фактілер
2006	шығарынды	296,26308	87,912201
2007	шығарынды	45,803599	35,848651
2008	шығарынды	41,6142042	14,065757
2009	шығарынды	48,368	2,89
2010	шығарынды	45,840	10,811
2011	шығарынды	24,5159	9,581374

2011 жылы Бейнеу ауданының Бейнеу ауылында канализациялық тазарту құрылыстарын (КТҚ) қалпына келтіру және кеңейту бойынша жұмыс аяқталған. Ақтау қаласында 30 000 м³/т өнімділігімен (2-КТҚ) канализациялық тазарту құрылыстарын салу қазір жүруде (1-ші кезек).

Маңғыстау облысы Жаңаөзен қаласының 21, 5 мың м³/т өнімділігі бар қолданыстағы канализациясының қалпына келтіру және жаңғыртуы жүргізілуде (1-ші кезек).

Келесі жылдарда Маңғыстау облысының Түпқараған Форт-Шевченко қаласында және Шетпе ауылында канализациялық тазарту құрылыстарын (КТҚ) салу жоспарланған.

Маңғыстаумұнайгаз АҚ Қаламқас кен орынында өнімділігі 1500 м³/т тазарту құрылысы бар. 2013 жылы оларды қалпына келтіру жоспарланған. Булану өрістеріне ағынды суларды тастау көлемі (2011 жылдың мәліметтеріне сәйкес) 344,550 мың м³ құрады. Тазаланбаған ағынды сулар жоқ. Барынша мүмкін лақтырулар нормативтардың жобасына сәйкес келісілген бақылау жоспары бар. Ол бойынша бойынша тәуелсіз тіркелген лабораториялар мониторинг жүргізеді.

Қоршаған ортаға шығарындыларды реттейтін жүйелі инспекция және бақылау жүйесі

Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігінің Экологиялық реттеу және бақылау комитетінің қоршаған ортаны және табиғи ресурстарды қорғау саласындағы мемлекеттік экологиялық бақылау функциясын атқарады, ол экологиялық аймақтық департаменттері арқылы қызмет етеді.

Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігінің Экологиялық реттеу және бақылау комитеті мыналарға мемлекеттік экологиялық бақылауды жүргізу:

- Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасының сақталуы;
- қоршаған ортаның ластануының салдарын жою жөніндегі шараларды өткізілу;
- ерекше қорғалатын табиғат аумақтары саласындағы, оның ішінде мемлекеттік табиғи-қорықтық қорының объектілерін қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы экологиялық талаптарды сақтау;
- табиғат ресурстарын қорғау, өсімін молайту және пайдалану саласындағы экологиялық талаптарды сақтау;
- жерлерді қалпына келтіру жөніндегі шараларды қабылдауды қамтамасыз ететін кәсіпорындарды, имараттарды және өзге объектілерді салған, пайдалануға енгізген және қайта жаңартқан кезде экологиялық талаптарды сақтау;
- жер қойнауын пайдалану және минералдық шикізатты пайдаланған кезде экологиялық нормалар мен ережелерді сақтау;
- жер қойнауын пайдаланудың қоршаған ортаны қорғауға жататын лицензиялық – келісім-шарттық шарттарын сақтау;
- кен орнының және қоршаған ортаның басқа объектілерінің бұзылуына әкеліп соқтыратын ластанудан, суланудан және өзге техногендік үдерістерден жер қойнауының сақтығы;
- пайдалы қазбалардың өндірістік қорларын өндіру шамасы бойынша босатылатын жерлерді оларды мақсаттық арнауына сәйкес әрі қарай пайдалану үшін жарамды жағдайға келтіру;
- жер қойнауын пайдалану объектілерін консервациялау және жою;
- зиянды заттарды, радиоактивті қалдықтарды көму және сарқынды суларды жер қойнауына тастау, қалдықтар мен басқа материалдарды көму, Қазақстан Республикасының континенттік шельфінде ұнғымалар мен жабдықтарды консервациялау және бөлшектеу ережелерін сақтау;
- өз құзыреті шегінде су қорларын сақтау мен пайдалану;
- шаруашылық қызметті жүзеге асырған кезде атмосфералық ауаны қорғаудың нормативтерін, ережелерін және өзге талаптарын сақтау;
- елді мекендерді, кәсіпорындарды және басқа объектілерді орналастырған, жобалаған және салған, өндірістік үдерістерді жүзеге асырған және көлік құралдарын пайдаланған, химиялық және өзге заттарды қолданған кезде жануарлар мен өсімдіктерді қорғау ережелерін сақтау;
- химиялық және биологиялық заттарды қолдану, сақтау, тасымалдау жөніндегі белгіленген нормалар мен ережелерді сақтау;
- экологиялық рұқсаттармен белгіленген табиғат пайдалану шарттарын орындау;
- ластанушы заттар шығарындылары мен төгінділерінің стационарлық көздері бар және өндіріс және тұтыну қалдықтарын орналастыратын объектілердің санитарлық қорғау аймақтарына экологиялық талаптарды сақтау;
- Қазақстан Республикасының аумағындағы радиациялық жағдай, қоршаған орта объектілерінің радиоактивті заттармен ластануының алдын алу жөніндегі жобалық шешімдерді қабылдау;
- тазарту имараттарының технологиялық регламенттерін сақтау;
- өндірістік экологиялық бақылаудың нормалары мен ережелерін сақтау;

- Қазақстан Республикасының міндетті экологиялық сақтандыру туралы заңнамасын сақтау;
 - мемлекеттік экологиялық сараптаманы өткізу міндеттілігі туралы және оның шарттарын орындау туралы талаптарды сақтау;
 - міндетті экологиялық аудитті өткізу және қоршаған ортаны қорғау мәселелері бойынша шынайы ақпаратты ұсыну туралы талаптарды сақтау;
 - Қазақстан Республикасының континенттік шельфінде теңіздік ғылыми зерттеулерді жүргізген кезде экологиялық талаптарды сақтау;
 - қауіпті қалдықтарды трансшекаралық тасымалдау ережелерін сақтау;
 - өз құзыреті шегінде су қорғау жолақтары мен аумақтарында шаруашылық қызметі тәртіптеріне экологиялық талаптарды сақтау;
 - мұнай өнімдерін өндіру және айналымы кезінде Қазақстан Республикасының қоршаған ортаны қорғау саласындағы заңнамасын сақтау;
 - коммуналдық қалдықтармен суарған кезде экологиялық талаптарды сақтау;
 - қалдықтарды полигондарда орналастыруға және полигондарды ұстауға талаптарды сақтау.
 - Өндірістік экологиялық бақылаудың бағдарламаларын келісу.
 - Олардың Жарғыларында қоғамдық экологиялық бақылау функциялары көзделген қоғамдық бірлестіктердің тізбесін құру.
 - жерді жақсарту, жердің тозуын туғызатын үдерістер салдарының алдын алу және жою, топырақ құнарлығын қайта жаңғырту және сақтау жөніндегі кешенді іс-шаралар өткізу;
 - жер қойнауын және минералды шикізатты қайта өңдеу кезінде экологиялық нормаларды және ережелерді сақтау;
 - минералды шикізатты өндіру және қайта өңдеу кезінде қоршаған ортаны қорғау мәселелері бойынша жобалық шешімдерді сақтау;
 - Қазақстан Республикасының континентальдық қайраңында қалдықтарды және басқа материалдарды көмудің, ұңғымалар мен жабдықтарды консервациялау мен бөлшектеу ережелерін сақтауды;
 - су сапасының нормативтерін сақтауды;
 - атмосфералық ауаны қорғаудың, сондай-ақ климат пен жердің озон қабатын қорғау мәселелері жөніндегі, оның ішінде көлік және өзге қозғалмалы құралдарды пайдалануға шығарған және пайдаланған кездегі техникалық регламенттерді, нормативтерді, ережелерді және өзге талаптарды сақтауды;
 - елді мекендерді, кәсіпорындарды және басқа объектілерді орналастыру, жобалау және салу, өндірістік үдерістерді жүзеге асырған және көлік құралдарын пайдаланған, химиялық және өзге заттарды қолданған кезінде жануарлар мен өсімдіктерді қорғау ережелерін сақтауды;
 - кәсіпорындарды, құрылыстарды және өзге объектілерді салу, қайта жаңғырту, пайдалануға қосу және пайдалану кезінде экологиялық талаптарды сақтауды;
 - экологиялық рұқсаттармен белгіленген табиғатты пайдалану шарттарын орындауды;
 - міндетті экологиялық сақтандыру туралы Қазақстан Республикасының заңнамасын сақтауды;
 - жер қойнауын пайдалану жөніндегі операцияларды жүргізу кезінде авариялық немесе өзге де қауіпті жағдайлардың алдын алу жөніндегі іс-шараларды орындауды;
 - кәсіпорындарды пайдалануға қосу, қалдықтарды қоймалау және жағу кезінде атмосфералық ауаны қорғау жөніндегі талаптарды сақтауды;
 - радиоактивті және өзге экологиялық қауіпті заттарды пайдалану, сақтау, тасымалдау, көму, кәдеге жарату немесе өзге жұмыс істеу ережелерін қоршаған орта ластануының алдын алу жөніндегі экологиялық талаптар бөлігінде сақтауды
- Жер қойнауын қорғауға мемлекеттік бақылауды жүзеге асыру;

Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексінің 115-ші бабына сәйкес мемлекеттік экологиялық бақылау:

1) қоршаған ортаға эмиссияларының есепке алуы бойынша статистикалық мәліметті талдау және табиғатты пайдаланушылардың табиғи ортаны қорғау қызметі туралы мәліметтерін сараптау;

2) табиғат пайдаланушылардың Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасын сақтау мен орындауын тексерулерді ұйымдастыру және оны өткізу;

3) Қазақстан Республикасының экологиялық заңнамасының сақталуын қамтамасыз ету үшін заңға сүйенген құралдарды қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Мемлекеттік экологиялық бақылау шаралар жиынтығынан тұрады, соның ішінде мыналардан:

1) бақылаудың басымдылықтарының анықтау;

2) қазіргі қолданыстағы бақылау құралдарын қолдану;

3) перспективалы қызмет жоспарын, нақтылы шаралар және қажетті кадрлық заттық қорларды, сонымен бірге сапалы және сандық көрсеткіштерді әзірлеу және енгізу;

4) тексерілетін объектілер бойынша жылғы және жедел жұмыс жоспарларын әзірлеу және енгізу;

5) инспекторлық тексерулерді өткізу;

6) мемлекеттік экологиялық бақылаудың жүзеге асыруы үшін қажетті аналитикалық бақылау мәліметтерін және басқа ақпаратты жинау, талдау және қолдану;

7), мемлекеттік экологиялық бақылау бөлімшелерінің перспективалы, жылғы және жедел қызмет жоспарларының іске асыруын құжаттау, талдау және есепке алу;

8) мемлекеттік экологиялық бақылау бөлімшелері қызметінің ашықтығын және есеп беруін қамтамасыз ету.

Кемелерден ластануды болдырмау, төмендету және бақылау

Каспий теңізінде кеме жүзуіне қойылатын экологиялық талаптар ҚР Экологиялық кодексінде белгіленген. Оның 267-ші бабына сәйкес:

- Каспий теңізіне өсімдіктер мен жануарлар дүниесі объектілерінің кездейсоқ кіруін болғызбау үшін бұрын өзге су бассейндерінде жұмыс істеген жабдық пен аппаратураны, сондай-ақ кемелерді экологиялық тексеруден және мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық сараптамадан өткізбей пайдалануға тыйым салынады.

- Су көлігімен орын ауыстырудың барлық түрлері жобалау алдындағы және жобалау құжаттамасы құрамында табыс етілуге тиіс. Егжей-тегжейлі жобалау сатысында және жұмысты ұйымдастыру кезінде кемелердің жүзу бағыттарының маусымдар бойынша кестесі белгіленуге және ол картографиялық материалдарда көрсетілуге тиіс. Орын ауыстыру бағыттары таңдалған кезде, мұз қату жағдайларын қоса алғанда, гидрометеорологиялық жағдайлар, сондай-ақ балықтардың бағалы түрлерінің уылдырық шашу және өріс аудару кезеңдері мен орындары, итбалықтардың жатақтары, құстардың ұя салуы ескерілуге тиіс.

- Барлық кемелер отынды жабық алып жүру жүйелерімен, ластанған сулар мен тұрмыстық қоқыстарды жинайтын ыдыстармен жабдықталған, ашық су айдынына төгінділер мен шығарындыларға мүмкіндік бермейтін құрылғыларда жарақталған болуға тиіс.

- Қазақстан Республикасының сауда мақсатында теңізде жүзу заңнамасының талаптарына сәйкес сусымалы материалдарды, химиялық реагенттер мен қауіпті жүктерді тасымалдау олардың қоршаған ортаға жайылуын болдырмайтын жабық контейнерлерде және арнаулы ыдыстарда жүзеге асырылуға тиіс.

- Кемелердің, басқа да жүзуші құралдардың, теңіз бұрғылау қондырғылары мен платформаларының корпустары қазіргі заманғы сертификатталған коррозияға қарсы материалдармен жабылуға тиіс.

- Теңізде кемелерге май құю отынның және жанар-жағар май материалдарының төгілуі мен ағып кетуін болдырмайтын жүйелердің көмегімен жүргізілуіне тиіс.

- Кемелерден шығатын шу мен діріл санитарлық-эпидемиологиялық ережелер мен нормаларда, гигиеналық нормативтерде белгіленген шудың жол берілетін шекті деңгейінен аспауға тиіс.

- Арнаулы мақсаттағы кемелердің құрылыс жабдықтары шу мен діріл деңгейін азайтуға арналған құралдармен жабдықталуға тиіс.

- Көмірсутегілерді және өзге де қауіпті заттарды танкермен тасымалдау үшін Каспий теңізі акваториясында тек қана қосарлы корпусты танкерлерді пайдалануға көшуді қамтамасыз етуге тиіс.

- Кемелер кеме палубаларының мұнай өнімдерімен ластануына, су айдындарына ластанған сарқынды сулардың ағуына жол бермейтін жабдықпен жарақталуға тиіс.

- Кемелердің жүзу режимі жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану және су қорын пайдалану мен қорғау саласындағы уәкілетті мемлекеттік органдардың келісімі бойынша белгіленеді.

Каспийде іздестіру-барлау жұмыстарын жүргізетін Қазмунайгаз АҚ енгізілген және тәуелді ұйымдар Каспий теңізінің теңіз ортасының кемелерден ластануын болдырмау, төмендету және бақылау үшін барлық қажетті шараларды қабылдайды, сонымен бірге «нөлдік шығарынды» саясатын жүзеге асырады. Мысалы, Қазтеңізтрансфлот АҚ кемелердің кептіргіш және фекал жүйелерін пломбировкалайды, жанармай және май үрлегіштер, сүзгілермен және сыналатын клапандардың астына ағындары отын шандарында жіберілетін, отын және майдың қабылдап беретін халықаралық үлгідегі фландықпен жабдықталған поддондардың қояды. Жүк тиеу кезінде мұнай өнімдерінің апаттық жайылуын болдырмау үшін жүк таситын және төндіру танкерлердегі жүктің жоғарғы деңгей бойынша дабыл қаққыш қойылады, портқа келгенде ағынды және құрамында мұнай бар сулар ернемектік қосылыстан тартып шығарылып, ары қарай тазарту құрылыстарына қабылданып шығарылады.

Казмунайтеңіздің КҮК АҚ операциялық серіктестіктерінде барлық қалдықтары арнайы сыйымдылықтарда жиналады және Баутино ауылының маңында орналасқан мамандандырылған полигондарға тазарту үшін жағаға тасиды.

Сонымен бірге, Қазақстан Республикасында танылған қоғамдар кеме жүргізетін серіктестіктердің теңіз кемелерін халықаралық келісімшарттардың (SOLAS, MARPOL, STCW, STCW) талаптарына сәйкестікке классификациялық техникалық куәландірулерді өткізеді.

Ақтау халықаралық теңіздегі сауда порты Республикалық Мемлекеттік Кәсіпорынның қалдықтармен қызметі қалдықтарының орналастыруының нормативтары және қалдықтардың : анықтайтын алып тастаулары жолдың түпкі буынға білімнің орынынан қалдықтардың басқаруын схемасы болатын 2011-2015 жылдарға арналған тұтынулар жоба ішкі нормативтік-техникалық құжатқа сәйкес (07.07.2010 жылғы № 43і Мемлекеттік экологиялық сараптаманың оң қорытындысы) реттеледі.

Кәсіпорынның меншікті қалдықтарды жерлеу полигондардың, инсинератор, оларды сақтайтын алаңдардың болмауына байланысты, портта жиналған барлық қалдықтар және кемелерден қабылданған қалдықтар, өндіріс және тұтыну қалдықтары, жинақтауға арналған арнайы орындарға қабылдаушы ұйымдардың келісім шарттарына сәйкес шығарылуы тиіс.

Негативті әсердің төмендетуге бағытталған шаралардың шеңберінде және өндіріс пен тұтыну қалдықтарының қоршаған ортада орналастыру және қалдықтарды басқару процедурасын жүйелеу нәтижесінде «АММТП» РМК өндірістік бөлімшелерінің міндеті орындауына жататын «өндіріс және тұтыну қалдықтарын өңдеу ережесі» ішкі нормативтік құжат қолданылады.

Кеме байрақтарының аясында және олардың аумағында тіркелген әуе кемелерінен тасталған шығарындылардан ластануды болдырмау, төмендету және бақылау.

ҚР Экологиялық кодексінің 267-ші бабына сәйкес кемелерде кір басқан ағынды суларды тастаудан, мұнай өнімдерінің кеме палубаларының ластануын болдырмайтын жабдықпен жабдықтылуы тиіс.

Каспий теңізінің қазақстандық секторында Қазмунайгаз АҚ ішкі және тәуелді ұйымдары мұнай операцияларын өткізудің әрбір кезеңінде, мұнай және газға іздестіру-барлау жұмыстардың өткізу кезінде қоршаған ортаға әсерді бағалау және келесі бақылауға белгілі экологиялық зерттеулер жүргізеді.

Теңіздегі мұнай операциялары Қазақстан республикасының экологиялық заңының орындалуы, алдыңғы шетел тәжірибесіне сүйену, өндіріс және басқарудың тиімді әдістерін, қазіргі қалдығы аз технологияларын соның ішінде ИСО 90001, 14001 и OHSAS 18001 тиісті стандарттарын қолдану қағидаларына негізделе жүргізіледі. Мысалы, Қазмұнайтеңіз КҮК АҚ өртеуі ұңғымақтардың сынауларын өткізуде атмосфераға ластайтын заттарының шығарындыларын қысқартатын және флюидтің тиімділігі 99, 9% жандыруға мүмкіндік беретін алаулық шілтерді жаңа технологиясын ендірген.

Мұнай және химия өнеркәсібінің құрылғыларын, су басу қауіпіндегі Каспий теңізінің жиегінің мұнаймен ластанған топырақтарын қорғау және жағалаудағы ескірген құрылғылар мен қоймаларды біржосла жою

Бүгінгі күнде Каспий жағалауы мен теңіз аумақтарында мыналар көмірсутек шикізаттың барлауын жүргізеді: Норт Каспиан Оперейтинг Компани Б. В., ТОО «Н Оперейтинг Компани», «Каспий Меруерты Оперейтинг Компани Б.В.»

Каспий жағалау аймағында мұнай мен газды өндіретіндер: «Қаражанбасмұнай» АҚ, «СП Арман» ЖШС, «Бозашы мұнай» ЖШС, «Маңғыстаумұнайгаз» АҚ, «Коммұнай» ЖШС.

Маңғыстау облысының аумағында Каспий теңізінің айдынының су басқан аймағындағы 56 ұңғымақ шаруашылық субъекттерінің балансына бұрын тапсырылған. Олардың ішінде 36 ұңғымақ балансқа қабылданған, 20 ұңғымақ қабылданбаған, соның ішінде:

«Н-Оперейтинг Компани» ЖШС Н аумағында, Ұлу қабыршақ теңіз құрылымының шегінде 12 ұңғымақ теңіздің 12 – 70 метр тереңдігінде, № R-1-ші бір ұңғымақ серіктестіктің балансына қабылданған, 11 ұңғымақ қабылданбаған. Барлық 12 ұңғымақ жойылған.

«Ком-Мұнай» ЖШС Комсомольское кен орнында - 7 ұңғымақ, барлық 7 ұңғымақ серіктестігінің балансына қабылданған, су басқан бір ұңғыма құрлықта орналасқан, ал қалған №G-1, №G-1, №G-1, №G-1, №G-1, №G-1-ші №G-1 маусымдық су басу аймағында орналасқан.

«Қаражанбасмұнай» АҚ Қаражанбас кен орнында - 11 ұңғымақ, барлық 11 ұңғымақ серіктестіктің балансына қабылданған, су басқан 11 ұңғымақтардың 10 жойылған және салынған алаңда орналасқан (құрғақта) және су басуды аймағында орналасқан № 121-ші 1 ұңғымақ қалды. Жою шаралары қабылдануда.

«Бозашы» ЖШС - Теңіздегі Каратурун және Шығыс Каратурун кен орындарында барлығы 17 ұңғымақ бар, барлық 17 ұңғымақтарда серіктестіктің балансына қабылданған. 17 ұңғымақтардың үшеуі №22, R-1, R-7 су басуды аймағында орналасқан, ал қалған 14 ұңғымақ №17, 18, 21, 23, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 3, 7, 8, 9 маусымды су басу аймағында.

«Арман» БК ЖШС «Арман» кен орнында - 9 ұңғыма, барлық 9 ұңғыма серіктестіктердің балансына қабылданбаған. 9 ұңғыманың екеуі № 6, 34 су басу аймағында, ал қалған 7 ұңғыма № 1, 2, 4, 5, 9, 11, 12 маусымды су басу аймағында.

Серіктестіктер осы ұңғымалардың жүйелі мониторингін жүргізеді және ол бойынша есептерін тоқсанда 1 рет тапсырады.

Маңғыстау облысы әкімінің жанындағы Экологиялық кеңестің мәжілісіндегі талқылау үшін қазір Каспий теңізінің су басқан және батып кеткен аймақтарда орналасқан мұнай-газ ұңғымаларының күйлері туралы мәселе әзірленіп жатыр.

«Казмунайгаз Барлау Өндіру» АҚ еішілес ұйымы Эмбамунайгаз өндірістік филиалының шартты аумағының бөлігі Каспий теңізінің қазақстандық секторындағы мемлекеттік қорық аймағында орналасқан. Осыған байланысты, серіктестік оның айдынының қасақана ластануды болдырмау бойынша барлық қажетті шараларды қолданады.

Осы мақсатта кен орындары Каспийдың маусымды қайтарып айдағыш тербелістерінің кезінде жағалаудағы инфрақұрылымының теңіз суларымен басудан сақтайтын бөгеттермен қоршалған.

Қорғайтын бөгеттердің жалпы ұзақтығы теңіз жағалауы бойынша 96, 9 км құрайды, атап айтқанда кен орындарында мынаны құрайды:

- Западная Прорва - 17 км.
- Орталық -Шығыс Прорва – 39 км.
- Терень – Узек – 12,9 км.
- Жаңаталап – Жанбай – 5 км.
- С.Балғымбаев – 11км,
- Оңтүстік- Батыс Камышиттік - Оңтүстік – Шығыс Камышиттік – 12 км.

Серіктестік теңіз суларынан зақымданған учаскелерді қалпына келтіру және күшейту бойынша шараларды жыл сайын жүзеге асырады.

Теңіз суларының тербелістерінің ықпалмен қиратуға барынша орнықтылықты қамтамасыз ететін арнайы матралықтардың Рено түрлерін қолдану арқылы бөгетті күшейтудің жаңа технологиясы соңғы жылы енгізіліп тексерілген.

Осындай жұмыс «Маңғыстаумұнайгаз» АҚ Қаламқас кен орнында да су өткізбейтін бөгеттерде Каспийді қорағау және мұнай өндіруге байланысты қызметінің ластануларынан болдырмау мақсатында жүргізіледі. Осы бөгетте жыл сайын капталды және ағымдағы жөндеу жүргізіледі. Іргелі жөндеу бойынша 2012 жылдың басынан бастап 9060 мың теңге, ал ағымдағы жөндеуге - 43 128 мың теңге меңгерген.

Мелиорация нәтижесінде және оған байланысты жерді қазу және бөгеттердің құрылысы бойынша жұмыстардан ластануыды болдырмау, төмендету және бақылау

«Казмунайгаз Барлау Өндіру» АҚ еішілес ұйымы Эмбамунайгаз өндірістік филиалының шартты аумағының бөлігі Каспий теңізінің қазақстандық секторындағы мемлекеттік қорық аймағында орналасқан. Осыған байланысты, серіктестік оның айдынының қасақана ластануды болдырмау бойынша барлық қажетті шараларды қолданады.

Осы мақсатта кен орындары Каспийдың маусымды қайтарып айдағыш тербелістерінің кезінде жағалаудағы инфрақұрылымының теңіз суларымен басудан сақтайтын бөгеттермен қоршалған.

Қорғайтын бөгеттердің жалпы ұзақтығы теңіз жағалауы бойынша 96, 9 км құрайды, атап айтқанда кен орындарында мынаны құрайды:

- Батыс Прорва - 17 км.
- Орталық -Шығыс Прорва – 39 км.
- Терень – Узек – 12,9 км.
- Жаңаталап – Жанбай – 5 км.
- С.Балғымбаев – 11км,
- Оңтүстік- Батыс Камышиттік - Оңтүстік – Шығыс Камышиттік – 12 км.

Серіктестік теңіз суларынан зақымданған учаскелерді қалпына келтіру және күшейту бойынша шараларды жыл сайын жүзеге асырады.

Теңіз суларының тербелістерінің ықпалмен қиратуға барынша орнықтылықты қамтамасыз ететін арнайы матралықтардың Рено түрлерін қолдану арқылы бөгетті күшейтудің жаңа технологиясы соңғы жылы енгізіліп тексерілген.

Осындай жұмыс «Маңғыстаумұнайгаз» АҚ Қаламқас кен орнында да су өткізбейтін бөгеттерде Каспийді қорағау және мұнай өндіруге байланысты қызметінің ластануларынан болдырмау мақсатында жүргізіледі. Осы бөгетте жыл сайын капталды және ағымдағы жөндеу жүргізіледі. Іргелі жөндеу бойынша 2012 жылдың басынан бастап 9060 мың теңге, ал ағымдағы жөндеуге - 43 128 мың теңге меңгерген.

Инвазивті түрлерді Каспий теңізіне кездейсоқ кіруін болғызбау, бақылау және олармен күрес. Бөгде түрлердің интродукциясын реттеу, олардың қолайсыз әсер ететін түрлеріне тыйым салуды енгізу.

ҚР Экологиялық кодексінің 267-бабына сәйкес Каспий теңізіне өсімдіктер мен жануарлар дүниесі объектілерінің кездейсоқ кіруін болғызбау үшін бұрын өзге су бассейндерінде жұмыс істеген жабдық пен аппаратураны, сондай-ақ кемелерді экологиялық тексеруден және мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық сараптамадан өткізбей пайдалануға тыйым салынады.

Кездейсоқ кіргізілген бөгде түрлердің күйін зерттеу

5 жыл ішінде (2007-2011 жылдар) ғарыштық дистанциялық барлап байқаудың технологияларын қолдану арқылы Каспий теңізінің шельфі және жағалаудағы аймағының мемлекеттік экологиялық мониторингі өткізілген. Мониторинг барысында зерттеулердің 3 түрі өткізілген:

Ғарыштық дистанциялық барлау

- Мұнайдың төгілуі мониторингі – Каспий теңізінің Маңғыстау бөлігі және порттар;

- Факелдер мониторингі – құрлықтағы барлық кен орындары.

Теңіз зерттеулері – 40 000 км² – 70 станция

- барлық порттар, кеме жүретін трассалар, Каспийдың солтүстік-шығыс және Орташа бір бөлік орналасқан теңіздегі көмірсутектердің кен орындары.

Жағалаудағы аймақты жер бетінен зерттеу

- Тұрақты Экологиялық алаңдар (ТЭА) – 12;

- су басу аймағындағы объектілер - 14 ұңғыма объекті, 2 қойма.

94 станцияларда өткізілген теңіз және жер бетіндегі жыл сайынғы зерттеулер мынаны қамтыды:

-- гидрология параметрлері және су сапасының зерттеуі - 800 сынақтан астам;

- физикалық-химия параметрлер және теңіз астындағы қалдырулар мен топырақтардың сапасы зерттеу - 450 сынақтан астам;

- биоресурстерді зерттеу - теңіздегі және жер бетіндегі фаунаның күйі - планктонның қауымдастығы, бентос және ихтиофауна;

- құстар және итбалықтардың қауымдастығы;

- су және жер бетіндегі өсімдіктер.

барлау барысында 515,0 мың шақты мәндерге талдаулары жыл сайын алынған, 75 мың мәндер бойынша 5 жылда. Сайып келгенде, экологиялық ахуалдың деректер қоры жасалған, Каспий теңізінің қазақстандық секторының бөліктеріне.

2007-2010 жылда жүзеге асырылған Қаламқас және Інжу құрылымдардың ауданында жыл мнемнописис гребневик табылған тарақ жасаушы білдіруге өткізілген. 2011 жылы зерттеулер мерзімінде мнемнописис табылмаған, бірақ, Вирджиния блакфордиясы медуза білдіргенінде. Барлаулар Маңғыстау облысының бюджеті қаржысының арқасында өткізілген.

Қазір Маңғыстау облысының табиғи қорларды және табиғатты пайдалануды реттеу басқармасының жанында құрылған «Экологиялық зерттеу лабораториясы» ҚКК материалдық-техникалық базасын жақсарту бойынша шаралар қабылданады. Осы жылы лаборатория Маңғыстау облысының теңіз порты және мұнай өндірістерінің Каспий

теңізінің жағалауы аймақтарына техногенді әсерін бағалау бойынша кешенді зерттеу жұмысын өткізеді.

Қалпына келтіруді қоса алғанда болдырмау, дайындық пен ден қоюды қамтамасыз ету шаралары

Қазақстанда мұнайдың төгілуінің алдын алу және оған ден қоюдың құқықтық базасы Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 6 сәуірдегі № 422 «Теңізде және Қазақстан Республикасының ішкі су айдындарында мұнайдың төгілуінің алдын алу және оған ден қою жөніндегі ұлттық жоспарына» қаулысы болып табылады.

Теңізде және Қазақстан Республикасының ішкі су айдындарында мұнайдың төгілуінің алдын алу және оған ден қою жөніндегі ұлттық жоспарына сәйкес, табиғи және антропогендік/техногендік зилзалалардың салдарларынан адамдарды және Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау мәселелерімен айналысатын атқарушы билік органдары мен қажетті инфрақұрылым болып жер қойнауын пайдаланушы және мемлекеттік органдар болып табылады: төтенше жағдайлар, мұнай және газ, қоршаған ортаны қорғау, қаржы, көлік және коммуникациялар, ауыл шаруашылығы, қорғаныс, денсаулық сақтау министрліктері, Жер ресурстарын басқару агенттігі, «ҚазМұнайГаз ҰК» АҚ, сондай-ақ Атырау және Маңғыстау облыстарының әкімшіліктері.

Қаулыға сәйкес «Қазмұнайгаз» ҰК АҚ еншілес эне тәуелді ұйымдарында Теңізде мұнайдың төгілуінің алдын алу және оған ден қою жөніндегі жоспарлары дайындалып, бекітілген. Мысалға, «Н Оперейтинг Компани» ЖШС жұмыстар басталуына дейін N-1-ші ұнғымақтың құрылысының мерзіміне Теңізде апаттық мұнайдың төгілуінің алдын алу және оған ден қою жөніндегі жоспарын дайындап, Маңғыстау облысының ТЖД келістірген.

«Қазмұнайгаз» ҰК АҚ Қазақстан Республикасының Төтенше жағдайлар министрлігімен келісілген бір қатар басшылыққа алынатын корпоративті құжаттарды әзірлеген: «Мұнай төгілуіне ден қоюдың корпоративті жүйесі»; «Теңізде мұнай операцияларын өткізуінде мұнайдың төгілуін оқшаулау және жою бойынша жұмысты ұйымдастыру, қызметшілерді эвакуациялау, құтқару және тірі қалуына арналған ережелер» және «Халықаралық тәжірибемен сәйкес ТЖ тәуекелдерін төмендету, бағалау, талдау әдістемесі».

Қауіпті қызмет түрлерін тудыратын оқиғалардың алдын алу және оларға даярлық жөніндегі шаралар.

Қауіпті қызмет түрлерін тудыратын оқиғалардың алдын алу бойынша нормативті базаның болуы: «Үшінші тұлғаларға зиян келтіру қаупімен байланысты қызметтер объектілерінің иелері азаматтық-құқықтық жауапкершілігін міндетті сақтандыру туралы», «Қауіпті өндірістік объектілердегі өнеркәсіптік қауіпсіздік туралы» Қазақстан Республикасы заңдары, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 6 сәуірдегі № 422 қаулысымен бекітілген «Теңізде және Қазақстан Республикасының ішкі су айдындарында мұнайдың төгілуінің алдын алу және оған ден қою жөніндегі ұлттық жоспары».

Сонымен бірге, Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі келесі іс-шаралар жүргізіп жатыр:

1. 2011 жылдың 28-29 қыркүйек аралығында Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі күштері мен құралдары Ресей Федерациясы Астрахань қаласында өткен «Стационарлық мұнай өндіруші платформа зонасында танкердің белгісіз кемемен қақтығысынан туындаған төтенше жағдайлар кезінде Қазақстан, Әзірбайжан мен Ресей ведомствалары мен құтқарушы қызметтерінің бірлескен іс-қимылын ұйымдастыру және оларды жою» тақырыбында «Каспий-2011» халықаралық оқу-жаттығуға қатысты.

2. 2012 жылдың қыркүйектің басы және қазанның басында Әзірбайжан Республикасы Баку қаласында «Каспий теңізіндегі мүмкін төтенше жағдайлар кезінде Каспий теңізі елдерінің ведомстволары мен құтқарушы қызметтерінің бірлескен іс-қимылын ұйымдастыру» тақырыбында өткен «Каспий-2012» Халықаралық кешенді оқу-жаттығуды өткізу жоспарланған.

3. Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі Қазақстан Республикасы Үкіметі мен Ресей Федерациясы Үкіметі арасындағы Каспий теңізіндегі іздеу мен құтқарудағы ынтымақтастық туралы келісім жобасы әзірледі, оған қазіргі кезде Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде келісу рәсімдері жүргізіліп жатыр.

4. Қазақстан Республикасы Төтенше жағдайлар министрлігі Қазақстан Республикасының Үкіметі, Әзірбайжан Республикасының Үкіметі, Иран Ислам Республикасының Үкіметі, Ресей Федерациясының Үкіметі мен Түрікменстанның Үкіметі арасындағы Каспий теңізі бассейнінде төтенше жағдайлардың алдын алу және оларды жою саласындағы ынтымақтастық туралы келісімнің жобасын әзірледі, оған ғылыми құқықтық және ғылыми лингвистикалық сараптамалар жасады, қазіргі кезде аталған жобаға Қазақстан Республикасы Әділет министрлігінде заңдық сараптама жүргізіліп жатыр.

Төтенше экологиялық жағдайларда шара қабылдау үшін қажет тиісті жабдықтар, мамандандырылған қызметкерлерді қоса алғанда тиісті дайындалдықты қамтамасыз ету және сақтау

ТЖ дайындықты қамтамасыз етуді тиісті жабдығы мен мамандандырылған қызметкерлері бар мұнай төгілуіне ден қою жөніндегі кәсіпорындар жүзге асырады.

«Маңғыстаумұнайгаз» АҚ «Табиғи және техногенді сипаттағы төтенше жағдайлар туралы» 1996 жылғы 5 шілдегі № 19-1 Қазақстан Республикасы заңына сәйкес дайындалған төтенше жағдайларды жою жоспары бар.

Сонымен бірге төтенше жағдайлардың алдын алу және жою жүйесінің басқару органдарын, апаттық құтқару командаларын, азаматтық қорғаныс құрылымдарын, жұмысшылар мен қызметшілерді және қалған тұрғындарды хабардар ету ережесі бар. Каспийде іздестіру-барлау жұмыстарын жүргізетін барлық серіктестіктер апаттарды және 3 деңгейдегі жайылуларын жою мақсаттарында Oil Spill Response халықаралық ұйымымен келісім жасаған.

«Азаматтық қорғаныс туралы» 07.05.1997 жылғы Қазақстан Республикасы заңның 11-ші бабына және «Табиғи және техногенді сипаттағы төтенше жағдайлар туралы» 07.05.1997 ж. заңның 5-ші бабына сәйкес, сонымен бірге Қазақстан Республикасының үкіметінің «Дерек беру, білімдерді насихаттау, тұрғындар мен мамандарды төтенше жағдайлар бойынша оқыту ережелері туралы» қаулысына сәйкес «Қазмұнайгаз» ҰК АҚ еншілес және тәуелді ұйымдарының қызметкерлері азаматтық қорғаныс және төтенше жағдайлар бойынша жыл сайын оқытылады.

2009 жылы «Қазмұнайгаз» ҰК АҚ аясында мұнай төгілуін жою жөнінде кең көлемді тактикалық «ТАЗА КАСПИЙ - 2009» жаттығулары өткізілді.

Каспий теңізінің биологиялық ресурстарын тиімді пайдалану

Каспий теңізі әлемнің балық шаруашылығы өте өнімді суаттарының бірі болып табылады. Мұнда бекіре балықтарының дүниежүзілік генофонды шоғырланған. бекіре балықтарының және бекіре балықтарының уылыдырығы өндірудің дүниежүзі бойынша 90% үлесі Каспийге келеді.

Орал – Каспий бассейніндегі балық қорларын қалпына келтіру үшін мынадай шаралар жиынтығы іске асырылады:

- Орал өзеніне шабақтарды шығару арқылы Каспий теңізінің бекіре балық түрлерінің қорын толтыру (2008 ж. – 115 млн., 2009 ж. – 125 млн., 2010 ж. – 140 млн. теңге, 2011 ж. – 158 млн. теңге);

. Бекіре балықтардың популяциясын көбейту және Орал- Атырау және Атырау бекіре балық өсіретін зауыттарының жалпы шығарылымын қуатын 14 миллионға дейін жеткізу мақсатында оларды реконструкциялау жоспарланды.

Бұдан басқа, Ел басының тапсырмасын орындау мақсатында Атырау облысында шығарылым 30 миллион даналар қуаты бар жаңа бекіре зауытының құрылысы жоспарланған. Осы объекттерді жұмысқа қосқаннан кейін жас бекіренің өсім саны 5-7 жетеді.

- Каспийдің қазақстандық бөлігінің биологиялық ресурстарының қалпын бағалау бойынша кешенді теңіз зерттеулер (2008 ж. - 28,667 млн. теңге және жыл сайын 29,721 млн. теңгеден 2009 - 2010 жылдары, 2011 ж. - 32396,0 мың теңге);

-Түбін тереңдету жұмыстарын жүргізу (2008 ж. – 298 млн. теңге; 2010ж. 291 млн. теңге; 2011 ж. – 319 млн. теңге).

Соңғы жылдары балық шаруашылығы саласындағы заңбұзушылық пен браконьерлік үшін жауапкершілікті қаталдандыру бойынша әрекет белсендіре түсті. Осылайша, 2011 жылы Балық шаруашылығының Орал- Каспий облыс аралық бассейні инспекциясы 2253 рейд шараларын өткізген, оның нәтижесі бойынша 3454 заңбұзушылық айқындалып тоқтатылған, 3315 заң бұзушылар жауапкершілікке тартылған Барлығы 22,5 млн. теңге сомаға айыппұл салған. Балық қорларына келтірілген залал үшін 4,9 миллион теңге айыппұл салынған. Заң бұзушылардан барлығы 50,1 тонна балық тәркіленген, соның ішінде 595,8 кг бекіре балық түрлері, 6,8 кг- бекіре балық түрлерінің уылдырығы. Балық аулау саймандарының 5 463 данасы тәркіленген, оның арасында 1 301 данасы иесіз.

Сонымен қатар халықаралық деңгейде үлкен жұмыс жүргізіледі. Баку қаласында 2010 жылғы 18 қарашада өткізілген каспий маңындағы мемлекеттері басшыларының үшінші саммитінде Қазақстанның ел басы Каспий теңізінде балықтардың бекіре түрлерін аулауға 5 жыл мерзімге бес жақты тоқтатуды енгізу туралы бастамасы ұсынылғандығы мәлім. Қазір осы бағытта бес жақты форматта қарқынды жұмыс жасалуда.

Республиканың балық шаруашылығы суаттарында жыл сайын кең ауқымды балық қорғау «Бекіре» және и «уылдырық шашу» акциясы жүргізіледі. Орал- Каспий бассейніндегі браконьерлікпен күресу сұрақтары бойынша мекеме аралық жұмыс тобының жұмыс жоспары бекітілген.

Әртүрлілікті және осал экосистеманы, сирек кездесетін және жойылу қауіпіндегі түрлердің мекендеу орындарын сақтау

Қазақстан Республикасының 2010 жылғы 21 қаңтардағы № 242- IV Заңымен «Ерекше қорғалатын табиғи аумақтар туралы» және «Жануарлар дүниесін қорғау, өсімін молайту және пайдалану туралы» Қазақстан Республикасы Заңындағы сулы-батпақты жерлердің ұғымын анықтау және олардың мәртебесін анықтау саласына толықтыру енгізу бөлігіне өзгеріс енгізілді.

Рамсар конвенциясының хатшылығымен Каспий теңізінің жағалауына жақын орналасқан Жайық өзенінің атырауы халықаралық маңызы бар сулы-батпақты жерлердің тізімі қосылды.

Мынандай нормативтік-құқықтық актілер бекітілді:

1) «Халықаралық және республикалық маңызы бар сулы-батпақты жерлердегі су айдындарына қатысты қағиданы бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2010 жылғы 14 маусымдағы № 567 қаулысы;

2) «Халықаралық және республикалық маңызы бар сулы-батпақты жерлердің тізімдерін бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрінің 2010

жылғы 26 сәуірдегі № 292 бұйрығы (ҚР ӘдМин 2010 жылғы 25 мамырда № 6249 болып тіркелген).

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2009 жылғы 6 ақпандағы № 119 қаулысымен Каспий теңізінің жағалауына жақын орналасқан Жайық өзені атырауының сулы-батпақты жерлерінің бірегей биологиялық әртүрлілігін сақтау мақсатында Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі Орман және аңшылық шаруашылығы комитетінің «Ақжайық» мемлекеттік табиғи резерваты құрылды.

2008 – 2012 жылдар аралығында «Ақжайық» мемлекеттік табиғи резерватының қызметіне жылдар бойынша 207; 277, 300, 74 және 89 млн. теңге бөлінген.

«Жасыл Даму» салалық бағдарламаны іске асыру шеңберінде Маңғыстау облысында мемлекеттік қорық аймағын құрудың ТЭН және табиға-ғылыми негіздеме жобалары жасалған, оларға мемлекеттік экологиялық сараптаманың оң қорытындысы берілген және ерекше қорғалатын табиғи аумақтар саласындағы уәкілетті органның бұйрықтарымен бекітілген.

Жағалаудағы аудандарды жоспарлау негізінде жағалаудағы аудандарды кешенді басқару.

Жағалаудағы аудандарды кешенді басқару бойынша үлкен жұмыс Маңғыстау және Атырау облыстарында жергілікті бюджеттер қаржысының арқасында жүргізіледі.

Маңғыстау облысының әкімшілігі биологиялық әртүрлілікті кешенді сақтауды қамтитын 2011-2015 жылдарға Маңғыстау облысының қоршаған ортасын қорғау стратегиялық жоспарын бекіткен.

Маңғыстау облысының табиғи және әлеуметтік-экономикалық әлеуетінің экологиялық сыйымдылығын анықтау, экологиялық аудандастыру бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстары өткізілген.

2012 жылы сақтаулар және Каспий теңізінің жағалаудағы аймақтарындағы табиғи экосистемаларды қалпына келтіру мақсаттарында Облыс әкімшілігінің қаулысымен Қызылсай мемлекеттік аймақтық табиғи бағы (68, 4 мың га) құрылған. Сонымен бірге Облыс әкімшілігінің қаулысымен жергілікті мәні бар Жабайұшқан (316, 0 мың га) және Тасорпа (160, 0 мың га) мемлекеттік табиғи қорықтары жасалған.

Қазір Кендірлі демалыс аймағы, сирек кездесетін табиғи рекреация аймағының сақтау және табиғи экосистемаларды қалпына келтіру экологиялық туризмді дамыту мақсаттарында осы маңда Адамтас ерекше қорғалатын табиғи аумағының табиғи-ғылыми дәлелдеуі жасалған. Осы жылдың екінші жартысында ерекше қорғалатын табиғи аумақтың дәлелдеудің дәйектемесінің техникалық-экономикалық негіздемесін дайындау жоспарланды.

Қазір Қазақстанның аридті аудандарында жылжымалы құмдармен күрес мәселесі көкейкесті болып табылады. Әсіресе ол Қарақиян ауданының Туйесу, Маңғыстау ауданының Бостанқұм және Қызылқұмы құмды массивтері да жататын облыстарда маңызды болып табылады.

50 жыл бойы Туйесу және Қызылқұм массивтері тұщы сулардың коллекторлары болып табылады, осында Жаңаөзен қаласына және Қаламқас кен орнына дейін тартылған су тартқыштары орналасқан және тұщы жер асты суларының аймақтық суағарлары бар. Бұл жер асты сулары деңгейінің төмендеуіне әкеп соқты.

Сонымен бірге газификациялауға дейін жергілікті тұрғындар көбінесе массивтердің басым бөлігін мал жайылым, бұталарды пеш отын ретінде тиімсіз қолданған. Сенек, Үштаған және Тушықудық елді мекендері жоғарыда көрсетілген себептер бойынша жылжымалы құмдардың қыспағында қалған.

Осыған байланысты 2004 жылдан бастап жыл сайын Сенек (2007 жылдан) және Бостанқұм, Ұштаған, 200 га бойынша. Айнала уық пункт Сенектері және ұштаған қазір сәйкесінше (сәйкесінше 600 га және 700 га) жасыл көгалдар пайда болды. Ұқсас жұмыс массивтың нашарлалған Қызылқұм орналасқан Маңғыстау ауданының Тұщықұдық ауылында 2011 жылда басталды.

Каспий теңізінің Маңғыстау бөлігіндегі жағалау сызығының ұзындығы 1115 км құрады. Облыс әкімшілігінің 2008 жылғы 20 наурызындағы №181 қаулысына сәйкес Каспий теңізінің жиегіне 1399, 5 шақырымды құрайтын су қорғау аймағы және жолақ орнатылған, Кендірлі демалыс аймағы бөлімшелерінде, Құрық ауылы, Ақтау, Форт-Шевченко қалаларында - 284, 5 шақырым созылымдықпен.

Түрікменстан шекарасынан Атырау облысына дейін су сақтандыратын жолақтар мен аймақтарының жиек қалған анықтаулары жұмыс жобасын осы жылда бітті.

Қазір теңіздің жиегіне ұзындығы 1115 км су сақтандыратын аймақтар және жолақтарды салу туралы облыс әкімшілігінің қаулысы әзірленуде.

Атырау облысында 2003-2005 жылдарға қоршаған ортаны қорғау бойынша комплексті программаның іске асыру шеңберінде 296 миллион АҚШ доллары сомасына 191 табиғи ортаны қорғау шарасы орындалған. Мынадай шаралар орындалған:

- елді мекендерді су тасқындарынан қорғау үшін бөгеттерді қалпына келтіру (818 мың АҚШ доллары);

- Қызылқоға ауданының айналасында құмдарды бекіту (14, 1 мың АҚШ доллары);

- бұзылған топырақтардың түгендеуі (13, 9 мың АҚШ доллары);

- бұзылған топырақтардың қайта өндеуді жоба-сметалық құжаттамасының өндеуі (23, 6 мың АҚШ доллары);

- қатты тұрмыстық қалдықтардың өндеуі бойынша зауыттың құрылыстың техникалық-экономикалық дәйектемесінің өндеуі (21, 1 мың АҚШ доллары);

- қатты тұрмыстық қалдықтардың жерлеуі үшін полигонның құрылысы бойынша ЖСҚ өндеуі (330 мың АҚШ доллары).

Каспийдің солтүстік-шығыстыр жануар әлемнің күйіне жасанды әсердің зерттеуі жалғастырылған - 2010-2012 жылдарға -34 млн. теңге.

Каспий теңізінің теңіз ортасына әсерді бағалау

Қазақстандағы жоспарлалатын қызметтің қоршаған ортаға әсерін бағалау мынадай заңнама базасына негізделеді:

- Шекарааралық контекстте қоршаған ортаға әсердің бағасы туралы конвенцияға Қазақстан Республикасының қосуы туралы, 2000 жылғы 21 қазанындағы № 86-II-ші Қазақстан Республикасының заңы;

- Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғауы жөніндегі негіздемелік конвенцияны бекіту туралы 2005 жылғы Қазақстан Республикасының заңы;

- Қоршаған ортаға қатысты сұрақтар бойынша әділеттілікке ақпаратқа қол жеткізу, шешім қабылдау процессіне қоғамның қатысуы туралы конвенцияны бекіту туралы 2000 жылғы 23 қазанындағы № 92-II-ші Қазақстан Республикасының заңы;

- Шекарааралық су ағындары және халықаралық көлдерді қорғау және қолдану туралы конвенцияға Қазақстан Республикасының қосылуы туралы 2000 жылғы 23 қазанындағы № 94-II-ші Қазақстан Республикасының заңы;

- Өнеркәсіптік апаттардың шекарааралық әсері туралы конвенцияға Қазақстан Республикасының қосылуы туралы 2000 жылғы 23 қазанындағы № 91-II-ші Қазақстан Республикасының заңы;

- 2007 жылғы Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі;

- 2007 жылғы Жобалау адындағы және жоба құжаттамасын дайындау кезінде жоспарланған шаруашылық және басқа қызметтің қоршаған ортаға әсерінің бағасын өткізуі бойынша нұсқау;

- Шаруашылық қызметтің қоршаған ортаға әсерінің бағасын өткізуі бойынша әдістемелік нұсқаулар, 2010 жылғы;

- Қоғамдық тыңдауларды өткізу, 2007 жылғы ережелер;

- 2007 жылғы жоспарланған шаруашылық және басқа қызметтің қоршаған ортаға әсерін бағалау процедурасына және шешім қабылдау процессіне жататын экологиялық мәліметке қол жеткізудің ережелері.

- Шекарааралық контекстте қоршаған ортаға әсерді бағалау туралы конвенцияның практикалық қолдануы бойынша нұсқау;

- Шекарааралық контексттегі қоршаған ортаға әсерді бағалауға қоғамның қатысуы жөніндегі нұсқау;

- Каспий теңізінің өңірінде Шекарааралық контексттегі қоршаған ортаға әсерді бағалауды өткізу бойынша нұсқау;

- Орхусс Конвенциясын жүзеге асыру бойынша нұсқау;

- Қоғамдық тыңдауларды ұйымдастыру және өткізу, сонымен бірге қоршаған ортаға қатысты сұрақтар бойынша шешім қабылдауға қоғамдық қатысудың басқа формаларының қолдануына бойынша информациялық-анықтама нұсқау.

ҚР Экологиялық кодексінің 35-бабана сәйкес Қоршаған ортаға әсерді бағалау - шаруашылық және өзге де қызметтің қоршаған орта мен адам денсаулығына ықтимал салдарлары бағаланатын, Қазақстан Республикасы экологиялық заңнамасының талаптары ескеріле отырып, қолайсыз зардаптарды (табиғи экологиялық жүйелер мен табиғи ресурстардың жойылуын, жұтаңдауын, бүлінуін және сарқылуын) болдырмау, қоршаған ортаны сауықтыру жөніндегі шаралар әзірленетін рәсім.

Қоршаған ортаға әсерді бағалау қоршаған ортаға және халықтың денсаулығына тікелей немесе жанама әсер етуі мүмкін болатын кез келген шаруашылық және өзге де қызмет түрлері үшін міндетті болып табылады. Қоршаған ортаға әсер ететін шаруашылық және өзге де жобаларды, қоршаған ортаға әсерін бағаламай әзірлеуге және іске асыруға тыйым салынады. Әсерді бағалау нәтижелерін жоспарлау алдындағы, жоспарлау құжаттамасының, жобалау алдындағы және жобалау құжаттамасының ажырамас бөлігі болып табылады. Жобаланып жатқан объектілердің перспективалық қызметі осы Кодекстің талаптарына сәйкес қоршаған ортаға әсерін бағалауға жатады. Жобалардың тапсырыс берушісі (бастамашысы) мен әзірлеушісі қоршаған ортаға әсер етуге жүргізілген бағалау нәтижелерін ескеруге және қоршаған орта мен адам денсаулығына неғұрлым аз зиян келтіретін нұсқаның қабылдануын қамтамасыз етуге міндетті.

Қазақстан Республикасында ҚОӘБ қоғамының қатысуы міндетті процедура болып табылады. ҚОӘБ процедурасына жұртшылықтың қатысуы арқасында түзулер және кез келген қызметтің ахуалға айтарлықтай ықпал тигізе алатын оның болуын шарт тиетін іске асырулары бойынша шешім қабылдаудағы тұрғынның қатысу кепілдік беретін кері ақпараттық байланыстар қамтамасыз етіледі.

Қоғамдық тыңдаулар анықталудың айырбасының және ары қарай мәлімет қазіргі ұйымымен белгілелетін қызмет немесе жасалатын жоба туралы мүдделі тараптардың дерек беруі мақсаттарындағы ұйымдасып жүргізіледі және барлық болуы мүмкін қолайсыз экологиялық және оларға қатысты зардаптарының бекітуі. Қоғамдық тыңдаулардың нәтижелері бойынша қоғамның ескертулерге және ұсыныстарына арналған жобалау адындағы және жоба құжаттамасының түзетулерін өткізеді.

Іске асыруы азаматтардың қоршаған ортаны және денсаулығына тікелей ықпал тигізе алатын жобалар бойынша жұртшылық қоғамдық экологиялық сараптаманы өткізуін талап ете алады.

ҚР Экологиялық кодексінің 57-бабана сәйкес мемлекеттік экологиялық сараптама жүргізу кезеңінде барлық мүдделі азаматтар мен қоғамдық бірлестіктерге өз пікірін білдіру мүмкіндігі беріледі.

Осы құқықты жүзеге асыру мақсатында қоршаған ортаға эмиссиялар нормативтерінің жобаларына мемлекеттік экологиялық сараптама жүргізуге өтінімдерді қоспағанда, мемлекеттік экологиялық сараптама жүргізуге өтінімді белгіленіп отырған қызметке тапсырыс беруші бұқаралық ақпарат құралдарында міндетті түрде жариялануы Экологиялық кодексте белгіленген.

Сонымен бірге, Қоршаған ортаны қорғау министрлігінің Экологиялық реттеу және бақылауының комитетінің аясындағы мемлекеттік экологиялық сараптаманың Сарапшылық кеңесіне жұртшылық қатысады.

ҚР Экологиялық кодексіне сәйкес экологиялық ақпарат, Қазақстан Республикасының заңдарында көзделген жағдайларды қоспағанда, жалпыға бірдей қолжетімді болып табылады. Жалпыға бірдей қолжетімді экологиялық ақпаратты құрайтын жекелеген мәліметтер мен деректерге қол жеткізу оларды жеке және заңды тұлғалардың сұратуы бойынша беру, бұқаралық ақпарат құралдарында, арнайы басылымдарда тарату, Интернетте орналастыру арқылы, сондай-ақ өзге де жалпыға бірдей қолжетімді ақпараттық-коммуникациялық құралдар қолданыла отырып жүзеге асырылады.

Жоспарланған шаруашылық және басқа қызметтің қоршаған ортаға әсерін бағалау процедурасына және шешім қабылдау процессіне жататын экологиялық мәліметке қол жеткізу ережелері Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрінің 2007 жылғы 25 шілдедегі № 238-ші бұйрығымен бекітілген.

Каспий өңіріндегі ҚОӘБ жобаларының тізімі

№ п.п.	2011 жылғы тамыз 2012 жылғы тамыз аралығында келіп түскен жобалардың атауы	Әсер ету деңгейі
1	Әуезов кен орнында, Жемчужная шартты аумағында мұнай және газды бағалау жұмыстарының жобасына ҚОӘБ	болмашы
2	Жемчужная аудандағы (Нарын құрылымы)мұнай және газды бағалау жұмыстарының № 2 жобаға қосымша	болмашы
3	"Н" учаскесінде іздестіру жұмыстарының жобасына алдын ала ҚОӘБ	болмашы
4	Жамбыл учаскесінде Zt-1 барлау ұңғымағының құрылыс жобасына ҚОӘБ	болмашы
5	Ракушечное теңізі құрылымда бағалау жұмыстарына дың алдын ала ҚОӘБ	болмашы
6	Жамбыл учаскесінде іздестіру жұмыстарының (геологиялық барлау) жобасына қосымша	болмашы
7	2012 жылы "Н" учаскесінде 3 Д сейсмикалық барлау жұмыстардың өткізуге ҚОӘБ	болмашы
8	Сатпаев учаскесінде инженерлік - геофизикалық зерттеулердің жобасына ҚОӘБ	болмашы
9	"Н" учаскесінде Ракушечное теңізін құрылымда бағалау жұмыстардың қойылулары үшін инженерлік - геофизикалық зерттеулердің жобасына ҚОӘБ	болмашы
10	Жемчужина учаскесінің Хазар құрылымында Нарын-1 барлау ұңғымағының құрылысына жеке техникалық жоба	болмашы
11	Алдын ала ҚОӘБ Махамбет учаскесінде іздестіру жұмыстарының жобасына қосымшаны жобаға (тұз астындағы және тұз үстіндегі кешен)	болмашы

12	Махамбет бөлімшедегі 3 Дті сейсмикалық жұмыстардың жобасына ҚОӘБ	болмашы
13	Махамбет бөлімше шегінде перспективалы құрылымында екі алаңдары үшін инженерлік - геофизикалық зерттеулердің жобасы	болмашы

Мониторинг. Каспий теңізінің теңіз ортасының күйін бағалау

Су объекттерінің мемлекеттік мониторингі мемлекеттік қоршаған орта мониторингі және табиғи қорлар жүйесінің құрама бөлігі болып табылады және Қазақстан Республикасының су қорын құрайтын барлық су объекттерінде іске асырылады. Экологиялық кодекстің 17-ші бабының 15 тармақшасына сәйкес қоршаған ортаның күйін мемлекеттік мониторингін және оның жеке арнайы түрлерін жүргізуді Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігі ұйымдастырады.

Каспий теңізінің солтүстік бөлігіндегі мемлекеттік қорық аймағында міндетті түрде мемлекеттік экологиялық мониторингі жүзеге асыру қажеттілігі заң жүзінде ҚР Экологиялық кодексінің 269 бабымен бекітілген. Оған сәйкес қоршаған ортаны қорғау саласындағы уәкілетті орган Каспий теңізінің солтүстік бөлігіндегі мемлекеттік қорық аймағында міндетті түрде мемлекеттік экологиялық мониторингі жүзеге асырады, осы жерде шаруашылық қызметін жүзеге асыратын жер қойнауын пайдаланушы өндірістік қызметті жоспарлау және одан әрі жүзеге асыру кезеңінен бастап жыл сайын (төрт климаттық маусым бойынша) барлық келісімшарт аумағы бойынша қоршаған ортаға өндірістік мониторинг жүргізуге міндетті.

ҚР Экологиялық кодексінің 128 бабына сәйкес арнайы табиғат пайдалануды жүзеге асыратын жеке және заңды тұлғалар өндірістік экологиялық бақылауды жүзеге асыруға міндетті. Ал Кодекстің 129 бабына сәйкес өндірістік экологиялық бақылауды табиғат пайдаланушы әзірлеген өндірістік экологиялық бақылау бағдарламасы негізінде табиғат пайдаланушы жүзеге асырады. Өндірістік экологиялық бақылау бағдарламасында өндірістік экологиялық бақылау процесінде қадағаланып отыратын міндетті параметрлер тізбесі, оның мерзімділігін, ұзақтығы мен өлшемдер жиілігін айқындау критерийлері, пайдаланылатын аспаптық немесе есептік әдістер белгіленеді. Өндірістік экологиялық бақылау шеңберінде өндірістік процестің тиімділігін экологиялық бағалау қоршаған ортаға эмиссиялар, зиянды өндірістік факторлар деңгейін, сондай-ақ табиғи, энергетикалық және өзге де ресурстарды тұтынудың нақты көлемін өлшеу негізінде және (немесе) есептеу негізінде жүзеге асырылады.

Өндірістік экологиялық бақылауды Қазақстан Республикасының техникалық реттеу туралы заңымен белгіленген ережелерге сәйкес аккредитацияланған өндірістік немесе тәуелсіз лабораториялар жүзеге асырады

Қазақстанда қолданыстағы заңнамаға сәйкес Каспий теңізінің қазақстандық секторының теңіз ортасының ластануын бақылауды орындайтын бір қатар әр түрлі жеке меншік түріндегі ұйымдық құрылымдар бар .

Каспий теңізінің мемлекеттік бақылауды орындайтын ұйымдардың қатарына Қазақстан Республикасының қоршаған ортаны қорғау министрлігінің экологиялық реттеу және бақылау комитетінің Атырау және Маңғыстау облыстары бойынша экология департаменттерінің аналитикалық лабораториялары жатады. Олардың міндеті теңіз ортасының күйін мемлекеттік бақылаудың жүзеге асыруы болып табылады. Осы ұйымдардың санатына жануар әлемін қорғау, орнын толтыру және пайдалану саласындағы уәкілетті мемлекеттік құрылымдардың аймақтық бөлімшелері, орман және ерекше қорғалатын табиғи аумақтар, табиғи және техногенді сипаттағы төтенше

жағдайлар саласындағы уәкілетті мемлекеттік құрылымдардың аймақтық бөлімшелері жатады.

Каспий теңізінің теңіздегі ортасы күйін бағалау, болжау мақсатында және оның күйіне мемлекеттік бақылауды негізінен Қазгидромет РМК орындайтын ұйым болып табылады. Қазгидромет РМК міндетіне теңізі ортасының ластануын бақылауды жүзеге асыру, сонымен бірге оны бағалау және болжау болып табылады. Ұйымның жұмыс саласы - Каспий теңізінің барлық қазақстандық бөлігі. Монополист ұйым ретінде Қазгидромет РМК мемлекеттік тапсырыстың жүйесі арқылы бір көзден бюджеттен қаржыландырылады. Қаржыландыруының мұндай жүйесі Қазгидромет РМК өлшемдерді өндіру және алған мәліметтерді талдау барысында табиғатты пайдаланушылардан қаржы тәуелсіздігін сақтауға мүмкіндік береді.

Қазгидромет РМК Каспий теңізінің теңіз ортасының белгілі мониторингін «Каспий теңізінің қазақстандық бөлігінің қоршаған ортасының күйін бақылауды жүргізу» бағдарламасы бойынша іске асырады. Бағдарламаны іске асыру үшін республикалық бюджеттен жыл сайын қаражат бөлінеді (2009 – 16,4 млн. тенге, 2010г. – 17,1 млн. тенге, 2011г. 32,0 млн. тенге, 2012г. – 51,5 млн. тенге) . Сонымен бірге бақылау пункттерінің, талданатын параметрлердің көбеюімен бірге жыл сайын қаржыландыру көлемі де өсуде. Маңғыстау облысының Қошқар ата қалдық қоймасына гамма-фонды қуаттын өлшеу (ай сайын). Қазір барлығы 49 көрсеткіштер бойынша талдау жүргізіледі.

Қазгидромет РМК 120 сағатқа дейін күні бұрыны бар әрбір сағатына, қайтарып айдағыш құбылыстарды қоса Каспий теңізінің деңгейінің автоматты болжамдау әдісі және ағымдардың өрістерінің тап қалған ауданындағы өндіріске ендірген.

2011 жылы болжамның схемасының жан-жақты зерттеуі іске асты және атырау теңізінің 3-ші шаршылары үшін толқудың болжамдарының тестілік тәртібіндегі шығарылым іске асты, сонымен бірге Баутино және Құрықтың шығанақтары.

Өндірістік мониторингті тұрақты негізде Қазмұнайгаз ҰК АҚ еншілес және тәуелді ұйымдары, Аджип ККО және тағы басқа серіктестіктер жүргізеді. Атап айтқанда, Қазмұнайгаз ҰК АҚ еншілес және тәуелді ұйымдары барлық шартты аумақтың мониторингін өткізеді. қоғамның бірқалыпты дамуы үшін табиғи ортаны қорғау қызметіне жүйелік амалының қамтамасыз етуі болып табылатын 2006-2015 жылдары Кешенді экологиялық бағдарламаның іске асыру шеңберінде Қазмұнайгаз ҰК АҚ өндірістік экологиялық мониторингті бірлескен жүйе жасалып ендірген (ӨЭМБЖ). ӨЭМБЖ негізгі міндеті теңестіруді алгоритмды мұнай өкше мұнай өкше арқылыларын Каспий теңізі, технологияны қолданып радиолокациялық барлап байқауды олардың тіркеуінің қазақстандық секторы, айырып тануларында табылу және жедел барлауда, дәл координаталардың анықтауы және жайылуды аудан және мұнай төгілген жерлердің таратуын пішіндеу теңізде болады.

Қазір бірінші кезең іске асырылған — геоақпарат технологиялардың негізіне ендірген және қоршаған ортаның күйін әуеғарыш экологиялық мониторингті жүйе жұмыс істейді, үнемі жаңаратын электрондық экологиялық карта жасалған.

Маңғыстаумұнайгаз АҚ экологиялық бақылаудың бағдарламасын жыл сайын Қазақстан Республикасының қоршаған ортаны қорғау министрлігімен келіседі, ол теңіз ортасы, шалағай және жер асты суы, атмосфералық ауамен, өсімдік және жануар әлемі, топырақ жамылғысы, радиацияның нақты күйге экологиялық мониторингті өткізуді қамтиды. Бақылаудың нәтижелері бойынша есеп Маңғыстау облысының экология департаменттеріне квартал сайын таспырылады. Осындай бақылауды тіркелген мамандандырылған тәуелсіз ұйымдар да жүргізеді.

Жер пайдаланудағы шартты міндеттемелеріне сәйкес «Н Оперейтинг Компани» ЖШС лицензиялық учаскелердегі жойылған ұңғымақтардың бақылауын өткізеді. Бүгінгі күнде Н учаскесінде 14жойылған ұңғымақ бар, олардың 12 кеңес одағының заманына жойылып, тарихи ұңғымақтар болып есептеледі. Әрбір ұңғымалықта теңіз суы, атмосфералық ауаның өлшемдері, түпкі кейінге қалдырулар жүргізіледі, құстармен,

балықтармен және итбалықтарға бақылау жүргізіледі. Осы барлау арналған бүгінгі күнге құртылған ұңғымақтармен мұнай жылыстауы байқалмайды, ластайтын заттардың асып кетуі айқындалмаған. Құртылған ұңғымақтардың барлауы жыл сайын жүргізіледі.

Әрбір ұңғымада теңіз суы, атмосфералық ауаның өлшемдері, түпкі кейінге қалдырулар жүргізіледі, құстармен, балықтармен және итбалықтарға бақылау жүргізіледі. Бүгінгі күнге осы барлау арналған құртылған ұңғымақтармен мұнай жылыстауы байқалмайды, ластайтын заттардың ршшты асып кетуі айқындалмаған. Құртылған ұңғымақтардың барлауы жыл сайын жүргізіледі..

Маңғыстау облысының табиғатты пайдалануының реттеулері басқармасы облыстық бюджет есебінен 5 жыл бойы (2007-2011 жж) ағымында табиғи қорлар және шельф және ғарыштық дистанциялық барлап байқаудың технологияларының қолдануы бар Каспий теңізінің жағалаудағы аймағында Мемлекеттік экологиялық мониторинг жүргізілді. Бір жылда барлау барысында 15, 0 мың мөндер бойынша талдаулар, ал жуық шамамен 5 жылдар бойы 75 мың мөндер бойынша талдаулар алынған. Осылайша, Каспий теңізінің қазақстандық секторының экологиялық ахуалының деректер қоры жасалған.

Маңғыстау облысының табиғатты пайдалануының реттеулері басқармасының жанындағы Экологиялық зерттеуші лаборатория ҚКК Каспий теңізінің жағалаудағы аймақтарына теңіз порты және Маңғыстау облысының мұнай өндірістерінің техногенді әсерінің бағасы бойынша кешенді зерттеу жұмысын осы жылы өткізуде

Маңғыстау облысының әкімшілігі Каспий бассейнінің қазақстандық секторының қоршаған орта мониторингінің жүйесін құрудың бағдарламасын жасаған және Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігі, Ауыл шаруашылығы министрлігі және Төтенше жағдайлар министрлігімен келіскен.

2009 жылы Ақтау қаласында төрт Каспий маңы мемлекеттердің ғылыми зерттеу ұйымдарының қатысуымен Каспий бассейнінің экологиялық аймақтық жағдайын басқару мәселесі тақырыбындағы I-халықаралық ғылыми-практикалық конференция жүргізілді. Нәтижесінде материалдар жинағы шығарылған.

Қазақстанда жыл сайын 12 тамызда Каспий күні тойланады. Каспий күнінің тойлауы 2009 жылда 12 тамызда Астана қаласында ұйымдастырылды. Тойлау шеңберінде балалар суреттерінің жарысы және қалалықтар үшін мерекелік концерт өткізілді.

«Каспийды сақтаймыз!» ұранымен Тегеран конвенциясының күшке енуіне төрт жылдығы Каспий теңізінің көкшіл жағасында орналасқан Ақтау қаласында 2010 жылғы 12 тамызында мерекеленді. Каспий күннің тойлауы бағдарламасында жұртшылыққа арналған әр түрлі шаралар болды, соның ішінде құмда мүсіндер жасау бойынша балалар арасында жарыс ұйымдастырылды, жағалауда қала тұрғындары үшін мерекелік концерт өткізілді. Барлық каспий маңындағы мемлекеттер және халықаралық ұйымдардың өкілдерінің қатысуымен Каспийдың мәселелері бойынша дөңгелек стол өткізілген.

2011 жылғы 10-12 тамызда Ақтау қаласында Маңғыстау облысы әкімшілігінің қолдауымен Тегеран конвенциясының тараптарының конференциясының үшінші сессиясы өткізілді. Оның қорытындылары бойынша Мұнаймен ластану инциденттер жағдайында ынтымақтастық туралы хаттамаға (Ақтау хаттамасы) қол қойылған. 12 тамызда сессиядан кейін Ақтау қала тұрғындары мен үшінші сессиясының қатысушыларымен Каспийды күні тойланды, мерекелік концерт және салют ұйымдастырылды.

Осы жылы Каспий күні 2012 жылғы 10 тамызда Ақтауда ұйымдастырылды. Мерекелеу шеңберінде Маңғыстау облысының әкімшілігі Каспий теңізінің экологиялық мәселелері және олардың шешу жолдары тақырыбына дөңгелек стол Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігінің қатысуымен және теңіз жағалаудағы аймағының тазартуы бойынша шараларды, қалалықтар үшін бала суреттерінің жарысы және мерекелік концерт ұйымдастырған.

Қазақстанында ғылыми экологиялық зерттеулер ҚР Экологиялық кодексі және Қазақстан Республикасының ғылым туралы заңына сәйкес жүргізіледі. ҚР Экологиялық кодексі 185-ші бабына сәйкес экологиялық ғылыми зерттеулер қоршаған ортаны қорғауды ғылыми тұрғыдан қамтамасыз ету, табиғи экологиялық жүйелерді жақсарту, қалпына келтіру, орнықты жұмыс істеуін қамтамасыз ету жөніндегі ғылыми негізделген іс-шараларды әзірлеу, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану мен молайту, Қазақстан Республикасының экологиялық қауіпсіздігі мен әлеуметтік, экономикалық және экологиялық теңгерімді дамуын қамта масыз ету мақсатында жүргізіледі. Экологиялық ғылыми зерттеулердің міндеттері:

- 1) қоршаған ортаның жай-күйін ғылыми тұрғыдан бағалау және болжау;
- 2) ғылыми негізделген экологиялық нормативтерді, стандарттар мен талаптарды әзірлеу;
- 3) табиғи ресурстарды кешенді және ұтымды пайдалануды негіздеу;
- 4) қоршаған ортаны қорғау және табиғат пайдалану саласында мемлекеттік реттеу мен басқаруды қамтамасыз ету үшін ғылыми ұсынымдар әзірлеу;
- 5) экологиялық тұрғыдан тиімді ресурстарды сақтау технологияларын ғылыми тұрғыдан негіздеу, әзірлеу және енгізу болып табылады.

Іргелі және қолданбалы ғылыми экологиялық зерттеулердің қаржыландыруы бюджеттік және тағы басқа Қазақстан Республикасының заңды актілерімен тыйым салынбаған көздерден қаржыландыру арқылы іске асады.

2011 жылы Каспий теңізінің қазақстандық секторындағы мұзды шарттарды бағалау жұмысының бірінші кезеңі орындалған. Осы тақырыпты орындау барысында өлкедегі ауа райының қазіргі өзгерісінің сипаттамасы қосылған климаттық мінездемесі, сонымен бірге мұзды тәртібінің фазасы: да зерттеген құралған мұзды Жамылғысының білім және дамытуы. 2011 жылы Каспий теңізіне қазақстандық бақылау пункттерінің мәліметері бойынша мұзды құбылыстарының тізбесі шығарылған. Олардың орындауына елдің республикалық бюджетінен 12 миллион теңге бөлінген.

Сонымен бірге Каспий теңізінің және жағалаудағы аймақтың (қазақстандық сектор) күйін бақылаудың интеграцияланған жүйесін құруды ғылыми тұрғыдан негіздеу тақырыбын орындауға республикалық бюджеттен 30, 0 миллион теңге бөлінген. Ғылыми-зерттеу жұмыстарының қорытындысы бойынша табиғат пайдаланушылар жүргізетін және мемлекеттік бақылау жүйесі, аспап парктері, лабораториялардың әлеуеті, кодланыстағы кемелердің күйі талданды. Теңіз ортасын бақылаудың заңды, институционалды негіздері, дистанциялық өлшеу құралдарының мүмкіндігі, және олардың қолдануын тәжірибесі, мәліметті және ақпаратты беру әдістерін және есеп беру нысандарына талдау жаслған. Теңіз ортасының бақылау саласындағы халықаралық тәжірибе (соның ішінде жедел мониторинг) зерттелген және басқа каспий маңындағы мемлекеттердің осы бағыттағы жоспарлары қарастырылған.

Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігіне Каспий теңізінің бақылауының жедел жүйесін құру ұсыныстарын әзірлеу бойынша жұмыс тобының екі отырысын өткізуге жәрдем көрсеткен. Жұмыс тобының мүшелері осы жұмыстағы ұсыныстардың барлығын толық талқылаған. Ұсыныстар берілген ескертулерді есепке ала отырып пысықталған.

Орындалған жұмыс шеңберінде Каспий теңізінің теңіз ортасының көмірсутектермен ластануын онлайн режимде бақылау жүйесін құру бойынша пилоттық жоба және Каспий теңізінің теңіз ортасын интеграцияланған бақылау жүйесі бойынша бағдарлама жобасы дайындалған.

Осы жұмыстың жалғасы ретінде ҚОҚМ «Жасыл Даму» салалық бағдарламасының шеңберінде «ГИС-Каспий теңізі» ақпараттық жүйесін жасау жұмысы көзделген. Ол

эртүрлі көз, навигациялық карта, географиялық деректер қорлары, спутникті өлшемдері, жерді дистанциялық барлап байқаудың мәліметтерін қоса Каспий теңізі бассейнінің барлауы интеграцияланған жүйені мәліметтерді қолдануға болады.

ҚР БҒМ Ғылым комитетінің ұлттық биотехнология орталығы «2008-2010 жылдарға Каспий айдынынның биоценозының кешенді эколого-эпидемиологиялық зерттеуі және оны сауықтыру бойынша шараларды әзірлеу» 0458 ғылыми-техникалық бағдарламасын орындады.

Сонымен бірге ҚР БҒМ Ғылым комитетінің биологиялық қауіпсіздік ғылыми зерттеулер институты осы бағдарлама шеңберінде келесі екі ғылыми жобаларға зерттеулер жүргізді:

- Әр түрлі этиологияның инфекциясының қоздырушылары және құстар және балықтардың малдардың популяция айналатын ерекшеленген патогендерінің молекулалық - биологиялық зерттеулері табылуға Каспийды айдынынның эпидемиологиялық барлауы;

- Қоршаған ортаның күйін жақсартуға, биоценоздың сауығуы және эртүрлі тіршіліктің сақтауы бойынша ұсыныстардың өңдеуі.

2012 жылы Батыс Қазақстан Жәңгір хан атындағы аграрлық - техникалық университеті грант қаржыландыруының шеңберінде «бағалы бекіре балықтарының аквамәдениеті және тұйықталған сумен қамтамасыз ету шарттарында өсіретін құрамалы жемдердің біртума рецептураларының өңдеуі» жобасын жүзеге асырады. Жобаның мақсаты - индустриалды аквамәдениетке құрамалы жемдердің біртума рецептураларының өңдеу және енгізу, тұйықталған сумен қамтамасыз ету шарттарындағы орыс және сібір бекіресінің өсу және дамуын шектейтін факторларын анықтау.

Бұдан басқа, 2012 жылы ЖОО «Парасат ұлттық ғылыми-технологиялық холдинг» АҚ бірлесіп бекіре балықтарын өсіруді теңіз өсімдігі технологиясының өңдеуі тақырыпты және жабдықтың жасауына инновациялық жобаны жүзеге асырады (2012-2014 ж). Жобаның мақсаты: жетілдірілген технологиялар және жаңа технологиялық шешімдердің негізінде балтыр және тауарлық шоқырдың өндірісі бойынша тұйықталған сумен қамтамасыз ету шарттарындағы балықтардың шоқыр түрлерінің ғылыми-технологиялық өнеркәсіптік теңіз өсімдігі кешенінің жасауы.

Батыс Қазақстан Жәңгір хан атындағы аграрлық - техникалық университет Астрахан мемлекеттік техникалық университетімен эртүрлі тіршіліктің сақтаудың төңірегіндегі және биологиялық қорлардың орнықты және тиімді қолдануының саласында ынтымақтастықты жүзеге асырады. Осы ЖОО ғалымдары жоғарыда айтылған жобалардың іске асыруында ғылыми консультанттар ретінде тартылған.

Атырау мұнай және газ институтында грант қаржыландыруының шеңберінде «Атырау теңізінің Қазақстандық секторының экологиялық күйі және дрейфтің математикалық үлгісінің өңдеуіне мұнай іздестіру операцияларының ықпалының зерттеуі мұнай өкше» тақырыпқа ғылыми зерттеу жүргізеді.

Осы жұмысті өткізу барысында сулар, түпкі кейінге қалдыруларды сынақ, сонымен бірге гидробиологиялық бірлестіктер тартып алады. Сынақтардың талдауының нәтижелері бойынша және ластанулар индекстерге арналған теңіздегі ортасының компоненттерінің ластануды күйін бағасы беріледі, сонымен бірге мұнай жайылуды көлемге таратуды, таратуды қашықтық бойынша математикалық үлгі жасалады.

Су айнадағы мұнайдың жайылулары бастапқы кезеңдердің есептеулерімен негізгі параметрлер, қабыршақтың жуандығы, радиус, уақыт гравитациялық анықталған - фазаға байлаумен. Маңызды күштердің баланстарында, беттік керілістің күштері болып қалыптасатынын анықталған.

Ш.Есенованың атындағы Каспий мемлекеттік университетінде технологиялар және инжинирингі Каспий өлкесінің экологиялық зерттеулерінің орталығы құрылды. Ластайтын заттардың (мұнай және мұнай өнімі, бұрғылама ерітінділер және шламдар, ағынды және қабаттық сулардың су және жер бетіндегі экосистемаларында) дәл тигізуі

экосистемаға мұнай өндірісінің зиянды әсерінің негізгі факторы және зерттеудің ұқсас тегі дәл қазір көкейкесті болып табылады.

Бұдан басқа, ЖОО грант қаржыландырулары шеңберінде мұнай өнімдерінен Каспийды теңіз суының өздігінен тазартатын қабілеттілігінің активациясы жоба бойынша зерттеулер бастады. Теңіз суының өздігінен тазартатын қабілеттілігінің активациясының ұсынылатын технологиясына тиімділікпен және экологиялық қауіпсіздікпен ие болады, өйткені бұл әдістердің негізінде планктонның құрам кіретін тотықтыратын микроорганизмдардың қызметі жатады.

«Қазмұнайгаз ҰК» АҚ теңізде мұнай төгілуін алдын алу және ден қою бойынша ұлттық жоспарды іске асыру шеңберінде, 2011-2015 жж. ғылыми зерттеулер және жобалық-конструкторлық жұмыстардың бағдарламасына (НИОКР): «Теңізге әр түрлі табиғи-климаттық шарттарда мұнайдың құйылуларының таратуын пішіндеу» тақырыпқа зерттеу жұмысын енгізді.

Қазақ мұнай және газ институты АҚ жүргізілетін зерттеудің негізгі бағыттары келесі:

1. Мұнай құрамына байланысты және табиғи-климаттық шарттар теңізге мұнай төгілген жерлердің өртеуді әдістемесінің өңдеу;
2. Қадағалаудың техникалық регламенттерін өндіру үшін теңіздің беті бойынша мұнай төгілген жерлердің таратуын математикалық үлгілеу инциденттер болуы мүмкін;
3. Теңізге мұнай төгілген жерлердің жоюы үшін мүмкін диспергенттердің қолдануын зерттеу;
4. КТҚБ мұнайдың құйылуының тәуекелін қауіп-қатерді бағалау және тәуекел-менеджмент әдістемесінің өңдеу.

Каспий теңізінің жай күйі туралы ақпаратқа жұртшылықтың қол жеткізуін қамтамасыз ету.

Қазақстан Республикасы Орхусс конвенцияның қатысушы болып табылады. Оны іске асыру мақсатында ҚР Қоршаған ортаны қорғау министрінің 2009 жылдың 20 наурызындағы № 35-ші бұйрығымен қоршаған ортаны қорғаудың информациялық-аналитикалық орталығы РМК базасында Қазақстан Республиканың Орхусс орталығы құрылды, ҚОҚМ, ЕҚҰЫ, Экофорум ҰЕҰ және мемлекеттік Атырау әкімшілігі аралығында меморандум негізінде Жайық Каспий Орхусс орталығы құрылған. 2008 жылдың қарашасында Орхуссконвенциясы бойынша Қазақстанның міндеттемелерін орындау мақсатында Орхусс орталығының www.aarhus.kz веб-порталы жасалған.

Қазақстан Республикасының Президенті бекіткен Мемлекеттік бағдарламасына сәйкес электрондық үкімет ұйымдастырылған. , ҚР «Ақпараттандыру туралы» 2007 жылғы заңының 29-шы бапқа сәйкес мемлекеттік органдардың электрондық қызмет көрсетуді өз алдына немесе «Электрондық үкімет» веб-портал арқылы.

Қазақстан Республикасының президентін 2003 жылғы 28 наурыздағы № 1050 жарлығымен заңға сүйенген санаққа және заңға сүйенген санақтың құрастыруы және арнайы есепке алуларды жүргізу бойынша функцияның Қазақстан республикасының Бас прокуратурасының құзыры және мемлекеттік құрылымды өкілеттік шек орындайтын мекеме болып табылған ҚРдың Бас прокуратурасының арнайы есепке алулары бойынша комитет жасалған. Www.pravstat.kzдың комитетінің сайтында әр түрлі министрліктер және мекемелердің заңға сүйенген санағы жеткізіліп беріледі.

Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексіне (57-ші бап, 163, 164) сәйкес экологиялық мәлімет Қазақстан Республикасының заңымен ескерілген кейбір жайлардан басқа, жалпы қол жетімді болып табылады.

Мемлекеттік құрылымдар, сонымен бірге мемлекеттік функция орындайтын лауазымды тұлғалар немесе физикалық және қызметтің ашық келісім шартының негізінде тұрғынға қоршаған орта қатысы бар көрсететін заңды тұлғалар экологиялық мәліметке

ашық рұқсаты ілігуі керек, соның ішінде физикалық және заңды тұлғалар сұрау салу бойынша.

Жұмыс жобаларының басталуына дейін қоршаған ортаны қорғау, әсердің бағасы бөлімдерімен келісуінде, кәсіпорын жобалар жобалау және іске асыру туралы бұқаралық ақпарат құралдардағыны көрсетеді.

Сонымен бірге, жүзеге асырылған шаралар бойынша, сараптаманың объектілері бойынша жоспарлалатын жылға қоршаған ортаны қорғау бойынша шаралардың жоспарлары (57-ші бап 3-ші тармақ) ҚР Экологиялық кодексінің талабындағы өзгерісі енгізілген қоғамдық тыңдауларға шығаруларға жатады, нақ сол, қоғамның барлығына мүдделесі мәліметті алу мүмкіндігі жеткізіліп беріледі.

Қоршаған ортаның қорғаудың төңірегіндегін мемлекеттік саясат, экологиялық қауіпсіздік және табиғатты пайдалануды жүзеге асыру бойынша ұсыныстар және ұсыныстардың өндірулері мақсаттардағы Қоғамдық экологиялық кеңес Қазақстан Республикасының қоршаған ортаны қорғау министрі құрған. ҒӨБтың ғалымдар, өкілдері және қоғамдық қайраткерлердің Қоғамдық экологиялық кеңестің жұмысындағы қатысу қолданылған шешімдердегі жұртшылық пікірінің есепке алуы және ұсыныстар үшін қосымша мүмкіншіліктің көзін табады, табиғи ортаны қорғау сипатының программалық құжат ескерілген шаралардың дер кезінде және сапалы іске асыруы сонымен бірге ақпараттың таралуының дамытуға және ынталандыруы және қоғамның үн қосуларын алуға, азаматтық белсенділіктің жоғарылатуына мүмкіндік туғызады.

3-ШІ БӨЛІМ. ТЕГЕРАН КОНВЕНЦИЯСЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДЫҢ БАСЫМДЫ БАҒЫТТАРЫ

Тегеран конвенциясы Каспий теңізінің ластануын болдырмау, азайту, бақылау және оны қорғау, сақтау және қалпына келтіру мақсатында Тараптарды теңіз жақындығының әсерінде болатын құрлықты басқару және жоспарлау бойынша ұлттық стратегиялар мен жоспарлар әзірлеуге (Конвенцияның 18-ші бабына сәйкес), сондай-ақ Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау бойынша іс-әрекет жоспарын дайындау юйынша ынтымақтасуға міндеттейді (Конвенцияның 15-ші бабына сәйкес).

Тараптар конференциясының келесі сессияларында қол қойылған және қол қоюға жоспарланған Тегеран конвенциясы хаттамалары да тиісті іс-әрекет жоспарларын әзірлеуді міндеттейді (Каспий теңізінің биологиялық әр түрлілігін сақтау туралы хаттама жобасының 5-ші бабы «е» тармағы, Каспий теңізін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау туралы хаттаманың 5-ші бабы 2-ші а тармағы). Осылайша, Конвенцияның өзінде және әсіресе, оның хаттама жобаларында бірнеше жоспарларды әзірлеу туралы міндеттемелер бар.

Каспий теңізінің түбінен көмірсутектерді кең ауқымды өндіру жоспарлары жағдайында Қазақстанында Конвенцияны жүзеге асыру жөніндегі ұлттық іс-әрекет жоспарын (КҰІЖ) дайындау аса маңызды болып табылады. Сонымен бірге, бірнеше программалық құжаттардың орынына Конвенция мен оның хаттамалары бойынша міндеттемелерді орындаудың шараларынан тұратын бір ғана құжат әзірлеген орынды.

2011 жылғы 10-12 тамыз аралығында Ақтау қаласында, Қазақстан өткен Конвенция Тараптары конференциясының Үшінші сессиясында қабылданған Каспий маңы мемлекеттерінің қоршаған ортаны қорғау министрлірінің мәлімдемесі КҰІЖ дайындаудың негізі болып табылады.

КҰІЖ мақсаты Каспий теңізінің қазақстандық бөлігінің және оған қосылатын аймақтардың экологиялық қауіпсіздігін халықтың қауіпсіз өмір сүруін және теңіздің сирек кездесетін биологиялық ресурстарын сақтауды мүмкін ететін қоршаған орта сапасының нормативтеріне қол жеткізу арқылы қамтамасыз ету болып табылады.

Сонымен қатар жоспар мемлекеттік органдардың, жеке сектордың, жұртшылықтың өңірдегі негізгі экологиялық мәселелерді шешу әрекеттерін біріктіруге бағытталады және онда Қазақстанның негізгі программалық құжаттарының мақсаттары мен міндеттерін және еліміздің Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны қоса алғанда, халықаралық келісім-шарттар бойынша міндеттемелерін ескерелетін болады.

КҰІЖ мақсаттарына мынадай приоритетті бағыттарға күш-жігерді шоғырландыру арқылы қол жеткізіледі:

1. *Ластану тәуекелін төмендету және Каспий теңізі экожүйесінің күйін жақсарту үшін негіз қалау:*

- Каспий теңізін жер үсту көздерінен ластануын болдырмау және азайту;
- теңіздің мұнаймен ластануын және теңіз ортасының кемелерден ластануын болдырмау және азайту;
- Каспий теңізінің тиімді мониторинг және бақылау жүйесін құру.

2. *Каспий теңізінің және оның жағалауының биологиялық ландшафттық әр түрлілігін сақтау және тиімді пайдалану үшін негіз қалау:*

- азғынданған су және жағалаудағы экожүйелерді, жайылу және балықтардың уылдырық шашатын жерлерін, сондай-ақ кәсіпшілік жануарлардың мекендеу орындарын қалпына келтіру;

- Каспий теңізінің және оның жағалауының биологиялық ландшафттық әр түрлілігін және оның биологиялық ресурстарын сақтау мен балансты пайдаланудың тиімді жүйесін құру;

- Каспий теңізінің және оның жағалауының биологиялық ландшафттық әртүрлілігінің мониторингі жүйесін жетілдіру.

3. *Каспий теңізінің жағалау аумағын кешенді және орнықты пайдалануды қамтамасыз ету:*

- Каспий теңізінің жағалау аумағын кешенді және орнықты пайдаланудың шарттарын жақсарту;

- азғынданған жағалаудағы аумақтарды қалпына келтіру.

4. *Каспий теңізінің қоршаған ортасын басқаруға жағалау аумағындағы жұртшылықтың қатысуын қамтамасыз ету:*

- нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру;

- азматтық қоғамды акпараттандыруды күшейту;

- Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғаудағы азаматтық белсенділікті ынталандыру;

- Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау мен қалпына келтіру үшін азаматтық қоғамның әлеуетін жетілдіру.

Приоритетті іс-әрекет бағыттары кешенді табиғатқорғау шараларын орындау, ластану деңгейін кезеңмен төмендету, тарихи ластануларды жою, биологиялық әр түрліліктің сақтау, жағалаудағы аймақты кешенді және орнықты пайдалануын қамтамасыз етуді қамтиды.

Алға тартылған мақсаттар бірнеше кезеңдермен жүзеге асырылады. Бастапқы кезеңде, алдағы үшжылдықта (2013 – 2015 жж.) өңірлік экологиялық жағдайды тұрақтандыру бойынша нақты басымды іс-әрекеттерді жүзеге асыру жоспарланған. Оны белгілейді. Одан кейінгі жылдарда (2015 – 2020 жж.) Каспий теңізінің қазақстандық секторының экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етуінің басты мәселелерін түбегейлі шешуге бағытталған перспективті бірнеше жобаларды іске асыру белгіленген.

Әрекеттерді Конвенция бойынша ұлттық іс-әрекет жоспарының жобасы мен іс-шаралар жоспары қоса берілген (Д Қосымшасын қараңыз). Жоспардың мақсаттары мен міндеттері басымды мемлекеттік және салалық бағдарламаларға сәйкес келеді. Атап айтқанда, қоршаған ортаны қорғау, мұнай және газ, ауыл шаруашылығы, көлік және коммуникация министрліктерінің бағдарламаларына, сондай-ақ Атырау және Маңғыстау облыстарының даму бағдарламаларының басымдылықтарына сай келеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Тегеран қаласында Иран Ислам Республикасында 2003 жылғы қарашада қол қойылған Тегеран конвенциясы бес Каспий маңындағы мемлекеттердің – Әзірбайжан Республикасы, Иран Ислам Республикасы, Қазақстан Республикасы, Ресей Федерациясы, Түрікменстанның өңірлік конвенциясын болып табылады. Конвенция барлық бес Каспий маңындағы мемлекеттер оны бекіткеннен кейін 2006 жылғы 12 тамызда күшіне енген.

Конвенцияның күшіне енген кезден бастап Тараптар конференциясының төрт сессиясы өткізілген. Олардың барысында Тараптар Конвенцияның Рәсімдер ережесі мен Қаржы ережелері, Стратегиялық іс-қимыл бағдарламасы туралы шешімдерді қоса алғанда, бір қатар маңызды шешімдер қабылдаған. Теңізде мұнай төгілуіне байланысты ірі тосын оқиғалар жағдайында және Каспий теңізін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғауда өзара іс-әрекетке құқықтық негіз болатын Конвенцияның екі хаттамасына – Ақтау хаттамасы және Каспий теңізін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау туралы хаттамаға қол қойылған. Қоршаған ортаға әсерді трансшекаралық тұрғыда бағалау және биологиялық әр түрлілікті сақтау туралы хаттамалар бойынша жұмыс аяқталды. Жалпы, Тараптар Конвенцияда белгіленген міндеттерін атқаруда белгілі жетістіктерге жетті.

Сонымен бірге, Тараптар осы күнге дейін ең маңызды мәселелердің бірі – Конвенцияның тұрақты хатшылығының орны туралы мәселе бойынша шешім қабылдамаған. Тараптар Конференциясының соңғы сессиясының барысында Тараптар бұл мәселені шешуде айтарлықтай ілгері жылжи алмаған. Тараптар министрлер мәлімдемесінің кіріспесінде қазір қалыптасқан жағдайды белгілеп, ЮНЕП Еуропалық кеңсесіне Тегеран конвенциясының Уақытша хатшылығының функцияларын Тараптар конференциясының Бесінші сессиясына дейін жалғастыруды өтіну туралы шешім қабылданды.

Конвенцияны Қазақстанда жүзеге асыру мақсатында Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 28 тамыздағы №749 «Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны жүзеге асырудың кейбір шаралары туралы» қаулысы қабылданған. Оған сәйкес ҚР Қоршаған ортаны қорғау министрлігі Конвенция ережелерін орындауды үйлестіретін ұлттық орган ретінде белгіленген. Қазақстан Республикасы Президентінің 2011 жылғы 10 тамыздағы № 135 Жарлығына сәйкес Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияға Мұнаймен ластануға әкелетін тосын оқиғалар жағдайындағы өңірлік әзірлік, ден қою және ынтымақтастық туралы хаттамасына қол қойылды.

Қазақстанда Каспий теңізінің қоршаған ортасын қорғау мәселелері приоритетті болып табылады. Каспий экологиясын қорғау жөніндегі шаралар түрлі мемлекеттік, салалық және облыстық стратегиялар мен бағдарламаларға енгізіледі және республикалық, жергілікті бюджет есебінен, сондай-ақ теңіз айдынында қызмет ететін кәсіпорындардың есебінен іске асырылады. Алайда, бүгінгі таңда осы әрекеттерді үйлестіретін және Тегеран конвенциясы мен оның хаттамаларының басымдылықтары мен міндеттерін ескеретін бірыңғай программалық құжат жоқ.

Каспий теңізінің көмірсутектерін кең ауқымды өндіру жоспарлары жағдайында Каспий теңізінің қазақстандық секторы мен оның жағалауының экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету аса маңызды болып табылады. Осыған байланысты, мемлекеттік органдар, жеке сектор мен жұртшылықтың аймақтың негізгі экологиялық мәселелерін шешу әрекеттерін біріктіруге және Конвенция міндеттемелерін орындауға көмектесетін Конвенция бойынша Ұлттық іс-әрекет жоспарын қабылда орынды болып табылады.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКНАМА ТІЗІМІ

1. «Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны бекіту туралы» Қазақстан Республикасының Заңы // Астана, Ақорда, 2005 жылғы 13 желтоқсан № 97
2. Қазақстан Республикасының Экологиялық кодексі //Астана, Ақорда, 2007 жылғы 9 қаңтар № 212-III ЗРК
3. Қазақстан Республикасы Президентінің «Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияға Мұнаймен ластануға әкелетін тосын оқиғалар жағдайындағы өңірлік әзірлік, ден қою және ынтымақтастық туралы хаттамаға қол қою туралы» Жарлығы //Астана, Ақорда, 2011 жылғы 10 тамыз № 135
4. «Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны жүзеге асырудың кейбір шаралары туралы» //Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2007 жылғы 28 тамыздағы №749 қаулысы
5. «Теңізде және Қазақстан Республикасының ішкі су айдындарында мұнайдың төгілуінің алдын алу және оған ден қою жөніндегі ұлттық жоспарды бекіту және "Қазақстан Республикасында мұнай-газ секторын дамыту жөніндегі 2010 - 2014 жылдарға арналған бағдарламаны бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2010 жылғы 18 қазандағы № 1072 қаулысына өзгеріс енгізу туралы»// Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 6 сәуірдегі № 422 Қаулысы
6. Тегеран конвенциясын жүзеге асыру туралы ақпарат// Қазақстан Республикасының мүдделі органдарының жауап-хаттары
7. Интернет-ресурс: <http://www.tehranconvention.org>.
8. Интернет-ресурс: <http://www.caspianenvironment.org>.

А ҚОСЫМШАСЫ

КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ТЕҢІЗ ОРТАСЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ НЕГІЗДЕМЕЛІК КОНВЕНЦИЯ ТАРАПТАПЫРЫНЫҢ КОНФЕРЕНЦИЯДА ҚАБЫЛДАНҒАН ШЕШІМДЕР МЕН МИНИСТРЛЕР МӘЛІМДЕМЕЛЕРІ

**Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының
тараптары конференциясының бірінші сессиядағы
МИНИСТРЛЕРДІҢ МӘЛІМДЕМЕСІ**

2007 жылғы 25 мамыр
Баку қ, Әзірбайжан Республикасы

2003 жылдың 4 қарашасында Тегеран қаласында жасалған Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының тараптарының экология, қоршаған орта және табиғи қорлар министрлары және жоғары ресми үкімет өкілдері (бұдан әрі Тегеран конвенциясы мәтіндегідей):

Төгінділерді, шығарындылар мен теңізде және құрлықта орналасқан көздерден қауіпті, зиянды және басқа да ластағыш заттар мен қалдықтарды қоса алғанда, антропогенді қызметтің нәтижесі болып табылатын түрлі көздерден оның ластануы салдарынан Каспий теңізінің теңіз ортасы жай-күйінің нашарлауын атай отырып;

Биологиялық әр түрлілік, көмірсутектердің қорларын қоса бірқалыпты даму және табиғи қорлардың қолдануы үшін қажетті биік потенциалы таныла, сонымен бірге орнықты тасымалдаулар үшін Каспий теңізінің өлкесіндегі халықаралық табиғи ортаны қорғау бойынша ынтымақтастықтың жоғары әлеуетінің қажеттілігін мойындай отырып;

Бұдан әрі Каспий Экологиялық бағдарламаның үлесін және халықаралық қауымдастықтың Тегеран конвенциясының қолдауын мойындай отырып;

Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау және және бүгінгі және келешек ұрпақтар үшін оның жаратылыс байлықтарының орнықты қолдануы мақсаттарындағы аймақтық диалог және ынтымақтастығын кеңейтуге шешімділікпен;

Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғауы және оның жаратылыс байлықтарының орнықты қолдануының шеңберлерін халықаралық-құқықтықтар анықтаудағы Тегеран конвенциясының маңызды рөлін мойындай отырып,

2006 жылдың 12 тамызының Тегеран конвенциясының күшке енуі көрсете отырып,

1. Өз үкіметтерінің Тегеран конвенциясына үш хаттамалары бойынша аймақтық келіссөздерді жалғастыру ниеттерін растайды және атап айтқанда биологиялық әртүрлікті сақтау хаттамасы, жер бетіндегі көздерден [және құрғақта іске асатын қызмет нәтижесінде] ластанудан Каспий теңізінің қорғауы бойынша хаттама, контекстте қоршаған ортаға әсердің бағасы бойынша хаттама. Ол тараптардың екінші конференцияның сессиясындағы аталған хаттамаларымен қабылдауға қол қоюға мүмкіндік береді.

2. Ірі мұнайдың құйылуларының жағдайындағы тиімді ынтымақтастық және үйлестіру үшін аймақтық тетіктің жасауын қажеттілігін белгілей отырып өз үкіметтерінің аймақтық дайындық, мұнай ластану шамданған инциденттердің жағдайында қадағалау

және ынтымақтастық туралы хаттаманың мақұлдауы бойынша ұлттық процесстің аяқтауы оны тараптардың екінші конференцияның сессиясында қабылдау қол қою үшін үдетуге дайындығын растайды.

3. Уақытша Хатшылықты Каспий теңізінің теңіздегі ортасының қорғауымен балық аулау аралығында байланысқа шолуды дайындауды сұрайды.

4. ЮНЕП ынтымақтастық пен қолдау үшін алғысын білдіріп оны тұрақты хатшылықтың орналасуы мәселесі шешілгенше уақытша хатшылық функциясын орындауын жалғастыруды сұрайды.

5. Каспий Экологиялық бағдарламаның және оның құралдарын Тегеран конвенциясының мақсаттарына және оның орындауымен сәйкес келтіру қажеттілігін мойындайды.

6. Каспий Экологиялық бағдарламаның басқарушы комитетінің ары қарай дамыту және Тегеран конвенциясының орындауы үшін Каспий Экологиялық бағдарламаның консультациялық техникалық қызметтерін қажет болса қолдану ұсынысын қолдайды.

7. Конвенцияның ұйымдық құрылымдарымен сабақтас сұрақты талқылауларын тезірек аяқтауының мақсатында тараптарының конференциясының келесі сессияларына жалғастыру туралы шешім қабылдайды.

8. 2009 жылға Тегеран конвенциясының бюджетіне 360.000 АҚШ доллары сомасын (72.000 АҚШ доллары - әрбір тараптың жарнасы) коллективті қамтамасыз ету шешімін қабылдайды.

9. Тегеран конвенциясының қызметінің болжанатын қаржыландырулары қамтамасыз етуге жауапкершілігін мойындай отырып, мүдделі халықаралық агенттіктер, қаржы мекемелері, донорлардың қауымдастығын, атап айтқанда БҰҰ ДБ, ЮНЕП, Еуропалық одақ, Бүкіләлемдік банк, Жаһандық Экологиялық қор Тегеран конвенциясының ары қарай дамытуға және оның бағдарламалары тиімді қолдануына көмек көрсетуді жалғастыруын сұрайды.

10. Иран Ислам Республикасының Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының 2007 жылдың 12 тамызда күшке енуін бірінші жылдық мерекесін тойлау ұсынысын қолдайды.

11. Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының тараптарының конференцияның бірінші сессиясын ұйымдастырғаны үшін Әзірбайжан республикасының үкіметіне алғыс айтылсын.

12. Тараптардың конференциясының екінші сессиясы Иран Ислам Республикасында 2008 жылдың бірінші жарты жылдығында өткізуге келісім берілсін.

**Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының
тараптары конференциясының екінші сессиясындағы
МИНИСТРЛЕРДІҢ МӘЛІМДЕМЕСІ**

2008 жылғы 10-12 қараша
Тегеран қ, Иран Ислам Республикасы

2003 жылдың 4 қарашасында Тегеран қаласында жасалған Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының тараптарының экология, қоршаған орта және табиғи қорлар министрлары және жоғары ресми үкімет өкілдері (бұдан әрі Тегеран конвенциясы мәтіндегідей):

2007 жылдың 25 мамырындағы Тегеран конвенциясының тараптарының конференцияның бірінші сессиясының өтінішіне негізделе отырып, Баку, Әзірбайжан Республикасы;

2007 жылдың 16 қазанының Каспий маңындағы мемлекеттерінің президенттерінің екінші кездесуінде Тегеранда, Иран Ислам Республикасында қабылданған Әзірбайжан Республикасы, Иран Ислам Республикасының Қазақстан Республикасы, Ресей Федерациясы және Түрікменстанның декларациясына негізделіп, атап айтқанда:

- Табиғи ортаны қорғау мәселелерінің шешу үшін ынтымақтастықтың кеңейтуін маңыздылығын атап өткен;

- Каспий теңізінің табиғи ортасы, оның бекіре популяциясының күйі жағымсыз экологиялық зардаптардың сақтап қалуы үшін дерелген бірлескен күштер талап ететінін мақұлдады»;

- Тегеран конвенциясы күшіне енетін, және тезірек өңдеу және оған қосымша хаттамаларының бекітуін қажеттіліктерді асты сызылған қанағаттандыруларды айқындады;

Тегеран конвенциясының процедура сұрақтарының әсіресе тұрақты хатшылықтың орналасуын келісуді тезірек аяқтау қажеттіліктер атап өтті.

2009 жылдың 1 қаңтардан 2010 жылдың 31 желтоқсана дейін мерзімге Стратегиялық іс-қимыл бағдарламасы және конвенцияның жұмысының бағдарламасын карап шығып;

Каспий теңізінің теңіздегі қоршаған ортасының қорғауының аралығында басты облыстардағы хаттамаларының өңдеуі бар жай-күйі және Балықшылықпен өзара байланыс жөніндегі шолу құжаты туралы баяндама, уақытша хатшылықтың өтініші бойынша Иран Ислам Республика дайындаған Каспий теңіздері сақтау және теңіздегі биоресурстерін орнықты қолдану мақсаттарындағы аймақтық ынтымақтастық элементтері құжатын есепке ала отырып :

1. Ұзақ мерзімді жан-жақты күн тәртібі, он жыл мерзімге Тегеран конвенциясының және оған келешек хаттамалары іске асыруының шеңберлері ретінде Конвенция бойынша Стратегиялық іс-қимыл бағдарламаларын (СІҚБ) қабылдайды және

СІҚБ ұлттық бағдарламалар арқылы орындауды және конвенцияның жұмысының екіжылдық бағдарламасының қолдауды растайды;

2. Тегеран конвенциясының тараптарының конференцияның үшінші сессиясында қабылдану және қол қоюы үшін Тегеран конвенциясына келесі хаттамаларының жұмыс аяқтау қажеттілігін атап көрсетеді:

- i.) Биологиялық әртүрлілікті сақтау туралы хаттама;
- ii.) Аймақтық дайындық, мұнай ластану инциденттердің жағдайында ынтымақтастық туралы хаттама;
- iii.) Каспий теңізінің жер бетіндегі көздерден және құрғақтағы іске асатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғауы бойынша хаттама;
- iv.) Шекарааралық контекстте қоршаған ортаға әсердің бағасы бойынша хаттама.

3. 2009-2010 жылдарға Тегеран конвенциясының жұмысының бағдарламаларын қабылдайды;

4. 2009 жылғы Тегеран конвенциясының бюджетіне 360.000 АҚШ долларындағы соманы коллективті қамтамасыз ету (72.000 АҚШ доллары - әрбір тараптың жарнасы) жөніндегі өз шешіміне негізделе отырып, Тараптардың конференцияның бірінші сессиясында жұмыстың бағдарламасының орындау бойынша бұрынғы келісімге сәйкес және сол өлшемде келіскендей қарасуға мақұлдайды;

5. Каспий теңізінің теңіздегі биоресурстерін сақтауға және тиімді қолдану бойынша мемлекетаралық келісімнің әзірлеуі бойынша күштерді жалғастыруға қажеттілігін белгілейді;

6. Әрбір каспий маңындағы мемлекетте конвенциямен ұлттық қызметкерлер тағайындап оларға қолдау көрсетуге келіседі.

7. Тұрған жері және тұрақты хатшылықтың ұйымы бойынша тараптардың конференцияның үшінші сессиясындағы Тегеран конвенциясының ұйымдық құрылымы немесе бұрын ізінше келісіммен қарап шығып, және өз аужайы мұндай келісімдерге барынша тез жетуге растауға мақұлдайды;

8. ЮНЕП уақытша хатшылықтың функциясы, ұйымдастырғандай тұрақты секретариатты жүзеге асырып, және тараптардың конференцияның үшінші сессиясында тұрақты хатшылықтың басқару туралы ұсыныс оны қарастыру үшін жасауға жалғастыруға ұсынады;

9. ЖЭҚ Каспэко жобаларды сонымен бірге халықаралық бірлестіктің басқа мүшелерінің үлестерін, Проон, Юнеп, Еуропалық одақ және Бүкіләлемдік банк жеке алғанда, сонымен бірге мойындайды;

10. Тегеран конвенциясының тараптарының екінші конференцияның сессиясының ұйымына Иран Ислам Республикасының үкіметіне ризашылықтарды білдіреді;

11. Тегеран конвенциясының тараптарының конференциясының кезекті сессияларының екі жылда бір рет өткізуін мақұлдайды.

12. Қазақстан Үкіметінің 2010 жылдағы тараптардың конференциясының үшінші сессияларын қабылдауға ұсынысы алғыспен қабылдайды.

**Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының
тараптары конференциясының төртінші сессиясындағы
МИНИСТРЛЕРДІҢ МӘЛІМДЕМЕСІ**

**2012 жылғы 10-12 желтоқсан
Мәскеу, Ресей Федерациясы**

2003 жылдың 4 қарашасында Тегеран қаласында жасалған Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының тараптарының экология, қоршаған орта және табиғи қорлар министрлары және жоғары ресми үкімет өкілдері (бұдан әрі Тегеран конвенциясы мәтіндегідей):

2011 жылғы 12 тамызында Ақтау қаласында, Қазақстан республикасына Тегеран конвенциясы тараптарының конференцияның үшінші сессиясында қабылданған өз мәлімдемелері мен шешімдерін (ТС/СОР3/13/Rev.3) есептей отырып;

Конвенция бойынша Ұлттық жоспарлары және жұртшылықтың қатысуының Ұлттық стратегиялары бойынша жалпылауыш нәтижелерінің есептерін ТС/СОР4/INF.4 белгілей отырып,

Каспий теңізінің БҰҰ ДБ/ЖЭҚ балық қорын қалпына келтіруі және тұрақты аймақтық табиғи ортаны қорғау құрылымының жасауы (Каспэко) жобаның Мәскеу, Ресей Федерациясы, 2012 жылдың 16 наурыз, басқарушы комитетінің қорытынды мәжілісін ұсынысын (ТС/СОР4/INF.2дің құжаты) атай отырып,

Тегеран конвенциясының іске асыруы туралы секретариаттың (уақытша) есептеу нәтижесі (ТС/СОР4/2дің құжаты) қарап шығып;

Әзірбайжан Республикасы және Иран Ислам Республикасы Тегеран конвенциясының секретариатының орналастыруы үшін өз кандидатураларын ұсынғанын және Ресей Федерациясы мүдделігін білдіргенін белгілей отырып;

Әзірбайжан Республикасы және Иран Ислам Республикасы өтініш туралы екі жақты талқылаулар Каспий теңізінің өлкесінде секретариаттың орналастыруы туралы сұрақ бойынша өз пікірін/позицияларын келіскендей етіп және тараптардың конференцияның үшінші сессиясындағы жақтан қабылдаушы тараптың секретариатының қолдауы, министрлардың параграфты орындау мақсатында 1 өтінішінің үйреншікті пакеті бойынша бастауға еске сала;

1. Келісім жасайтын тараптарға Әзірбайжан Республикасы және Иран Ислам Республикасына жеке алғанда, ағылшын тілінің әліпбиімен сәйкес Каспий маңындағы мемлекеттердің бірді аумақтағы тұрақты негізі немесе ротациялық негізде Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының секретариатының орналастыруы туралы консультацияларды жалғастыруға өтініш жасайды;

2. Егер келісім жасайтын тараптар тараптардың конференцияның бесінші сессиясындағы

тиісті ұсыныстарын жасаса БҰҰ қоршаған орта бойынша бағдарламасын (ЮНЕП) конвенцияның уақытша секретариатының функциясын жүзеге асырып және Женевадағы Еуропа үшін оларға өз Аймақтық бюросы арқылы басқарып, және өлкедегі қоныстағы конвенцияның секретариатының шаралар бітіруге жалғастыруға шақырады;

3. Аймақтық дайындық, Тегеран конвенциясына мұнай ластану инциденттердің жағдайында қадағалау және істестік туралы хаттаманың (Ақтау) Иран Ислам Республикасымен бекітулерге құттықтайды, және басқа келісім жасайтын тараптар бекітуді процесс барынша тез бітіруге шақырады;

4. Каспий маңындағы мемлекеттер үшін мұнайдың құйылуының жағдайында аймақтық жоспарлау бойынша ХҚҰ және бірлескен ұйымды және семинардың (Баку, Әзірбайжан, 2012 жылдың 18-20 маусымы) қаржы қолдауына Әзірбайжан Республикасының мемлекеттік теңіздегі әкімшілігінің ризашылықтарын құттықтап білдіреді; шешім және семинардың (ТС/СОР4/INF.3) 7 есептеу нәтижесінің бөлімінде және өтініші бар секретариатқа тараптардың конференцияның бесінші сессиясына олардың іске асыруы туралы есептеу нәтижелерін дайындауға айналуды көрсетілген ұсыныстарын қолдайды;

5. Тегеран конвенциясының келісім жасайтын тараптарының өкілдері және (уақытша) оның секретариатының қатысуымен мұнайдың құйылуларына іздестіруге, құтқаруға және қадағалау бойынша аймақтық оқулар және семинардың (Ноушар, И.Р.иран, 2012 жылдың 2-3 қазанының порты) өткізуіне И И.Р. қоршаған орта және портты және теңіздегі ұйымының департаментіне қадырлеушіліктерді білдіреді, және бірлескен қызмет үмітті, деген не Каспий теңізінің теңіздегі ортасының қорғауын жақсартады;

6. 2012 жылдың 5-6 қараша Түркіменбашы, Түрікменстан өткен Каспий экологиялық форумдарды құттықтайды, және оның өткізуіне Түрікменстан ризашылықтарын білдіреді, сонымен бірге каспий маңындағы елдердегі жүйелі негізінде мұндай форумдардың өткізуі бойынша Түрікменстан ұсыныстарын белгілейді;

7. Жер бетіндегі көздерден және құрғақта іске асатын қызметі нәтижесінде ластанудан қорғау бойынша Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияға хаттаманың келісім жасайтын тараптардың қабылдану және қол қоюларын құттықтайды оның іске асыруының қамтамасыз етуі үшін барлық қажетті (ТС/СОР4/5 адымдарға кірісуге сұрайды.

8. Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияға биологиялық әр түрлілігінің сақтауы туралы хаттаманың мәтіні (ТС/СОР4/4) бойынша жеткен маңызды келісімнің келісім жасайтын тараптарымен, шешім хаттаманың қабылдануға және қол қоюына тараптардың конференцияның бесінші сессиясына дейін барынша тез әзірлеулерді бітіруге белгілейді

9. Каспий теңізінің теңізі ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияға шекарааралық контекстінде қоршаған ортаға әсердің бағасы бойынша хаттаманың мәтіні (ТС/СОР4/3) бойынша жеткен маңызды келісімнің келісім жасайтын тараптарымен, шешім хаттаманың қабылдануға және қол қоюына әзірлеулерді тараптардың конференцияның бесінші сессиясына дейін барынша тез бітіруге белгілей қабылдайды;

10. Аймақтық стратегия бойынша ХТҰ және семинардың ұйымына Әзірбайжан Республикасының Мемлекеттік теңіздегі әкімшілігінің ризашылықтарын білдіреді және балласт суларымен басқару бойынша конвенцияның іске асыруы бойынша әсерлердің жоспарына, 2012 жылдың 9-11 шілдесі; Баку, Әзірбайжан, әсерлердің стратегияны және жоспарларын құттықтайды; және өтініші бар тараптарға, ХТҰ көмегімен (уақытша) және

секретариат, ол бойынша КСДЖ және КҰДЖ іске асыруының процессіне стратегияның іске асыруы және әсерлердің жоспарының кірігуі, сонымен бірге есеп берулерге қамтамасыз етуге келісім жасайтынға қарайды;

11. Тегеран конвенциясының ұлттық деңгейдегі іске асыруы бойынша шара немесе КҰДЖ болатын жоспарларын құттықтайды ескерілген шараларды белгілейді, соның ішінде Каспий итбалықтың сақтауы бойынша әсерлердің жоспарында, игерілген КЭБ қолдаудың жанында, және құжатқа қосымша болатын шолу құжаты ТС/СОР4/Inf.4 өтініші бар секретариатқа ұлттық деңгейдегі Тегеран конвенциясының іске асыруы бойынша шара немесе КҰДЖ болатын жоспар әсерлердің іске асыруы бойынша қажетті потенциалдың ұзартулары көмектесіп үйлестіруді сұрайды;

12. Келісім жасайтын тараптардың қоғамның қатысуының стратегияларының әзірлеуін аяқтауларды құттықтайды бұл ұлттық деңгейдегі Тегеран конвенциясының іске асыруы бойынша шара немесе Нпдк болатын жоспар әсерлердің бөлігі, соның ішінде Каспийды күннің тойлауымен байланысты; өз жолын ұстаушылығын конвенцияның іске асыруына мүдделі тараптары және оған хаттамаларының тартуларына көмектесуге растайды; және өтініші бар секретариатқа жалпылауыш есептеу ТС/СОР4/INF нәтижелері келісім жасайтын тараптардың ұлттық баяндамаларының негізінде үнемі жаңартуды сұрайды;

13. Каспий теңізінің теңіздегі ортасының сапа анықтайтын параметрлердің барлауы және өтініші бар секретариатқа үшін бұл қызметтің жалғасы және потенциалдың ұзартуы және аймақтық істестік үшін құжат ТС/СОР4/7 көрсетілген Каспий теңіздерін қоршаған орта мониторингі бағдарламаны (КОМБ) негіз ретінде құттықтайды мүдделі тараптар тағы басқалар и/или қатысуда Каспком, ЖЭҚ, ЕҚ қолдауға оның іске асыруларына үйлестіріп көмектесуді сұрайды;

14. Шешім Тегеран конвенциясына барлауы бойынша хаттаманың формасындағы КОМБ үшін заңға сүйенген шеңберлерді өңдеуді орындылықтарды қарап шығуға қабылдайды, және секретариат тиісті процесстер көмектесіп қызмет көрсетуге (уақытша) сұратады;

15. Тезаурус ретінде мәліметтер және мәлімет, бағытталған және жиюлы Тегеран конвенциясының іске асыруының контексттерінде және оған хаттамалары, және өтініші бар секретариатқа экологиялық мәліметтің виртуалды Каспий орталығы (КЭМО) туралы құжат ТС/СОР4/8 көрсетілген мәліметтерді құттықтайды мүдделі тараптар тағы басқалар қатысуда ЮНЕП, ЖЭҚ, ЕҚ қолдауға оның толық жұмыс жасауларымен үйлестіріп қамтамасыз етуге айналады, соның ішінде мұнай және газды өнеркәсіптің өкілдері;

16. ТС/СОР4/9дың құжатында берілген формадағы 2013-2014 жылдарына жұмыстың бағдарламасы және Тегеран конвенциясының бюджетін қабылдайды

17. Тегеран конвенциясының бюджетіне егденің (\$72 000 АҚШ доллары - әрбір тараптың жарнасы) 360 000 АҚШ доллары сомасын жарна ретінде қамтамасыз етуге коллективті жалғастыруға бел байласады;

18. Тегеран конвенциясының ұлттық бюджетке жарналарының үлкеюін орындылық және мүмкіндік және өтініші бар секретариаттарға қарап шығуға бітімге келді каспий маңындағы мемлекеттердің бір аумағына секретариаттың орын ауыстыруын есепке алуы бар жарнаның қосымша үлкеюдің дәйектемелерін 2014 жылдан бастай дайындауға айналады;

19. БҰҰ ДБ/ЖЭҚ Каспэконың жобасының табысты аяқтауы, және өтініші бар секретариаттарға құттықтайды тиісті қолдану және оның нәтижелерінің кірігуін Тегеран конвенциясының іске асыруы және оған хаттамаларында қамтамасыз етуді сұрайды және Тегеран конвенциясының іске асыруы және оған хаттамалары үшін елдерге қарайласуға ЖЭҚ шақырады;

20. Осы сессияға мұнай-газ өнеркәсіп және жүк тасымалдаудың салаларының өкілдерінің қатысуын атап өтеді және оларларды Тегеран конвенциясының және оған хаттамаларын іске асыруы қостауға шақырады;

21. Басқа халықаралық ұйымдардың, жеке алғанда ЖЭҚ, БҰҰ ДБ, ЮНЕП, Еуропалық Одақ және ХТҰ және донорлар үлестерін атап өтеді, қарап шығып, Тегеран конвенциясының жағдайларының іске асыруының өз екі жақты және көп жақты негізге және оған хаттамаларына қолдауын жалғастыруды немесе күшейтуге шақырады;

22. Тегеран конвенциясының тараптарының конференцияның төртінші сессиясын ұйымдастырғаны үшін Ресей Федерациясының Үкіметіне алғысын білдіреді;

23. Түрікменстан Үкіметінің Тегеран конвенциясының тараптарының конференциясының бесінші сессияларын 2014 жылы қабылдау ұсынысын алғыспен қабылдайды.

Б-ҚОСЫМШАСЫ

КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ТЕҢІЗ ОРТАСЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ НЕГІЗДЕМЕЛІК КОНВЕНЦИЯҒА КАСПИЙ ТЕҢІЗІН ЖЕР ҮСТІ КӨЗДЕРІНЕН ЖӘНЕ ҚҰРЛЫҚТА ЖҮЗЕГЕ АСЫРЫЛАТЫН ҚЫЗМЕТ НӘТИЖЕСІНДЕ ЛАСТАНУДАН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ ХАТТАМА

Kіріспе

Каспий маңы мемлекеттері:

Әзербайжан Республикасы,
Иран Ислам Республикасы,
Қазақстан Республикасы,
Ресей Федерациясы,
Түрікменстан,

бұдан әрі Уағдаласушы Тараптар деп аталады,

2003 жылғы 4 қарашада Тегеранда, Иран Ислам Республикасы, жасалған Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенциясының Тараптары бола отырып, бұдан әрі Конвенция деп аталады,

Конвенцияны және атап айтқанда, оның 7-бабы мен 11-бабын 1-тармағын орындау шешіміне бекініп,

2008 жылғы 12 қарашада Тегеранда, Иран Ислам Республикасы, қабылданған Каспий теңізі үшін конвенцияның Стратегиялық іс-қимыл бағдарламасын назарға ала отырып,

Каспий теңізінің планетадағы ірі ішкі су қоймасы ретінде экологиялық және гидрологиялық сипаттамаларының бірегейлігін мойындай отырып,

даму процесінің ажырамас бөлігі ретінде Каспий теңізінің теңіз ортасын және жағалау маңы аудандарын қорғау мен сақтауды және оның табиғи ресурстарын орнықты пайдалануды қамтамасыз етуге ниеттене отырып, бұл ретте қазіргі және келешек ұрпақтың қажеттіліктерін әділетті негізде қанағаттандыра отырып,

жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудың теңіз ортасы мен жағалау маңындағы аудандарға, биологиялық ресурстар мен адам денсаулығына елеулі қатерін түсіне отырып,

атап айтқанда, теңіз деңгейінің ауытқуынан туындайтын экологиялық проблемаларды назарға ала отырып,

1995 жылғы 3 қарашада Вашингтонда, Колумбия округі, қабылданған Теңіз ортасын құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау жөніндегі жаһандық іс-қимыл бағдарламасының Каспий маңы мемлекеттері үшін маңыздылығын атап өте отырып,

төмендегілер туралы УАҒДАЛАСТЫ:

1-бап. Хаттама мақсаты

Осы Хаттаманың мақсаты Каспий теңізінің экологиялық таза теңіз болуына қол жеткізу және оны сол қалпында ұстау үшін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызметтер нәтижесінде теңіз ортасының ластануын болдырмау, төмендету, бақылау және барынша мүмкін болатын дәрежеде жою болып табылады.

2-бап. Терминдерді пайдалану

Осы Хаттаманың мақсаты үшін:

- a) «Уағдаласушы Тараптардың конференциясы» Конвенцияның 22-бабында көрсетілген органды білдіреді;
- b) «Хатшылық» Конвенцияның 23-бабында көрсетілген органды білдіреді;
- c) «Қолда бар ең үздік технологиялар (ҚБЕҮТ)» термині шығарындылар мен қалдықтарды шектеу үшін нақты шаралардың тәжірибелік жарамдылығын көрсететін қазіргі заманғы технологияларды, жабдықтарды немесе қызмет әдістерін білдіреді. «Технологиялар» жеке өзінде пайдаланылатын технологияларды, сондай-ақ, өндірістік қондырғыны жобалауға, құруға, оған қызмет көрсетуге, оның жұмыс істеуіне және оны бөлшектеуге көмегі тиетін тәсілдер мен әдістерді қамтиды;
- d) «Ең үздік табиғат қорғау практикасы (ЕҮТҚП)» қоршаған ортаның жай-күйін бақылау саласындағы шаралар мен стратегиялардың неғұрлым ұтымды ұштастырылуын пайдалануды білдіреді;
- e) «Жағалау маңындағы аудан» жағалау жиегімен шектесетін және теңіздің жақындығы мен теңіз деңгейінің ауытқуы әсеріне ұшырай отырған құрлық белдеуін білдіреді;
- f) «Шиеленісті нүкте» адамдар денсаулығына, экожүйеге немесе табиғи ресурстарға, сондай-ақ, экономикалық маңызы бар артықшылықтарға іс жүзіндегі немесе әлеуетті қолайсыз әсерді болдырмау немесе төмендету мақсатында шектен тыс ластануға ұшыраған бірінші кезекте назарға алуды талап ететін алаңы жөнінен шектеулі және бөлшектенуге ұшырайтын құрлық учаскесін, жер беті сулары учаскесін немесе нақты сулы қабатты білдіреді;

- g) «Жер үсті көздерінен ластану» су жолымен, атмосфера арқылы немесе тікелей жағалаудан теңіз ортасына түсетін, құрлықта жатқан жекедара нүктелі және шашыраңқы көздерден теңіздің ластануын білдіреді;
- h) «Жеке-дара нүктелі көздер» шығарындылары ажыратылатын, шектелген және атап айтқанда ластайтын заттарды шығаратын немесе шығаруы мүмкін су ағызып жіберу арналарын, жыраларды, тоннельдерді, құбырларды немесе ұңғымаларды қоса алғанда, окшауланған көлік-көшіру құрылғылар арқылы қоршаған ортаға түсетін, құрлықта жатқан ластау көздерін білдіреді;
- i) «Шашыраңқы көздер» жеке-дара нүктелі көздерден ерекшеленетін, сорғыту, сіңіру немесе гидрологиялық өзгерістер немесе мекендеу орындарының бұзылуы нәтижесінде заттары қоршаған ортаға жер үсті суағарларымен, жауын-шашындармен, атмосфералық булармен өтетін, құрлықта жатқан ластау көздерін білдіреді;
- j) «Шығарындылар» суға, атмосфераға немесе топыраққа ластаушы заттардың төгінділерінің, ағындыларының немесе ағызып жіберулерінің кез келген түрін білдіреді;
- k) «Шығарындыларды реттеу» шығарындылардың шекті мөлшерін белгілеу немесе шығарындылардың әсерлеріне, сипатына немесе басқа сипаттамаларына қатысты шектеулер мен қойылатын шарттарды не шығарындыларға әсер ететін пайдаланудың шарттарын басқа нысанда анықтау сияқты арнайы шектеуді талап ететін реттеу шараларын білдіреді;
- l) «Шығарындылардың шекті шамасы» қандай да бір нақты параметрлерде көрсетілген массаны, уақыттың бір немесе бірнеше кезеңі ішінде шамадан аспайтын шығарындылардың шоғырлануын немесе деңгейін білдіреді. Заттар шығарындыларының шекті шамасы, әдетте, сұйылту есепке алынбай қондырғыдан шығарындылардың шығу нүктесі үшін қолданылады;
- m) «Сапаның экологиялық стандарты (СЭС)» суда, шөгінділерде немесе биотада белгілі заттың немесе заттар тобының шоғырлану деңгейін білдіреді, ол адам денсаулығы мен қоршаған ортаны қорғау мақсатында шамадан аспау керек;
- n) «Қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіші (ҚОСНК)» қоршаған орта сапасының талапқа сай нысаналы деңгейін айқындайтын, мақсатты білдіреді. Қоршаған ортаның нақты бір құрам бөлігіне, мысалы өзен, жағажай немесе өндірістік объектіге қатысты қол жеткізілуге тиіс.

3-бап. Қолданылу аясы

1. Конвенцияның 3-бабына және осы Хаттаманың 1-бабына сәйкес осы Хаттама:

- a) Каспий теңізінің теңіз ортасына және/немесе жағалау маңындағы аудандарға теріс әсерін тигізетін немесе тигізуі мүмкін жер үсті жеке-дара нүктелі және шашыраңқы

көздерден шығатын заттар шығарындыларына қолданылады. Осы шығарындыларға *өзгелердің ішінде* тұзды суларды, марштарды және лагуналарды қоса алғанда, өзендер сағалары, арналар немесе өзге де су тораптары, жерасты суағарлары, жағалаудағы қалдық жою орындары және суын жіберу, құрлықта төселгендерді және теңіз түбіне орналастырылғандарды қоса алғанда, солар арқылы да, жер үсті суағарлары арқылы да теңіз ортасына түсетіндер жатады;

- b) Осы Хаттамаға III қосымшада айқындалған жағдайларда Каспий теңізінің теңіз ортасына атмосфера арқылы жер үсті көздерінен таралатын ластаушы заттардың түсіміне; және
- c) жағалау сызығының табиғи жай-күйінің физикалық өзгеруі және ландшафттың немесе мекендеу орындарының өзгеруі мен бұзылуы нәтижесінде ластануды қоса алғанда, Каспий теңізінің теңіз ортасына және/немесе жағалау маңындағы аудандарына әсер ететін қызметтің осындай түрлері нәтижесінде ластануға қолданылады.

4-бап. Жалпы міндеттемелер

1. Уағдаласушы Тараптар жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде Каспий теңізі теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандардың ластануын және оған басқа да жағымсыз әсерледі болдырмау, бақылау, бәсеңдету және мүмкіндігінше жою үшін Конвенция ережелеріне сәйкес барлық тиісті шараларды дербес немесе бірлесіп қолданады.
2. Уағдаласушы Тараптар, атап айтқанда:
 - a) сақтық қағидатын қолданады, оған сәйкес теңіз ортасына немесе халық денсаулығына елеулі немесе қайтымсыз залал келу қатері болған, толық ғылыми сенімділік болмаған кезде мұндай залалды болдырмау жөніндегі экономикалық тиімді шараларды кейінге қалдыру үшін негіз ретінде пайдаланылмайды;
 - b) «ластаушы төлейді» қағидатын қолданады, оған сәйкес ластануды болдырмау, бақылау және бәсеңдеті жөніндегі шараларды жүзеге асыруға арналған шығыстарды ластаушы көтеруге тиіс;
 - c) Уағдаласушы Тараптардың Каспий теңізінің теңіз ортасына және жағалау маңындағы аудандарға елеулі түрде жағымсыз әсер етуі мүмкін қызмет түрлерінің қоршаған ортаға әсерін бағалауға қатысты екіжақты және көпжақты ынтымақтастығына жәрдемдеседі;
 - d) тиісті жоспарлар мен бағдарламаларды әзірлеу кезіндегі экологиялық факторларды, оның ішінде адамдардың денсаулығына байланысты аспектілерді жан-жақты есепке алуды қамтамасыз етеді;

- e) зілзалаларға әзір болуды және ден қоюды қамтамасыз ету арқылы өнеркәсіптік авариялар мен үлкен зілзалалар нәтижесінде ластану тәуекелін барынша азайту үшін алдын алу шараларын қолданады;
- f) бекіре, Каспий арқан балығы мен басқа да бағалы түрлердің табиғи уылдырық шашуы үшін ықтимал түрде зиянды болатын жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау жөніндегі арнайы шараларды қолданады;
- g) жағалау маңындағы аудандардың дамуына кешенді түрде қарау арқылы жағалау маңындағы аудандардың орнықты дамуына жәрдемдеседі;
- h) өзара келісім негізінде, аумағында Каспий теңізі гидрологиялық бассейнінің бір бөлігі орналасқан жағалау маңына жатпайтын мемлекеттермен Хаттама мақсаттарына қол жеткізуде ынтымақтастыққа ұмтылады.

5-бап. Орындау шаралары

1. Әр бір Уағдаласушы Тарап осы Хаттаманың орындалуын үйлестіруге және басқа Уағдаласушы Тараптарға Хатшылық арқылы тиісті ақпаратты ұсынуға құқығы бар ұлттық органды тағайындайды.
2. Осы Хаттаманы орындау барысында Уағдаласушы Тараптар:
 - a) ластану көздеріне бақылау жасау шараларына негізделген және шараларды, қажет жерлерде оларды орындау кестелерін қамтитын өңірлік немесе ұлттық іс-қимыл бағдарламаларын немесе жоспарларын қабылдайды. Осындай бағдарламалар мен жоспарларды әзірлеу кезінде олар Теңіз ортасының құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғау жөніндегі жаһандық іс-қимыл бағдарламасының ұсынымдарын және Каспий теңізі бойынша стратегиялық іс-қимыл бағдарламасының тиісті ережелерін назарға алғаны жөн;
 - b) мыналарды біртіндеп әзірлеу, қабылдау және жүзеге асыру жолымен I
қосымшада санамалап көрсетілген қызмет түрлері мен заттарды:
 - (i) тиісті заттар үшін шығарындылардың шекті шамасын, сапаның экологиялық стандарттарын және қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерін, сондай-ақ I қосымшада айқындалатын факторларға негізделген басқару тәжірибесін қоса алғанда шығарындыларға бақылау; және
 - (ii) шекті шамада қол жеткізу, тиісті басқару тәжірибесін енгізу және Уағдаласушы Тараптармен келісілген шараларды орындау кестелерін қамтуды қамтамасыз етеді;
 - c) ҚБЕҮТ және ЕҮТҚТ-ні пайдаланады немесе пайдалануға, сондай-ақ, экологиялық негізделген технологияны қолдануға, осы Хаттамаға V-қосымшада

санамалап көрсетілген әлеуметтік, экономикалық және технологиялық жағдайлар мен өлшемшарттарды ескере отырып, мейлінше экологиялық таза өндірісті қоса алғанда, оған қол жеткізуге және оны беруге жәрдемдеседі.

3. Осы Хаттамада Уағдаласушы Тараптардың жекедара немесе бірлесіп, осы Хаттамада белгіленген шаралардан басқа мейлінше қатаң шараларды қабылдау құқығына осы Хаттамада ешнәрсе әсер етпейді.

6-бап. Жалпы басшылыққа алынатын қағидаттар және стандарттар

1. Конвенцияның 18-бабына сәйкес Уағдаласушы Тараптар қажет болған жағдайда құзыретті халықаралық ұйымдармен ынтымақтаса отырып, біртіндеп жалпы басшылыққа алынатын қағидаттарды және мән-жайларға байланысты, атап айтқанда:
 - a) жағалау маңында су ағызып жіберуге арналған, атап айтқанда, шығарындыларды тазарту үшін пайдаланылатын әдістерді ескере отырып, құбырлардың ұзындығына, төселу тереңдігіне және орналастыруына;
 - b) бөлек тазартуды талап ететін шығарындыларға қойылатын арнайы талаптарға;
 - c) нақты мақсаттарда пайдалану кезінде адамдар денсаулығын, биологиялық ресурстар мен экожүйелерді қорғауға қажетті теңіз суының сапасына;
 - d) теңіз ортасы мен жағалау маңындағы аудандардың ластануына елеулі дәрежеде себепші болатын өнімдерді, объектілер мен өнеркәсіптік және өзге де процесстерді бақылауға және қажет болған жағдайда біртіндеп ауыстыруға;
 - e) тасталынатын заттардың санына, осы Хаттамаға I қосымшада санамалап көрсетілген олардың шығарындыларда шоғырлануына және оларды тастау әдістеріне қатысты нақты талаптарға орай стандарттарды немесе өлшемшарттарды әзірлейді және қабылдайды.
2. Осы Хаттаманың 5-бабы 2-тармағының a)-тармақшасында көрсетілген өңірлік бағдарламалар мен іс-қимыл жоспарлары мынадай ережелер ескеріле отырып әзірленеді және жүзеге асырылады:
 - a) Уағдаласушы Тараптар шығарындылардың жалпы шекті шамасын, сапаның экологиялық стандарттарын немесе қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштерін, сондай-ақ, осы Хаттамаға I қосымшада санамалап көрсетілген заттар үшін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластағануды мән-жағдайларға қарап болдырмауға, бәсеңдетуге немесе жоюға бағытталған шараларды жүзеге асыру кестесін белгілейді және мезгіл-мезгіл қайта қарайды; және
 - b) Уағдаласушы Тараптар конференциясы ластануды болдырмау өлшемшарттарын айқындайды және Каспий теңізінің теңіз ортасының жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластануын бәсеңдету, бақылау

және жою жөніндегі тиісті шараларға ұсынымдар береді және осы Хаттаманың 13-бабында көрсетілген мониторинг бағдарламаларын жүргізу, өнеркәсіптік және басқа да антропогендік қызметтегі өзгерістер мен ғылым және ластануға қарсы күресу технологиялар саласындағы ықтимал прогресс нәтижелері бойынша ақпарат көлемінің ұлғаюын көрсете отырып, оларды мезгіл-мезгіл жаңартып отырады.

7-бап. Жеке-дара нүктелі көздерден ластану

1. Уағдаласушы Тараптар Каспий теңізінің теңіз ортасына немесе жағалау маңындағы аудандарға теріс әсерін тигізетін немесе тигізуі мүмкін, осы Хаттамаға I қосымшада санамалап көрсетілген заттардың ластануының жеке-дара нүктелі көздерінен түсетін шығарындыларды реттеу қолда бар ең үздік технологияларға, ең үздік табиғат қорғау практикасына немесе шығарындылардың тиісті шекті шамаларына негізделуі үшін шара қолданады.
2. Уағдаласушы Тараптар «шиеленісті нүктелер» тізімінің негізінде жеке-дара нүктелі көздерден түсетін ластаушы заттардың айтарлықтай азаюына қол жеткізу кестесімен ұлттық іс-қимыл жоспарларын қабылдайды және жүзеге асырады, олар бекітіледі, кейін Уағдаласушы Тараптар конференциясында қайта қаралып, екі жыл сайын жаңартылып отырады.
3. Жеке-дара нүктелі көздерден шығарындыларды Уағдаласушы Тараптардың құзыретті ұлттық органдарынан рұқсат алған жағдайда жол беріледі немесе осы органдардың осы Хаттаманың ережелерін, оған IV қосымшаны және Уағдаласушы Тараптар конференциясының тиісті шешімдері мен ұсынымдарын ескере отырып реттеуіне жатады.
4. Осы мақсатпен Уағдаласушы Тараптар берілген рұқсаттар мен қоршаған ортаға шығарындыларды реттейтін, қабылданған нормативтік актілер талаптарының сақталуын бағалау үшін өздерінің құзыретті ұлттық органдары жүзеге асыратын жүйелі түрде инспекциялау және қадағалау жүйесін құруды қамтамасыз етеді. Рұқсаттар мен нормативтік актілер талаптары сақталмаған жағдайда Уағдаласушы Тараптар тиісті санкцияларды енгізеді және олардың орындалуын қамтамасыз етеді.

8-бап. Шашыраңқы көздерден ластану

1. Уағдаласушы Тараптар осы Хаттамаға I қосымшада санамалап көрсетілген және Каспий теңізінің теңіз ортасы мен жағалау маңындағы аудандарға әсерін тигізетін немесе тигізуі мүмкін, заттардың ластануы шашыраңқы көздерінен шығарындыларды реттеу әдістері ҚБЕҮТ-ге және ЕҮҚП-на негізделуі үшін шара қолданады.
2. Уағдаласушы Тараптар Каспий теңізінің теңіз ортасына немесе жағалау маңындағы аудандарға әсерін тигізетін ауыл шаруашылығы қызметімен байланысты ластану ауыртпалығын айтарлықтай азайту үшін, оның осы Хаттамаға I қосымшада санамалап көрсетілген заттар бойынша келісілген сапаның экологиялық стандарттарына және қоршаған орта сапасының нысаналы көрсеткіштеріне сәйкестігін қамтамасыз ету

мақсатында, осы Хаттамаға II қосымшада айқындалған өлшемшарттарға сәйкес барлық қажетті шараларды қолданады.

9-бап. Қызметтің өзге де түрлерінен туындайтын ластану

1. Уағдаласушы Тараптар Каспий теңізінің теңіз ортасына немесе жағалау маңындағы аудандарға жағымсыз әсерін тигізетін немесе тигізуі мүмкін және осы Хаттаманың 7 және 8-баптарында қамтылмаған қызмет түрлері ҚБЕҮТ және ЕҮҚП негізінде жүзеге асырылуы үшін шараларды қолданады.
2. Уағдаласушы Тараптар теңіз деңгейінің ауытқуы нәтижесінде теңіз ортасы мен жағалау маңындағы аудандардың ластануын болдырмау, бақылау, бәсеңдету және мүмкін болғанынша барлық тиісті шараларды қолданады. Осы мақсаттарда мұнай және химия өнеркәсібі қондырғыларын, сондай-ақ, мұнай басып кету қатері бар жерлерді мұнаймен ластанудан қорғау жөнінде шара қолданады және ескірген жағалау қондырғылары мен қоймаларын пайдаланудан шығарады.

10-бап. Жағалау маңындағы аудандарды дамытуға кешенді көзқарас

1. Уағдаласушы Тараптар өзгелердің ішінде жағалау маңындағы аудандарды жоспарлау негізінде, жеке-дара және, ұтымды болған жағдайда, бірлесіп жеке, жағалау маңындағы аудандарды кешенді дамытуды қолданады. Олар теңіздің ұзақ уақыт бойы ауытқуын, жел кума-айдау құбылыстары, дауыл, жер сілкіністері және жағалау эрозиясы сияқты қауіпті табиғи факторлардың жағалау маңындағы аудандардың халқына және инфрақұрылымына жағымсыз әсерлерін бәсеңдету үшін жеңілдету шараларын қолданады және жүзеге асырады.
2. Уағдаласушы Тараптар жағалау маңындағы аудандардағы жерлердің орманы жойылуын және жұтаңдауын азайту және тоқтата тұру үшін барлық қажетті шараларды қолданады және ормандарды қалпына келтіруге және шөлейттенуге қарсы күресуге бағытталған ұлттық іс-қимыл жоспарларын және бағдарламаларын әзірлейді және жүзеге асырады.

11-бап. Траншекаралық әсер ету

1. Кез келген Уағдаласушы Тараптың жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызметі нәтижесінде ластану басқа немесе бірнеше басқа Уағдаласушы Тараптардың жағалау маңындағы аудандарына немесе Каспий теңізінің теңіз ортасына жағымсыз әсерін тигізетін жағдайларда тиісті Уағдаласушы Тарап ықтимал қатысы болатын Уағдаласушы Тараптарды хабардар етеді және проблеманы шешу мақсатында олар консультациялар өткізеді.
2. Егер екі немесе одан да көп Уағдаласушы Тараптардың аумағы арқылы өтетін немесе олардың арасында шекара болатын ағын судан төгінділер Каспий теңізінің теңіз ортасының ластануы қауіпін туғызса немесе туғызуы мүмкін болса, оған қатысы бар Уағдаласушы Тараптар осы Хаттаманы толық көлемде, оның ішінде орынды болатын

жерлерде қолдануды ластанумен байланысты проблемаларды анықтауға және шешуге жауапты бірлескен органдарды құру жолымен қамтамасыз ету мақсатында ынтымақтасады.

3. Уағдаласушы Тарап осы Хаттаманың Тарапы болып табылмайтын мемлекеттің немесе мемлекеттердің аумағында туындайтын кез келген ластану үшін жауап бермейді.

12-бап. Қоршаған ортаға әсерін бағалау

1. Уағдаласушы Тараптар Конвенцияның 17-бабын орындау мақсатында ықтимал трансшекаралық әсерлерді қоса алғанда, құрлықта жүзеге асырылатын жобалар мен қызмет түрлерінің қоршаған ортаға ықтимал әсерді бағалауға қатысты өңірлік және тиісті ұлттық басшылыққа алынатын қағидаттарды әзірлейді және қабылдайды, және бұл ұтымды болған кезде, осы басшылыққа алынатын қағидаттарды қайта қарайды және жаңартады.
2. Әр Уағдаласушы Тарап құрлықта оның аумағының шегінде жүзеге асырылатын, Каспий теңізінің теңіз ортасына немесе жағалау маңындағы аудандарына елеулі түрде жайсыз әсерін тигізуі мүмкін кез келген жоспарланған қызмет түрінің немесе жобаның қоршаған ортаға әсерін бағалау рәсімдерін енгізеді және қолданады.
3. Осы баптың 2-тармағында аталған қызмет түрлері мен жобалар Уағдаласушы Тараптардың құзыретті органдарының алдын ала жазбаша рұқсаты бойынша жүзеге асырылады, онда қоршаған ортаға әсерін бағалаудың тұжырымдары мен ұсынымдары толық көлемде ескеріледі.

13-бап. Ақпараттар мен деректерді жинау, олардың мониторингі және оларды бағалау

1. Конвенцияның 19-бабының ережелері және онда көзделген мониторинг бағдарламалары шеңберінде, ал қажет болған кезде құзыретті халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықта Уағдаласушы Тараптар, мүмкіндігінше:
 - a) Каспий теңізі теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандардың жай-күйі туралы, оның физикалық, биологиялық және химиялық сипаттамаларына қатысты деректер мен ақпараттар жинауды жүзеге асырады, деректер базасын дайындайды және жүргізеді;
 - b) Каспий теңізінің теңіз ортасына және жағалау маңындағы аудандарына енгізілген заттардың көздерін бөлу және мұндай заттардың саны туралы санамалап көрсетілген ақпаратты қоса алғанда, осы Хаттамаға I қосымшада санамалап көрсетілген заттардың жер үсті көздерінен түсімдері деректер мен ақпараттар жинауды жүзеге асырады, деректер базасын дайындайды және жүргізеді;
 - c) жүйелі түрде (кемінде бес жылда бір рет) Каспий теңізі теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандардың жай-күйіне өңірлік бағалауды жүргізеді;

- d) өзінің жағалау сызығы бойындағы, әсіресе осы Хаттамаға I қосымшада санамалап көрсетілген қызмет түрлеріне және заттарға қатысты ластану деңгейін жүйелі бағалайды, және Хатшылыққа аталған мәселе бойынша мезгіл-мезгіл ақпарат ұсынады;
2. Уағдаласушы Тараптар сапаны талдамалық бақылауды көздейтін мониторингтің өңірлік бағдарламаларының және мониторингтің бірлескен ұлттық бағдарламаларының құрамбөліктерін дайындау кезінде, сондай-ақ, деректерді сақтауға, алуға және алмасуға жәрдемдесу мақсатында ынтымақтастықты жүзеге асырады.
 3. Осы баптың 1-тармағында аталған ақпарат басқа Уағдаласушы Тараптарға Хатшылық арқылы беріледі.

14-бап. Ақпарат алмасу

Конвенцияның 21-бабына сәйкес Уағдаласушы Тараптар тікелей немесе Хатшылық арқылы теңіз ортасы және жағалау маңындағы аудандардың жай-күйі және осы Хаттаманың орындалуы жөніндегі қолжетімді деректер мен ақпараттарды жүйелі түрде алмасып отырады. Уағдаласушы Тараптар ақпарат алмасу үшін жүйелер мен желілер құрады.

15-бап. Жұртшылықтың қатысуы

1. Уағдаласушы Тараптар Конвенцияның 21-бабына және өздерінің ұлттық заңнамаларына сәйкес қоршаған ортаға әсерді бағалауды қоса алғанда, Каспий теңізінің теңіз ортасы және жағалау маңындағы аудандарын жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанудан қорғауға қажетті іс-шараларға және осы Хаттаманы орындаумен байланысты шешімдер қабылдау процестеріне жергілікті билік органдарының және жұртшылықтың қатысуына жәрдемдеседі.
2. Әр Уағдаласушы Тараптар Конвенцияның 21-бабына және өзінің ұлттық заңнамасына сәйкес өздері Тараптары болып табылатын, экологиялық ақпаратқа жұртшылықтың қол жеткізуі туралы қолданыстағы халықаралық келісімдердің ережелерін назарға ала отырып, Каспий теңізі теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандарының жай-күйі туралы, ластануды болдырмау, бақылау және бәсеңдету жөнінде қабылданған немесе жоспарланып отырған шаралар туралы ақпаратқа жұртшылықтың қол жеткізуін жеңілдетеді.

16-бап. Ынтымақтастық және жәрдемдесу

1. Уағдаласушы Тараптар Каспий теңізі теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандарының жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластануды болдырмау, бақылау, бәсеңдету және мүмкін болғанынша жою мақсатында ынтымақтастықты өңірлік негізде Хатшылық арқылы немесе, ұтымды болған кезде екіжақты негізде жүзеге асырады.

2. Конвенцияның 20-бабына сәйкес Тараптар жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластану мәселелері, атап айтқанда, түсімдердің сапалық және сандық құрамын, ластаушы заттардың таралу жолдарын, олардың қайта өзгеруін және қоршаған ортаға әсерін зерттеу бойынша, сондай-ақ, ластануды болдырмау, бәсеңдету және жоюдың жаңа әдістері мен тәсілдерін әзірлеудегі, оның ішінде осы мақсаттар үшін неғұрлым экологиялық таза өндірістік процестерді әзірлеуде және қолдануда ғылыми-техникалық ынтымақтастықты ынталандырады.
3. Уағдаласушы Тараптар осы Хаттаманы орындауға жәрдемдесуді сұрайтын Уағдаласушы Тараптармен тікелей және Хатшылық арқылы атап айтқанда:
 - a) ғылыми, техникалық, білім беру және қоғамдық-ағартушылық бағдарламаларды әзірлеу, сондай-ақ, ғылыми, техникалық және әкімшілік кадрларды дайындау;
 - b) техникалық консультациялар, ақпараттар ұсыну және өзге де жәрдем көрсету кезінде ынтымақтасуға ұмтылады.
4. Уағдаласушы Тараптар теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандардың жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластануды болдырмауға, бәсеңдету және бақылауға қатысы бар халықаралық ұйымдармен, бағдарламалармен және халықаралық келісімдер органдарымен ынтымақтасады.

17-бап. Баяндамаларды ұсыну

1. Әр бір Уағдаласушы Тарап Хатшылыққа Уағдаласушы Тараптар конференциясында қабылданған форматта осы Хаттаманы орындау жөнінде қолданылған шаралар туралы баяндамаларды ұсынады. Хатшылық алған баяндамаларды барлық Уағдаласушы Тараптар арасында таратады.
2. Аталған баяндамалар, *өзгенің ішінде*:
 - a) нормативтік-құқықтық сипаттағы шаралар, іс-қимыл жоспарлары, бағдарламалар және осы Хаттаманы орындау үшін қолданылған басқа да қадамдар туралы ақпаратты, оған Қосымшаларды және оларға байланысты қабылданған ұсынымдарды;
 - b) Каспий теңізіне тасталатын, I қосымшаға сәйкес бақыланатын заттардың мөлшері туралы деректерді;
 - c) осы Хаттаманың 7-бабына сәйкес берілген рұқсаттарға қатысты статистикалық деректерді;
 - d) осы Хаттаманың 13-бабында көзделген мониторинг нәтижесінде алынған деректер мен ақпаратты;

- e) жағалау сызығын өзгертетін немесе жағалау маңындағы аудандар шегінде мекендеу орындарына жағымсыз әсерін тигізетін қызмет нәтижесінде ластану туралы ақпаратты;
 - f) шиеленісті нүктелерден ластануды жою және бақылау процесінде қол жеткізілген нәтижелер туралы ақпаратты;
 - g) осы Хаттаманы орындау кезінде қол жеткізілген нәтижелер және егер осы Хаттаманы орындау кезінде туындаған жағдайда, ондай қиындықтар туралы ақпаратты қоса алғанда, осы Хаттаманың шеңберінде жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандардың ластануын болдырмау, бақылау, бәсеңдету және мүмкін болғанынша жою жөнінде қабылданған және жүзеге асырылатын іс-қимыл жоспарларының, бағдарламалардың және шаралардың орындалу барысы туралы ақпаратты қамтиды.
3. Хатшылықтың жәрдемімен ұлттық баяндамаларда қамтылған деректер мен ақпаратты пайдалануымен осы Хаттаманың орындалуы туралы және Каспий теңізі теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандардың жай-күйі туралы өңірлік баяндалар дайындалады.
4. Осы Хаттамада ештеңе қандай да бір Уағдаласушы Тараптан ашылуы оның ұлттық қауіпсіздігі мүдделеріне қайшы келетін ақпаратты ұсынуды талап етпейді.

18-бап. Сақтау

1. Уағдаласушы Тараптар осы Хаттаманың орындалуына жәрдемдесу үшін Уағдаласушы Тараптар конференциясында бекітілуге жататын осы Хаттаманы сақтау рәсімдерін әзірлейді.
2. Уағдаласушы Тараптардың конференциясы:
- a) 17-бапта аталған баяндамалардың және Уағдаласушы Тараптар ұсынған кез келген өзге де ақпараттың негізінде Хаттаманы сақтау туралы баяндамаларды, сондай-ақ, оған байланысты қабылданған шешімдер мен ұсынымдарды қарайды және бағалайды;
 - b) тиісті жағдайларда Хаттаманың және оған байланысты қабылданған шешімдердің сақталуын қамтамасыз ету үшін шешімдер қабылдайды және шараларды көздейді және шығарылған ұсынымдардың, оның ішінде Уағдаласушы Тараптардың өз міндеттемелерін орындауына жәрдемдесетін шаралардың жүзеге асырылуына септігін тигізеді.

19-бап. Ұйымдастыру ережелері

1. Осы Хаттаманың мақсаттары үшін және Конвенцияның 22-бабының 10-тармағына сәйкес Уағдаласушы Тараптар конференциясы, *өзгеңің ішінде*:
- a) осы Хаттаманың орындалуын бақылауды жүзеге асырады;
 - b) Хатшылықтың жұмысын қадағалауды жүзеге асырады және оның қызметін басқарады;
 - c) осы Хаттамаға шолуды жүзеге асырады;
 - d) осы Хаттамаға немесе оның қосымшаларына түзетулерді, сондай-ақ, кез келген үстеме қосымшаларды қарайды және қабылдайды;
 - e) осы Хаттаманың орындалуына байланысты мәселелер бойынша Хатшылық ұсынатын есептерді қарайды;
 - f) қолданылған шаралардың нәтижелерін және қосымшада баяндалған шараларды қоса алғанда, басқа шараларды қолданудың ұтымдылығын қарайды;
 - g) осы Хаттаманың 5-бабына сәйкес тиісті өңірлік бағдарламаларды, іс-қимыл жоспарларын және шараларды қабылдайды және қажет болған кезде қайта қарайды;
 - h) осы Хаттаманың 6-бабына сәйкес өңірлік басшылыққа алынатын қағидаттарды, стандарттарды немесе өлшемшарттарды қабылдайды және қажет болған жағдайда қайта қарайды;
 - i) осы Хаттаманың 14-бабына сәйкес ақпарат алмасу рәсімдерін қабылдайды және қажет болған жағдайда қайта қарайды және ақпарат алмасу үшін ақпараттық жүйелер мен желілерді құруға жәрдемдеседі;
 - j) осы Хаттаманың 13, 14 және 17-баптарына сәйкес Уағдаласушы Тараптар ұсынған ақпаратты қарайды және оған баға береді;
 - k) осы Хаттаманың 18-бабында көзделгендей Уағдаласушы Тараптардың осы Хаттаманың ережелерін және онымен байланысты қабылданған шешімдер мен ұсынымдарды сақтауын қарайды және оған баға береді;
 - l) «шиеленісті нүктелер» тізімін қабылдайды және қайта қарайды және осы Хаттаманың 7-бабында көзделгендей қажет болған жағдайда оған өзгерістер енгізеді;
 - m) осы Хаттаманың мақсаттарына қол жеткізу үшін қажет болған жағдайда тиісті халықаралық ұйымдар мен ғылыми институттарға техникалық және қаржылық қызмет көрсетілуіне өтініш білдіреді;

n) Конвенцияның 22-бабы 9 (a) және (c) тармақтарына сәйкес осы Хаттаманың орындалуы үшін қажет деп танылуы мүмкін кез келген қосалқы органдарды құрады.

2. Осы Хаттаманың мақсаттары үшін және Конвенцияның 23-бабы 4-тармағына сәйкес Хатшылық, *өзгеің ішінде*:

a) Уағдаласушы Тараптардың қарамағына осы Хаттаманың орындалуы үшін талап етілуі мүмкін немесе олар сұрататын баяндамаларды және зерттеулер нәтижелерін дайындайды және береді;

b) осы Хаттаманың 13-бабына сәйкес Хатшылықта ұсынылған ақпаратты Уағдаласушы Тараптарға жолдайды;

c) осы Хаттаманың 5-бабына сәйкес Уағдаласушы Тараптар конференциясының бекіту үшін өңірлік бағдарламалардың, іс-қимыл жоспарларының немесе шаралардың жобаларын дайындайды;

d) осы Хаттаманың 6-бабына сәйкес Уағдаласушы Тараптар Конференциясының бекітуі үшін өңірлік басшылыққа алынатын қағидаттар, стандарттар мен өлшемшарттар жобаларын дайындайды.

20-бап. Хаттаманы қаржыландыру

1. Осы Хаттаманың мақсаттарына қол жеткізу үшін Уағдаласушы Тараптар мүмкіндігіне қарай:

a) тиісті ішкі, екіжақты және көпжақты бағдарламаларды, жобалар мен шараларды әзірлеуді және орындауды қаржылай қамтамасыз етуді қарайды және жүзеге асырады;

b) гранттар мен несиелерді қоса алғанда, қаржыландырудың екіжақты және көпжақты көздерінің және тетіктерінің қаржы ресурстарын тартуға жәрдемдеседі;

c) қорлардың, басқа елдердің үкіметтік мекемелерінің, халықаралық ұйымдардың, үкіметтік емес ұйымдардың және жеке сектор құрылымдарының қаражатын қоса алғанда, ресурстарды тарту және бөлу үшін инновациялық әдістер мен ынталандыруды зерттейді.

2. Егер Уағдаласушы Тараптар конференциясы басқа шешімді қабылдаса, осы Хаттамаға Конвенцияның *mutatis mutandis* қаржылық қағидасы қолданылады.

21-бап. Дауларды реттеу

Уағдаласушы Тараптар арасындағы осы Хаттаманың ережелерін қолдануға немесе түсіндіруге қатысты кез келген дау Конвенцияның 30-бабына сәйкес реттеледі.

22-бап. Хаттаманың қабылдануы және күшіне енуі

1. Осы Хаттама Уағдаласушы Тараптар конференциясының сессиясында Уағдаласушы Тараптардың бірауыздан мақұлданған шешімімен қабылданады.
2. Осы Хаттама қаласында дейін тек Каспий маңы мемлекеттерінің қол қою үшін ашық.
3. Осы Хаттама Каспий маңы мемлекеттерінің ратификациялауына, қабылдауына немесе бекітуіне жатады. Хаттама қол қоюға жабылған күнінен бастап, кез келген Каспий маңы мемлекетінің қосылуы үшін ашық болады.
4. Ратификациялау, қабылдау, бекіту немесе оған қосылу туралы құжаттар Конвенция Депозитарийіне сақтауға тапсырылады.
5. Осы Хаттама барлық Каспий маңы мемлекеттері ратификациялау, қабылдау, бекіту немесе оған қосылу туралы құжаттарды Депозитарийге сақтауға тапсырғаннан кейін тоқсаныншы күні күшіне енеді.

23-бап. Хаттамаға түзетулер мен қосымшаларды және оның қосымшаларына түзетулерді қабылдау

Уағдаласушы Тараптар осы Хаттамаға түзетулер мен қосымшаларды, сондай-ақ, оның қосымшаларына түзетулерді қабылдау туралы ұсыныс енгізе алады. Уағдаласушы Тараптар осындай түзетулер мен қосымшаларды қабылдайды және олар үшін Конвенцияның 24 және 25-баптарына сәйкес күшіне енеді.

24-бап. Хаттаманың ұлттық заңнамаға әсері

Осы Хаттаманың ережелері Уағдаласушы Тараптардың осы Хаттаманы орындау жөнінде бойынша тиісті мейлінше қатаң ұлттық шаралар қолдану құқығына әсер етпейді.

25-бап. Өзге де халықаралық келісімдермен байланыс

Осы Хаттамада ешнәрсе Уағдаласушы Тараптар қатысушылары болып табылатын өзге де халықаралық шарттар бойынша олардың құқықтары мен міндеттемелеріне нұқсан келтірмейді.

26-бап. Ескертпелер

Осы Хаттамаға ешқандай түсіндірмелерге жол берілмейді.

27-бап. Депозитарий

Осы Хаттаманың Депозитарийі Конвенцияның Депозитарийі болып табылады.

28-бап. Мәтіндердің тең түпнұсқалығы

Осы Хаттаманың әзербайжан, қазақ, орыс, түрікмен, парсы және ағылшын тілдеріндегі мәтіндері тең түпнұсқалығы болып табылады. Осы Хаттаманы түсіндіру немесе қолдану туралы дау туындаған жағдайда ағылшын тіліндегі мәтін пайдаланылады.

29-бап. Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі жөніндегі келіссөздерге қатынас

Осы Хаттама ережелерінің ешқайсысы Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі жөніндегі келіссөздердің нәтижесін айқындаушы ретінде түсіндірілмейді.

ОСЫНЫ КУӘЛАНДЫРУ ҮШІН, осыған тиісті түрде уәкілеттік берілген, төменде қол қоюшылар осы Хаттамаға қол қойды.

..... **ЖЫЛҒЫ** **қаласында** **жасалды.**

**КАСПИЙ ТЕҢІЗІН ТЕҢІЗ ОРТАСЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ НЕГІЗДЕМЕЛІК
КОНВЕНЦИЯҒА
КАСПИЙ ТЕҢІЗІН ЖЕР ҮСТІ КӨЗДЕРІНЕН ЖӘНЕ ҚҰРЛЫҚТА ЖҮЗЕГЕ
АСЫРЫЛАТЫН ҚЫЗМЕТ НӘТИЖЕСІНДЕ ЛАСТАНУДАН ҚОРҒАУ
ЖӨНІНДЕГІ ХАТТАМА**

I-ҚОСЫМША

Бақыланатын қызмет түрлері және заттар санаттары

Осы Қосымшада осы Хаттаманың 5 және 6-баптарында айтылған жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластануды болдырмау, бәсеңдету, бақылау және мүмкін болғанынша жою жөніндегі іс-қимыл жоспарларын, бағдарламаларды және шараларды дайындау кезінде Уағдаласушы Тараптар назарға алатын элементтер санамалап көрсетілген.

Осындай іс-қимыл жоспарлары, бағдарламалар және шаралар осы Қосымшаның С бөлімінде санамалап көрсетілген сипаттамалар негізінде іріктелген А бөлімінде санамалап көрсетілген қызмет түрлерін қамтуға, сондай-ақ В бөлімінде санамалап көрсетілген заттар санаттарын қамтуға бағытталған. Іс-қимыл жоспарларын, бағдарламаларды және шараларды дайындау кезінде Уағдаласушы Тараптар тиісті халықаралық құралдар ережелерін назарға ала алады.

Іс-қимылдар басымдылығын теңіз және жағалау маңындағы экожүйелерге және ресурстарға, халық денсаулығына, әлеуметтік-экономикалық игіліктерге, оның ішінде мәдени құндылықтарға әсер ету маңыздылығының дәрежесін бағалау жолымен анықтаған жөн.

А. Қызмет түрлері

Жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластануды болдырмау, бәсеңдету, бақылау және мүмкін болғанынша жою жөніндегі іс-қимыл жоспарларында, бағдарламаларда және шараларда басымдылықтарды анықтау кезінде Уағдаласушы Тараптар жеке-дара немесе бірлесе отырып, теңіз ортасын ластауға қабілеттілігі негізінде айқындалған және маңыздылығы тәртібімен санамалап көрсетілмеген қызметтің мына түрлерін назарға алады:

1. Ауыл шаруашылығы және мал шаруашылығы.
2. Өнеркәсіп:
 - аквамәдениет;
 - электрондық өнеркәсіп;
 - электр қуатының өндірісі;
 - тыңайтқыштар өндірісі;

- тамақ өнеркәсібі;
- орман шаруашылығы;
- ядролық өнеркәсіп;
- металлургия өнеркәсібі;
- пайдалы қазбаларды өндіру;
- мұнаймен және газбен байланысты қызмет;
- қағаз және целлюлоза-қағаз өнеркәсібі;
- фармацевтика өнеркәсібі;
- құрылыс материалдары өндірісі;
- биоцидтер өндірісі және олардың әзірленуі;
- қалдықтарды рециркуляциялау;
- кеме жасау және кеме жөндеу;
- былғары өнеркәсібі;
- тоқыма өнеркәсібі;
- химия өнеркәсібі.

3. Қалдықтарды басқару:

- қауіпті және улы қалдықтар;
- өнеркәсіптік сарқынды сулар;
- қаланың қатты қалдықтары және сарқынды сулар;
- радиоактивті қалдықтар;
- сарқынды сулардың қалдықтарын жою;
- қалдықтарды жағу және олардың жану өнімдерімен жұмыс істеу;
- зымыран отыны.

4. Туризм.

5. Көлік.

6. Жасанды аралдардың құрылысы және оларды басқару.

7. Автомагистральдар мен автомобиль жолдарын салу.

8. Химиялық қаруды және оқ-дәрілерді жою.

9. Түп тереңдету жұмыстары.

10. Кемежайларды салу және ондағы жұмыстар.

11. Жағалау сызығының физикалық табиғи жай-күйінің өзгеруі.

12. Пайдаланылмайтын теңіз деңгейінің ауытқуына ұшыраған қолданылмайтын қондырғылар.

В. Заттар санаттары

Жер үсті көздерінен ластануды болдырмау, бақылау, бәсеңдету және мүмкін болғанынша жою жөніндегі іс-қимыл жоспарларын, бағдарламаларды дайындау және шаралар қолдану кезінде Уағдаласушы Тараптар қауіпті немесе өзге де зиянды сипаттамаларының негізінде айқындалған маңыздылығы тәртібімен санамалап көрсетілмеген заттардың мына санаттары:

1. Су сапасын нашарлататын қышқыл немесе сілтілі қосылыстар;
2. Бицидтер және өзге бөлімдерде қамтылмаған олардың туындылары;
3. Шикі мұнай және мұнай текті көмірсутектер және өңделген жағар материалдар;
4. Цианидтер мен фторидтер;
5. Ауыр металдар және олардың қосылыстары;
6. Теңіз қоқысы (кез келген төзімді өнеркәсіптік немесе өңделіп тасталған, кәдеге жаратылған немесе қалдырылған қатты материалдар);
7. Эвтрофикацияны тудыра алатын заттар;
8. Биохимиялық ыдырауға бой бермейтін детергенттер және биохимиялық ыдырауға бой бермейтін басқа да үстіңгі белсенді заттар;
9. Теңіз ортасында оттегінің солуына жағымсыз әсер ететін немесе теңіз суының физикалық немесе химиялық сипатына жағымсыз әсер етуі мүмкін немесе теңізді заңды түрде пайдалануға кедергі жасауға қабілетті уытты заттар емес;
10. Органогалогендік қосылыстар және теңіз ортасында осындай қосылыстар түзуге қабілетті заттар;
11. Фосфоорганикалық қосылыстар және теңіз ортасында осындай қосылыстарды түзуге қабілетті заттар;
12. Қалайы органикалық қосылыстар және теңіз ортасына осындай қосылыстарды түзуге қабілетті заттар;
13. Патогендік микроорганизмдер;
14. Полициклдік хош иісті көмірсутектер;
15. Ядролық заттарды да қоса алғанда, радиоактивті заттар назарға алынады.

С. Заттар сипаттамасы

Жер үсті көздерінен ластануды болдырмау, бақылау, бәсеңдету және мүмкін болғанынша жою жөніндегі іс-қимыл жоспарларын, бағдарламаларды және шараларды дайындау кезінде Уағдаласушы Тараптар тиісті жағдайларда басымдылық реті мен санамалап көрсетілмеген заттар мен факторлардың мынадай сипаттамалары:

1. Бишоғырлану және шоғырлануының және ұлғаюы тағам тізбегі бойынша ластаушылар;
2. Заттардың кумулятивті әрекеті;
3. Заттар таратылуының заңдылықтары (яғни саны, пайдаланылу түрлері, теңіз ортасына түсу ықтималдығы);
4. Адамдардың тағам ретінде тұтынуына арналған теңіз өнімдерінің органолептикалық сипаттамасына әсері;

5. Теңіз суының иісіне, түсіне, мөлдірлігіне, температурасына немесе басқа да қасиеттеріне әсер етуі;
6. Денсаулыққа әсер етуі және денсаулыққа қауіп-қатері;
7. Теңіздің флорасы мен фаунасына теріс әсерін тигізу, және биологиялық ресурстарды тұрақты пайдалану немесе теңізді өзге де заңды түрде пайдалану;
8. Заттар беріктігі;
9. Эвтрофикацияны туындату қабілеттілігі;
10. Радиоактивтік;
11. Көзге көрінетін әсерлерге апаратын және апармайтын шоғырланудың арақатынасының коэффициенті (NOEC);
12. Теңіз экожүйесіндегі келеңсіз өзгерістердің қатері және әсер етудің мен қайтымсыздығы немесе ұзақтығы;
13. Уытты немесе өзге де зиянды қасиеттер (мысалы, канцерогендік, мутагендік, тератогендік);
14. Алысқа көшірілуге қабілеттілігі назарға алынады.

II ҚОСЫМША

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫНДА БАР ШАШЫРАҢҚЫ ЛАСТАНУ КӨЗДЕРІ

A. Анықтамалар

Осы Қосымшаның мақсаттары үшін:

1. «Ауыл шаруашылығында бар шашыраңқы ластану көздері», керісінше, жеке-дара нүктелі көздерге жататын жануарларды интенсивті өсіру объектілерін қоспағанда, ауыл шаруашылық дақылдарын өсірумен және үй жануарларын молайтумен байланысты ластанудың жеке-дара нүктелі емес көздерін білдіреді.
2. «Ең үздік практика» Каспийдің теңіз ортасына және жағалау маңындағы аудандарын лаптаушы заттардың ағынын болдырмау, бәсеңдету немесе бақылау мақсатындағы құрылымдық және құрылымдық емес сипаттағы рентабельді және қолжетімді шараларды білдіреді.

B. Ауыл шаруашылығында бар шашыраңқы көздерден ластануды болдырмау, бақылау және бәсеңдету жөніндегі жоспарлар

Әр бір Уағдаласушы Тарап осы Хаттама күшіне кезден бастап келісілген қысқа мерзімде Каспий теңізінің теңіз ортасына немесе жағалау маңындағы аудандарын теріс әсерін тигізуі мүмкін ауыл шаруашылығында бар шашыраңқы көздерден ластануды болдырмау, бақылау және бәсеңдету жөніндегі жоспарлар мен шараларды әзірлейді. Мұндай жоспарлар мен шаралар, атап айтқанда, құрамында эвтрофикацияға алып келетін заттар, пестицидтер, тұнба шөгінділер және патогендік организмдер бар шашыраңқы ластану көздерін қамтиды.

Жоспарларды әзірлеу кезінде мыналар назарға алынады:

1. Каспий теңізінің теңіз ортасына және жағалау маңындағы аудандарына жағымсыз әсерін тигізуі, ауыл шаруашылығында бар:
 - a) Каспий теңізінің теңіз ортасына және жағалау маңындағы аудандарына теріс әсерін тигізуі мүмкін шоғырланулар деңгейін бағалау;
 - b) адамдардың денсаулығына әлеуетті қатерлерді анықтау;
 - c) қолданыстағы ең үздік практиканы және олардың тиімділігін бағалау;
 - d) мониторинг бағдарламаларын енгізуді қоса алғанда, шашыраңқы лаптау көздерін бағалау мен талдау.

2. Мыналар, саяси, заңнамалық және экономикалық шаралар,:

а) олардың жеткіліктілігі тұрғысынан ауыл шаруашылығында бар шашыраңқы ластану көздерін басқаруға бағытталған жоспарларды, саясат және құқықтық тетіктер қағидаттарын бағалаумен талдауды және ең үздік тәжірибелерге қол жеткізу үшін қажетті өзгерістердің жүзеге асыру жоспарын әзірлеуді;

б) ауыл шаруашылығында бар шашыраңқы ластану көздерін басқарудың қолданыстағы әкімшілік жүйесін бағалауды; сондай-ақ

с) Каспий теңізі теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандарының ауыл шаруашылығында бар шашыраңқы ластану көздерінен ластануын болдырмау, бақылау және бәсеңдету үшін ең үздік практикаларды пайдалануды кеңейту мақсатында экономикалық және экономикалық емес ынталандыру бағдарламаларын әзірлеуге және іске асыруға жәрдемдесуді қоса алғанда;

3. Оқыту, дайындау және хабардар болуды арттыру бағдарламалары:

а) ауыл шаруашылығында бар шашыраңқы ластану көздері және олардың теңіз ортасына және жағалау маңындағы аудандарға, адамдар денсаулығына және экономикаға әсері туралы хабардар болуды арттыру мақсатында ауыл шаруашылығы секторында және бүкіл халық арасында бағдарламалар әзірлеу мен жүзеге асыруды;

б) білім жүйесінің барлық деңгейлерінде теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандардың, маңызды роліне және ауыл шаруашылық қызметі нәтижесінде ластану әсеріне қатысты ағарту бағдарламаларын әзірлеу мен жүзеге асыруды;

с) ауыл шаруашылығында бар шашыраңқы көздерден ластануды болдырмау, бәсеңдету және бақылау мақсатында ауыл шаруашылығы секторының қызметкерлері үшін ең үздік құрылымдық және құрылымдық емес тәжірибелер жөніндегі ұсынымдарды әзірлеуді қоса алғанда, мемлекеттік басқару органдар қызметкерлерін және ауыл шаруашылығы секторының қызметкерлерін ең үздік тәжірибелерді енгізу мәселелері бойынша дайындау бағдарламаларын әзірлеу мен жүзеге асыруды;

д) тиімді технологияларды табыстау және ақпарат алмасуға жәрдемдесу бағдарламаларын әзірлеуді қоса алғанда.

С. Баяндамаларды ұсыну

Әр Уағдаласушы Тарап осы Хаттаманың 17-бабына сәйкес Каспий теңізі теңіз ортасының және жағалау маңындағы аудандарының ауыл шаруашылығында бар шашыраңқы көздерден ластануын болдырмау, бақылау және бәсеңдету жөніндегі өз жоспарлары туралы баяндамаларды ұсынады.

III ҚОСЫМША

ЛАСТАНУДЫ АТМОСФЕРА АРҚЫЛЫ КӨШІРУ

Осы Қосымша, 3-баптың 2b) тармағының ережелеріне сәйкес, осы Хаттаманы, атмосфера арқылы көшірілетін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластануға қолданудың шарттарын айқындайды.

1. Осы Хаттама, атмосфераға ластаушы шығарындыларға, мынадай шарттар болған:

a) шығарылатын заттар Каспий теңізі теңіз ортасына және жағалау маңындағы аудандарына басым метеорологиялық жағдайлар кезінде тасмалданған немесе тасымалдануы мүмкін болған;

b) Каспий теңізінің теңіз ортасына және жағалау маңындағы аудандарына түсетін зат мөлшері теңіз ортасына және жағалау маңындағы аудандарға басқа да жолдармен жететін осы заттың мөлшерімен салыстырғанда Хаттаманың 6-бабына сәйкес әзірленген өлшемшарттар бойынша қауіпті болып табылған жағдайда қолданылады;

2. Каспий теңізінің теңіз ортасы және жағалау маңындағы аудандары жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластанған жағдайда осы Хаттаманың 4 және 7-баптарының ережелері Уағдаласушы Тараптар арасындағы келісім бойынша осы Хаттамаға I-қосымшада санамалап көрсетілген тиісті қызмет түрлері мен заттарға қолданылады.

3. 1-тармақта, жоғарыда санамалап көрсетілген шарттар болған жағдайда осы Хаттаманың 6-бабы 1-тармағының ережелері:

a) Уағдаласушы Тараптардың өкімінде бар ауаны ластаушы көздерінің орналасуына, бөлінуіне қатысты ақпарат негізінде атмосфераға заттардың шығарындыларына – олардың саны мен шоғырлануына да;

b) отын мен шикізаттағы бақыланатын заттар құрамына да;

c) ауаның ластануына бақылау технологияларының тиімділігіне және неғұрлым тиімді өндірістік және отын жағу процестеріне де;

d) ауыл шаруашылығы мен орман шаруашылығында бақыланатын заттардың пайдаланылуына да қолданылады.

4. Осы Хаттамаға IV-қосымшаның ережелері атмосфера арқылы ластану қолданылатын жерде соларға қатысты болады. Атмосферадан шығатын тұнбаны бағалау кезінде, сондай-ақ, олардың мөлшері мен шоғырлануы тұрғысынан жер үсті көздерінен ластаушы заттар шығарындыларының кадастрын жасаған кезде шығарындылардың жалпы қолдануға болатын коэффициенттерін және әдістемелерін пайдаланылуы арқылы ауаның ластану мониторингі және оны моделдеу жүргізіледі.

5. Осы Хаттаманың барлық баптары қолдануға болатын жерлерде және жоғарыда, 1-тармақта санамалап көрсетілген шарттарға сәйкес атмосфера арқылы көшірілетін жер үсті көздерінен және құрлықта жүзеге асырылатын қызмет нәтижесінде ластануға бірдей қолданылады.

IV ҚОСЫМША

ШЫҒАРЫНДЫЛАРҒА РҰҚСАТ

Осы Хаттаманың 7-бабының 3-тармағына сәйкес Уағдаласушы Тараптар осы Хаттамаға I қосымшада санамалап көрсетілген құрамында бақыланатын заттар бар шығарындыларға рұқсат беру туралы мәселені қарау кезінде тиісті жағдайларда мына факторларды бағалайды және қарастырады:

A. Шығарындылардың сипаты мен құрамын:

1. Нүктелі немесе диффуздық көздің түрі мен мөлшері (мысалы, өндірістік процес);
2. Шығарындылардың түрі (мысалы, шыққан жері, орташа құрамы);
3. Қалдықтардың жай-күйі (мысалы, қатты, сұйық, тұнба, шлам);
4. Жалпы көлемі (шығарындының көлемі, мысалы, жылына);
5. Шығарындылар режимі (тұрақты, тұрақты емес, маусымдық ауыспалы және т.б.);
6. I қосымшада санамалап көрсетілген заттардың және басқа заттардың тиісті компоненттерінің шоғырланулары, егер қолданылатын болса.
7. Ағынды сулардың физикалық, егер қолданылса химиялық және биохимиялық қасиеттері.

B. Шығарындылар компоненттерінің зияндылығы тұрғысынан сипаттамасы

1. Теңіз ортасындағы тұрақтылық (физикалық, химиялық, биологиялық);
2. Уытты және зиянды әсерлердің өзге түрлері;
3. Биологиялық материалдарда немесе тұнбаларда жиналу;
4. Зиянды қосындыларға биохимиялық қайта жасау;
5. Оттегі құрамы мен теңгеріміне жағымсыз әсер;
6. Су ортасындағы физикалық, химиялық және биохимиялық өзгерістерге шалдыққыштық және F бөлімінде санамалап көрсетілген пайдалану түрлеріне зиянды биологиялық немесе өзге де әсер ете алатын су пайдалану теңіз суының басқа да компоненттерімен өзара іс-қимыл;
7. I қосымшаның C бөлімінде санамалап көрсетілген барлық басқа да сипаттамалар.

C. Шығарындылар объектісінің және белгіленген ортаның сипаттамалары

1. Жағалау маңындағы ауданның гидрографиялық, метеорологиялық, геологиялық және топографиялық сипаттамалары;
2. Көздердің орналасқан жері мен түрі (арнаның су жібергіші, су ағызғышы және т.б.) және оның басқа аймақтарға (рекреациялық аймақтар, уылдырық шашу орындары, питомниктер, балық аулау аймақтары, ұлуларды аулау банкілері сияқты) және басқа шығарындыларға қатысты жағдайы.
3. Қабылдайтын ортаға шығарынды нүктесінде бастапқы араластыру дәрежесі;

4. Ағымдардың, құйылулардың желдің көлбеу көшіруге және тігінен араластыруға әсері сияқты дисперсиялық сипаттамалар;
5. Төгу аймағындағы физикалық, химиялық, биологиялық және экологиялық тұрғыдан белгіленген су ортасының сипаттамалары;
6. Белгіленген теңіз ортасының қолайсыз салдарсыз тасталатын қалдықтарды қабылдау қабілеті.

D. Қызмет немесе көздер санаттарының сипаттамалары

1. Аталған жерге тән технологиялар мен басқару әдістерін қоса алғанда қолда бар технологиялар мен басқару әдістерінің сипаттамалары;
2. Объектілердің ахуалға қарай қолданыста болған мерзімі; сондай-ақ
3. Болып тұрған экономикалық, әлеуметтік және мәдени ерекшеліктер.

E. Өндірістің, қалдықтарды тазартудың баламалы технологиялары немесе басқару әдістері

1. Рециркуляция, регенерация және қайта пайдалану мүмкіндігін;
2. Шикізат материалдарын онша қауіпті емес түрлеріне немесе қауіпсіз ауыстыру;
3. Неғұрлым экологиялық таза қызмет түрлеріне немесе өнімдерге ауыстыру;
4. Қалдығы аз және экологиялық таза технологиялар немесе процесстер; сондай-ақ
5. Төгінділердің баламалы нұсқалары (мысалы, жер бетінде жою).

F. Теңіз экожүйелеріне және теңіз суын пайдалану түрлеріне әлеуетті залал келтіру

1. Ластанудың:
 - a) тамаққа тұтынуға жарамды теңіз организмдеріне;
 - b) шомылатын жерлердегі суға; сондай-ақ
 - c) эстетикалық құндылыққа ықпал ету есебінен адамдар денсаулығына әсері.
2. Теңіз және теңіз маңы экожүйелеріне, жеке алғанда биологиялық ресурстарға, жоғалып кету қаупі бар түрлерге және күрделі мекендеу орындарына әсері.
3. Теңізді заңды пайдаланудың өзге де түрлеріне әсері.

V ҚОСЫМША

ҚОЛДА БАР ЕҢ ҮЗДІК ТЕХНОЛОГИЯЛАР МЕН ЕҢ ҮЗДІК ТАБИҒАТ ҚОРҒАУ ПРАКТИКАСЫ БОЙЫНША БАСШЫЛЫҚ ЕТУ

Осы Хаттаманың тиісті ережелеріне сәйкес Уағдаласушы Тараптар қолда бар ең үздік технологияларды (ҚБЕҮТ) және ең үздік табиғат қорғау практикасын (ЕҮТҚП) қолданады немесе оларды енгізуге жәрдемдеседі.

A. Қолда бар ең үздік технологиялар

1. «Қолда бар ең үздік технологиялар (ҚБЕҮТ)» термині шығарындылар мен қалдықтарды шектеу үшін нақты шаралардың практикалық жарамдылығын көрсететін қазіргі заманғы технологияларды, жабдықтарды немесе қызмет әдістерін білдіреді. «Технологиялар» өзі пайдаланылатын технологияларды, сондай-ақ, көмегімен өндірістік қондырғы жобаланатын, құрылатын, қызмет көрсететін, жұмыс істейтін және бөлшектенетін тәсілдер мен әдістерді қамтиды.
2. Қолда бар ең үздік технологиялар пайдаланылғанда қалдықсыз технологияларды, ондайлар болған жағдайда, пайдалануға баса назар аударылады.
3. Технологиялық процестер, жабдықтар мен әдістері тобының ең үздік қолда бар технологияларға жататын жатпайтындығын айқындау кезінде және нақты жағдайларда:
 - a) жақында сынақтан сәтті өткен ұқсас технологиялық процестерге, жабдыққа немесе жұмыс әдістеріне;
 - b) технологиялық прогреске және ғылыми білімдер мен тұжырымдамалардағы өзгерістерге;
 - c) осындай технологиялардың экономикалық ұтымдылығына;
 - d) жаңа, зауыттарды да, қолда бар зауыттарда да монтаждың мерзіміне;
 - e) тиісті шығарындылардың сипаты мен көлеміне;
 - f) сақтық қағидатына ерекше назар аударылуы тиіс.
4. «Қолда бар ең үздік технологиялардың» нақты технологиялық процес үшін нені білдіретіндігін түсіну технологиялық прогресс, экономикалық және әлеуметтік факторлар, сондай-ақ, ғылыми білімдер мен тұжырымдамалардың өзгеруі нәтижесінде уақыт өте келе өзгереді.
5. Егер қолда бар ең үздік технологияларды пайдалану нәтижесінде шығарындылардың азаюы экономикалық жағынан қолайлы нәтижелерге алып келмесе, қосымша шаралар қолдану қажет.

B. Ең үздік табиғат қорғау практикасы

1. «Ең үздік табиғат қорғау практикасы (ЕҮТҚП)» қоршаған ортаның жай-күйін бақылау саласындағы шаралар мен стратегиялардың неғұрлым ұтымды пайдалануды білдіреді.

2. Әдістерді таңдаған кезде әрбір нақты жағдайда, ең болмағанда мынадай дәйектілікпен орналастырылған шаралар жиынтығы қарастырылуға тиіс:

- a) халыққа және пайдаланушыларға қызмет пен өнімнің белгілі бір түрлерін таңдаудың, пайдаланудың және түпкілікті жоюдың экологиялық салдарларына қатысты ақпарат беру және оларды ағарту;
- b) өнімнің тіршілік циклі барысында қызметінің барлық аспектілерін қамтитын тиісті экологиялық практика Кодекстерін әзірлеу және қолдану;
- c) тұтынушыларға өнімге, оны пайдаланумен және түпкілікті жоюмен байланысты экологиялық тәуекелдер туралы ақпарат беретін этикетканы міндетті түрде қолдану;
- d) электр энергиясын қоса алғанда, ресурстарды үнемдеу;
- e) қалдықтарды жинау және жою жүйелеріне халықтың қол жеткізуін қамтамасыз ету;
- f) қауіпті заттарды немесе өнімдерді пайдаланудан және қауіпті қалдықтарды жинаудан бас тарту;
- g) рециклдеу, регенерациялау және қайтадан пайдалану;
- h) қызмет түрлеріне, өнімдерге немесе өнімдер топтарына экономикалық құралдарды қолдану;
- i) бірқатар шектеу шараларын немесе тыйым салуды қамтитын лицензиялау жүйесін құру.

3. Тұтас алғанда да, нақты жағдайларда да «ең үздік табиғат қорғау практикасы» шаралардың қандай үйлесімін білдіретіндігін анықтау кезінде:

- a) өнімнің және оның өндірісін, пайдаланылуын және түпкілікті жойылуын экологиялық қауіптілігіне;
- b) қызметтің немесе заттардың неғұрлым аз ластайтын түрлеріне ауыстыруға;
- c) қолданыс ауқымына;
- d) ауыстырылатын материалдардың немесе қызмет түрлерінің қоршаған орта үшін әлеуетті пайдаға немесе қатерге;
- e) ғылыми білімдер мен тұжырымдамалардағы прогреске және өзгерістерге;
- f) енгізу мерзіміне;
- g) әлеуметтік және экономикалық салдарларға; сондай-ақ
- h) сақтық шараларын қолдану қағидатына ерекше назар аударылуға тиіс.

4. Нақты көз үшін бұл «ең үздік табиғат қорғау практикасы» уақыттың өтуімен технологиялық прогресс, экономикалық және әлеуметтік факторлар, сондай-ақ, ғылыми білімдер мен тұжырымдамалардағы өзгерістер нәтижесінде өзгереді дегенді білдіреді.

5. Егер ең үздік табиғат қорғау практикасын пайдалану нәтижесінде түсетін заттар көлемінің азаюы экологиялық қолайлы нәтижелерге алып келмесе, қосымша шаралар қолдану және осындай ең үздік табиғат қорғау практикасын қайта қарау қажет.

В-ҚОСЫМШАСЫ

КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ТЕҢІЗ ОРТАСЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ НЕГІЗДЕМЕЛІК КОНВЕНЦИЯҒА ҚОРШАҒАН ОРТАҒА ӘСЕРДІ ТРАНСШЕКАРАЛЫҚ ТҮРҒЫДА БАҒАЛАУ ЖӨНІНДЕГІ ХАТТАМА

Кіріспе

Каспий маңы мемлекеттері:

Әзербайжан Республикасы,
Иран Ислам Республикасы,
Қазақстан Республикасы,
Ресей Федерациясы,
Түрікменстан,

бұдан әрі Уағдаласушы Тараптар деп аталатындар,

2003 жылғы 4 қарашада Иран Ислам Республикасы, Тегеранда, жасалған Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияның тараптары *бола отырып*,

Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияның 7, 17 және 18-баптарының ережелерін орындауға әзірлігін *растай отырып*,

Уағдаласушы Тараптар арасындағы Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі өңірлік өзара түсіністік пен ынтымақтастықты күшейтуге жәрдем көрсетуге *бекіне отырып*,

жоспарланып отырған қызмет бойынша шешімдер қабылдау процесінің бастапқы сатысында қоршаған ортаға әсерді бағалауды қолдану орнықты даму қағидатын іске асыруға әсер ететінін *мойындай отырып*,

қоршаған ортаға қатысты мәселелер бойынша шешімдер қабылдау процесінде ақпаратқа қол жеткізудің және жұртшылықтың қатысуының маңыздылығын *атап өте отырып*,

төмендегілер туралы УАҒДАЛАСТЫ:

1-бап. Терминдерді пайдалану

Осы Хаттаманың мақсаттары үшін,

- (a) «Шығу Тарапы» заңдық құзыр(лар)ы аясында осы Хаттамаға I қосымшада көрсетілген, жоспарланып отырған қызметті жүзеге асыру межелеген осы Хаттаманың Уағдаласушы Тарапын (Тараптарын) білдіреді;
- (b) «Қозғалатын Тарап» жоспарланып отырған қызметтің трансшекаралық әсері тиюі мүмкін осы Хаттаманың Уағдаласушы Тарапын (Тараптарын) білдіреді. Осы Хаттаманың Уағдаласушы Тарапы (Тараптары) қозғалатын Тарап ретінде қарастырылуы мүмкін теңіз аудандарының географиялық координаттары барлық Уағдаласушы Тараптар үшін Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі туралы конвенция күшіне енгеннен кейін оның ережелеріне сәйкес айқындалады;
- (c) «Мүдделі Тараптар» осы Хаттамаға сәйкес қоршаған ортаға әсерді бағалау рәсімінің шығу Тарапы мен қозғалатын Тарапын білдіреді;
- (d) «Қоршаған ортаға әсерді бағалау» (ҚОӘБ) жоспарланып отырған қызметтің қоршаған ортаға ықтимал әсерін бағалауды жүргізу жөніндегі ұлттық рәсімді білдіреді;
- (e) «Жоспарланып отырған қызмет» қоршаған ортаға әсерді бағалаудың қолданылатын ұлттық рәсіміне сәйкес құзыретті органның шешім қабылдауын талап ететін кез келген қызметті немесе қызметтің елеулі түрде өзгеруін білдіреді;
- (f) «Әсер ету» флораны, фаунаны, топырақты, атмосфералық ауаны, суды, климатты, ландшафтты, тарихи ескерткіштерді және/немесе осы факторлардың өзара байланысын қоса алғанда, Каспий теңізінің теңіз ортасы үшін жоспарланып отырған қызметті іске асырудың кез келген салдарын білдіреді; ол адамдардың денсаулығы мен қауіпсіздігі, мәдени мұра немесе әлеуметтік-экономикалық және өзге жағдайлар үшін салдарды да және осы факторлардың нәтижесінде болатын өзгерістерді де қамтиды;
- (g) «Трансшекаралық әсер ету» жоспарланып отырған қызметті шығу Тарапы іске асырған кезде екінші Уағдаласушы Тарапқа кез келген әсер етуді білдіреді;
- (h) «Жұртшылық» бір немесе одан көп жеке немесе заңды тұлғаларды білдіреді;
- (i) «Құзыретті орган» Уағдаласушы Тарап тағайындайтын, осы Хаттамада қамтылған міндеттерді орындауға жауапты орган(дар)ды білдіреді;
- (j) «Хабардар ету мақсаттарына арналған байланыс пункті» Уағдаласушы Тараптар айқындаған байланыс пунктін немесе пункттерін білдіреді, олар туралы басқа Уағдаласушы Тараптар және хабарламаны алуға жауапты, тиісті құзыретті органды хабардар етуді қамтамасыз ететін Хатшылық хабардар етіледі;
- (k) «Жобаны әзірлеуші» - ұлттық рәсімге сәйкес жоспарланып отырған қызметке қатысты рұқсат алуға өтініш жасаған мемлекеттік органды қоса алғанда, бастамашыны білдіреді;

(l) «Уағдаласушы Тараптардың конференциясы» Конвенцияның 22-бабында аталған органды білдіреді;

(m) «Хатшылық» Конвенцияның 23-бабында аталған органды білдіреді.

2-бап. Мақсаты

Осы Хаттаманың мақсаты теңіз ортасы мен теңіз жақындығының әсеріне ұшырап отырған құрлықтың ластануын болдырмау, азайту және бақылау үшін, теңіз ортасы мен құрлықтың биологиялық әр алуандығын сақтауға және оның табиғи ресурстарын ұтымды пайдалануға және адам денсаулығын қорғауға жәрдемдесу үшін, теңіз жақындығының әсеріне ұшыраған теңіз ортасы мен құрлыққа трансшекаралық тұрғыда айтарлықтай трансшекаралық әсер етуі мүмкін, жоспарланып отырған қызметтің тиімді және ашық ҚОӘБ рәсімдерін жүргізу болып табылады.

3-бап. Қолданылу аясы

Конвенцияның 3-бабына сәйкес осы Хаттама Каспий теңізі деңгейінің ауытқуын және жер үсті көздерінен ластануын ескере отырып, теңіз ортасына қолданылады.

4-бап. Жалпы ережелер

1. Әрбір Уағдаласушы Тарап осы Хаттамаға II қосымшада қамтылған критерийлерді ескере отырып, осы Хаттамаға I қосымшасында санамаланған жоспарланып отырған қызмет бойынша осы Хаттаманың ережелерін орындау үшін, сондай-ақ жұртшылықтың қатысуын және осы Хаттамаға III қосымшада сипатталған қоршаған ортаға әсер етуді бағалау жөніндегі құжаттардың дайындалуын шешетін қоршаған ортаға әсер етуді бағалау рәсімдерін әзірлеуге қажетті заңнамалық, әкімшілік және басқа да шараларды қабылдайды.
2. Әрбір Уағдаласушы Тарап осы Хаттамаға I қосымшада келтірілген, айтарлықтай трансшекаралық әсер туғызуы мүмкін жоспарланып отырған қызмет түрлерінің осы Хаттамаға сәйкес жоспарланып отырған қызметке рұқсат беру немесе оны жүргізу жөнінде шешім қабылдаудың алдында ҚОӘБ рәсіміне жатқызылуын қамтамасыз етеді.
3. Әрбір Уағдаласушы Тарап Уағдаласушы Тараптарға және Хатшылыққа хабардар ету мақсатына арналған өзінің байланыс пункті туралы ақпарат береді. Хабардар ету мақсатына арналған байланыс пункті туралы ақпарат Уағдаласушы Тараптарға Хатшылық арқылы электрондық немесе басқа да кез келген қолайлы түрде қол жетімді болуға тиіс.
4. Мүдделі Тараптар осы Хаттамаға сәйкес, ҚОӘБ рәсімінің бастапқы сатысынан бастап жоспарланып отырған қызметтің ҚОӘБ рәсіміне жұртшылықтың тиімді қатысуын қамтамасыз етеді.

5. Осы Хаттамаға сәйкес мүдделі Тараптар шығу Тарапының жұртшылығына және қозғалатын Тарап жұртшылығына жоспарланып отырған қызметтің ҚОӘБ рәсімдеріне қатысу үшін тең мүмкіндік береді және оған ҚОӘБ мәселелері бойынша қолдау көрсетіп, консультациялар береді.
6. Осы Хаттаманың ережелері Уағдаласушы Тараптардың ұлттық заңдарды, ұлттық қауіпсіздік мүддесіндегі ұйғарымдарды немесе әкімшілік ережелерді қолдану құқығын қозғамайды.
7. Осы Хаттаманың ережелері Уағдаласушы Тараптардың осы Хаттаманың қолданыс аясына түсетін мәселелерге қатысты қосымша шараларды қолдау немесе ұсыну құқығын қозғамайды.
8. Осы Хаттаманың ережелері қоршаған ортаға әсерді трансшекаралық тұрғыда бағалауға қатысты халықаралық құқыққа сәйкес Уағдаласушы Тараптардың кез келген міндеттемелеріне қысым жасамайды.

5-бап. Хабарлама

1. Осы Хаттамаға I қосымшада көрсетілген жоспарланып отырған қызмет түріне қатысты шығу Тарапының құзыретті органы айтарлықтай трансшекаралық әсер етуі мүмкін жоспарланып отырған қызмет туралы ақпарат алғаннан кейін ол байланыс пункті арқылы өзінің пікірі бойынша әлеуетті қозғалатын Тарапқа баруы мүмкін кез келген Уағдаласушы Тарапты және қалған басқа Уағдаласушы Тараптарды хабардар ету үшін Хатшылықты мейлінше ертерек хабардар етеді.
2. Хабарлама, *өзгелерінің арасында*:
 - a) хабардар ету сәтінде кез келген қол жетімді болған жоспарланып отырған қызметтің ықтимал трансшекаралық әсері туралы ақпарат пен жоспарланып отырған қызметке ықтимал шешімдердің сипаттамасын қамтитын;
 - b) қозғалатын Тараптың аталған хабарламаға жауап жіберуі үшін қолайлы, бірақ ағылшын және орыс тілдеріндегі хабарламаларды алғаннан кейін кемінде 30 күн болатын мерзімдерді;
 - c) ҚОӘБ рәсімінің келесі сатыларын жүргізу мерзімдерін және атап айтқанда, осы Хаттаманың 6, 7 және 8-баптарында айқындалғандарын көрсете отырып, көзделіп отырған ҚОӘБ рәсіміне қатысты ақпаратты қамтиды.
3. Шығу Тарапы хабарламадағы құжаттаманы мемлекеттік тілде ағылшын немесе орыс тіліне аудармасымен бірге ұсынады. Хатшылық құжаттаманы тиісінше ағылшын немесе орыс тіліне аударуды қамтамасыз етеді.
4. Шығу Тарапының құзыретті органы хабарламаны қозғалатын Тарапты хабардар ету мақсатында байланыс пунктінің және Хатшылықтың алуын қамтамасыз етеді.
5. Қозғалатын Тараптың құзыретті органы шығу Тарапының құзыретті органына жауап жібереді және хабарламада айқындалған мерзім ішінде өзінің жоспарланып отырған

қызметтің ҚОӘБ рәсіміне қатысуға ниеті бар-жоғын көрсете отырып, Хатшылықты хабардар етеді.

6. Егер қозғалатын Тарап өзінің жоспарланып отырған қызметтің ҚОӘБ рәсіміне қатысуға ниетінің жоқ екенін көрсетсе немесе ол хабарламада айқындалған мерзім ішінде жауап қайтармаса, онда осы Хаттаманың 7-бабының 3 (b) тармағына сәйкес шығу Тарапының Хатшылыққа қоршаған ортаға әсерді бағалау жөніндегі құжаттаманың жобасын жіберу жөніндегі міндеттемесін алып тастала отырып, осы Хаттаманың осы бабы 7 және 8-тармақтарының және 6-11-баптарының ережелері қолданылмайды.
7. Егер қозғалатын Тарап өзінің жоспарланып отырған қызметтің ҚОӘБ рәсіміне қатысуға ниетінің жоқ екенін көрсетсе, онда ол шығу Тарапына өзінің хабарламаға жауабында немесе бұдан кейін дереу:
 - (a) қозғалатын Тараптағы қоғамдық консультациялар рәсімі туралы тиісті ақпаратты;
 - (b) ол туындаған жағдайда, қоршаған ортаға әсерді бағалау жөніндегі зерттеулерде шешуге ұсынылатын ерекше мәселелер туралы сұрауды; және
 - (c) осы тармақтың (b) тармақшасында баяндалған мәселелер бойынша қолда бар қол жетімді ақпараттың қысқаша мазмұнын ұсынады.
8. Шығу Тарапының сұрауы бойынша қозғалатын Тарап әлеуетті қозғалатын қоршаған орта туралы кез келген ақылға қонымды қол жетімді ақпарат ҚОӘБ жөніндегі құжаттаманы дайындау үшін қажет болса ондай ақпаратты ұсынады.
9. Егер қандай да бір Уағдаласушы Тараптың жоспарланып отырған қызметі нәтижесінде өзін айтарлықтай трансшекаралық әсерге ұшыраймын деп санауына орынды негіздер болса және егер осы баптың 1-тармағына сәйкес хабарлама болмаса, шығу Тарапы осы Уағдаласушы Тараптың сұрауына сәйкес оған оның ҚОӘБ рәсіміне қатысатынын немесе қатыспайтындығын айқындау үшін жеткілікті ақпарат ұсынады.

6-бап. Мүдделі Тараптар арасындағы байланыс

1. Мүдделі Тараптардың құзыретті органдары:
 - (a) қоғамдық консультациялар жүргізу мақсаттары мен қозғалатын Тараптың құзыретті органының қарауы үшін ұсынылатын кез келген ақпаратты қоса алғанда, ҚОӘБ жөніндегі құжаттаманың қажетті форматы мен тіл(дер)іне;
 - (b) мүдделі Тараптардың құзыретті органдары мен жобаны әзірлеушінің рөлдерін қоса алғанда, мүдделі Тараптар арасындағы келісімшарттар бойынша нақты іс-шараларға; және
 - (c) қозғалатын Тараптың ҚОӘБ жөніндегі құжаттаманы қарауының 90
күннен аспайтын мерзіміне қатысты консультациялар өткізеді және келісімге келеді.
2. Мүдделі Тараптар қажет болған жағдайда осы Хаттаманың міндеттерін орындау жөніндегі өзара іс-қимыл тәсілдерін келіседі.

7-бап. ҚОӘБ құжаттамасының жобасын дайындау және жіберу

1. ҚОӘБ жүргізу шығу Тарапының ұлттық заңнамасы мен практикасына сәйкес жүзеге асырылады және осы Хаттаманың 5-бабы 7-тармағына сәйкес қозғалатын Тарап көтеретін барлық сұрақтарға неғұрлым толық жауап береді.
2. Шығу Тарапы қоғамдық консультациялар жүргізу және қозғалатын Тараптың құзыретті органының қарауы үшін жобаны әзірлеушінің ҚОӘБ құжаттамасының жобасын дайындауын қамтамасыз етеді. Осы Хаттаманың 6-бабының 1-тармағына сәйкес ҚОӘБ жөніндегі құжаттама мүдделі Тараптар арасындағы келісілген формат пен тіл(дер)де ұсынылады және осы Хаттаманың 6-бабының 1-тармағына сәйкес қозғалатын Тарап сұрататын ақпаратқа қосымша, кем дегенде, III қосымшада аталған тармақтарды қамтиды.
3. Шығу Тарапы ҚОӘБ жөніндегі құжаттаманың жобасын:
 - (а) қозғалатын Тараптың құзыретті органына; және
 - (б) қандай да бір Уағдаласушы Тараптың сұрауы бойынша осы ақпаратты ұсынуы үшін Хатшылыққа жібереді.

8-бап. ҚОӘБ құжаттамасын қарау және қоғамдық консультациялар өткізу

1. Мүдделі Тараптар осы Хаттаманың 6-бабының 1-тармағына сәйкес, ықтимал әсер ету аудандарындағы жұртшылықты:
 - (а) жоспарланып отырған қызметке;
 - (б) ҚОӘБ жөніндегі құжаттама жобасының қол жетімді болуы; және
 - (с) жұртшылықты хабардар ету немесе басқа да тиісті шаралар арқылы қоғамдық консультациялар өткізу мүмкіндігі мен рәсіміне қатысты хабардар етуді қамтамасыз етеді.
2. Мүдделі Тараптар ҚОӘБ жөніндегі құжаттама жобасының, сонымен қатар қажет болған кезде қағаз түріндегі нұсқасының ашық әрі жұртшылық үшін қол жетімді болуын, сондай-ақ ұлттық заңнамаға сәйкес жарияланған нұсқа жұртшылық үшін қол жетімді жерлерде орналастырылуын қамтамасыз етеді.
3. Мүдделі Тараптар ықтимал әсер ету аудандарындағы жұртшылыққа мүдделі Тараптардың құзыретті органдарына жоспарланып отырған қызмет жөнінде түсінік жіберу мүмкіндігін береді. Түсініктер шығу Тарапының құзыретті органына немесе осы Хаттаманың 6-бабының 1-тармағының (b) тармақшасына сәйкес қалай келісілсе, солай жіберіледі.

4. Қозғалатын Тараптың құзыретті органы осы Хаттаманың 6-бабы 1-тармағының (с) тармақшасына сәйкес шығу Тарапы айқындайтын мерзім ішінде ҚОӘБ жөніндегі құжаттама жобасы бойынша қарауды жүргізіп, ескертулер береді және өз ескертулерін шығу Тарапының құзыретті органына жібереді.
5. Шығу Тарапы жобаны әзірлеушінің:
- (а) алынған ескертулерді жинақтауын және қажет болған жағдайда аударуды жүзеге асыруын;
 - (б) талап етілетін жерде одан әрі зерделеу жүргізуін; және
 - (с) жұртшылықтан және қозғалатын Тараптардың құзыретті органдарынан алынған ескертулерді ҚОӘБ жөніндегі түпкілікті құжаттамаға қосуын және бұл ескертулер қалай назарға алынғандығын түсіндіруін қамтамасыз етеді.

9-бап. Мүдделі Тараптар арасындағы консультациялар

1. Жоспарланып отырған қызмет бойынша түпкілікті шешім қабылдаудан бұрын қозғалатын Тараптың сұрауы бойынша шығу Тарапы қозғалатын Тараппен, оның ішінде, ықтимал келеңсіз трансшекаралық әсерді төмендету жөнінде консультациялар өткізеді.
2. Мүдделі Тараптар осындай консультациялардың бастапқы сатысында қолайлы уақыт шегінде олардың ұзақтығы туралы мәселені келіседі. Бұл орайда, егер консультацияларды өткізу кезеңінде басқа шешім қабылданбаған болса, оларды өткізу мерзімі 180 күннен аспауға тиіс.

10-бап. Жоспарланып отырған қызметті іске асыру жөнінде түпкілікті шешім қабылдау

1. Шығу Тарапының құзыретті органы ҚОӘБ жөніндегі түпкілікті құжаттаманы қарау кезінде және жоспарланып отырған қызмет жөнінде түпкілікті шешім қабылдау кезінде осы Хаттаманың 8-бабына сәйкес алынған ескертулерді назарға алады.
2. Шығу Тарапының құзыретті органы қозғалатын Тараптың құзыретті органына және Хатшылыққа алынған ескертулер қалай ескерілгені туралы ақпаратты қоса алғанда, жоспарланып отырған қызмет жөніндегі түпкілікті шешімді оған негіз болған себептермен және түсініктермен бірге ұсынады.
3. Мүдделі Тараптар жоспарланып отырған қызмет жөніндегі түпкілікті шешім туралы ақпарат пен алынған ескертулер қалай ескерілгені туралы ақпаратқа осы Хаттаманың 8-бабы 3-тармағына сәйкес ескерту бергендерге қол жетімді болуын қамтамасыз етеді.

11-бап. Жобалаудан кейінгі талдау

1. Осы Хаттамаға сәйкес қызметке оған қатысты қоршаған ортаға әсерді бағалауды жүзеге асырылып, оның айтарлықтай келеңсіз трансшекаралық ықтимал әсерін ескере отырып,

мүдделі Тараптар олардың біреуінің өтініші бойынша жобалаудан кейінгі талдау қандай шамада жүргізілетіндігін, оның ішінде оны жүргізудің орындылығын айқындайды.

2. Жобалаудан кейінгі кез келген талдау:

(a) рұқсатта баяндалған немесе осы қызметті бекіту кезінде баяндалған шарттардың сақталуын және әсерді азайту жөніндегі шаралардың тиімділігін бақылау;

(b) тиісті басқару деңгейін және белгісіздік жағдайларында іс-қимылға әзірлікті қамтамасыз ету мақсатында әсер түрлерін талдау;

(c) алынған тәжірибені болашақта ұқсас қызмет түрлерін жүзеге асыру кезінде пайдалану үшін бұрынғы болжамдарды тексеру мақсаттарына қол жеткізу үшін жүргізіледі.

3. Егер жобалаудан кейінгі талдау жүргізу нәтижесінде Уағдаласушы Тараптарының бірінің айтарлықтай келеңсіз трансшекаралық әсер орын алып отыр деп санауына жеткілікті негізі болса немесе осындай әсерге алып келуі мүмкін факторларды анықтаса, ол бұл туралы басқа Уағдаласушы Тараптар мен Хатшылықты дереу хабардар етеді. Бұл жағдайда мүдделі Тараптар дереу консультациялар өткізеді және әсерді азайту немесе жою мақсатында қажетті шараларды қабылдайды.

12-бап. Баяндамаларды ұсыну

Әрбір Уағдаласушы Тарап Хатшылыққа Уағдаласушы Тараптардың конференциясында айқындалғандай нысанда және мерзімділікпен осы Хаттама ережелерінің орындалуы туралы баяндаманы ұсынады.

13-бап. Ұымдастырушылық ережелері

1. Осы Хаттаманың мақсаттары үшін және Конвенцияның 22-бабының 10-тармағына сәйкес Уағдаласушы Тараптардың конференциясы, *өзгелерімен қатар*:

(a) осы Хаттаманың орындалуын бақылауды жүзеге асырады;

(b) осы Хаттаманы ұдайы шолуды жүзеге асырады;

(c) осы Хаттамаға қосымшаларды қарайды және қабылдайды;

(d) осы Хаттамаға немесе оның қосымшаларына түзетулерді қарайды және қабылдайды;

(e) осы Хаттаманың орындалуына байланысты мәселелер бойынша Хатшылық беретін есептерді қарайды;

(f) осы Хаттаманы орындауға қажет болуы мүмкін осындай қосалқы органдарды құрады;

(g) қажет болған жағдайда осы Хаттаманың мақсаттарына қол жеткізу үшін тиісті халықаралық ұйымдар мен ғылыми институттардың техникалық және қаржылай қызмет көрсетуі үшін жүгінеді;

(h) осы Хаттаманы орындау үшін талап етілуі мүмкін кез келген қосымша функцияларды жүзеге асырады.

2. Конвенцияның 23-бабының 4-тармағына сәйкес Хатшылық, атап айтқанда:

(a) Уағдаласушы Тараптарды хабардар ету үшін Уағдаласушы Тараптарға электрондық немесе басқа да қолайлы кез келген түрде байланыс пункттеріне қатысты ақпарат береді;

(b) мыналарды:

(i) осы Хаттаманың 5-бабының 3-тармағына сәйкес жоспарланған қызметке қатысты хабарламаны;

(ii) осы Хаттаманың 7-бабының 3-тармағына сәйкес шығу Тарапы берген ҚОӘБ құжаттамасын; және

(iii) осы Хаттаманың 10-бабының 2-тармағына сәйкес алынған ескертулер қандай түрде ескерілгені туралы ақпаратты қоса алғанда, себептерімен және түсініктерімен бірге жоспарланып отырған қызмет бойынша түпкілікті шешімді қоса алғанда, осы Хаттаманы орындау барысында алынған, шығу Тарапы берген ақпаратты алады және электрондық немесе кез келген басқа қолайлы түрде таратады;

(c) осы Хаттаманы орындауға байланысты мәселелер бойынша есептерді дайындайды және таратады;

(d) Уағдаласушы Тараптардан алынатын мәселелер мен ақпаратты қарайды және олармен осы Хаттаманы орындауға байланысты мәселелер жөнінде консультациялар өткізеді;

(e) мүмкіндігінше Уағдаласушы Тараптар арасында ақпарат алмасуға жәрдемдеседі және Уағдаласушы Тараптарға осы Хаттаманың ережелерін орындауға көмек көрсетеді; және

(f) кез келген Уағдаласушы Тараптың өтініші бойынша осы Хаттаманы тиімді орындау үшін техникалық жәрдемдесуді және консультацияларды қамтамасыз етуді ұйымдастырады;

(g) өңірлік және халықаралық ұйымдармен және бағдарламалармен тиісінше ынтымақтасады; және

(h) Уағдаласушы Тараптардың конференциясында айқындалуы мүмкін басқа да функцияларды орындайды.

14-бап. Хаттаманы қаржыландыру

1. Осы Хаттаманың мақсаттарына қол жеткізу үшін Уағдаласушы Тараптар мүмкіндігінше тиісті бағдарламаларды, жобаларды және шараларды әзірлеуді және жүзеге асыруды қаржылай қамтамасыз етуді жүзеге асырады. Бұл үшін Уағдаласушы Тараптар:

(a) осы мақсаттар үшін көзделген ішкі қаржы ресурстарын бөледі;

(b) гранттар мен несиелерді қоса алғанда, екіжақты және көпжақты көздердің қаржы ресурстары мен қаржыландыру тетіктерін тартуға жәрдемдеседі; және

(c) басқа мемлекеттердің үкіметтік мекемелері, халықаралық ұйымдар, үкіметтік емес ұйымдар мен жеке сектор құрылымдары қорларының қаражатын қоса алғанда, ресурстарды тарту және бағыттау үшін инновациялық әдістер мен ынталандыруларды зерделейді.

2. Егер Уағдаласушы Тараптардың конференциясы басқа шешім қабылдаса, осы Хаттамаға Конвенцияның қаржы қағидасы *mutatis mutandis* қолданылады.

3. Осы Хаттамада қамтылған қызметтің барлық түрі және оларды жүзеге асыру Уағдаласушы Тараптардың бюджеттерінде көзделген қаражат шегінде, сондай-ақ өздерінің ұлттық заңнамасында тыйым салынбаған басқа да көздерден қаржыландырылады.

15-бап. Дауларды реттеу

Уағдаласушы Тараптар арасындағы осы Хаттаманың ережелерін қолдануға немесе түсіндіруге қатысты кез келген дау Конвенцияның 30-бабына сәйкес реттеледі.

16-бап. Хаттаманы қабылдау және оның күшіне енуі

1. Осы Хаттама Уағдаласушы Тараптар конференциясының сессиясында Уағдаласушы Тараптардың бірауызды шешімімен қабылданады.

2. Осы Хаттама- дейін..... қаласында Каспий маңы мемлекеттерінің ғана қол қоюы үшін ашық.

3. Осы Хаттама Каспий маңы мемлекеттерінің ратификациялауына, қабылдауына немесе бекітуіне жатады және қол қоюға жабылған күнінен бастап, кез келген Каспий маңы мемлекетінің қосылуы үшін ашық болады.

4. Ратификациялау, қабылдау, бекіту немесе осы Хаттамаға қосылу туралы құжаттар Конвенция Депозитарийіне сақтауға тапсырылады.

5. Осы Хаттама Каспий маңы мемлекеттерінің барлығы ратификациялау, қабылдау, бекіту және оған қосылу жөніндегі құжаттарды сақтауға тапсырғаннан кейін тоқсаныншы күні күшіне енеді.

17-бап. Осы Хаттамаға түзетулер мен қосымшаларды және оның қосымшаларына түзетулерді қабылдау

Уағдаласушы Тараптар осы Хаттамаға түзетулер мен қосымшаларды, сондай-ақ оның қосымшаларына түзетулерді қабылдау туралы ұсыныстар енгізе алады. Мұндай түзетулер мен қосымшаларды Уағдаласушы Тараптар қабылдайды және олар үшін Конвенцияның 24, 25 және 34-баптарына сәйкес күшіне енеді.

18-бап. Хаттаманың ұлттық заңнамаға әсері

Осы Хаттаманың ережелері Уағдаласушы Тараптардың осы Хаттаманы орындау үшін барынша қатаң тиісті ұлттық шаралар қабылдау құқығына әсер етпейді.

19-бап. Өзге де халықаралық шарттармен байланысы

Осы Хаттамада ешнәрсе Уағдаласушы Тараптар қатысушылары болып табылатын халықаралық шарттар бойынша олардың құқықтары мен міндеттемелеріне нұқсан келтірмейді.

20-бап. Ескертулер

Осы Хаттамаға ешқандай ескертулерге жол берілмейді.

21-бап. Депозитарий

Конвенцияның Депозитарийі осы Хаттаманың Депозитарийі болып табылады.

22-бап. Тең түпнұсқалы мәтіндер

Осы Хаттаманың қазақ, әзербайжан, орыс, түрікмен, парсы және ағылшын тілдеріндегі мәтіндері тең түпнұсқалы болып табылады. Осы Хаттаманы талқылау немесе қолдану туралы даулар туындаған жағдайда ағылшын тіліндегі мәтін пайдаланылады.

23-бап. Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі жөніндегі келіссөздерге қатысы

Осы Хаттаманың ешбір ережесі Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі жөніндегі келіссөздердің нәтижесін алдын ала айқындайтындай түсіндірілмейді.

ОСЫНЫ КУӘЛАНДЫРУ ҮШІН тиісті дәрежеде өкілеттік берілген төмендегі қол қоюшылар осы Хаттамаға қол қойды.

201_жылғы «__» _____ қаласында жасалды.

Әзербайжан Республикасы үшін

Иран Ислам Республикасы үшін

Қазақстан Республикасы үшін

Ресей Федерациясы үшін

Түрікменстан үшін

I ҚОСЫМША

Қызмет түрлерінің тізбесі

1. Мұнай өңдеу зауыттары (шикі мұнайдан жағар материалдарын ғана өндіретін кәсіпорындарды қоспағанда) және өнімділігі күніне 500 т немесе одан көп көмірді немесе битуминоздық тақтатастарды газдандыруға және сұйылтуға арналған қондырғылар.
2. Жылу қуаты 300 мегаватт немесе одан жоғары жылу станциялары мен сұйылтуға арналған басқа да қондырғылар, сондай-ақ
3. Атом электр станциялары және басқа атом реакторлары ең жоғары қуаты 1 кВт тұрақты жылу жүктемесінен аспайтын ыдыратқыш және ұдайы өндірілетін материалдарды өндіруге және конверсиялауға арналған зерттеу қондырғыларын қоспағанда, атом электр станцияларын немесе атом реакторларын¹ бөлшектеуді немесе пайдаланудан шығаруды қоса алғанда.
4. Ядролық отынды өндіруге немесе байытуға, пайдаланылған ядролық отынды регенерациялауға және сақтауға немесе радиоактивті қалдықтарды сақтауға, көмуге және қайта өңдеуге ғана арналған қондырғылар.
5. Домна және болат балқыту өндірісіне және түсті металдарды балқытуға арналған ірі қондырғылар.
6. Асбест және асбесті өңдеу мен қайта жасау және асбесті бар өнімдерді шығару үшін: жылдық өндірісі 20 000 т дайын өнімнен асатын - асбестцементті өнімдерге қатысты; жылдық өндірісі 50 т дайын өнімнен асатын - фрикциялық материалдарға қатысты; және жылына 200 т пайдаланатын - асбесті қолданудың басқа да түрлеріне қатысты қондырғылар.
7. Химия және мұнай-химия кәсіпорындары.
8. Автомагистральдарды, жылдам жүретін жолдарды², алысқа қатынайтын темір жолдарды және ілеспе көпірлерді және негізгі ұшу-қону жолағының ұзындығы 2100 метр және одан да асатын әуежайларды салу, реконструкциялау және/немесе кеңейту.
9. Мұнайды, газ бен мұнай өнімдерін немесе химиялық заттарды тасымалдауға арналған үлкен диаметрлі құбырлар.
10. Теңіз сауда порттары, сондай-ақ ішкі су жолдары мен су сыйымдылығы 1350 т асатын кемелердің өтуіне мүмкіндік беретін кеме жүретін ішкі жолдарға арналған порттар.
11. Қалдықтарды өртеу, химиялық өңдеу жолымен жою қондырғылары және қалдықтарды көму объектілері.

12. Ірі бөгендер, су айдындары және Каспий теңізінен су тарту арналары.
13. Егер алынатын немесе толтырылатын судың жылдық көлемі 10 млн. текше метрге жеткен немесе одан да асқан жағдайда жер асты суларын тарту жөніндегі қызмет немесе жер асты суларын жасанды жолмен толтыру жүйесі.
14. Ауамен кептіруден өткен, күніне 200 т немесе одан да көп көлемде целлюлоза, қағаз және картон алатын өндіріс.
15. Ірі карьерлер және металл рудалары немесе көмір өндірілетін жердегі кендерді ірі ауқымда ашық өндіру, шығару және байыту.
16. Көмірсутектерін теңізде өндіру. Алынатын көлемі мұнай болған жағдайда күніне 500 т асатын және газ болған жағдайда 500 000 текше метр болатын коммерциялық мақсатта мұнай және табиғи газды өндіру.
17. Мұнай, мұнай-химия және химия өнімдерін сақтауға арналған ірі қоймалар.
18. Үлкен алаңдарда орманның жойылуы.
19. Су ресурстарын өзен бассейндері шегінде немесе арасында қайта ауыстыру жөніндегі жұмыстар, мұндай қайта ауыстыру судың жетіспей қалу мүмкіндігін болдырмауға бағытталған және ауыстырылатын судың көлемі жылына 100 млн. текше метрден аспайды; барлық басқа жағдайларда су ресурстарын жылына 2000 млн. текше метрден асатын бассейннен су алуды көп жылдық орташа ағыны бар өзен бассейндері шегінде немесе арасында қайта ауыстыру жөніндегі жұмыстар, мұндай жағдайда ауыстырылатын су көлемі осы ағынның 5 %-нан асады. Екі жағдайда да құбырлық ауыз суды ауыстыруға болмайды.
20. Баламалы халық санының 150 000 адам санынан асатын өнімділікпен ағынды суларды тазалауға арналған қондырғылар.
21. Микробиологиялық және биотехнологиялық өнеркәсіп орындары және қоршаған ортаға гендік-түрлендірілген организмдерді шығару.
22. Құрлық учаскелерін жасанды түрде ұлғайту және аралдар, жолақтар және рифтер жасау.

I қосымшаға ескертпе

¹ Осы Хаттаманың мақсаттары үшін барлық ядролық отын және басқа да радиоактивті ластанған элементтер қондырғының өнеркәсіптік алаңынан түпкілікті жойылған жағдайда атом электр станциялары және басқа да атом реакторлары мұндай қондырғы болудан қалады.

² Осы Хаттаманың мақсаттары үшін:

- «Автомагистраль» термині автокөлік құралдарына арнайы салынған және олардың жүруіне арналған, жол маңындағы иеліктерге қызмет көрсетпейтін жолды білдіреді және онда:

(a) жекелеген орындарды немесе уақытша шектеулерді қоспағанда, жүруге арналмаған немесе ерекше жағдайларда басқа құралдармен жүретін бір-бірінен бөліп тұрған жолақпен бөлінген екі бағытта жүруге арналған жекелеген жүру бөліктері болады;

(b) жолдармен, темір жолдармен немесе трамвай жолдарымен, жаяу жүретін жолдармен бір деңгейде кесіп өтетін жерлері болмайды;

(c) автомагистральдар ретінде арнайы белгіленген.

- «Жылдам жүретін жол» термині оған кіру айырықтар немесе реттеп отыратын түйісу жолдары арқылы ғана мүмкін болатын және онда, атап айтқанда, тоқтауға және жүретін бөлігінде (жүретін бөліктерінде) аялдауға тыйым салынған, көлік құралдарының жүруіне арналған жолды білдіреді.

³ Осы Хаттаманың мақсаттары үшін «әуежай» термині Халықаралық азаматтық авиация ұйымын құратын 1944 жылғы Чикаго конвенциясында қамтылған анықтамаға сай келетін әуежайды білдіреді (14-қосымшасы).

II ҚОСЫМША

Елеулі трансшекаралық әсерді айқындауға септігін тигізетін критерийлер тізбесі

Мүдделі Тараптар қызметтің елеулі келеңсіз трансшекаралық әсері, атап айтқанда, төмендегі критерийлердің бірінің немесе бірнешеуінің негізінде әсері бола ма деген мәселені қарай алады:

(a) Мөлшері: мөлшері қызметтің осы түрі үшін ауқымды болатын қызметтің жоспарланатын түрлері;

(b) Орналасуы: ерекше экологиялық сезімтал немесе маңызды немесе оларға жақын (1971 жылғы 2 ақпандағы Ең алдымен суда жүзетін құстардың тіршілік ету орны ретінде халықаралық мәні бар сулы-батпақты алқаптар туралы конвенцияда айқындалған сулы-батпақты алқаптар, ұлттық парктер, табиғи қорықтар, ерекше ғылыми мүддедегі орындар немесе археологиялық, мәдени немесе тарихи маңызы бар орындар сияқты) аудандарда тікелей орналасқан жоспарланатын қызмет түрлері; сондай-ақ жоспарланатын әзірлемелердің сипаттамасы халыққа елеулі әсер ететін орындардағы жоспарланатын қызмет түрлері;

(c) Әсер етуі: адамға немесе құнды түрлерге немесе организмдерге айтарлықтай әсер ету тәуекелін ұлғайтатын, қозғалатын ауданның қазіргі немесе әлеуетті пайдалануға қатер төндіретін және қоршаған ортаның әлеуетін көтеруге төтеп бере алмауы мүмкін қосымша шығарындылардың себебі болып табылатын қызмет түрлерін қоса алғанда, ерекше кешенді және әлеуетті келеңсіз әсер етуі жоспарланатын қызмет түрлері.

III ҚОСЫМША

Қоршаған ортаға әсерді бағалау жөніндегі құжаттаманың ең аз мазмұны

Осы Хаттаманың 6-бабына сәйкес қоршаған ортаға әсер етуді бағалау жөніндегі құжаттамаға қосылуы тиіс ақпарат, ең кемінде мыналарды:

- (a) жоспарланатын қызметтің сипаттамасын және оның мақсаттарын;
- (b) сипаттаманы, қажет болғанда жоспарланатын қызметтің ақылға қонымды баламалары (мысалы, географиялық немесе технологиялық сипаттағы), оның ішінде қызметтен бас тарту нұсқасын;
- (c) қоршаған ортаның жоспарланатын қызмет немесе оның балама нұсқалары айтарлықтай қозғауы мүмкін элементтердің сипаттамасын;
- (d) жоспарланатын қызметтің және оның балама нұсқаларының қоршаған ортаға әсерінің ықтимал түрлерінің сипаттамасын және олардың ауқымдарын бағалауды;
- (e) қоршаған ортаға теріс әсерді ең төмен деңгейге жеткізуге бағытталған алдын алу шараларының сипаттамасын;
- (f) болжамдау әдістеріне нақты нұсқаманы және осылардың негізінде жатқан бастапқы ережелерді, сондай-ақ қоршаған орта туралы пайдаланылатын тиісті деректерді;
- (g) білімдегі олқылықтарды және талап етілетін ақпаратты дайындау кезінде табылған белгісіздікті анықтауды;
- (h) қажет болған кезде мониторинг және басқару бағдарламаларының және жобалық талдаудан кейінгі барлық жоспарлардың қысқаша мазмұнын; және
- (i) техникалық емес сипаттағы, қажет болған кезде материалдар берудің көрнекі құралдарын (карталар, кестелер және т.б.) пайдалана отырып берілетін түйіндемені қамтуға тиіс.

Г-ҚОСЫМШАСЫ

КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ТЕҢІЗ ОРТАСЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ НЕГІЗДЕМЕЛІК КОНВЕНЦИЯҒА БИОЛОГИЯЛЫҚ ӘРТҮРЛІЛІКТІ САҚТАУ ТУРАЛЫ ХАТТАМА

Кіріспе

Бұдан әрі Уағдаласушы тараптар деп аталатын, Каспий маңы мемлекеттері:

Әзербайжан Республикасы,

Иран Ислам Республикасы,

Қазақстан Республикасы,

Ресей Федерациясы,

Түркіменстан,

2003 жылғы 4 қарашада Тегеранда жасалған, бұдан әрі Конвенция деп аталатын, Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі Негіздемелік конвенцияның Уағдаласушы Тараптары *бола отырып*,

14-баптың 2-тармағында биологиялық ресурстарды қорғау, сақтау және қалпына келтіру үшін қажетті шараларды қабылдау мақсатында Хаттамаларды әзірлеуде ынтымақтасу көзделетін Конвенцияны орындауға белсене шешім *жасай отырып*,

Біріккен Ұлттар Ұйымының 1992 жылғы 5 маусымдағы Биологиялық әртүрлілік туралы конвенциясының Уағдаласушы Тараптары *бола отырып*,

Каспий теңізі бірегей экожүйе болып табылатынын, қорғауды, сақтауды және қалпына келтіруді талап ететін маңызды ұлттық, өңірлік және жаһандық мәні бар биотоптар мен түрлердің үлкен санына ие, сондай-ақ биологиялық ресурстарды тұрақты және ұтымды пайдалануды қамтамасыз ету қажеттілігін *түсіне отырып*,

Биологиялық әртүрлілікке қауіп төндіретін әртүрлі антропогендік қызмет түрлері әрекетінің нәтижесінде Каспий теңізінің теңіз ортасына келтірілетін ауыртпалықты *назарға ала отырып,*

Каспий теңізінің жағалау маңы және теңіз аудандарының биологиялық әртүрлігін сақтау, табиғи және мәдени мұрасының жай-күйін, атап айтқанда, қорғалатын аудандарды дамыту, сондай-ақ қауіп төніп тұрған түрлерді ұлттық және өңірлік деңгейлерде қорғау және сақтау жолымен жақсарту маңыздылығын *атап көрсете отырып,*

Бөгде түрлер проблемасын және оларды бақылау мен антропогенді қызмет әрекетінің нәтижесінде мұндай түрлердің Каспий теңізіне және одан тысқары жерге орын ауыстыруларын болдырмау жөніндегі шараларды әзірлеу қажеттілігін алаңдаушылықпен *атап көрсете отырып,*

Каспий теңізінің жағалау маңы және теңіз экожүйелерінің өміршеңдігін және тұтастығын қорғау, сақтау және қалпына келтіру жөніндегі қажетті шаралар қабылдау қажеттілігін *мойындай отырып,*

төмендегі туралы *УАҒДАЛАСТЫ:*

І-бөлім Жалпы ережелер және міндеттемелер

1-бап. Терминдерді пайдалану

Осы Хаттаманың мақсаттары үшін мынадай терминдер:

- (a) "**Биологиялық әртүрлілік**" өзгелердің арасында өздері бір бөлігі болып табылатын жердегі, теңіздегі және басқа да су экожүйелері мен экологиялық кешендер болып табылатын барлық көздердегі тірі ағзалардың саналуандығын білдіреді; бұл ұғым түр шеңберіндегі, түрлер арасындағы әртүрлілікті және экожүйелердің әртүрлілігін қамтиды;
- (b) "**Биологиялық әртүрлілік**" генетикалық ресурстарды, ағзаларды немесе олардың бөліктерін, таралымдарын немесе адамзат үшін нақты немесе ықтимал пайдасы немесе құндылығы бар экожүйелердің кез келген басқа биотехникалық құрамбөліктерін қамтиды;
- (c) "**Биотехнология**" өнімдерді немесе процестерді нақты пайдалану мақсатында оларды жасау немесе өзгерту үшін туынды биологиялық жүйелерді, тірі ағзаларды немесе олардың бөліктерін пайдаланумен байланысты технологиялардың кез келген түрін білдіреді;
- (d) "**Құзыретті орган**" Конвенцияның 1-бабында келтірілген не «Ұлттық органды» не Ұлттық орган тағайындаған және осы Хаттамада көзделген міндеттемелердің

орындалуына жауапты Уағдаласушы Тараптың үкіметіндегі органды(дарды) білдіреді;

- (e) **"Генетикалық ресурстардың шыққан елі"** барлық Каспий маңы мемлекеттері иеленушілері болып табылатын биологиялық ресурстардың келісілген трансшекаралық түрлерін қоспағанда, in-situ жағдайларында осы генетикалық ресурстарға ие елді білдіреді;
- (f) **"Генетикалық ресурстарды беретін ел"** жабайы түрлердің де, қолға үйретілген түрлердің де таралымдарын қоса алғанда, in-situ көздерінен жиналған не олар осы елден шығатындығына немесе шықпайтындығына қарамастан ex-situ көздерінен алынған генетикалық ресурстарды беретін елді білдіреді;
- (g) **"Қолға үйретілген және өсірілетін түрлер"** адам өзінің қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында эволюция процесіне әсер ететін түрлерді білдіреді;
- (h) **"Экожүйе"** өсімдіктердің, жануарлардың және микроағзалардың, сондай-ақ олардың қоршаған ортасының, бірыңғай функционалдық тұтастық ретінде өзара әрекет жасайтын өсімдіктердің, жануарлардың және микроорганизмдердің серпінді кешенін білдіреді;
- (i) **"Эндемикалық түрлер"** тек белгілі бір географиялық өңірде кездесетін кез келген түрлерді білдіреді;
- (j) **"Ex-situ сақтау"** биологиялық әртүрлілік құрамбөліктерінің табиғи мекендеу орындарынан тыс жерлерде оларды сақтауды білдіреді;
- (k) **"Генетикалық материал"** тектің функционалдық бірліктерін қамтитын өсімдіктік, жануарлық, микроптық немесе өзге шығу тегінің кез келген материалын білдіреді;
- (l) **"Генетикалық өзгертілген түрлер"** генетикалық материалы гендік технологияны қолдану арқылы өзгертілген кез келген түрді білдіреді;
- (m) **"Генетикалық ресурстар"** нақты немесе ықтимал құндылықты білдіретін генетикалық материалды білдіреді;
- (n) **"Мекендеу орны"** сол немесе басқа ағза немесе таралым мекендейтін жердің тұрпатын немесе олардың табиғи мекендеу орнын білдіреді;
- (o) **"In-situ сақтау"** экожүйелер мен табиғи мекендеу орындарын сақтауды, сондай-ақ ал түрлердің тіршілікке қабілетті таралымдарын оларды табиғи ортада ұстауды және қалпына келтіруді, ал қолға үйретілген немесе өсірілетін түрлерге қатысты - олар

өздерінің ерекшелік белгілеріне ие болған ортада ұстауды және қалпына келтіруді білдіреді;

- (p) **"Бөгде түрлер"** (сондай-ақ экзогенді немесе әкелінген түрлер ретінде белгілі) адам қызметінің әдейі немесе кездейсоқ тарату салдарының нәтижесінде олардың тарихи белгілі табиғи ареалының шегінен тыс жерде пайда болған кез келген түрлерді білдіреді;
- (q) **"Инвазивтік түрлер"** пайда болуы және таралуымен экожүйеге немесе биологиялық ресурстарға экономикалық немесе экологиялық залал келтіруі не адам денсаулығына зиян келтіруі мүмкін бөгде түрлерді (кірме түрлерді) білдіреді;
- (r) **"Тараптар конференциясы"** Конвенцияның 22-бабында көрсетілген органды білдіреді;
- (s) **"КТЕҚА тізімі"** Каспий теңізінің теңіз ортасы үшін маңызды мәні бар қорғалатын аудандар тізімін білдіреді;
- (t) **"Қорғалатын аудан"** нақты табиғат қорғау мақсаттарына қол жеткізу үшін бөлінетін, реттелетін және пайдаланылатын географиялық тұрғыдан белгіленген аумақты білдіреді;
- (u) **"Хатшылық"** Конвенцияның 23-бабында көрсетілген органды білдіреді;
- (v) **"Орнықты пайдалану"** биологиялық әртүрлілік құрамбөліктерін ұзақ мерзімді келешекте биологиялық әртүрліліктің сарқылуына әкеліп соқпайтындай жолмен және қарқында пайдаланып, қазіргі және болашақ ұрпақтардың қажеттіліктерін қанағаттандыру және олардың ой-арманына жауап беру үшін оның қабілетін сақтауды білдіреді;
- (w) **"Технология"** *басқалардың арасында* биотехнологияны қоса алғанда, тәжірибелік және/немесе өнеркәсіптік қолданылуы бар кез келген немесе барлық қолданбалы ғылымдардың тәжірибесін, сипатын және терминологиясын білдіреді;
- (x) **"Жойылып кету қауіпі төнген түрлер"** антропогендік қызметтің немесе басқа факторлардың нәтижесінде оның тірі қалуына қауіп төніп тұрған кез келген таксонды білдіреді;
- (y) **"Интродукция"** Каспий теңізінің экожүйесіне сырттан қандайда бір түрді әдейі немесе кездейсоқ ауыстыруды білдіреді;
- (z) **"Қолданыстағы халықаралық шарттар"** оларға осы Хаттаманың барлық Уағдаласушы Тараптары қатысатын қолданыстағы тиісті халықаралық заңгерлік құралдарды білдіреді.

2-бап. Мақсаттары

Осы Хаттаманың мақсаттары Каспий теңізінің биологиялық әртүрлілігінің және экожүйесінің өміршеңдігін және тұтастығын қорғау, сақтау және қалпына келтіру, сондай-ақ биологиялық ресурстарды орнықты пайдалануды қамтамасыз ету болып табылады және осы орайда:

- (a) Олардың ұзақ мерзімді өміршеңдігін және әртүрлілігін қамтамасыз ету үшін жойылып кету қауіпі төнген түрлерді және осал экожүйелерді сақтау;
- (b) Сақтық шараларын қабылдау қағидатына сәйкес түрлердің, мекендеу орындарының және экожүйелердің нашарлауын, жұтаңдауының және нұқсан келтіруді болдырмау;
- (c) Түрлердің, ерекше мекендеу орындарының, экологиялық жүйелердің және табиғи, сондай-ақ онымен байланысты мәдени мұраның кең спектрін неғұрлым толық көрсететін аудандарды қорғау және сақтау.

3-бап. Қолданылу аясы

Конвенцияның 3 және 15-баптарына сәйкес Хаттама Уағдаласушы Тараптардың ұлттық заңнамасына сәйкес немесе басқа тәсілмен айқындалған халықаралық маңызы бар сулы-батпақты жерлерді қоса алғанда, оның деңгейінің ауытқуларын және жер үсті көздерінен ластануын, сондай-ақ теңіз жақындығының әсеріне ұшырайтын құрлықты назарға ала отырып, Каспий теңізінің теңіз ортасына қолданылады.

4-бап. Хаттаманы орындау

Әрбір Уағдаласушы Тарап осы Хаттама ережелерінің өз аумағында және өзінің заңдық құзырына сәйкес орындауды үйлестіретін құзыретті органды белгілейді.

5-бап. Жалпы міндеттемелер

Осы Хаттаманың 9-бабының 1-тармағын, 11-бабының 2-тармағын және 30-бабын назарға ала отырып, осы Хаттаманы қолдану кезінде Уағдаласушы Тараптар өздерінің ұлттық заңнамаларын басшылыққа алады. Осы орайда Уағдаласушы Тараптар:

- (a) Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау, сақтау және қалпына келтіру үшін қажетті шараларды дербес немесе бірлесе отырып қабылдайды;
- (b) Каспий теңізінің табиғат ресурстарын Каспий теңізінің теңіз ортасына және биологиялық ресурстарына залал келтірмейтін түрде пайдаланады;
- (c) Жойылып кету қауіпі төнген түрлерге ерекше назар аудара отырып, биологиялық әртүрлілікті қорғайды, сақтайды және қалпына келтіреді;
- (d) Қоршаған ортаға залал келтірмейтін және орнықты әдістерді қолдана отырып бірегей, мейлінше осал болып табылатын немесе өңір үшін маңызды мәні бар аудандарды, ең алдымен қорғалатын аудандарды құру жолымен қорғайды, сақтайды және қалпына келтіреді;
- (e) Ұлттық, қажет болған кезде өңірлік стратегияларды, іс-қимыл жоспарларды және бағдарламаларды қабылдайды және биологиялық әртүрлілікті сақтау және олардың мекендеу орындарын қоса алғанда, биологиялық ресурстарды орнықты пайдалану мен басқару бойынша тиісті заңнаманы әзірлейді және қолданады;
- (f) Каспий теңізінің биологиялық әртүрлілігімен байланысты мониторинг бойынша шараларды жүзеге асырады;
- (g) Биологиялық әртүрлілікті сақтау және биологиялық ресурстарды орнықты және ұтымды пайдалану мақсаттарында биологиялық әртүрлілік және мекендеу орындарының тізілімдерін анықтайды және құрады;
- (h) Салалық стратегиялардың және іс-қимыл жоспарларының биологиялық әртүрлілігін сақтау және биологиялық ресурстарды орнықты және ұтымды пайдалану қағидаттарына сәйкестігін қамтамасыз етеді;
- (i) Биологиялық ресурстарды орнықты және ұтымды пайдалану және биологиялық әртүрлілікті сақтау қажеттілігін назарға ала отырып, жағалау маңындағы аудандарды кешенді ұлттық басқаруды жүзеге асырады;
- (j) Мекендеу орындарына және түрлерге елеулі түрде теріс әсер ететін немесе әсер етулері мүмкін ластану көздерін және кез келген қызметті бақылайды;
- (k) Бір-бірімен және құзыретті халықаралық ұйымдармен биологиялық әртүрлілікті сақтау және жойылып кету қауіпі төнген түрлерді және экожүйелерді басқару саласында ынтымақтастық жасайды.

6-бап. Түрлерді қорғау және сақтау бойынша шаралар

Түрлерді қорғау және сақтау мақсаттарында Уағдаласушы Тараптар:

- (a) Уағдаласушы Тараптар талқылағаннан және талдау жүргізгеннен кейін Уағдаласушы Тараптар Конференциясында қабылдау үшін тиісті халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықта әзірленетін Каспий Қызыл Кітабы негіз болатын жойылып кету қауіпі төнген флора және фауна түрлерінің жанжақты тізілімдерін жасайды және осы хаттамаға I қосымша санаттарының негізінде осы түрлерге қорғалатындар мәртебесін береді;
- (b) Қорғалатын түрлерге және олардың мекендеу орындарына кері әсер тигізетін қызметті реттейді және осы түрлерді сақтау саласында қолайлы жағдайды қамтамасыз ету үшін басқа да шараларды қабылдайды;
- (c) Флора және фаунаның қорғалатын түрлерін, олардың бөліктерін, сондай-ақ туындыларын әдейі және, мүмкіндігінше, кездейсоқ аулауға, иеленуді немесе өлтіруге немесе союды, тасымалдауды және коммерциялық мақсаттарда пайдалануға бақылау жүргізу және, қажетті кезде тыйым салады;
- (d) Фаунаның көбею, инкубация, ұйқыда ұзақ жату немесе қоныс аудару кезеңінде, сондай-ақ басқа да биологиялық стресс кезеңдеріне оның бұзылуына әкепсөгатын қызметке бақылау жасайды және қажет болған кезде тыйым салады;
- (e) Жұлып алуды, жинауды, кесіп алуды, қопарып алуды, иеленуді, саудалауды, тасымалдауды және коммерциялық мақсаттарда көпшілікке көрсетуді қоса алғанда, қорғалатын флора түрлеріне, олардың бөліктеріне және олардан жасалған өнімдерге қатысты жоюдың және араласудың кез келген нысандарын реттейді;
- (f) Қоныс аударатын түрлерді қорғау және қалпына келтіру жөнінде ынтымақтастық жасайды;
- (g) Осы Хаттамаға I қосымшаға енгізілген жойылып кету қауіпі төнген түрлердің жай-күйінің, сондай-ақ олардың аман қалуына қауіп төндіретін әсер ету сипатының және ауқымының ұзақ мерзімді мониторингін таралым қарқынының келісілген жалпы өлшемшарттарына сәйкес жүзеге асырады;
- (h) Осы Хаттамаға I қосымшаға енгізілген жойылып кету қауіпі төнген түрлер таралымын сақтау үшін қабылданатын шаралар туралы ақпаратпен алмасады және келісілген жалпы өлшемшарттардың негізінде мұндай шаралардың тиімділігін бағалауды жүргізеді;

- (i) Осы Хаттамаға I қосымшада тізілген түрлерді in-situ және ex-situ сақтау және қалпына келтіру бойынша ұлттық, қажеттілігіне қарай өңірлік іс-қимыл жоспарларын әзірлейді және іске асырады;
- (j) Осы Хаттамаға I қосымшада тізілген жойылып кету қауіпі төнген түрлерді қорғауды, сақтауды және қажет болған кезде, қалпына келтіруді қамтамасыз ету мақсатында ынтымақтастық жасайды;
- (k) ғылыми мақсаттарда және өсімін молайту мақсаттарында және адам денсаулығына қауіп төну жағдайында таралымдардың зерттелетін түрлерінің немесе кез келген басқа түрлерінің аман қалуына қауіп төндірмейтін жағдайда осы Хаттамаға I қосымшада тізілген түрлерді қорғау үшін көзделген тыйым салудан мұндай босату қажет болған кезде ұлттық заңнамаға сәйкес ұсынады.

7-бап. Бөгде түрлер

Уағдаласушы Тараптар:

- (a) бөгде түрлердің жерсінуін реттейді және экожүйелерге, мекендеу орындарына немесе түрлерге кері әсер тигізуі мүмкін түрлерге тыйым салады және залал келтіріп жатқан немесе келтіруі мүмкін әкелінген түрлерді реттейді;
- (b) Каспий теңізіне енгізілген барлық бөгде түрлердің жай-күйін зерделейді, олар төндіретін тәуекелдерді талдайды және инвазивті түрлер ретінде анықталған түрлерге қатысты өңірлік іс-қимыл жоспарын әзірлейді және жүзеге асырады.

8-бап. Генетикалық модификацияланған түрлер

Уағдаласушы Тараптар генетикалық модификацияланған түрлердің жерсінуін реттейді және адам денсаулығына, экожүйелерге, мекендеу орындарына және түрлерге зиянды әсер етуі мүмкін түрлерге тыйым салады, залал келтіріп жатқан немесе келтіруі мүмкін әкелінген түрлерді реттейді. Кез келген мұндай жерсіну Уағдаласушы Тараптардың алдын ала талқылауды және талдауды жүргізген жағдайда, Уағдаласушы Тараптар конференциясының шешімі бойынша жүзеге асырылады.

III-бөлім Қорғалатын аудандарды қорғау және сақтау

9-бап. Қорғалатын аудан мәртебесін беру

1. In-situ сақтау мақсаттарында және ешбір басқа Уағдаласушы Тарап қарсы болмауына көз жеткізіп, әр бір Уағдаласушы Тарап осы Хаттамаға II қосымшада тізібеленген өлшемшарттарға сәйкес осы Хаттаманың мақсаттары үшін теңіз ортасында және теңіздің жақындығы әсерін тигізетін құрлықта қорғалатын аудандарды бөле алады. Мұндай қорғалатын аудандар мәртебесі:

- (a) олардың ұзақ мерзімді өміршеңдігін қамтамасыз ету және биологиялық әртүрлілігін ұстап тұру үшін өңірге тән жағалау маңы және теңіз экожүйелерінің жеткілікті мөлшердегі типтерін;
 - (b) олардың табиғи таралуы азаюы салдарынан немесе оларға тән шектеулі таралу себебі бойынша қысқартылғандарды қоса алғанда, өзінің табиғи таралуында және осы Хаттаманы қолдану аясында жойылып кету қауіпі төнген мекендеу орындарын;
 - (c) жойылу қауіпі төніп тұрған не флора мен фаунаның эндемикалық түрлерінің аман қалуы, көбеюі және қалпына келуі үшін өмірлік маңызды мекендеу орындарын;
 - (d) олардың ғылыми, эстетикалық, мәдени немесе білім беру мәніне қарай ерекше маңызды объектілерді қорғау мақсаттарында берілуі мүмкін.
2. Егер екі және одан да көп Уағдаласушы Тараптар бірлесіп қорғалатын ауданының мәртебесін бірлесе беруге ниетті болса, осы Тараптардың Құзыретті органдары қажетті шаралар туралы келісімге қол жеткізу мақсатында ынтымақтастыққа қадам жасайды.
 3. Жағалау маңында, теңіз аудандарын да қамтитын қорғалатын аудан мәртебесін беру кезінде Уағдаласушы Тарап қорғалатын аудандарды басқаруды олардың тұтастығында үйлестіруді қамтамасыз етуге шаралар қабылдайды. Уағдаласушы Тарап осы Хаттамаға II қосымшада баяндалған басшылық қағидаттарға және жалпы критерийлерге сәйкес басқару жоспарларын әзірлейді және қолданады.

10-бап. Қорғалатын аудандар және оларды басқару

1. Қолданылатын халықаралық шарттарға және ұлттық заңнамасына сәйкес Уағдаласушы Тарап қажетті табиғат қорғау шараларын қабылдайды, соның ішінде мыналар бойынша:
 - (a) қорғалатын аудан экожүйесінің бүтіндігіне тікелей немесе жанама зиян келтіруі мүмкін қалдықтарды және басқа заттарды көмуге немесе орналастыруға тыйым салу;
 - (b) кемелердің жүзіп өтуін және рейдке немесе зәкірге кез келген тұруын реттеу;
 - (c) осы қорғалатын ауданға тән емес түрлерді, сондай-ақ осы қорғалатын ауданда бар немесе бар болған түрлердің қайта жерсінуін қоса алғанда, осы аудандағы кез-келген түрлерді жерсіндіруді реттеу;

- (d) құрылыспен немесе іздену жұмыстарымен байланысты кез келген қызметті қорғалатын аудан шегінде реттеу;
 - (e) кез-келген ғылыми-зерттеу қызметін реттеу;
 - (f) балық аулауды, аңшылықты, жануарларды аулауды, өсімдіктер жинауды немесе оларды жоюды, сондай-ақ жануарларды және жануарлардың бөлшектерін, өсімдіктерді және өсімдіктердің бөлшектерін саудалауды реттеу;
 - (g) қорғалатын ауданның түрлеріне зиян келтіруі немесе оларға әсер етуі мүмкін немесе экожүйелердің сақталуына қауіп төндіруі не табиғи және мәдени ерекшеліктеріне зиян келтіруі мүмкін кез-келген басқа қызметті және іс-әрекетті реттеу;
 - (h) маңызды экологиялық және биологиялық жүйелерді қорғауға бағытталған кез-келген басқа шаралар.
2. Қолданылатын халықаралық шарттарға және ұлттық заңнамасына сәйкес Уағдаласушы Тарап қорғалатын аудандарды жоспарлау, басқару, бақылау және мониторингін жүргізу бойынша:
- (a) басқару және қорғау бойынша құқықтық және ұйымдастырушылық шектерді, сондай-ақ қолданылатын шараларды анықтайтын басқару жоспарын әзірлеу және қабылдау;
 - (b) экологиялық жүйелердің, мекендеу орындарының, қауымдастық серпінінің, сондай-ақ антропогендік қызмет әсерінің мониторингі;
 - (c) қорғалатын ауданды басқару жоспарын әзірлеуге және одан әрі басқаруға жергілікті қоғамдастықтарды және халықтың қалың тобын қажет болған жағдайда белсенді түрде тарту және қорғалатын ауданды құруды оларға қатысты болуы мүмкін жергілікті тұрғындарға көмек көрсету;
 - (d) жергілікті қоғамдастықтарды, халықтың қалың тобын және ұйымдарды даярлау және оқыту;
 - (e) басқарушы және білікті техникалық персоналды даярлауды қамтитын шараларды қабылдайды.
3. Уағдаласушы Тараптар қорғалатын аудандарға залал келтіруі мүмкін немесе олар үшін қауіп төндіруі мүмкін оқыс оқиғаларға ден қою бойынша іс-шараларды қамтитын төтенше ден қоюдың ұлттық жоспарларына қосатынын қамтамасыз етеді.

11-бап. Қорғалатын аудандар мәртебесін беру рәсімдері және олардың тізімін жасау

1. Уағдаласушы Тараптар "Каспий теңізінің қорғалатын аудандарының тізімін" жасайды.
2. КТЕҚА бір және одан да көп Уағдаласушы Тараптардың теңіз және/немесе жағалау маңы аудандарына бөлінуі мүмкін. Теңіз аудандарында КТЕҚА географиялық координаттары күшіне енгеннен кейін Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі туралы конвенцияның ережелері барлық Уағдаласушы Тарап үшін соған сәйкес анықталатын болады.
3. Аудандарды КТЕҚА тізіміне енгізу бойынша ұсыныстарды беретін Уағдаласушы Тараптар Конвенция Хатшылығына ауданның географиялық орналасу орны, оның физикалық және экологиялық сипаттамалары, әкімшілік мәртебесі, басқару бойынша жоспары және іске асыру құралдары туралы ақпаратты қамтитын алдын ала баяндаманы, сондай-ақ оның маңыздылығын негіздейтін өтінішті тапсырады. Ұсыныс екі және одан да көп Уағдаласушы Тараптардың теңіз немесе жағалау маңы ауданындағы ауданға қатысты болған жағдайда мүдделі Уағдаласушы Тараптар қорғау және сақтау бойынша ұсынылатын шаралардың және оларды жүзеге асырудың келісілуін қамтамасыз ету мақсатында бірлескен консультациялар жүргізеді.
4. Хатшылық осы Хаттамаға II қосымшада тізілген жалпы басшылыққа алынатын қағидаттарға және өлшемшарттарға ұсыныстың сәйкестігін қарайды және, егер бағалау нәтижелері бойынша аудан оларға сәйкес келеді деп есептесе, ауданды КТЕҚА тізіміне енгізу немесе енгізбеу туралы шешім қабылдайтын Уағдаласушы Тараптадың Конференциясын хабардар етеді.
5. КТЕҚА тізіміне енгізгеннен кейін Уағдаласушы Тарап немесе Тараптар осы Хаттаманың 10-бабының 2-тармағының (а) тармақшасына сәйкес әзірлеген басқару жөніндегі жоспарларда көрсетілген қорғау және сақтау бойынша шараларды жүзеге асырады. Олар Хатшылықты КТЕҚА тізіміне енгізілген қандайда бір қорғалатын ауданды межелеудегі немесе әкімшілік мәртебесіндегі барлық өзгерістер туралы хабардар етеді.
6. Хатшылық құзыретті ұлттық және халықаралық ұйымдарды Тізімнің мазмұны және КТЕҚА-да жүзеге асырылған іс-шаралар туралы хабардар етеді.

IV-бөлім Түрлерді және қорғалатын аудандарды қорғау және сақтау құралдары және қойылатын талаптар

12-бап. Теңіздің жақын орналасуы әсерінен құрлықты басқару шеңберінде биологиялық әртүрлілікті сақтау

Конвенцияның 15-бабына сәйкес Уағдаласушы Тараптар биологиялық әртүрлілікті сақтаудың тетігін жасау мақсатында теңіздің жақын орналасуы әсерінен құрлықты басқарудың ұлттық стратегияларын және жоспарларын әзірлеу және қабылдау бойынша

шараларды қабылдайды. Осындай ұлттық стратегиялар мен жоспарларды қолдану бойынша талаптар:

- (a) Ұлттық және/немесе өңірлік даму жоспарларына биологиялық әртүрлілікті сақтауға және қоршаған ортаны қорғауға қатысты ережелерді енгізуді;
- (b) Осы Хаттаманың 3-бабына сәйкес биологиялық ресурстарды көп мақсатты пайдалануды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін кешенді басқару қағидаттарын іске асыруды;
- (c) Теңіз деңгейінің ауытқуларына байланысты жағалау маңы экожүйелерінің табиғи өзгермелілігін еспеке алуды көздейді.

13-бап. Биологиялық әртүрлілікті сақтау шеңберінде қоршаған ортаға әсерді бағалау

Уағдаласушы Тараптар Конвенцияның 17-бабына сәйкес Каспий теңізінің теңіз ортасындағы биологиялық әртүрлілікке кері әсердің алдын алу және төмендету құралы ретінде қоршаған ортаға әсерді бағалау рәсімдерін қолданады.

14-бап. Генетикалық ресурстарға қолжетімділік

1. Уағдаласушы Тараптардың олардың табиғат ресурстарына егеменді құқықтарын мойындауға байланысты генетикалық ресурстарға қолжетімділікті анықтау құқығы ұлттық үкіметтерге тиесілі және ұлттық заңнамамен реттеледі.
2. Ұлттық заңнаманы назарға ала отырып, әрбір Уағдаласушы Тарап басқа Уағдаласушы Тараптардың экологиялық қауіпсіз пайдалануы мақсатында генетикалық ресурстарға қолжетімділікті жеңілдету үшін жағдай жасауға және осы Хаттаманың мақсатына қайшы келетін шектеулер қоймауға ұмтылыс жасайды.
3. Осы Хаттаманың мақсаттары үшін Уағдаласушы Тарап ұсынатын генетикалық ресурстарға мұндай ресурстардың жасалған Елдері болып табылатын Уағдаласушы Тараптар не бұл ресурстарды осы Хаттамаға сәйкес алған Уағдаласушы Тараптардың ресурстары ғана жатқызылады.
4. Генетикалық ресурстарға қолжетімділік ол ұсынылған жағдайда осы баптың ережелеріне сәйкес өзара келісілген шарттармен қамтамасыз етіледі. Мұндай шарттар:
 - (a) дауларды реттеуді;
 - (b) пайдаларды бөлу шарттарын;

- (с) егер мүмкін болса, үшінші тараптардың одан әрі пайдалану шарттарын;
және
 - (d) жағдайға қарай ниеттерді, өзгерту шарттарын қамтуы мүмкін.
5. Генетикалық ресурстарға қолжеткізілетін мұндай ресурстарды ұсынатын Уағдаласушы тарап өзгеше шешпесе, бұл Уағдаласушы Тараптың алдын ала негізделген келісімінің негізінде реттеледі.
 6. Әрбір Уағдаласушы Тарап басқа Уағдаласушы Тараптар ұсынған генетикалық ресурстарға негізделген ғылыми зерттеулерді олардың толық қатысуы кезінде және бұл мүмкін болған кезде, мұндай Уағдаласушы Тараптарда дайындауға және жүргізуге ұмтылыс жасайды.

15-бап. Технологияға қол жеткізу және оны беру

1. Әрбір Уағдаласушы Тарап осы баптың ережелеріне сәйкес биологиялық әртүрлілікті сақтауға қатысы бар технологияларды басқа Уағдаласушы Тараптарға ұсынуға және/немесе қолжетімділікті және оларды сақтау мен орнықты пайдалануға қатысты немесе генетикалық ресурстарды пайдалануды көздейтін және қоршаған ортаға елеулі залал келтірмейтін технологияларды оларға беруді міндеттенеді.
2. Осы баптың 1-тармағында аталған технологияға қол жеткізу және оны басқа Уағдаласушы Тараптарға беру егер өзара уағдаластыққа қол жеткізілсе, әділ және қолайлы, соның ішінде, жеңілдік және неғұрлым қолайлы шарттарда жүзеге асырылады және/немесе қамтамасыз етіледі.
3. Әрбір Уағдаласушы Тарап генетикалық ресурстар ұсынатын Уағдаласушы Тараптарға қолданылатын халықаралық шарттарға сәйкес, сондай-ақ осы баптың 4 және 5-тармақтарына сәйкес патенттермен және басқа да зияткерлік меншік құқықтарымен қорғалған технологияны қоса алғанда, осы ресурстарды пайдалануды көздейтін технологияға қолжетімділікті қамтамасыз ету және осы технологияны өзара келісілген шарттарда беру үшін тиісті заңнамалық, әкімшілік немесе саяси шаралар қабылдайды.
4. Әрбір Уағдаласушы Тарап осы баптың 1-тармағында аталған технологияны Уағдаласушы Тараптардың үкіметтік мекемелерінің де, жеке секторының да мүдделерінде бірлесе әзірлеуге қолжетімділікті және беруге жеке сектордың жәрдемдесуі үшін тиісті заңнамалық, әкімшілік немесе саяси шараларды қабылдайды.
5. Уағдаласушы Тараптар патенттер және басқа зияткерлік меншік құқықтары осы Хаттаманы жүзеге асыруға ықпал ете алатындығын мойындай отырып, осы құқықтар оның мақсаттарына ықпал етуін және қайшы келмеуін қамтамасыз ету

мақсатында ұлттық заңнамасын және қолданылатын халықаралық шарттарды басшылыққа ала отырып, осы салада ынтымақтастық жасайды.

16-бап. Ғылыми-техникалық ынтымақтастық және көмек

1. Уағдаласушы Тараптар биологиялық әртүрлілікті сақтау және биологиялық ресурстарды орнықты және ұтымды пайдалану саласындағы ғылыми-техникалық ынтымақтастыққа тиісті ұлттық және халықаралық мекемелер арқылы ықпал етуге міндеттенеді.
2. Әрбір Уағдаласушы Тарап осы Хаттаманың жүзеге асыру кезінде басқа Уағдаласушы Тараптармен бірге ғылыми-техникалық ынтымақтастыққа ықпал етеді. Адами және институционалдық әлеуетті дамытуға, ғылыми зерттеулер бағдарламаларына және мониторинг әзірлеуге, сондай-ақ стандарттау рәсімдеріне және мұндай ынтымақтастыққа ықпал етудің басшылық қағидаттарына ерекше назар аударылуы тиіс.
3. Уағдаласушы Тараптар осы Хаттаманың мақсаттарына қол жеткізуге ұмтылыс жасай отырып, дәстүрлі технологияларды қоса алғанда, технологияларды әзірлеу мен пайдалану саласында ынтымақтастық жасайды. Бұл үшін Уағдаласушы Тараптар ынтымақтастық жасауға кадрларды даярлау және сарапшылармен алмасу арқылы да ықпал етеді.
4. Уағдаласушы Тараптар өзара уағдаластыққа қол жеткен жағдайда осы Хаттаманың мақсаттарын іске асыру үшін қажетті технологияларды әзірлеу бойынша бірлескен жобаларды және ғылыми-зерттеу бағдарламаларын жүзеге асыруға және бірлескен кәсіпорындарды ұйымдастыруға ықпал етеді.

17-бап. Ақпарат алмасу

Уағдаласушы Тараптар:

- (а) Барлық жалпы қолжетімді көздерден биологиялық әртүрлілікті сақтауға және биологиялық ресурстарды орнықты және ұтымды пайдалануға қатысты ақпаратты алмасуға жәрдемдесу үшін тиісті шараларды қабылдайды. Мұндай ақпаратты алмасу техникалық, ғылыми және әлеуметтік-экономикалық зерттеулердің нәтижелерін, сондай-ақ кадрларды даярлау туралы және дәстүрлі білімдер туралы ақпаратты қамтиды;

- (b) Жинақталған тәжірибені және орын алған проблемаларды қоса алғанда, қорғалатын аудандардың және жойылып кету қауіпі төніп тұрған түрлердің сипаттамаларына қатысты ақпаратты алмасады;
- (c) Қорғалатын аудандардың экожүйелеріне немесе жойылып кету қауіпі төніп тұрған түрлердің аман қалуына қауіп төндіруі мүмкін кез келген жағдай туралы оған қатысы болуы мүмкін басқа Уағдаласушы Тараптарды және Хатшылықты мүмкіндігінше жедел хабардар етеді.

18-бап. Экологиялық білім беру және жұртшылықтың хабардарлығын арттыру

Уағдаласушы Тараптар:

- (a) жойылып кету қауіпі төніп тұрған түрлердің жай-күйін және қорғалатын аудандар мәртебесін беруді, олардың сипаттамаларын, мәнін және қолданылатын нормаларды тиісті түрде жария етеді;
- (b) қорғалатын аудандардың және жойылып кету қауіпі төніп тұрған түрлердің маңыздылығы және осалдығы туралы, сондай-ақ табиғат қорғау бағдарламаларын жүзеге асыру барысында алынған ғылыми білімдер туралы жұртшылықты хабардар ету бойынша шараларды қабылдайды. Мұндай ақпаратқа жұртшылыққа білім беру және хабардар ету бағдарламаларына да қосқан жөн;
- (c) қорғалатын аудандарды және жойылып кету қауіпі төніп тұрған түрлерді қорғауға қажетті іс-шараларға жұртшылықтың және табиғат қорғау ұйымдарының қатысуын қамтамасыз ету бойынша шараларды қабылдайды;
- (d) жағдайларға қарай басқа Уағдаласушы Тараптармен және құзыретті ұлттық және халықаралық ұйымдармен биологиялық әртүрлілікті сақтау және иологиялық ресурстарды орнықты және ұтымды пайдалану саласында білім беру бағдарламаларын және жұртшылықты хабардар ету бағдарламаларын әзірлеуде ынтымақтастық жасайды.

19-бап. Уағдаласушы Тараптардың баяндамалары

1. Әрбір Уағдаласушы Тарап Хатшылыққа осы Хаттаманың ережелерінің орындалу туралы, атап айтқанда:

- (a) жойылып кету қауіпі төніп тұрған түрлерді, сондай-ақ бөгде түрлерді қоса алғанда, биологиялық әртүрліліктің;
- (b) мекендеу орындарының;
- (c) КТЕҚА тізіміне енгізілген қорғалатын аудандар және олардың мәртебесін өзгертудің;

- (d) қоршаған ортаны қорғау саласында білім беру бағдарламаларын іске асыру және жұртшылықты ақпараттандыру жай-күйі туралы баяндаманы ұсынады.
2. Баяндаманың форматы және ақпаратты ұсыну рәсімі Уағдаласушы Тараптар конференциясымен келісіледі.

V-бөлім Ұйымдастырушылық және қаржылық ережелер

20-бап. Ұйымдастырушылық ережелер

1. Осы Хаттаманың мақсаттары үшін және Конвенцияның 22 (10) бабына сәйкес, бұлардан басқа, Уағдаласушы Тараптар конференциясы:
- (a) осы Хаттаманың орындалуына бақылауды жүзеге асырады;
 - (b) Хатшылықтың жұмысын қадағалауды жүзеге асырады және оның қызметін басқарады;
 - (c) осы Хаттамаға шолуды жүзеге асырады;
 - (d) осы Хаттаманың 24-бабына сәйкес осы Хаттамаға немесе оның қосымшаларына кез келген түзетулерді, сондай-ақ оған қоса берілген қосымшаларды қарайды және қабылдайды;
 - (e) осы Хаттамаға байланысты мәселелер бойынша Хатшылық ұсынатын есептерді қарайды;
 - (f) қорғалатын аудандарды және жойылып кету қауіпі төніп тұрған түрлерді қорғау бойынша шаралардың әрекеттігін бағалауды жүргізеді, сондай-ақ басқа шараларды, әсіресе осы Хаттамаға немесе оның Қосымшаларына түзетулер нысанында қабылдау қажеттігін зерделейді;
 - (g) осы Хаттаманың 6-бабына сәйкес тиісті өңірлік бағдарламаларды, іс-қимыл жоспарларын және шараларды қабылдайды және қажет болған кезде қайта қарайды;
 - (h) осы Хаттаманың 19-бабына сәйкес Тараптардың баяндамалар ұсыну рәсімдерін әзірлейді және осы Хаттаманың 17-бабына сәйкес ақпараттар алмасуға ықпал етеді;
 - (i) осы Хаттаманың 9-бабына сәйкес қандайда бір ауданды КТЕҚА тізіміне қосу туралы шешімдер қабылдайды;

- (j) осы Хаттаманы орындауға қатысты қаржылық және бюджеттік мәселелер бойынша шешімді қарайды және қабылдайды;
- (k) осы Хаттаманы орындауға қажет болуы мүмкін қосалқы органдарды немесе ұйымдастыру тетіктерін құрады;
- (l) осы Хаттаманың мақсаттарына қол жеткізуге талап етілуі мүмкін кез келген қосымша шараларды қарайды және жүзеге асырады; және
- (m) қажет болған жағдайда, осы Хаттаманың мақсаттарына қол жеткізу үшін тиісті халықаралық ұйымдарға және ғылыми институттарға техникалық және қаржылық қызметтерге жүгінеді.

2. Осы Хаттаманың мақсаттары үшін және Конвенцияның 4-тармағының 23-бабына сәйкес, Хатшылық *бұдан басқа*:

- (a) Хаттаманы тиімді орындау мақсатында кез келген Уағдаласушы Тараптың талап етуі бойынша заңгерлік, ғылыми-техникалық жәрдем көрсету мен консультацияларды ұсынады;
- (b) Уағдаласушы Тараптардың Құзыретті органдарымен осы Хаттаманы қолдану мәселелері бойынша байланыс жасайды;
- (c) заңгерлік және ғылыми-техникалық салаларда ынтымақтастық жасуға жәрдем көрсетеді;
- (d) тиісті халықаралық ұйымдармен, атап айтқанда, биологиялық әртүрлілік мәселелерін реттейтін шарттардың хатшылықтарымен байланыс пен өзара іс-қимылды реттейді және жасайды;
- (e) Уағдаласушы Тараптарға осы Хаттаманы қолдану саласында тиісті халықаралық, үкіметаралық және үкіметтік емес ұйымдармен ынтымақтастық жасауда жәрдемдеседі;
- (f) КТЕҚА және жойылып кету қауіпі төніп тұрған түрлер үшін бірыңғай мониторинг жүйелерін әзірлейді;
- (g) Каспий теңізінің биологиялық әртүрлілігін тиімді сақтау мақсатында Уағдаласушы Тараптармен келісім бойынша КТЕҚА желісін құруды ұсынады;
- (h) КТЕҚА және жойылып кету қауіпі төніп тұрған түрлер бойынша дерекқорларды құрады және жаңартады;

- (i) баяндамаларды және осы Хаттаманы орындау үшін жүргізілу талап етілуі мүмкін ғылыми-техникалық зерттеулердің нәтижелерін дайындайды және Уағдаласушы Тараптар конференциясына ұсынады;
- (j) кадрларды даярлаудың қажетті бағдарламаларын әзірлейді және жүзеге асырады;
- (k) осы Хаттама шеңберінде Уағдаласушы Тараптар конференциясы қабылдаған іс-қимыл жоспарларына сәйкес өзіне тапсырылған функцияларды орындайды;
- (l) Уағдаласушы Тараптар конференциясы айқындауы мүмкін басқа функцияларды орындайды.

21-бап. Хаттаманы қаржыландыру

1. Осы Хаттаманың мақсатына қол жеткізу үшін Уағдаласушы Тараптар мүмкіндігіне қарай:
 - a) тиісті ішкі, екіжақты, көпжақты бағдарламаларды, жобаларды және шараларды әзірлеуді және орындауды қаржылай қамтамасыз етуді жүзеге асырады;
 - b) гранттар мен несиелерді қоса алғанда, қаржыландырудың екіжақты және көпжақты көздерінің және тетіктерінің қаржылық ресурстарын тартуға жәрдемдеседі;
 - c) қорлардың, басқа елдердің үкіметтік мекемелерінің, халықаралық ұйымдардың, үкіметтік емес ұйымдардың және жеке сектор құрылымдарының қаражаттарын қоса алғанда, ресурстарды тарту және бөліп беру үшін инновациялық әдістер мен көтермелеулерді зерделейді.
2. Конвенцияның қаржылық қағидасы, егер Уағдаласушы Тараптар конференциясы басқа шешімді қабылдаса *mutatis mutandis* осы Хаттамаға қолданылады.

VI-бөлім Қорытынды баптар

22-бап. Дауларды реттеу

Уағдаласушы Тараптар арасындағы осы Хаттаманың ережелерін қолдануға немесе талқылауға қатысты кез-келген дау Конвенцияның 30-бабына сәйкес реттеледі.

23-бап. Хаттаманы қабылдау және оның күшіне енуі

1. Осы Хаттама Уағдаласушы Тараптар конференциясының сессиясында Уағдаласушы Тараптардың бірауызды шешімімен қабылданады.

2. Осы Хаттама тек Уағдаласушы Тараптардыңбастапдейінқаласында қол қоюы үшін ашық.
3. Осы Хаттама Уағдаласушы Тараптардың ратификациялауына, қабылдауына немесе бекітуіне жатады. Хаттама кез келген Каспий маңы мемлекетінің қосылуы үшін оны қол қоюға жабу күнінен бастап ашық болады.
4. Оны ратификациялау, қабылдау, бекіту немесе оған қосылу туралы құжаттар Конвенция Депозитарийіне сақтауға тапсырылады.
5. Осы Хаттама Конвенция Депозитарийіне барлық Уағдаласушы Тараптар оны ратификациялауы, қабылдауы, бекітуі немесе оған қосылуы туралы құжаттарды тапсырғаннан кейін тоқсаныншы күні күшіне енеді.

24-бап. Осы Хаттамаға түзетулер мен қосымшаларды және оның қосымшаларына түзетулерді қабылдау

Уағдаласушы Тараптар осы Хаттамаға түзетулер мен қосымшаларды, сондай-ақ оның қосымшаларына түзетулерді қабылдау туралы ұсыныстарды енгізе алады. Мұндай түзетулерді және қосымшаларды Уағдаласушы Тараптар қабылдайды және олар үшін Конвенцияның 24 және 25-баптарына сәйкес күшіне енеді.

25-бап. Өзге халықаралық шарттармен байланысы

Осы Хаттамада ешнәрсе де Уағдаласушы Тараптардың өздері қатысушылары болып табылатын өзге де келісімдер бойынша құқықтары мен міндеттемелеріне нұқсан келтірмейді.

26-бап. Хаттаманың ұлттық заңнамаға әсер етуі

Осы Хаттаманың ережелері Тараптардың осы Хаттаманың орындалуы бойынша тиісті мейілінше қатаң ұлттық шараларды қабылдау құқығына әсер етпейді.

27-бап. Ескертулер

Осы Хаттамаға ешқандай қосымша ескертулер рұқсат етілмейді.

28-бап. Хаттаманың Депозитарийі

Осы Хаттаманың Депозитарийі Конвенция Депозитарийі болып табылады.

29-бап. Тең түпнұсқалы мәтіндер

Осы Хаттаманың әзірбайжан, қазақ, орыс, түрікмен, парсы және ағылшын тілдеріндегі мәтіндері бірдей тең түпнұсқалы болып табылады. Осы Хаттаманы түсіндіру

немесе қолдану туралы даулар пайда болған жағдайда ағылшын тіліндегі мәтін пайдаланылады.

30-бап. Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі бойынша келіссөздерге қарай көзқарас білдіру

Осы Хаттаманың ешқандай ережелері Каспий теңізінің құқықтық мәртебесі бойынша келісімдер нәтижесін алдын ала айқындайтындай ретте түсіндірілмейді.

Осыған **КУӘ РЕТІНДЕ** тиігінше осыған уәкілетті мына қол қоюшылар осы Хаттамаға қол қойды.

..... **ЖЫЛЫ,** **жасалған.**

**КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ТЕҢІЗ ОРТАСЫН
САҚТАУ ЖӨНІНДЕГІ НЕГІЗДЕМЕЛІК КОНВЕНЦИЯҒА
БИОЛОГИЯЛЫҚ ӘРТҮРЛІЛІКТІ САҚТАУ ТУРАЛЫ ХАТТАМА**

і-қосымша

қорғалатын түрлерді анықтау санаттары

"ЖОЙЫЛЫП КЕТКЕНДЕР" - EXTINCT (EX)

Таксонның соңғы дарағы өлгендігіне ешқандай негізделген күмән болмаған кезде ол «Жойылып кеткен» болып табылады. Таксонның белгілі және/немесе болжамды мекендеу орындарын лайықты уақытта (тәулік, маусым, жыл) оның табиғи ареалы шегінде тиянақты зерделеу кезінде оның бірде-бір дарағы анықталмаса, ол «Жойылып кеткен» болып танылады. Зерттеудің уақыт параметрлері бойынша таксонның өмір сүру цикліне және биологиялық нысанына сәйкес келуі тиіс.

"ЖАБАЙЫ ТАБИҒАТТА ЖОЙЫЛЫП КЕТКЕНДЕР" - EXTINCT IN THE WILD (EW)

Таксон мәдениетте еріктен тыс жағдайларда немесе бұрынғы ареалынан тыс жасанды қауымдастық (немесе қауымдастықтар) түрінде ғана сақталғаны белгілі болса, ол «Жабайы табиғатта жойылып кеткен» болып табылады. Таксонның белгілі және/немесе болжамды мекендеу орындарын лайықты уақытта (тәулік, маусым, жыл) оның табиғи ареалы шегінде тиянақты зерделеу кезінде оның бірде-бір дарағы анықталмаса, ол «Жабайы табиғатта жойылып кеткен» болып табылады. Зерттеудің уақыт параметрлері бойынша таксонның өмір сүру цикліне және биологиялық нысанына сәйкес келуі тиіс.

"ӨТЕ ҚИЫН ЖАҒДАЙДА ТҮРҒАНДАР" - CRITICALLY ENDANGERED (CR)

Таксон «өте қиын жағдайда тұрғандар» санаты өлшемшарттарының (А – Е) қандайда бірі бойынша ең жоғары айқындықпен көрсетілгенде «өте қиын жағдайда тұрған» болып табылады және сондықтан да жабайы табиғатта жойылып кетудің төтенше жоғары тәуекелі алдында тұрған болып қаралады.

"ҚАУІПТІ ЖАҒДАЙДА ТҮРҒАНДАР" - ENDANGERED (EN)

Таксон «Қауіпті жағдайда тұрғандар» санаты өлшемшарттарының (А – Е) қандайда бірі бойынша ең жоғары айқындықпен көрсетілгенде «Қауіпті жағдайда тұрған» болып табылады және сондықтан да жабайы табиғатта жойылып кетудің аса жоғары тәуекелі алдында тұрған болып қаралады.

"ОСАЛДАР" - VULNERABLE (VU)

Таксон «Осалдар» санаты өлшемшарттарының (А – Е) қандайда бірі бойынша ең жоғары айқындықпен көрсетілген «Осал» болып табылады және сондықтан да жабайы табиғатта жойылып кетудің жоғары тәуекелі алдында тұрған болып қаралады.

"ҚАУІП ТӨНЕТІНГЕ ЖАҚЫН ЖАҒДАЙДА ТҮРҒАНДАР" - NEAR THREATENED (NT)

Таксон өлшемшарттары бойынша бағаланған және қазіргі уақытта «өте қиын жағдайда тұрған», «Қауіпті жағдайда тұрған» немесе «Осал» болып санатталмаған, алайда осыған жақын болған немесе жақын келешекте қауіптің қандайда бір санатына жатқызылуы ықтималдығы болған кезде ол «Қауіп төнетінге жақын жағдайда тұрған» болып табылады.

"МЕЙЛІНШЕ АЗ АЛАҢДАУШЫЛЫҚ ТУДЫРАТЫНДАР" - LEAST CONCERN (LC)

Таксон өлшемшарттар бойынша бағаланған және «өте қиын жағдайда тұрған», «Қауіпті жағдайда тұрған», «Осал» немесе «Қауіп төнетінге жақын жағдайда тұрған» болып санатталмаған кезде ол «мейлінше аз алаңдаушылықты туындататын» болып табылады. Бұл санатқа кең таралған және саны көп нөмері таксондар да жатқызылады.

"ДЕРЕКТЕРДІҢ ЖЕТІСПЕУШІЛІГІ" - DATA DEFICIENT (DD)

Таксон санномері және/немесе ареалы жағдайы туралы қолда бар ақпарат жойылып кету тәуекелін тікелей немесе жанама бағалау үшін барибар болмаған кезде ол «Деректердің жетіспеушілігі» санатына жатқызылады. Бұл санаттың таксоны жақсы зерттелген, ал оның биологиясы жақсы белгілі, алайда оның көптігі және/немесе таралуы бойынша бағалау үшін қажетті деректер жеткіліксіз болуы мүмкін. «Деректердің жетіспеуі» санаты жойылып кету қауіпі санаты болып табылмайды. Таксонды бұл санатқа енгізу ақпараттың көбірек талап етілетіндігін көрсетеді және болашақтағы зерттеулер оны жойылып кету қауіпі санаттарының біріне жатқызуға мүмкіндік жасай алатындығы танылады. Мұнда барлық қолда бар деректерді мейлінше толық көлемде пайдалану аса маңызды. Көптеген жағдайларда «Деректердің жетіспеушілігі» санаты мен жойылып кету қауіпінің санаттары арасындағы таңдау кезінде ерекше тиянақтылық таныту қажет. Егер, мысалы, таксонның ареалы едәуір шектелген деп болжамдалатын болса және таксонды соңғы анықтау сәтінен елеулі уақыт кезеңі өтсе, онда оған қауіп төнген жағдай мәртебесін беру ақталған болуы мүмкін.

"БАҒАЛАНБАҒАНДАР" - NOT EVALUATED (NE)

Таксон өлшемшарттар бойынша бағаланбаған кезде ол «Бағаланбаған» болып есептеледі.

КТЕҚА тізіміне енгізудің жалпы өлшемшарты

А. Ауданды таңдау өлшемшарты:

1. КТЕҚА тізіміне енгізу үшін кез келген аудан Хаттаманың 9-бабының 1-бабында көрсетілген жалпы өлшемдердің кем дегенде біреуіне жауап беруі тиіс. Кейбір жағдайларда бір аудан бірнеше жалпы өлшемшартқа жауап беруі мүмкін және мұндай жағдайлар ауданды Тізімге енгізу пайдасында дәйлдерді күшейтеді.
2. Тізімге енгізілген аудандардың жалпы санына немесе кез келген Тарап оған енгізуге ұсына алатын аудандар санына қандайда бір шектеулер қойылмайды. Соған қарамастан Тараптар аудандар ғылыми негізде таңдалатынымен және Тізімге олардың сапалық сипаттамаларына сәйкес енгізілетіндігімен келіседі, осыған байланысты олар Хаттамада тізілген талаптарға және осы өлшемшарттарға жауап беруі тиіс.
3. Уағдаласушы Тараптар ұлттық әкімшілік мәртебенің негіз қалаушы өлшемшарттарымен қатар олар КТЕҚА тізіміне енгізу үшін объектілерді таңдаудың мынадай өлшемдерін басшылыққа алатындығымен келіседі.

a) Жалпы әлемдік маңыздылығы:

Объекті тиісті биографиялық өңірге тән табиғи немесе практикалық табиғи экожүйенің ерекше назарға алуға болатын үлгісі болып табылады; ол сирек кездесетін, осал немесе жойылып кету қауіпі төнген өсімдіктер немесе жануарлар түрлерінің немесе кіші түрлерінің жеткілікті түрден үлкен тобының не қандайда бір осындай бір немесе осындай бірнеше түрдегі дарактарының елеулі санының өмірлік әрекетін қолдайды; оның өзінің флорасы мен фаунасының сапасына және айырмашылықты ерекшеліктеріне өңірдің генетикалық және экологиялық әртүрлілігін қолдау үшін ерекше құндылығы бар; оның өзінің биологиялық циклінің маңызды сатысында тұрған өсімдіктердің немесе жануарлардың мекендеу орны ретінде ерекше құндылығы бар; тұрақты негізде онда 20 мың дарак су құстары мекендейді; тұрақты негізде онда су құстарының бір түрі немесе кіші түрі қауымдастығының 1 %-ы мекендейді;

b) Өңірлік құндылығы:

Объектіде өңірлік деңгейде құндылығы бар және Каспий теңізінің өңірі және оның биологиялық әртүрлілігі үшін едәуір тән болып табылады;

c) Ұлттық мәртебесі:

Объектіде ұлттық қорғалатын ауданның әкімшілік мәртебесі, қаржы ресурстарымен қамтамасыз етілген табиғат қорғау шаралары және басқару жоспары бар;

d) Бірегейлігі:

Оның аумағында бірегей немесе сирек кездесетін экожүйелер және/немесе сирек кездесетін, жойылу қауіпі төніп тұрған немесе эндемикалық түрлер орналасқан;

e) Табиғи маңыздылығы:

Объекті экологиялық жүйелер, қауымдастықтар типтері немесе мекендеу орындары немесе өзге табиғи сипаттамалар үшін едәуір тән болып табылады;

f) Биологиялық әртүрлілігі:

Объектіде түрлер, қауымдастықтар, мекендеу орындары немесе экожүйелер әртүрлілігінің жоғары дәрежесі бар;

g) Басқарылатын антропогендік стресс факторлары:

Антропогендік сипаттағы стресс факторларының әсер ету деңгейі төмен объектілерге таңдау беріледі;

h) Басқарылатын табиғи стресс факторлары:

Табиғи стресс факторларының әсер ету деңгейі төмен объектілерге таңдау беріледі;

i) Бастапқы деректердің қол жетімдігі және жеткіліктігі:

Объект туралы ақпараттың аздаған кемшіліктері бар және шынайы бастапқы деректердің белгілі көлемі бар;

j) Мәдени маңыздылығы:

Объекті жергілікті халықтың әл-ауқатын қолдайтын экологиялық қауіпсіз дәстүрлі, табиғатпен біріккен қызмет түрлерінің бар болуына байланысты мәдени мұра көзқарасына тән құндылыққа ие;

k) Ғылыми, білім беру және эстетикалық құндылығы:

Объектіде ғылыми, білім беру немесе эстетикалық құндылығы бар және оның ғылыми, білім беру немесе эстетикалық құндылығының тікелей азаюына қауіп жоқ;

l) Азаматтық қоғамның қатысуы:

Қорғалатын ауданды жоспарлау және басқару процесіне халық, әсіресе жергілікті қоғамдастықтар тартылған және белсенді қатысуда;

В. КТЕҚА тізіміне енгізудің өлшемшарты

Уағдаласушы Тараптар оларды КТЕҚА тізіміне енгізу ұсынылатын аудандарды дамытуды жоспарлау және басқару бойынша мынадай шараларды қабылдауға келіседі:

- a) табиғат қорғау, әлеуметтік-экономикалық және мәдени аспектілерді қоса алғанда, қажетті бастапқы деректерді және ақпаратта анықталған кемшіліктердің орнын толтыру жоспарын ұсыну;
- b) Табиғат қорғау және басқару іс-шараларының жоспары шеңберінде айқын белгіленген қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді мақсаттарды ұсыну;
- c) әртүрлі мүдделі тараптардың құзыретті органы(органдары) және қатысу нысандары туралы тиісті ақпарат ұсыну;
- d) ҚОӘБ-ны қоса алғанда, түрлердің, қоғамдастықтардың, экожүйелердің немесе мекендеу орындарының табиғат қорғау мәртебесіне не КТЕҚА тізіміне енгізу ұсынылатын ауданның мәдени және эстетикалық құндылығына кері әсерін тигізуі мүмкін ластанудың алдын алу, барлық ластану көздерін бақылау және әсерін төмендету үшін шараларды жүзеге асыру;
- e) осы Хаттаманың ережелерін орындау үшін, ең алдымен кез келген түрлердің жерсінуіне және қайта жерсінуіне байланысты толық ауқымды ынтымақтастық;
- f) КТЕҚА тізіміне енгізу үшін ауданда басқару жоспары болуы тиіс. Мұндай басқару жоспарының негізгі ережелері ауданды Тізімге енгізу сәтіне қалыптастырылуы тиіс және оларды қолдану бұдан кейін дереу басталуы тиіс. Егжей-тегжейлі басқару жоспары Тізімге енгізу күнінен бастап үш жыл ішінде ұсынылуы тиіс. Осы міндеттемені орындамау объектіні Тізімнен алып тастауға себеп болуы мүмкін;
- g) әрбір ауданды реттейтін нормативтік актілердің мәтіндерінде оларды КТЕҚА тізіміне енгізу ұсынылатын аудандардағы әкімшілік басқаруға және табиғат қорғау шараларын жүзеге асыруға қатысты өкілеттіктер мен жауапкершілік айқын белгіленуі тиіс;
- h) КТЕҚА тізіміне енгізу үшін қорғалатын ауданда осы қорғалатын ауданды құру мақсаттарына қайшы келуі мүмкін қызметтің алдын алу және/немесе бақылау үшін жеткілікті өкілеттіктері, сондай-ақ қаражаты мен кадр ресурстары бар басқарушы орган болуы тиіс;
- i) КТЕҚА тізіміне енгізу үшін ауданда мониторинг бағдарламасы болуы тиіс. Бағдарлама оларды қажеттілігіне қарай тиісті түрде бейімдеу үшін ауданның жағдайларын және эволюциясын, сондай-ақ қолданылатын табиғат қорғау және

басқару шараларының тиімділігін бағалауды жүргізуге мүмкіндік беретін осы ауданның мәнді параметрлерінің белгілі мөлшерін анықтау мен мониторингін өзіне қамтуы тиіс. Ауданды КТЕҚА тізіміне енгізу күнінен бастап оның мониторингі туралы есептер ұдайы ұсынылады.

С. Қорғау, жоспарлау және басқару жөніндегі шараларды жүзеге асыру

1. Қорғау және басқару бойынша мақсаттар әрбір объектіге қатысты құжаттарда айқын белгіленуі және КТЕҚА тізімін қайта қарау барысында қабылданған шаралардың жеткіліктілігін және оларды жүзеге асыру тиімділігін бағалау үшін негіз болуы тиіс.
2. Әрбір ауданға қолданылатын қорғау, жоспарлау және басқару бойынша шаралар осы объекті үшін қысқа мерзімді және ұзақ мерзімді перспективада басқару бойынша жоспарда белгіленген оның табиғатын қорғау және басқару бойынша мақсаттарға қол жеткізу үшін жеткілікті болуы және атап айтқанда, ол үшін қауіп төндіретін факторларды ескеруі тиіс.
3. Қорғау, жоспарлау және басқару жөніндегі шаралар табиғи орта элементтерінің, сондай-ақ әрбір ауданды сипаттайтын әлеуметтік-экономикалық және мәдени факторлар білімдеріне негізделуі қажет. Негізін құрайтын білімдер аз болған кезде КТЕҚА тізіміне енгізуге мақұлдаған аудан жетіспейтін деректерді және ақпаратты жинауға белсенді бастамашылық етуі тиіс.
4. Әрбір қорғалатын объектінің айырмашылықты сипаттамаларына қатысты КТЕҚА бойынша табиғат қорғау шаралары мынадай негізгі аспектілерді ескеруі тиіс:
 - a) ауданның тұтастығына тікелей немесе жанама залал келтіруі мүмкін қалдықтармен өзге материалдардың тасталуын реттейтін нормаларды қатаңдату;
 - b) кез келген флора мен фауна түрлерінің ауданға жерсінуін немесе қайта жерсінуін реттейтін нормаларды қатаңдату;
 - c) түрлерге зиян келтіруі немесе теңгерімін бұзуы не экожүйелердің немесе түрлердің табиғат қорғау мәртебесіне қауіп төндіруі не ауданның табиғи, мәдени немесе эстетикалық сипаттамаларына залал келтіруі мүмкін кез келген қызметті немесе іс-әрекеттерді реттеу;
 - d) осы ауданды қоршаған аймақтарды реттеу.
5. Осы Хаттамаға сәйкес объектінің мониторингісі мен жағдайын бағалау бойынша ұдайы есеп беру тапсырылып, басқару жоспарына тиісті түзетілер енгізілуі тиіс.
6. Осы өлшемшарттарға сәйкес болмау КТЕҚА тізімінен алып тастауға әкелуі мүмкін.

Д-ҚОСЫМШАСЫ

жоба

Қазақстан Республикасы
Үкіметінің 2011 жылғы
«__» _____ №__ қаулысымен
бекітілген

**Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны орындау
бойынша ұлттық іс-қимыл жоспары**

Астана, 2011 жыл

Ұлттық іс-қимыл жоспарының паспорты

Ұлттық жоспардың атауы	Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны орындау бойынша ұлттық іс-қимыл жоспары
Ұлттық жоспарды әзірлеудің негізі	2011 жылдың 10-12 тамыз Ақтау қаласында (Қазақстан) өткен Тегеран конвенциясына тараптардың конференцияның үшінші сессиясындағы каспий маңындағы елдердің қоршаған ортасының министрларының мәлімдемесі
Ұлттық жоспарды әзірлеуші	Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігі
Ұлттық жоспардың мақсаты	Ұлттық жоспарының мақсаты Каспий теңізінің қазақстандық бөлігінің және оған қосылатын аймақтардың экологиялық қауіпсіздігін халықтың қауіпсіз өмір сүруін және теңіздің сирек кездесетін биологиялық ресурстарын сақтауды мүмкін ететін қоршаған орта сапасының нормативтеріне қол жеткізу арқылы қамтамасыз ету болып табылады.
Ұлттық жоспардың міндеттері	<p>КҮДЖ мақсаттарына мынадай приоритетті бағыттарға күш-жігерді шоғырландыру арқылы қол жеткізіледі:</p> <ol style="list-style-type: none"><i>1. Ластану тәуекелін төмендету және Каспий теңізі экожүйесінің күйін жақсарту үшін негіз қалау:</i><ul style="list-style-type: none">- Каспий теңізін жер үсту көздерінен ластануын болдырмау және азайту;- теңіздің мұнаймен ластануын және теңіз ортасының кемелерден ластануын болдырмау және азайту;- Каспий теңізінің тиімді мониторинг және бақылау жүйесін құру.<i>2. Каспий теңізінің және оның жағалауының биологиялық ландшафттық әр түрлілігін сақтау және тиімді пайдалану үшін негіз қалау:</i><ul style="list-style-type: none">- азғынданған су және жағалаудағы экожүйелерді, жайылу және балықтардың уылдырық шашатын жерлерін, сондай-ақ кәсіпшілік жануарлардың мекендеу орындарын қалпына келтіру;- Каспий теңізінің және оның жағалауының биологиялық ландшафттық әр түрлілігін және оның биологиялық ресурстарын сақтау мен балансты пайдаланудың тиімді жүйесін құру;- Каспий теңізінің және оның жағалауының биологиялық ландшафттық әртүрлілігінің мониторингі жүйесін жетілдіру.<i>3. Каспий теңізінің жағалау аумағын кешенді және орнықты пайдалануды қамтамасыз ету:</i><ul style="list-style-type: none">- Каспий теңізінің жағалау аумағын кешенді және орнықты пайдаланудың шарттарын жақсарту;- азғынданған жағалаудағы аумақтарды қалпына келтіру.<i>4. Каспий теңізінің қоршаған ортасын басқаруға жағалау аумағындағы жұртшылықтың қатысуын қамтамасыз ету:</i><ul style="list-style-type: none">- нормативтік-құқықтық базаны жетілдіру;- азматтық қоғамды ақпараттандыруды күшейту;- Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғаудағы азаматтық белсенділікті ынталандыру;- Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау мен қалпына

келтіру үшін азаматтық қоғамның әлеуетін жетілдіру.

Қаржыландыру көздері

Жоспардың іске асыруына республикалық және каспий маңындағы Қазақстан облыстарының жергілікті бюджеттерінен қаражаттарды ерекшелеу, сонымен бірге халықаралық донорлық ұйымдардың құралы талап етеді.

Жоспарланған нәтижелері

Экологиялық ахуалды ұлттық жоспардың іске асыруы және бірқалыпты дамуға каспий маңындағы Қазақстан облыстарының өткелімен қамтамасыз етуге тұрақтандыруға мүмкіндік береді.

Іске асыру мерзімі

2012 - 2020 жж

Мазмұн

	бет.
Кіріспе	6
1. Ағымдағы экологиялық проблемалар	8
1.1. Атмосфералық ауаның ластануы	8
1.1.1. Алауларда жолсерік газдың өртеуі	8
1.1.2. Кесек-кесек күкірттің жинауы	8
1.1.3. Радиоактивті қалдықтардың шаңдануының мәселелері	9
1.2. Су қорларының ластануы	9
1.2.1. Теңіздің мұнаймен ластануы	9
1.2.2. Шірік арқалықтың сарқынды суларын тұндырғыш»	10
1.2.3. Өзеннің сулардың ластайтын заттарының тасымалдауы	10
1.3. Топырақтың ластануы	11
1.3.1. Мұнай қоймаларының мәселесі	11
1.3.2. умақтардың мазутталғандығын мәселе	11
1.4. Биоалуандылықтың қысқаруы	11
1.4.1. Кәсіпшілік биоресурстар қорының азаюы	11
1.4.2. Браконьерлік	12
1.4.3. Бөгде түрлердің кіруі	12
1.5. Жағалаудағы аймақтың бірқалыпты дамуының мәселелері	12
1.5.1. Каспийды деңгейдің жоғарылатуының негативті әсері	12
1.5.2. Шөлейттену	13
1.5.3. Техногенді жер сілкінулерді пайда болуды дабылды жоғарылатуы	13
2. Экологиялық мәселелердің себепті-тергеулі талдауы	14
2.1. Қирату және жағалаудағы аймақтың азып-тозуының басқы себептер	14
2.2. Каспий теңізінің ластануының басқы себептері	14
2.3. Биоалуандылықтың қысқартуының басқы себептері	14
2.4. Каспий теңізінің ластануын техникалық себептері	15
3. Өрекеттердің мақсаты және басым бағыттары	16
4. Шаралар	18
4.1. Басым бағыт - Каспий теңізінің экосистемасының күйін жақсарту үшін ластануды белгі және негіздің жасауы төмендету	18
4.1.1. Каспий теңізінің теңіз ортасының жер бетіндегі көздерден ластанудан қорғау және төмендетуі	18
4.1.2. Мұнайды теңіздің ластануын сақтап қалу және төмендету, сонымен бірге теңіздің ортасының кемелерден ластануы	19
4.1.3. Бақылаудың тиімді жүйе және Каспий теңізінің теңіздегі ортасының ластануын бақылаудың жасауы	20
4.2. Сақтау және Каспий теңізінің биологиялық және көрініс әр түрлілігінің баланс жасалған қолдануы және оның жағалаудағы аймағы үшін негіздердің жасауы	21

4.2.1.	Нашарлалған су және жағалаудағы экосистемалар, жайып семіртудің орындары және балықтардың уылдырық шашатын жерлерінің қалпына келтіруі, сонымен бірге кәсіпшілік малдардың тұрықтары	21
4.2.2.	Сақтау және Каспий теңізі, оның жағалаудағы аймағының биологиялық және көрініс әр түрлілігінің биологиялық қорларының баланс жасалған қолдануы үшін тиімді жүйенің жасауы	22
4.2.3.	Каспий теңізінің биологиялық және көрініс әр түрлілігі және оның жағалаудағы аймағының барлауын жүйенің әбден жетілдіруі	22
4.3.	Каспий теңізінің жағалаудағы аймағының кешенді және орнықты қолдануының қамтамасыз ету	23
4.3.1.	Каспий теңізінің жағалаудағы аймағының кешенді және орнықты қолдануы бойынша шарттардың жақсартуы	23
4.3.2.	Нашарлалған жағалаудағы аумақтардың қалпына келтіруі	23
4.4.	Каспий теңізінің қоршаған ортасын басқарудағы жағалаудағы аймақтың тұрғынының қатысуын қамтамасыз ету	23
4.4.1.	Нормативтік - заңға сүйенген базасының әбден жетілдіру	23
4.4.2.	Азаматтық қоғамның хабарлы болуын жоғарылату	24
4.4.3.	Каспий теңізі бойынша табиғи органы қорғау қызметіндегі азаматтық белсенділігінің ынталандыруы	24
4.4.4.	Қорғауға және Каспий теңізінің қоршаған ортасының қалпына келтіруіндегі азаматтық қоғамның потенциалының ұзартуы	24
5.	Қаржыландыру көздер	25
6.	Күтілетін нәтижелер	25

Кіріспе

Каспий маңындағы Қазақстан өлкесі теңіздің айдынның бір бөлік жабысып тұратын Атырау және Маңғыстау облысын қосады.

Атырау облысы Ресей Федерациясы бар шекарада ел батыста орналастырған. Аудан 118, 6 мың км², халықтың тығыздығын құрайды - 4 адам 1 км²ге. Облыстың аумақтарына 2 қала, 11 поселкелер, 184 ауылдарда болады. Тұрғындар көбінесе облыстық Атырау қаланын орталығында дәурен сүреді.

Облысының ауа райы ыстық қурап қалған жаздықүні бейнеленеді, желдермен қатал қары аз қыстыгүні. Облыстың аумақтары жартыны сор және сортаңды кешендер, сонымен бірге Пескилерде орналасады. Шөл өсімдіктері бар шөл бурыл топырақтар басым болады. Облыстың аумақтары бойынша (Жайық) Орал өзені, (Жем) Ембі, сағыздар ағады. Өзі облыстың ірі Көлдері - (110, 5 км²) Индер.Түрікменстанмен оңтүстікте сыбайлас маңғыстау облысы 2, 2 адам халықтың тығыздығы бар 165, 6 мың км² республиканың оңтүстік-батысында және алылатын аудан 1 км²ге орналастырған. Облыстың аумақтарына 3 қалада болады

Түрікменстанмен оңтүстікте шектес Маңғыстау облысы 2, 2 адам халықтың тығыздығы бар 165, 6 мың км² республиканың оңтүстік-батысында және алылатын аудан 1 км²ге орналастырған. Облыстың аумақтарына 3 қала, 6 жұмыс поселкелері, 49 ауылдарда болады. Облыстық орталық - Ақтау қаласы.

Тән континенттік ауа райы және қатты желдер, жаз облыстар үшін шаңды дауылдармен жиі жарысайды. Аумақтар көбінесе бурыл топырақтарға жусанды - соран шөлі, бұталы өсімдік өсімдіктері бар бөлімшелерімен шұғылданған.

Каспий маңындағы Қазақстан өлкесі бағалы биологиялық қорлар, түбегейлі минералды - шикізат потенциалы және географиялық орналастырылудың ерекшеліктерінің есепке алуымен орналастырады экономикаға емес, елдің сыртқы саясатында да тек қана маңызды стратегиялық мәнді алады.

Қай масштаб әлеуметтік-экономикалық өрнектеулері өлкеде экологиялық ахуалдың маңызды кедергілеріне қабылдану емес дер кезінде және бірдей шаралардың жағдайында келтіре аладылуға күтіледі.

Басқа каспий маңындағы мемлекеттердің үкіметтерімен сонымен бірге, тұрақтану және каспий маңындағы Қазақстан өлкесіндегі экологиялық ахуалдың жақсартуына арналған шаралардың қатарлары бірқатар жылдар ішінде іске асатын Қазақстан үкіметімен. Теңіздің айдынында көмірсутек қорлардың жоспарлалатын кең ауқымды игеруі шарттарының әрбірінің күштерінің каспий маңындағы мемлекеттер жеке атырау теңізінің экологиялық күйі жақсартудың проблемасының шешімін табу үшін жеткіліксіз дегенмен.

Сондықтан, (Ислам Иран республикасы) Тегеран қаласында 2003 жылдың қарашасында каспий маңындағы елдермен 2006 жылдың 12 тамызы күшіне енетін (Тегеран конвенциясы) Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияға қол қойылды.

Тегеран конвенциясы Қазақстанда №97-ші 2005 жылдың 13 желтоқсанындағын ҚР заңымен бекітілген. ҚР қоршаған ортаны қорғау министрлігі Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны іске асыруы бойынша кейбір шаралар туралы №749 2007 жылдың 28 тамызындағы Қазақстан Республикасының Үкіметтері қаулысымен Қазақстан аумағындағы конвенцияның жағдайларының орындау басқаратын ұлттық органмен анықталған.

Каспий маңындағы елдердің қоршаған ортасының министрларының өтінішіне Тегеран конвенциясының тараптарының конференцияның үшінші сессия қабылданған. (Қазақстан) Ақтау қаласында болған 2011 жылдың тамызында, Тегеран конвенциясы бойынша Ұлттық жоспар әсерлерге әзірлеуді маңыздылық болды және іске асыруға жеткілікті қаражаттарды ерекшелеуді қамтамасыз ету.

Тегеран конвенциясының тараптарының конференцияның үшінші сессиясының осы шешімінің орындаулары мақсатпен Қазақстандағы Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны іске асыруы бойынша Ұлттық әрекеттер жоспарының (КІҰЖ) осы жобасын жасалды.

КІҰЖ жоба тараптардың барлығына мүдделестерін біріктіру және күштерді үйлестіруді негізде каспий маңындағы Қазақстан өлкесіндегі экологиялық ахуалдың сауығуы бойынша өндіруді және үйлесімді шаралардың іске асыруына бағытталған, соның ішінде орталық және жергілікті басқару органдары, сектордың бөліндісі, қоғам, тағы басқа тараптардың халықаралық донорлары.

Әрекеттер Ұлттық жоспарындағы негізгі екпін табиғи ортаны қорғау және қор сақтаушы шаралардың Каспий маңындағы өлкесінде және Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғау жөніндегі негіздемелік конвенцияны күшке енуінің табиғи қорларының жоспарлалатын масштаб игеруі шарттарындағы олардың тиімділігінің жоғарылатуларына мүмкіндік туғызатын шаралардың орындауына нәтижелерді талдауға істелген.

1. Ағымдағы экологиялық проблемалар

Дәл қазір Каспий маңындағы Қазақстан өлкесі көтеруді зардапты қоса экологиялық мәселелердің негативті ықпалымен байланысты қиындықтарының өткен жыл және ағымдағы ластанулар, экосистемалардың жалғасып жатқан азып-тозуы, тағы басқа факторларды биологиялық әр түрліліктің қорларын апатты қысқартуын қоршаған ортаның ластануын мәселе шешілмеген теңіз деңгейлері қатарды тарттырады.

Экологиялық ахуалдың кедергісі тұрғынның тұруы шартқа негативті ықпалы тяды және медицина - өлкедегі демографиялық жағдайды. Пайда болатын экологиялық мәселелердің қатарлары шарттардың нақтылы күйінделер жағалаудағы елдердің өзара әрекеттесуінде негативті сәуле түсе алғанын шекарааралық сипаты болады.

Ерекше Каспийдың Севернге өзендердің Каспий ойшаң науаларының майда сулықпен және үлкен ықпалымен байланысты ерекше өте сезгіш сыртқы әсер табиғат жағдайларына орын алатынын асты сызылуы керек. Экосистемаға ластағыштарының ықпалы сондықтан бұл жерде сан рет теңіздің бір бөлігі қалған жағдайлардаға карағандасы күштірек.

Өлкенің негізгі экологиялық мәселелерінің санына келесі жатқызуға болады.

1.1. Атмосфералық ауаның ластануы

1.1.1. Алауларда жолсерік газдың өртеуі

Алаулардағы мұнайлы-газды кешеннің кәсіпорындарының қызметтері ар жағында әрдайым газ маңыздылау саны жаққан. Жолсерік газдардың өртеуі осыған дейін созылады. Алауларда ластайтын заттардың атмосферасына түсулер негізгі көзді атырау облысында жолсерік газдардың өртеуінде (бұдан әрі Тшо) Тенгизшевройл ЖШСы болып табылады.

1.1.2. Кесек-кесек күкірттің жинауы

Каспий Қазақстан өлкесіндегі мұнай шығарулары дамытумен байланысты, кесек-кесек күкірттің жинауын мәселе, мұнайды олжаның болатын қосымша өнімімен пайда болды.

Ыза сулар, айнала күкіртті карталардың күкірт сутектің деңгейінің бақылауының 11 датчиктерінің күйіне 205 бақылаушы ұңғымақтары күкіртте болатын айнала күкіртті карталардың қоршаған ортаның күйін барлау үшін (Тшо) Тенгизшевройл серіктестігімен қоршаған ортаға 12 станциялары орнатылған.

Тенгизшевройл серіктестігімен сақталған күкірттің көлемдерінің кішірейтуі және оның сатуларының көлемдерінің үлкеюі бойынша күштерді қатарды қолданады. Тшонның күштердің осы уақытқасы бес күкіртті карталар тоғыз тазалаған. 2008ден 2011 жылда Тшона дейін 250 дерлік миллион долларларды күкірт бойынша іргелі жобаларға жыл сайын сату көлемі жоғарылатуға жалғастыра ерекшеледі. Оның олжасының деңгейінің достичнетінің күкірттің сатуларын деңгей жақында күтіледі.

1.1.3. Радиоактивті қалдықтардың шаңдануының мәселелері

Бұл мәселелер Қошқар қалдық қоймасымен байланған - Қошқар бытқылындағы Ақтау қаласы Манғыстауской облысының аумағында бағзы 60-ші жылдарындағы осы маңай жасалған ата - Каспий маңындағы тау-металлургиялық комбинаттың өндірісінің қалдықтарының уран туған жерінің өңдеуінен складирование үшін атырау теңізінен 7-8 км қашықтықтағы ата.

Қалдық қоймадан Каспий теңізінің қоршаған ортасына байбалам комбинаттың өндірістік қызметін төмендету артынан кеңес одағының ыдырауынан кейін өткірленді, радиоактивті элемент қағынған оның Түбінің кептіруіне келтірген қалдық қоймаға комбинат лақтырып тасталатын суларын көлемі өйткені қысқартты.

Қалдық қоймаға суын деңгей дәл қазір қалалық канализациялық ғимараттар және Ақтау қаласының шағынаудандарының тазаланбаған тұрмыстық науаларынан сарқынды суды тастауын жолымен сүйейді.

Мәселенің мәні радионуклидтер, ауыр метал есебінен жел пылепереноса және болған басқа зиянды химиялық элементтер жабысып тұратын аумақтарға тарайтындығында.

1.2. Су ресурстарының ластануы

1.2.1. Теңіздің мұнаймен ластануы

Мұнай теңізді ластау теңіздің биологиялық ресурстары үшін маңызды келеңсіз салдарына мүмкін алып келсін, бұлшықет ұлпасының жіктеуіне, қырылысының қабық балтырының птиц суда жүзетін әлсіретуіне саны том және тағы басқалар.

Мұнай бұл ретте ерітілген мұнай ұңғымаларынан теңізде мүмкін кіргізілілсін, соттарда авариялық жағдайларды пайда болуда және мұнай құбырлары және тағы басқалар.

Ерітілген мұнай ұңғымаларының мәселесі.

Елеулі жағалаудағы аумақтар атырау теңізінің деңгейін жоғарылаудан кейін ерітілген болды, металлдық обсадкалар олардың үшін бағзысын 60 – 80-ші годысына тағы теңіз суының агрессивті свойствтарының шарттарын есептеу бұрғыланған мұнай ұңғымаларында болатын бөлімше сан том сол, және саға. Ұңғының уақытымен теңіз маңызды ластану көздерде айналдырылды.

Авариялық жағдайлардағысы мұнаймен теңізді ластаудың мәселесі.

Өз үлкені қауіп-қатер танкер мұнайдың құйылулары апаттардың нәтижесінде болып көрінеді немесе мұнай құбырлары. Бәрі теңіз апаттарында мұнаймен түйіспе сайысшы ширақ бітеді және жағдай болжамсыз, апатты мінезді төселеді. Ең құртатын жағалау жолақ тиетін теңіз апаттардың экологиялық зардаптарын болып көрінеді.

Мұнай құбырларында мұнайдың құйылуларының пайда болуын тәуекел апаттарда және теңіз туған жер Қашаған жүйесін нефтегазотранспортной дамумен байланыста танкерлердің апаттарында кенет үлкееді. Қалай құртатын бейнені еңмен теңіз мұнай шығаруды тәжірибе, мұнайдың көрсет балыққа әрекет жасайды, физиологиялық өзгерістер, стресс жағдайларында болады, айырбастау процестерін бұзады.

1.2.2. Ағынды суларды тұндырғыш «Шірік арқалық»

Атыраудың Каспий теңізінің потенциалдық көз ластануы тұндырғыш қалдық суларды болып көрін «Шірік арқалық» қалаға бірі. Тұндырғыш сүзілу алаңдарда осы уақытқа м3 күшті ластанған сұйық қалдықтар 50 шақты 70 миллион жиналды. Қалдық сулардағы хлоридтар, аммонийдың тұздары, сульфаттар, (мыс, цинк, хром) ауыр металдарды биік шоғырлануда болады. Қалдық сулардағы мұнай өнімдерінің шоғырлануы 200 дейін, фенол 20мен 80мен аралығындағы құрайды. Каспий теңіз су көтерілудің нәтижесінде деңгейі тұндырғышқа қабаттастырыла (10 кмге дейін) жақындады. Тұндырғыштан теңізге дейін қашықтық айдау уақытында 3 – 4 кмге дейін қысқартады. Каспий теңізіне бұл сулар дәл тигізудің жағдайында маңызды экологиялық зардаптар мүмкін.

1.2.3. Өзеннің суларына кіретін заттардың тасымалдауы

Ластайтын заттың Қазақстаны шегінде Орал өзенге Ресей Федерациясынан, сонымен бірге аумақтан Ақтөбелік түседі және облыс батыс қазақстан.

Орал өзен Ресей Федерациясы шегінде ; комбинаты –Уральскийі никелі оңтүстік ; мұнай өңдеу зауыт металлургиялық комбинаты Орлық – Халиловскийі ; Орынбор мұнай

өңдеу зауыт сандары том нефтехимиялық саланың объектілерінің өнеркәсіптік науаларымен кірлейді: Орлық.

Маңызды ластану тағы басқа қосылудың хром, қарағайлы тоғай болатын тағы басқа кәсіпорындардың хром қосындыларын Ақтөбелік зауыттың науа қабылдайтын Елек өзен Орал өзенге кіргізеді.

Тысқары Оралының өзенінің кірлететін веществтерін шекарааралық тасымалдауы экологиялық құрайтын, өзіме болады да Қазақстанның аралығында достық қарым-қатынастарының шарт мемлекетаралық кернеуліктің элементі, және Ресейімен қазіргі уақытта күшті емес көрінетін

1.3. Топырақтың ластануы

1.3.1. Мұнай қоймаларының мәселесі

Маңғыстау облысының аумағында мұнайды ірі кеніштерді қатар орналастырған және газ. Аумақ олардың пайдалану уақытына мұнаймен топырақ қоймаларын үлкен сан құрды. Кәсіпорын қоймаларды жою өткізеді. Алайда, әлі де бәрі бөлігі жойылған.

1.3.2 Аумақтарды мазутталғандықтың мәселесі

Кен орындарында жерлердің нефтехимиялық ластану тереңдік бар мәліметтерлер бойымен бірнеше метрлерге бірнеше сантиметрлерден бірнеше дейін өзгертеді. Мазутталған жерлерге тұздалуда болады, қоқсықтарды жасалады, шөлденудің процесін үдетеді. Мұнаймен ластанған жерлер, әсердің өз түзуінен тысқары ластану, (цинк, мыс, қорғасын) мұнай болатын ауыр металдардың топырақтарындағы нормативтен тыс қорлануға мүмкін алып келу.

1.4. Әртүрлі тіршіліктің қысқартуы

1.4.1. Кәсіпшілік биоресурстардың қорын төмендетуі

Осы мәселе негізгі экологиялық проблемалардан аймаққа бірін болып көрінеді. Нашарлау возникла ол салдарынан және мекендеу, табиғи ортаның ластануын қысқарту мест және аймақтардың береговоелерін қирату, шөлдену және жағалаудағы жер бедерлерді азғындау, биологиялық ресурстарды шамадан тыс алу, сонымен бірге браконьерлік.

Өткізілген ғылыми зерттеулердің барлық түрлердің популяцияларындағы шоқыр мекиендерді санның жас құрылым рыб, қысқартуы өлшемді – салмақ көрсеткіштер, бұзу төмендету белгіленген көрсетті. Бұл өзгерістер әсіресе өткір – шоқырдың шоқыр рыбтарын ең көп түрде айқындалды. Жыныстық ерекшелік табылған. Зоологиялық ұзындықтың мағыналарына арналған ішінде Орал популяциясының мекиені және салмақ шегесіз жасалған жыныстың жетілу, ерте өлім-жітімін олардың бұрынырақ білдіретін сенімді ірірек.

Биологиялық ресурстарды қатты қысқарту есептей, Н Қазақстан Назарбаев шоқыр, президенті сан том.Ал. (Әзірбайжан) 2010 года г.Баку қаласы каспий маңындағы елдерді қарашада государств саммитте бас шоқыр атырау теңіздеріне ауланымына тоқтату туралы бастамамен сөз сөйледі. Бастама бұл каспий маңындағы елдермен қазіргі уақытта интенсивті түрде көп істейді.

Санның төмендетуі байқалады және арасында басқа кәсіпшілік жануар, Каспий итбалықтардың саны том.

1.4.2. Браконьерлік

Назар ықылас білдіру керек онда, биоресурстарды сан қысқартатын және браконьерлік сылтаумен. Каспийға шоқыр жыныстарының браконьерлік өндірістің көлемі дәл бағалау қиын. Жасырын өндірістен пайда бар бағалар бойымен шоқыр табыс ресми айтарлықтай асып түседі.

1.4.3. Бөгде түрлердің кіруі

Қара және Азов теңіздердіден Каспий теңізге кемелердің балласт суларымен Каспийдың балығы үшін жемшөп қордың қатты қысқартуын себеп болатын Мнемипсис жасаушы кіргізген. Енгізу мнемипсиса келеңсіз салдары елеулі. Мәселе бәрімізге ортақ Каспий маңындағы елдерді болып көрінеді және шекарааралық бұл тараптан қарағанда болып көрінеді.

1.5. Жағалаудағы аймақты бірқалыпты дамудың мәселесі

1.5.1. Каспийдың деңгейін жоғарылаудың негативті әсері

Соңғы 2 - 3 он жылдықта атырау теңізінің фон деңгейін жалғастыратын жоғарылау және сәйкесінше теңіз деңгейінің тербелістерін амплитуда кумалы жоғарылауы маңызды экономикалықтарға әкелді және экологиялық зардаптарға.

Кейбір бөлімшелерге Атырау және жағалық сызық Маңғыстау облыстарын түбіне қарай жылжытып қой аса кептір қарағанда 70 кмге, аса миллион гектарлар ерітілген бол кептір, 7 мұнай кеніштер, (700 қолданыстағы ұңғыларға дейін) туған жерлері тағы басқалардың ұңғылары 1400 шақты бұрғыланған бұрын тағы 30 шақты, ең ірі – теңіз, Қаламқас, Қаражанбас сан том және құбырларды 800 км, су басудың түзуін қорқытумен болады. Көтерілудің нәтижесінде Каспийдың деңгейі құрылымдар, қолданыстағы мұнай кәсіптері, құбырлардың береговоелерін су басу артынан оның су қоймасысының ластануын маңызды көбеюге әкелді және басқа экологиялық қауіпті объектілер. Қазіргі уақытта ерітілген ұңғылардан мұнайдың Каспийын ластану мұнай кәсіптерінен ортақ ластануды үштен бір дерлік енді құрайды.

Едәуір бөлік табиғи жем жайылымдардың теңіз деңгейінің жоғарылауы артынан сельхозоборотадан шықты. Су басу аймақта 1978ден 1996 жж дейін кезеңге ауылшаруашылық жайылымдардың гасы 1 миллионнан артық көрсетті. Табиғи жем жайылымдарының пайдалану қиындалған 800 шақты мың гасының сгонно – айдағыш оқиғалары артынан одан басқа.

Теңіз деңгейінің жоғарылауынан зиян бар бағалар бойымен теңге 31, 4 миллиардты жыл сайын құрайды.

1.5.2. Шөлейттену

Қолайсыз климаттық шарттармен табиғат қорғау шараларды жеткіліксіз тиімділік бірігіп аумақтың 500ірек мың гасы қамтыған шөлденудің процесін дамуларға әкелді. 200ірек мың га ауданда шөлденудің жиынтық қауіп-қатері өте биік.

Халықтың денсаулығына шөлденудің процестерін әсер қоршаған ортаның шарттары ортақ өмір деңгейінің құлауы арқылы, сонымен бірге нақты нашарлау арқылы үдетеді. Аридизация процесс, табиғи средтерді микроэлементтік құрамда өзгерістермен бірігіп, өзгеріске вирустық әсер етеді және адамның микробты ортасы. Бұл санитарлық – эпидемиологиялық жағдайды қырқыстырады. Шөлдену аймақтарындағы тіршілік ортаның факторларын кешеннің әсері хромосомалық өзгеріскен мұндай сияқтыларды шығарады.

1.5.3. Техногенді жер сілкіністерінің пайда болудың қорқытуын жоғарылау

Каспий аймақтың көмірсутек ресурстарын игеру геодинамикалық тәуекелдің факторын қатты жоғарылау шарттарындағында болады. Жер қойнауларының тұрақсыз табиғи геодинамикалық күйі шарттарындағы көмірсутегі шикізаттың зор көлемдерін ұзақ шығару пайда болу мықты деформация мүмкін арандатсын және табиғи - техногенді генезистің сейсмикалық процестері және мұнай-газ өндіруші кешендер, ұңғылар, құбырларды жайғасудың объектілерін бүтіндіктің бұзуына әкелу.

2. Аймақты экологиялық проблемаларды талдау себепті-тергеулі

Болған істің Ұлттық жоспарының әзірлеуін процесте пайда болудың келесі себептері шекарааралық анықтаған және Каспий аймақтың ұлттық мәселелері.

2.1. Қиратудың басқы себебі және жағалаудағы аймақты азғындау

Табиғи -климаттығы:

1. шарт күрделі табиғи-климаттық (шөл, жартылай шөл, ауа райының қатты континенттігі)

2. Жел және почв судан бүліну, тұздалу

3. Теңіз деңгейінің тербелісі және периодсыз желкума құбылыстар.

Жасандысы:

1. тарихи ластанулары және екінші әсер олардың (өткен жылдар)

2. Тазарту бойымен қолданылатын технологияларды кемеліне жетпеген және кірлететін заттардан тазарту

3. Экологиялық жағдайға бақылаудың жүйесін кемеліне жетпеген

4. Тиімді дерек беру, үйрету жүйенің жоқтығы және қоршаған ортаны қорғаудың сұрақтарында қоғамның тартуы.

2.2. Каспий теңізінің ластануын басқы себеп

1. Каспий теңізінің су қоймасысы көз тарихи ластануларын орналастырылу маң

2. (су басу, желкума құбылыс, топырақ водтарды деңгей, желдің әсерін көтерілу) фактор табиғи-климаттық әсерге қатысты екінші ластануды

3. Өзеннің сулардың теңізде кірлететін заттарды тасымалдау

4. Теңіздің тұйықтығы - өздігінен тазарту мүмкіндіктері шектеулі және, нәтижеде, ластанудың потенциалдық қорлануы

5. Жүргізудің нәтижесінде теңіз мұнай операциялардың теңізді ластаудың тәуекелдерін шельф аймағында көбею

6. Кемеліне жетпеген қолданыстағы нормативтік - құқықты құжаттар

7. Табиғат қорғау заңнаманың бұзуы

2.3. Әртүрлі тіршіліктің қысқартуын басқы себеп

1. Мекендеудің аймақтарының азғындауы және жемшөп қордың қысқартуы

2. Орал, Қиғаштың ө лайлану және балықтар уылдырық шашуға өту шарттарын нашарлау

3. Тірі қалу төменгі деңгей шоқыр жасар және бас тоғандарда балық өлімі

4. Миграциялы бекітуірек балықтың бұзу, итбалықтар, құстар және жер бетіндегі жануар

5. Шығарудың жеткіліксіз көлемі шоқыр теңізде жасар, көпшіліктің жанында кезеңге бұл қырылған шығарудың жетілмеген технологиясы теңізде

6. Тауарлық шоқыр өсіру шаруашылығының жоқтығы

7. Мемлекеттік бақылаудың селісім жүйесін жоқтық және биоресурстарды басқарудың тиімсіздігі

8. Ғылыми зерттеулерді жеткіліксіздік және келісілген халықаралық зерттеулерді әзірлемелер, жоқтық және бағдарлама

9. Табиғат қорғау заңнаманың бұзуы

10. Кемеліне жетпеген бол заң шығарушы және биоресурстарды қорғаныс бойымен нормативтік құжат және теңіздің жағалаудағы аймағы

11. Жеткіліксіздік ерекше қорғаудағы табиғи аумақ
12. Теңіздің биологиялық ресурстарын тиімді пайдалану бойымен толық масштабты халықаралық келісімдерді жоқтық
13. Бөгде түрлерді (мекендеушілер) басып кіру және жоқтық олармен күреске өлді
14. Браконьерліктің деңгейі, бақылаудың тиімсіз жүйесі өте биік және сақтап қалу бойымен браконьерліктің бұлтартпауы, әлсіз заң шығарушы база және жазаға. Сыртқы браконьерлермен күрестің тиімсіз шекаралық әрекеті.

2.4. Каспий теңізінің ластануын техникалық себептері

1. Шарт әсермен консервіленген теңіз ұңғыларын технологиялық жабдықтың тозуы табиғи-климаттық
2. Болжауға, пішіндеу бойымен жүйенің жоқтығы және Каспий орналасқан мұнайлы-газды кешендердің объектілерінде өнеркәсіптік апаттардың техникалық тәуекелдерінің бағасына және жағалық аймақ жағалай кептір
3. Каспий теңізінің қазақстандық секторы объектілерінде мұнай операцияларды қауіпсіз жүргізуге тиімді бақылау үшін мемлекеттік инспекторларды жеткіліксіз штат.
4. Мұнай-газ теңіз кешені объектілерінде қауіпті өнеркәсіптік қызметтің бақылауының жетілмеген жүйесі.
5. Теңіздегі мұнай операция қауіпсіз жүргізу бойымен (техникалық регламенттер) нормативтік құқықтық актілерді жеткіліксіз көлем.
6. Ғылыми зерттеулерді жеткіліксіздік және ескертудің төңірегіндегі әзірлемелері және көпке өнеркәсіптік апаттарды жою және Қазақстан Республикасы сутағандары.

3. Мақсат және әрекеттің басым бағыттары

Әрекеттерін Ұлттық жоспарының мақсаты Каспий теңізінің қазақстандық секторының экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз етуін болып көрінеді және халықтың қауіпсіз тұру қамтамасыз ететін қоршаған орталарды сапаның нормативтерінің жетістігі жиектің бөлімшелерінің жабысып тұратын оларына жолымен және теңіздің сирек кездесетін биологиялық ресурстарын сақтау.

Бағытталған мемлекеттік органдардың күштерін шоғырландыру, секторының бөлінісінде ұлттық жоспар және аймағын негізгі экологиялық проблемаларын шешімі бойымен қоғамы және мақсаттарды анықталынған есептеу және Қазақстанның негізгі программалық құжаттарын және халықаралық келісім-шарт арналған елдің міндеттері, Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғаныс жөніндегі негіздемелік конвенция.

Ұлттық жоспар мақсатқа жету бағыттардың келесі бағыттарына күштерді шоғырландыру арқылы жүзеге асырылады:

Ластанудың тәуекелінің төмендетуі және Каспий теңізінің экожүйесін күйдің жақсартуы үшін негіздің жасауы

Сақтау үшін негіз жасау және баланс жасалған пайдалану биологиялық және Каспий теңізінің көрініс әр түрлілігі және онының жағалаудағы аймағы

Қамтамасыз ету кешенді және Каспий теңізінің жағалаудағы аймағын орнықты пайдалану

Каспий теңізі қоршаған орта басқаруда жағалаудағы аймақты халықтың қатысуын қамтамасыз ету

Ұлттық жоспардың әрекеттері басым бағыт кешеннің орындауы табиғи ортаны қорғау ескер өлді және ластану деңгейдің кезеңді төмендетуі, тарихи ластануларды жоюды, биологиялық әр түрліліктің сақтауы, қамтамасыз ету кешенді ескерді және жағалаудағы аймақты орнықты пайдалану.

Қойылған міндеттерді өткізу бірнеше кезеңдерде белгілейді. Бастапқы кезең, ең жақын үш (2012 – 2014 жж) ж, аймақта экологиялық жағдайды тұрақтану арналған нақты басты әрекеттерді жүзеге асыруды белгілейді. (2014 – 2020 жж) келесі жылдға жасауға жорию және Каспий теңізінің қазақстандық секторының экологиялық қауіпсіздіктің қамтамасыз етуінің басты мәселелерін түбегейлі шешім бағытталған болашақ жобаларды қатар іске асыру.

Мақсат және Ұлттық жоспардың міндеті басымдылық Мемлекеттік сәйкес келеді және ҚОҚМ, ЭМРМ, АШМ, ККМ салалық бағдарламаларға, сонымен бірге дамудың програмы басымдылық жеке алғанда Атырау және Маңғыстау облыстары.

Ұлттық жоспардың өткізуі келесі бағыттар бойымен жүзеге асырылады:

3.1. Ластанудың тәуекелінің төмендетуі және атырау теңізінің экожүйесін күйдің жақсартуы үшін негіздің жасауы, сан том:

Осы басым бағыт келесі міндеттерді шешуді қажет етеді:

Сақтап қалу және Каспий теңізінің теңіз ортасын ластанудың төмендетуі жер бетіндегі көз

Сақтап қалу және мұнаймен теңізді ластаудың төмендетуі, сонымен бірге кемелерден теңіз ортаны ластану

Бақылаудың тиімді жүйесін жасау және Каспий теңізінің теңіз ортасын ластанудың бақылауы.

Сақтау үшін негіз жасау және баланс жасалған пайдалану биологиялық және Каспий теңізінің көрініс әр түрлілігі және онының жағалаудағы аймағы

Шеңберінде осы басым бағыт келесі міндеттер шешуге керек:

Қалпына келтіру азғынданған су және жағалаудағы экожүйелер, жайып семіртудің орны және балық уылдырық шашатын жерлері, сонымен бірге мекендеудің орны кәсіпшілік жануар

Сақтау үшін тиімді жүйені жасау және атырау теңізінің биологиялық ресурстарын баланс жасалған пайдалану, биологиялық және онының жағалаудағы аймағын көрініс әр түрлілігі

Бақылаудың жүйесін әбден жетілдіру биологиялық және Каспий теңізінің көрініс әр түрлілігі және онының жағалаудағы аймағы.

Қамтамасыз ету кешенді және Каспий теңізінің жағалаудағы аймағын орнықты пайдалану

Осы басым бағыт келесі мәселелердің шешуін қажет етеді:

Бойымен шарттарды жақсарту кешенді және Каспий теңізінің жағалаудағы аймағын орнықты пайдалануға

Азғынданған жағалаудағы аумақтарды қалпына келтіру.

Каспий теңізі қоршаған орта басқаруда жағалаудағы аймақты халықтың қатысуын қамтамасыз ету

Әрекеттерді бұл басым бағыттың міндеті мәселелердің шешуін ескереді:

Нормативтік - заңға сүйенген базаны әбден жетілдіру

Азаматтық қоғамды хабарлы болудың жоғарылауы

Каспий теңізі бойымен табиғи ортаны қорғау қызметінде азаматтық белсенділікті ынталандыру

Қорғаныста азаматтық қоғамды потенциалдың ұзартуы және Каспий теңізінің қоршаған ортаның қалпына келтіру.

4. Шара

Мақсатқа жету және Ұлттық жоспардың басты задачтарын шешім келесі шараларды орындаудағы күштерді шоғырлану арқылыны жүзеге асырылады.

4.1. Басым бағыт - ластанудың тәуекелінің төмендетуі және Каспий теңізінің экожүйесін күйдің жақсартуы үшін негіздің жасауы.

4.1.1-ші міндет. - Сақтап қалу және Каспий теңізінің теңіз ортасын ластанудың төмендетуі жер бетіндегі көз.

Қойылған міндетті шешім үшін келесі шараларды орындау керек.

Мемлекет ішінде келісу, қол қоюы және атырау теңізінің теңіз ортасы ластануы жер бетіндегі көз және негіздемелік конвенцияға құрғақтау іске асатын қызметіден қорғанысқана дейін Каспий теңізінің қорғанысы бойымен хаттамасының бекітуі

Келісу, қол қою және атырау теңізінің теңіз ортасын қорғаныс бойымен негіздемелік конвенцияға шекарааралық контекстінде бойымен хаттамасының бекітуі қоршаған ортаға әсерді бағалау

Қызмет жер бетіндегі көз және нәтижеге ластануынан теңізінің қорғанысы бойымен әрекеттерін Ұлттық жоспарының әзірлеуі іске асатын құрғақтау

Теңіз ортаны ластанудың сақтап қалуы бойымен Ұлттық жоспардың әзірлеуі және теңіз деңгейі жағалаудағы аудандар тербелістердің нәтижесінде

Ластайтын заттардың көз шығарындылар/тастандыларды түгендеу болатын жер бетіндегі көз, немесе теңіз ортаға әсер бола алады немесе Каспий теңізінің жағалаудағы аудандары

Каспий теңізінің теңіз ортасына атмосфера арқылы алып жүруге болатын ластайтын заттарды түсудің бағасы

Шығарындылар/тастандыларды көлемдерді төмендетудің мақсатымен табиғатты пайдаланудың экономикалық құралдарын әбден жетілдіру теңізде

ҚОӘБ Қазақстан Республикасының Қоршаған ортаны қорғау министрлігімен Каспий теңізінің күйіне белгілетін шараларды шекарааралық әсерлер мүмкін ескеретін факторларды есептеумен мақұлдалған әзірлеуіне әдістемелік бойынша нұсқауды істеп бітіру

Әзірлеу және бекіту басқар балық шоқыр түрлерін уылдырық шашудың қызмет орнын құрғақтау іске асатын жер бетіндегі көз және нәтижеге ластануынан қорғанысы бойымен арнаулы өлшем ескеретін

Әзірлеу қызмет нәтижесінде ластануы іске асатын құрғақтау және Стратегиялық іс-қимыл бағдарламасының тиісті жағдайларыдан Каспий теңізінене дейін теңіз ортасын қорғанысы бойымен Жаһандық іс-қимыл бағдарламасының кепілдемелері есептеуі бар атырау теңізінің ластану көздеріне бақылауын програмы дайындығы бойымен басқарды

Әзірлеу және ортақ басшылық етуші қағида, стандарттардың (құзыретті халықаралық ұйымдармен ынтымақтастықта қажеттілік жағдайда) қабылдауы немесе созылымдық, салудың тереңдік қатысты белгі және жағалаудағы су шығарылымдар үшін құбырларды орналастырылу және биологиялық ресурстарды адамдарды денсаулықтың қорғанысы үшін қажетті теңіз суының сапасының стандарттары және экожүйелер.

4.1.2-ші міндет. - Сақтап қалу және мұнаймен теңізді ластаудың төмендетуі, сонымен бірге кемелерден теңіз ортаны ластану

Аймақтық әзірлік, қадағалау туралы хаттаманың бекітуі және (Ақтау хаттамасы) Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғаныс бойымен негіздемелік конвенцияға мұнай ластану шақыратын қақтығыстарды жағдайда ынтымақтастық

Ақтау хаттамасының өткізуі арналған жауапты мемлекеттік органды тағайындау туралы ҚР үкімет қаулысын жобаның дайындығы

Әзірлеудің аяқтауы және мұнай төгілген жерлердің ескертуі бойымен жаңа Ұлттық жоспардың бекітуі және қадағалау оларға теңізде және Қазақстан Республикасы ішкі су айдындар

Әзірлеуге араласу және мұнай төгілген жерлердің ескертуі бойымен Аймақтық жоспардың жүзеге асыруы және қадағалау оларға теңізде

Әзірлеудің аяқтауы және мұнайдың құйылуларына қадағалаудың солтүстік – Каспий экологиялық базасын орналастыру бойымен құжаттаманың келісуі

Жұмыс апаттан құтқару қамтамасыз ету ақпараттық жүйе жобаны әзірлеу

Соттар, құбырлармен мұнайдың құйылулары тәуекелдерді бағалау, теңіз және өндіру бойымен құрылымдардың береговоелері және мұнайдың сақтауына

Әзірлеу және бағаның әдістемесінің енгізуі және мұнайдың құйылуларының жағдайында атырау теңізінің теңіз ортасына зиянның өтемі

Дайындық және Халықаралық теңіз ұйымның келесі конвенцияларына Қазақстан Республикасының қосуын орындылық туралы ұсыныстардың ҚР үкіметке енгізу:

1992 жылғы Әзірлік, қадағалау бойымен халықаралық конвенция және мұнай ластануларының жағдайында ынтымақтастыққа болып табылатын мұнай ластануынан зиянға азаматтық жауапкерлік туралы халықаралық конвенция

Мұнай ластануынан зиянның өтемі үшін халықаралық қордың жасауы туралы халықаралық конвенция 1992 ж

Сақтау және ерітілген мұнай ұңғымаларының жоюы

Портты қалдықтарымен жоспар басқаруға әзірлеу

Тәсіл бойымен кәсіпорындарды құрылысты жобалау-сметалық құжаттамасының – экономического обоснованияю әзірлеу техникалық және порттардағы кемелермен қалдықтарды қайта өңдеуге

Әзірлеу және мақұлдау ұлттыққа және бойымен аймақтық деңгейлер жедел басшылық және мұнайдың құйылуларының жағдайында техникалық әрекеттерге теңізде

Әзірлеу және Каспий теңізіне төтенше жағдайлардың жағдайларындағында мұнайдың жоспардың бекітуі

Әзірлеу және мұнайдың теңізі ластанумен күрестің жанында аймақтық ынтымақтастық бойымен жоспардың өткізуін тетіктің бекітуі

Әзірлеу және қақтығыс туралы каспий маңындағы елдердің арасындағы ақпараттармен алмасудың тетігін бекіту, мұнай жайылуларға қатысты теңізде

Әзірлеу және жаңа әдістер туралы каспий маңындағы елдердің арасындағы ақпараттармен алмасудың тетігін бекіту, рұқсат беретін мұнай теңізді ластау құтылсын, ластанулармен күрес жаңа тәсілдер туралы да.

4.1.3-ші міндет. - Бақылаудың тиімді жүйесін жасау және Каспий теңізінің теңіз ортасын ластанудың бақылауы

Каспий теңізінің теңіз ортасын күйдің бақылауының интегралданған жүйесі бағдарлама әзірлеу

Қызмет РМК тәжірибесіне атырау теңізінің ортасын күй бақылауының интегралданған жүйесін бағдарламаның кезеңді енгізуі «Казгидромет»

Әзірлеу және теңіз ортасын күйін бақылауының біртұтас дерекқорының жасауы және қоршаған ортаның мониторингі бірыңғай мемлекеттік жүйе дерекқорға қосу оны және Қазақстан табиғи қорлар

Каспий теңізінің теңіз ортасын күйге бақылаулардың автоматталған системдерін енгізу, барлап байқаудың дистанциялық әдістерін сан том және гис технологияларды

Әзірлеу және өңдеудің автоматталған системдерін енгізу және ол режимде бақылаулардың мәліметтерлерін беру

Систем әзірлеу есептік және Каспий теңізінің теңіз ортасын күйдің бағасы сапалық көрсеткіштері, Еуропалық су басшылық нұсқаудың тиісті жағдайларын бейімделу жолымен

Әзірлеу және Каспий теңізінің теңіз ортасын бақылаудың биологиялық әдістерді енгізуі

Каспий теңізінің сыйымдылығы экологиялық бағалау

Каспий теңізінің ластануына экологиялық бақылауды аймақтық мемлекеттік құрылымдарды материалдық-техникалық базаның күшейтуі

Зиянды заттардың улылығын бағасының әдістерін әзірлеу және Каспий теңізінің экожүйесіне әсер олардың

Каспий теңізінің теңіз ортасын күйге бол бақылауларды мемлекеттік желіні кеңейту, ерітілген мұнай ұңғымаларының қоныстардағы саны, сонымен бірге түрлерді көбею том және бақылалатын параметрлерді жиілік

Мәліметтерлерді нақты уақыт тәртібінде автоматты берумен теңіз ортаны күйге пункт бақылауының айнала ірі теңіз мұнайдың жаңа кен орындарының анықтауы

Су алабының экологиялық күйінің кешенді зерттеулерінің р.Урал өзенінің жүргізу

Каспий теңізінің қазақстандық секторының экологиялық зонаға бөлуін жүргізу

Дайындық және теңіз ортаны күйдің бағасын жариялау және Каспий теңізінің жағалаудағы аудандары.

4.2. Басымды бағыт - сақтау үшін негіз жасау және баланс жасалған пайдалану биологиялық және Каспий теңізінің көрініс әр түрлілігі және онының жағалаудағы аймағы

4.2.1-ші міндет. - Қалпына келтіру азғынданған су және жағалаудағы экожүйелер, жайып семіртудің месі және балықтың уылдырық шашатын жерлері, сонымен бірге кәсіпшілік жануар мекендеудің орны

Міндеттің орындауы үшін келесі шараларды жүргізу керек.

Қалпына келтіру бойымен кепілдемелерді өндіру азғынданған су және жағалаудағы экожүйелер, жайып семіртудің месі және уылдырық шашу рыб, сонымен бірге мекендеудің месі кәсіпшілік жануар

Қалпына келтіру азғынданған су және жағалаудағы экожүйелер, жайып семіртудің месі және балық уылдырық шашу, сонымен бірге кәсіпшілік жануар мекендеудің орны

Мелиоранттық өзен тамақтарда жұмыс істеулерді жүргізу

Дәлелдеу әзірлеу жаратылыстану-ғылыми және Каспий мемлекеттік табиғи қорықты жасау бойымен техникалық – экономикалық негіздеулер, мемлекеттік табиғи резерваттың «– Жайық Бокейорда»

Каспий итбалықтардың Каспий теңізінің қазақстандық жиегінде үшін жасауын техникалық – экономикалық негіздеуін әзірлеу ерекше қорғаудағы табиғи аумақ

Кешеннің әзірлеуі интродукция бойымен өлді және туыс түрлермен басқаруға

Әзірлеу және жоғалудың қорқыту табатын түрлер үшін гендер банкін жасауы.

4.2.2-ші міндет. - Сақтау үшін тиімді жүйені жасау және Каспий теңізінің биологиялық ресурстарын баланс жасалған пайдалану, биологиялық және онының жағалаудағы аймағын көрініс әр түрлілігі

Мемлекет ішінде келісу, қол қою және Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғаныс бойымен негіздемелік конвенцияға Каспий теңізінің биологиялық әр түрлілігінің сақтауы туралы хаттаманың бекітуі

Әзірлеу және тауарлық шоқыр өсіру шаруашылығының даму туралы ұсыныстардың үкіметіне енгізу Техникалық – экономикалық негіздеуді әзірлеу 30 миллион шабақтарды қуатты жаңа шоқыр зауытын құрылыс жобалау-сметалық құжаттамасы

Атырау қаласында қолданыстағы шоқыр зауытын қайта құру

Флораның түрлерін тізілімнің әзірлеуі және жоғалудың қорқыту табатын фауналар, және қорғалатын оларғаның мәртебелерін беруі

Әзірлеу және кешеннің өткізуі сақтау бойымен (жоспар) өлді және түрлерін қалпына келтіру және Каспий теңізінің әртүрлі тіршілігінің сақтауы туралы I хаттаманың қосымша аталған

Әзірлеу және норм заңдарға енгізу және генетикалық түрлендірілген түрлерді атырау теңізіне интродукция реттейтін тыюшы адамның денсаулығына зиянды әсер көрсете алғандары, және экожүйенің

Әзірлеу және тәсіл бойымен құрылымдарды құрылыс туралы ұсыныстардың ҚР үкіметке енгізу және түрлерді дәл тигізудің бақылауын мақсатпен балласт водтарын тазарту - кеме жүретін жолдар бойымен теңізде.

4.2.3-ші міндет. - Бақылаудың жүйесін әбден жетілдіру биологиялық және Каспий теңізінің көрініс әр түрлілігі және онының жағалаудағы аймағы

Биологиялық ресурстарды күйдің бағасы бойымен кешенді теңіз зерттеулерді жүргізу, бекіре балық жыныстарының санын және Каспий итбалық, Каспий теңізінің қазақстандық бөлігінде

Зерттеулерді жүргізу және тәуекел оларға қатысты атырау теңіз ендірілген туыс түрлерді күй туралы периодты баяндамаларды дайындық және

Жағалық сызық, өзгеріс табиғи күй өзгеріске қатысты шаруашылық қызметіне атырау теңізінің әртүрлі тіршілігінің күйіне әсердің бағасы және жер бедердің қиратуы және/немесе тұрған жерлері

Солтүстік – Шығыс Каспийды биосолға Мнemiопсис таралу гребнифика әсерін зерттеу.

4.3. Басым бағыт - қамтамасыз ету кешенді және Каспий теңізінің жағалаудағы аймағын орнықты пайдалану

4.3.1-ші міндет. - Бойымен шарттарды жақсарту кешенді және Каспий теңізінің жағалаудағы аймағын орнықты пайдалануға

Теңіздің жақындығының әсер табатын құрлықтың Ұлттық жоспардың әзірлеуі

Каспий теңізінің деңгейінің тербелістерін ықпалменді жағалаудағы аудандарды осалдықтың бағасы, климаттың өзгерудің есептеуімен сан том, және оған бейімделу арналған кепілдемелерді өндіру

Су сақтандыратын аймақтарды қондыру және Каспий теңізінің жиегі полос жағалай барлығы

Қоршаған ортаның күйіне ірі өндірістік объектілерді әсердің кешенді зерттеулерін жүргізу және халықтың денсаулығы

Жүргізу кешенді радиологиялық және қоршаған ортаға полигондардың әскери адамының әсерінің дәрігерлік зерттеулері және халықтың денсаулығы

Ғылыми қаласында жасауды техникалық – экономикалық негіздеуді әзірлеу - Каспий теңізінің мәселелеріне арналған зерттеуші институт.

4.3.2-ші міндет - азғынданған жағалаудағы аумақтарды қалпына келтіру

Жағалаудағы аумақтарды күй экологиялық бағалау

Тарихи өнеркәсіптік ластанулардың бөлімшелерін анықтама үшін Каспий теңізінің жағалаудағы аймағын түгендеудің жүргізуі

Жою және тарихи ластануларды қысқарту және азғынданған жағалаудағы аумақтарды қалпына келтіру

Мұнай кеніш Каспий теңізін су басудың аймағында мұнай қоймаларының жоюы маң

Қалдық қойманың қайта өңдеуі арналған жұмыстарды жалғасы «Қошқар»

Мәліметтерлерді ашық қора әзірлеу, технологияларды гис негізінде, жоспарлаудың мақсаттары үшін және жағалаудағы аудандарды басқару

Экологиялық туризм бойымен пилоттық жобаларды әзірлеу
Әзірлеу және кешеннің өткізуі Каспий теңізінің жағалаудағы аймағы шөлденумен күрес бойымен өлді.

4.4. Басым бағыт - атырау теңізі қоршаған орта басқаруда жағалаудағы аймақты халықтың қатысуын қамтамасыз ету

4.4.1-ші міндет.- Нормативтік - заңға сүйенген базаны әбден жетілдіру
Міндеттің шешімі келесі шараларды орындау талап етеді.

Азаматтық қоғам институттардың арасындағы ынтымақтастықтың тетігін даму және мемлекет

Жоспарлалатын қызмет туралы ақпараттармен алмасудың жүйесін әбден жетілдіру бойымен кепілдемелерді өндіру

Өзара іс-әрекеттің межсекторальносының әдістерін әбден жетілдіру.

4.4.2-ші міндет. - Азаматтық қоғамды хабарлы болудың жоғарылауы

Ақпараттар орталығның жасауы және Каспий теңізі бойымен білім беру

Желі қалыптастыру информациялық-аналитикалық

Азаматтық форумдардың жүргізуі және атырау теңізінің теңіз ортасын қорғаудың сұрақтарына арналған конференциялар

4.4.3-ші міндет. - Каспий теңізі бойымен табиғи ортаны қорғау қызметінде азаматтық белсенділікті ынталандыру

Мемлекеттік тапсырыстың тетігін даму және кезеңді бюджеттік шығындар оларға

Сектор жағалаудағы бірлестіктерді бөліндісі бар әріптестікте бірқалыпты даму үшін қор микрогрантов жасауы бойымен кепілдемелерді өндіру және донорларды халықаралық бірлестікпен

Каспийдың күнін тойлаудың деңгейде облыстық маслихаттарының бекітуі.

4.4.4-ші міндет. - Қорғаныста азаматтық қоғамды потенциалдың ұзартуы және Каспий теңізінің қоршаған ортаның қалпына келтіруі

Жүйелік экологиялық білім беруді ұйым

Университеттік оқу програмдарын әзірлеуге жәрдемдесу

Табиғи ортаны қорғау сұрақтарын жарықтың жақсартуы

Халықтың мақсаттық групптерінің тәлім-тәрбиелерін ұйым.

5. Қаржыландыру көздері

Ұлттық жоспардың шараларын өткізу қаражаттарды тарту барлығымен мүмкін көз жорию, қоса республикалық және жергілікті бюджеттер.

Шекарааралық мәселелерді шешім бағытталған кейбір шаралардың бір бөліктері жақтан халықаралық ұйымдарды түрде грант мүмкін сая тапсын және Қазақстан Республикасы дамуға ресми көмек бұл елдерді үкіметтердің техникалық көмек бойымен қарыз қаражаттар, сонымен бірге ел шеңберінде.

6. Күтілетін нәтижелер

Дер кезінде жүзеге асыру тұрақтану арналған өлді және ағымдағы ластануларды деңгейдің төмендетуіне және тарихи ластануларды жою табиғи ортаға жүктеменің елеулі төмендетулеріне әкеледі және, сәйкесінше аймақта экологиялық жағдайды жақсартуға.

Мұнай-газ өндіруші тағы басқа өнеркәсіпте қазіргі бәсекеге түсе алатын технологияны қолдану, сонымен бірге қоршаған ортаның сапасының халықаралық экологиялық стандарттарына өткел ағымдағы ластануларды деңгей азайтуға едәуір рұқсат етеді.

Біртіндеп және Еділ өзені сумен өңдеу түбін тереңдеткіш алаптарда жұмыс істеулерді нысананы көздейтін жүргізу және балық уылдырық шашудың орындарына шоқыр өтуге мүмкіндік Орал сонымен табиғи уылдырық шашатын жерлер қалпына келтірілген болады.

Жүзеге асырудың нәтижесінде бұл өл қоршаған орта сауығудың негіз жасайды және мекендеудің қалпына келтіру месі су және жер бетіндегі биоресурстар, аймақта биологиялық әр түрліліктің тектік қорының сақтауы үшін алғышарт құрады.

Каспий теңізінің теңіз ортасын қорғаныс бойымен негіздемелік конвенция өткізуге араласу, дайындық арқылы және оған тақырыптық хаттамаларының қол қоюы, аймақта интегралданған қамтамасыз етудің негіз жасайды және теңіздің су қоймасысының орнықты пайдалануы және шекарааралық жағалаудағы аймақтар.

Жоспарланған шараларды өткізудің жанында Ұлттық жоспардың өткізуі экологиялық жағдайды тұрақтандыруға рұқсат етеді және 2020 жылға Қазақстанның каспий маңындағы аймағында бірқалыпты дамуға жоспарлы өткелмен қамтамасыз ету.

Е ҚОСЫМШАСЫ

**КАСПИЙ ТЕҢІЗІНІҢ ТЕҢІЗ ОРТАСЫН ҚОРҒАУ ЖӨНІНДЕГІ НЕГІЗДЕМЕЛІК
КОНВЕНЦИЯ**

ЕСЕП ҮЛГІСІ

Жалпы ақпарат

Есеп беруші Тарап

Уағдаласушы Тарап	
Есеп беру мерзімі	
Ұлттық құзырлы орган	
Ұйымның толық атауы	
Ұлттық байланыс тұлғасы (ҰБТ)	
Пошталық мекен-жай	
Тел	
Факс	
Эл. Пошта	
Ұлттық есеп бойынша байланысу органы	
Ұйымның толық атауы	
Пошталық мекен-жайы	
Тел	
Факс	
Эл. Пошта	
Тапсырған күні	

Есепті дайындау үшін ақпарат жодлаған ұлттық ұйымдар

Ұйымның толық атауы	
Пошталық мекен-жайы	
Тел	
Факс	

Баяндама, қатыстырылған мүдделі тараптарды қоса деректерді дайындау туралы ақпаратты таныстырыңыз, сонымен бірге нағыз баяндаманы дайындық үшін негіз ретінде пайдаланылған материалдар.

3. Сілтеме

Ұлттық баяндаманы дайындық үшін пайдаланылған құжатты санап шығыңыз.

Таныстырылған ақпарат жартылай бірдей болу жағдайларындағы ішінде және жақ бөлімдерді ара-арасында әрілі-берілі сілтеме қайталаулардан аман болу үшін беруге ұсынады.

4. Көлем

Жорию, мүмкін добавления/приложенияларды қоса ұлттық баяндаманы көлем 100 страниц асуы керек болатын.

Кіріспе

5. Тегеран конвенциясының мәртебесі туралы ақпарат және сіздің еліңізде оған хаттамалары.

Тегеран конвенциясының мәртебесі туралы ақпаратты қысқаша таныстырыңыз және халықаралық ынтымақтастық үшін мағына оған хаттамалары, және ұлттық заңдарды жүйеде рөл және Каспийдың экологиясының қорғанысы бойымен саясат.

1-ші бөлім. Жалпы ережелер

6. Сіздің еліңізге Тегеран конвенциясының жүзеге асыруы.

Ортақ заң шығарушы, институционалдық, экономикалық, сонымен бірге Тегеран конвенциясының жағдайларын өткізудің басқа қаржысын санап шығыңыз және оған хаттамалары сіздің ел қолданылатын.

Каспийдың теңіз ортасын қорғаныс бойымен Тегеран конвенциясы бойымен міндеттерін орындау бойымен қызмет әр түрлі ұлттық салалық сипаттаңыз және сіздің (экологияның облысынан тысқары және қоршаған ортаны қорғау) еліңіздің сала аралық жоспарлар/бағдарламалар

7. Қорғау, сақтау үшін конвенция тараптарының бір-бірімен ынтымақтастық және Каспий теңізінің теңіз ортасын қалпына келтіру, сақтап қалу, төмендету және оның ластануының бақылауы, сонымен бірге оның ресурстарының пайдалануы қорыта келгенде, үшін (мақала . а және 18 конвенция) теңіз орта залал әкелмеді.

Қысқаша сипаттама сіздің еліңіз араласатын ынтымақтастық бағыты беріңіз, әрекеттердің басқа бірлескен жоспарлар/бағдарламалар соның ішінде СПДКқа қатысты жоғары аталған міндеттемелер бойымен және тағы басқалар.

8. Тараптардың бір-біріменнің аяғына дейін айтатын ынтымақтастық, үшінші жақтармен, құзыретті халықаралық ұйымдарды қоса, мақала нағыз конвенция мақсатқа жету үшін . d және 18.1).

Жағы сіздің еліңізді болып көрінген каспий маңындағы мемлекеттері бар екі жақты келісімнің көрсетіңіз, сонымен бірге халықаралық ұйымдармен және сіздің еліңіз көп жақты табиғи ортаны қорғау келісімдерімен ынтымақтастықты жүзеге асырылады.

9. Нағыз конвенцияның жағдайларды сақтаудың қамтамасыз етуін әзірлеу процедур үшін конвенция Тараптардың бір-бірімен ынтымақтастық және оған хаттамалары, сонымен бірге әзірлеу басқарды және процедур, қатысты материалдық жауапкершіліктер және нағыз конвенцияның жағдайлары Каспий теңізінің теңіз ортасына бұзудың нәтижесінде келтірілген зиянға өтем және оған хаттамалары(28-ші бап және 29).
Ереженің қолданылылады және қолданыстағы халықаралық келісім-шарттарды рәсімдері

2-ші бөлім. Тегеран конвенциясының және оған хаттамалары жағдайларын өткізу бағытталған қызметке шолу

Сақтап қалу, төмендету және ластанудың бақылауы

Ластануы (Тегеран конвенциясы 7-ші бабы және қызмет жер бетіндегі көз жәнеден нәтижеге ластануынан Каспий теңізінің қорғанысы бойымен хаттамасының жобасы іске асатын құрғақтау, бұдан әрі - НИЗД арналған хаттама) жер бетіндегі көз.

10. Сақтау және табатын каспий теңізінің теңіз ортасына теріс әсерде болуға жалғастыратын құрғақтау көз ластануларына толық жоюы.

Қоймалар, полигондар, қоқыс тастайтын жерлердің сіздің еліңізді аумағында бар болудың көрсет қатты тұрмыстық қалдықтар тағы сол сияқтылар және экологиялық талап жауап бермейтін мұнай шығарулардың қалдықтары. Тазарту олардың қолданылатын технологияларының көрсетіңіз.

11. Сақтап қалу, төмендету үшін ағынды водтардың тастауларының ұлттық органдарымен лицензиялау/рұқсат беру және ластанудың бақылауы жер бетіндегі көз.

лицензия/рұқсат алудың тиісті ұлттық жүйесі/процедурлерін бар болудың көрсетіңіз.

12. Қолдану, қайда кезенді керек сан, қалалық ағынды водтарды тазартудың әр түрлі түрлері том.

Алдыңғы есепті мерзіммен салыстыруда ластанған ағынды водтарды тастаудың көлемдерін өзгерістің үрдісін сипаттаңыз, ал күшке – конвенцияның кіруін сәттен есептің біріншісі үшін.

Лақтырып тасталатын ағынды водтарды көлем өнеркәсіптік көрсетіңіз және ауылшаруашылық кәсіпорындар, ТК және тағы басқалар.

Тазарту құрылыстарының бар болуының көрсетіңіз және қайта құру олардың бойымен жоспарлар\бағдарламалар.

Лақтырып тасталатын тазаланбаған ағынды сулар көлемнің көрсетіңіз.

Ағынды сулар тастауларына бақылаудың жүйесі қысқаша сипаттама беріңіз.

13. Жүйелі инспекцияны жүйенің жасауы және ЖКЛҚ арналған хаттама қоршаған ортаға шығу реттейтін қадағалаулар. 7 4-ші тармақ.

Бар болу оны көрсетіңіз және функция.

(Тегеран конвенциясы 9-шы бап) Кемелерден ластану.

14. Сақтап қалу, төмендету және кемелерден ластанудың бақылауы.

Көрсетіңіз, қандай сақтап қалу, төмендету үшін ұлттық құралдарды сіздің еліңізге болады және тиісті халықаралық келісім-шарттары бар ұқсастық бойымен қабылданған кемелерден Каспий теңізінің теңіз ортасын ластанудың бақыланады?

Талаптарымен сәйкес соттарымен Каспий теңізінің ластануын сақтап қалуы үшін өлшемін какиесі сіздің еліңізді лию көрсетілген жоғары талпынды ма? Тиісті мысалдарды қысқаша әкеліңіз және пайдалы басқалар үшін аяғына дейін айтатын мүмкін көрсететін сіздің еліңізді тәжірибе.

Теңіз барлау, өндіру, өңдеуді экологиялық қауіпсіздіктің сіздің елінде қамтамасыз ету бойымен қызметтің түрлерінің көрсетіңіз және Каспийға көмірсутегі шикізаттың тасымалдауы.

Тегеран конвенциясы 10-ші бап тастау шақырылған ластану.

15. Сақтап қалу, төмендету және байрақ олардың астында тастау шақырылған кемелерден ластанудың бақылауы және әуе кемелермен, аумақ олардың тіркеулі. Тастау бұл адамдарды өмір үшін қорқытудың сақтап қалуы үшін жалғыз тәсіл және теңіз организмдер үшін қорқытудың минимумына хабар-ошар.

Ұқсас оқиғаларды сіздің еліңізге туралы ақпаратты беріңіз.

Қалдықтарды тастауға тыйымның төңірегіндегі каспий теңізі үшін қандай заңдар сіздің еліңізде жасады және кемелерден басқа заттар?

Каспий теңізіне тағы басқа заттар қалдықтарды тастаудың тыйымы үшін қажетті әкімдік өлшемдер сіздің еліңіз талпынады ма?

Белгі, басшылықты сіздің еліңізге жасалған және қамтамасыз етудің мақсатымен ұлттық деңгейдегі тыйымдарды шеңберінде құрылған сұлбаны рәсім ластану ұқсас тастаулар нәтижесі болып табылмаған ба?

Егер тастау ие болса әлде орын иемдене алса теңіз инспекцияларды мекеме үшін заңдардың сіздің елінде ли теңіз жасалған және әуе кеме әлде кез-келген қақтығыстар туралы баяндама үшін басқа қызметтер әлде Каспий теңізіне шарттар ма?

Басқа (Тегеран конвенциясы 11-ші бабы және қызмет жер бетіндегі көз және деннен нәтижеге ластануынан атырау теңізінің қорғанысы бойымен хаттамасының жобасы іске асатын құрғақтау) қызметтің түр шақырылған ластану.

16. Қондырғыларды қорғаныс мұнай және химия өнеркәсібі, сонымен бірге су басу мүмкін қатер төнетін Каспий теңізінің жиегінің мұнаймен ластанған жерлері, және қондырғылардың әлдеқашанғы пайдаланудан біржола жою және ЖКЛҚ арналған хаттама қоймалар.

Барлаумен, өндірумен, өңдеумен байланыста қызметтің түрлерінің көрсетіңіз және сіздің еліңізді Каспийдың жағалаудағы - теңіз аумақтарына көмірсутегі шикізаттың тасымалдауымен.

Консервіленген ұңғыларды бар болу туралы ақпаратты таныстырыңыз және сіздің еліңізді Каспийдың жағалаудағы - теңіз аумақтарына қондырғылары.

17. Сақтап қалу, төмендету және мелиорация шақырылған жерлерін ластанудың бақылауы және шұңқыр бойымен осы жұмыстардан байланған топырақ және бөгеттерді құрылысқа.

Ұлттық заң шығарушы базаны сипаттаңыз және сақтап қалуға, төмендету бойымен жұмыстарды тәжірибе және мелиорация шақырылған жерлерін ластанудың бақылауына және шұңқыр бойымен осы жұмыстардан байланған топырақ және сіздің еліңіздің жағалаудағы - теңіз Каспий аумақтарындағы бөгеттерін құрылысқа.

Инвазия түрлерін ендірудің сақтап қалуы, бақылау және Тегеран конвенциясы 12-ші бап олармен күрес және әртүрлі тіршіліктің сақтауы туралы хаттаманың жобасы

18. Инвазия түрлері Каспий теңізіне ендірудің сақтап қалуы, бақылау және олармен күрес. Әртүрлі тіршілік бойымен хаттама қолайсыз әсер көрсете алғанына туыс түрлерді интродукцияның реттеуі, тыйымды енгізу.

Каспий экожүйеге қолайсыз әсер көрсете алғаны интродукцияға каспий тыйымды енгізуге туыс түрлерді интродукцияның реттеуі бойымен ұлттық заң шығарушы базаны сипаттаманы әкеліңіз.

19. Барлық енгізілген туыс түрлерді күйдің зерттеуі және (әртүрлі тіршілік бойымен хаттама 6-шы бап) туыс түрлер бойымен әрекеттерді тиісті аймақтық жоспардың жүзеге асыруы.

Әртүрлі тіршілікке әсер негізінен туыс түрлерді биология бойымен мамандандырылған зерттеулерді бар болу, мұндай түрлердің орналасуының зардаптарына әлеуметтік-экономикалық, сонымен бірге Каспий теңізіне интродукцияның жол.

Төтенше экологиялық жағдайлар және мұнайдың құйылулары аймақтық әзірлік, қадағалау туралы хаттама мұнай ластану шақыратын қақтығыстарды жағдайда ынтымақтастық (Тегеран конвенциясы 13-ші бап).

20. Адамдарды қорғаныс және табиғи апаттардың зардаптарынан теңіз орта немесе жасанды қызметтің нәтиже пайда болатын апаттар. Әзірліктің сақтап қалуға, қамтамасыз етуі бойымен өлшем және қалпына келтіру бойымен қадағалауға, өлшемді қоса. Ұлттық жүйелер және жоспар төтенше мұнайдың құйылулары бойымен Тегеран конвенциясы, хаттама 13-ші бап қақтығыстармен күреске, шақыратын мұнай ластанулары бойымен өлді, Ст. 5).

Күшті тиісті атқарушы органдарды сіздің еліңізге бар болудың көрсетіңіз және қажетті адамдарды қорғаныстың сұрақ алатын инфрақұрылымдармен және зардаптардан атырау теңізінің теңіз ортасы табиғи және апаттарды антропогенных/техногенных.

Осыған байланысты пайдаланылатын заң шығарушы құралдардың көрсетіңіз.

21. Алдын алу шаралары және қызметтің қауіпті түрлерімен байланған жағдайларға әзірліктің қамтамасыз етуі бойымен өлшем. Төтенше экологиялық жағдайлар шақыра алған қызметтің қауіпті түрлерін өз құқықтық өкілеттікті шегінделер анықтау, және тиісті ақпаратты дайындық.

Таралу және Тегеран конвенциясы 2-ші тармақ 13-ші бап ақпараттармен алмасу және мұнайдың құйылулары бойымен хаттама, Ст. 6).

Қызметтің қауіпті түр шақырылатын қақтығыстарды сақтап қалу бойымен тиісті нормативтік базасын бар болудың көрсетіңіз, және тізімге өлді және мұндай қызмет операторлардың мемлекеттік деңгей қолданылатын деңгейлері.

22. Өнеркәсіптік апаттар туралы ерте хабарлауды систем жасау және төтенше экологиялық жағдайлар. (Тегеран конвенциясы 3-ші тармақ 13-ші бап және мұнайдың құйылулары бойымен хаттама 7-ші бап) ластануы туралы хабарлардың тәртібі.

Тиісті заңдарды жүйенің сіздің елінде бол сипаттаңыз.

Өнеркәсіптік апаттар туралы ерте хабарлауды жұмыс істейтін жүйені сіздің еліңізге ли ие болады және төтенше экологиялық жағдайлар бар ма?

Пайда болу интегралдық тәуекелдерді бағалауларды жүргізу үшін систем каких бар болудың көрсетіңіз, мұнай жайылуларға қатысты, және басқа техногенді апаттармен

Есепті мерзімге тиісті қақтығыстар, хикаяла туралы ақпаратты таныстырыңыз, ал қадағалау бойымен қабылданған өлшемді болған істің қарым-қатынас күшке – конвенцияның кіруін сәттен есептің біріншісі үшін. Каспий теңізінің теңіз ортасын апаттық мұнай ластануымен тиімді күрестің мысалдарын әкеліңіз.

23. Қамтамасыз ету және төтенше экологиялық жағдайларға, тиісті жабдықты бар болуды қоса адекватты әзірліктің сүйемелдеуі және қабылдау үшін мұндай төтенше экологиялық жағдайларды жағдайда өлуге пайдаланылатын білікті қызыметшілер.

Жоспар төтенше кемелер, теңіз қондырғылар, теңіз порттарындағы ластанумен күрес бойымен бортында өлді және мұнай өндейтін (Тегеран конвенциясы 4-ші тармақ 13-ші бап және мұнайдың құйылулары бойымен хаттама 9-шы бап) объектілерге.

Бар болу жоспар төтенше көрсет Каспий теңізінің аймағы үшін сіздің еліңізге мұнайдың өлдік.

Қажетті инфрақұрылымдардың бар болуының көрсетіңіз және мұнай өнімдерін тасымалдаудың жанында мұнай қондырғылары, мұнай құбыр қақтығыстарға қатысты зиян минимизациялауға қатысты технологиялары негізінен.

Бар болудың көрсетіңіз және сіздің еліңізге тиісті жоспар өткізуге қатысты қызыметшінің саралауын деңгей.

Әзірлік, қадағалау бойымен Каспий Аймақтық тетікті ұйымның қарым-қатынасында сіздің еліңізге келісім ли ие болады және мұнай ластану шақыратын қақтығыстарды жағдайда ынтымақтастыққа ма?

Қорғаныс, сақтау, қалпына келтіру және биологиялық ресурстарды тиімді пайдалану(Тегеран конвенциясы 14-ші бап және әртүрлі тіршіліктің сақтауы бойымен хаттаманың жобасы).

24. Каспий теңізінің биологиялық ресурстарын тиімді пайдалану

Көрсетіңіз, есепті мерзімге қандай өлшемнің, ал конвенцияның күшке кіруін сәттен –есептің біріншісі үшін, сүйемелдеу үшін сіздің еліңізді талпынды және бағалы кәсіпшілік түрлерді қалпына келтіру, жеке алғанда бекіре ме?

Сақтауы үшін талпынылатын сіздің еліңіз іс жүзіндегі қызметтің негізгі сәттерін сипаттаңыз және қалпына келтіруі сирек және Каспийды биологиялық түрлерді жоғалудың астында табатын қорқытуымен.

25. Әртүрлі тіршілігінің сақтауы және тіршілік ортасы сирек және экожүйе осал жері түрлерді жоғалудың қорқытуымен табатын.

Тізімді таныстыр сирек кездесетін түрлер сіздің ел қабылданатын сақталуын қамтамасыз етулер үшін өлдік және туралы ақпаратын қоса аумақтарда/акваторияда ерекше қорғалатын Каспийлардың осал жері экожүйелері.

Сіздің ұлттық стратегиялардың еліңізге өткізу туралы ақпаратты беріңіз және атырау теңізінің биологиялық әр түрлілігінің сақтауы бойымен әрекеттерді жоспарлар/бағдарламалар, сонымен бірге өткізу олардың тиімділігі бағалаңыз.

Тегеран конвенциясы 15-ші бабы теңізінің жақындығының әсер табатын құрлықпен басқару және әртүрлі тіршілігінің сақтауы туралы хаттамасының жобалары және құрғақтау іске асатын қызметтің жер бетіндегі көз жәнеден нәтижеге ластануынан каспий теңізнің қорғанысы бойымен хаттамасы (10-ші бап).

26. Жағалаудағы аудандармен кешенді басқару, жағалаудағы аудандарды жоспарлаудың негізінде.

Халыққа теріс әсерлердің кішірейту және қауіп-қатердің табиғи факторлардың жағалаудағы аудандарын инфрақұрылымды.

Жоспарлау бойымен тиісті ұлттық жоспарлар/бағдарламалар сіздің еліңізге бар болудың көрсетіңіз және теңіздің жақындығының әсер табатын құрлық басқаруға.

Бойымен шекарааралық контекст қоршаған ортаға әсерді бағалау хаттамалары Тегеран Конвенциясының 17-ші бап Каспий теңізінің теңіз ортасына әсердің бағасы, сонымен бірге әртүрлі тіршілігінің сақтауы туралы хаттамасының жобасы және құрғақтау іске асатын қызметтің жер бетіндегі көз ден жәнәәтижеге ластануынан Каспий теңізінің қорғанысы бойымен хаттамасының жобасы.

27. Каспий теңізінің теңіз ортасына елеулі негативті әсер мүмкін көрсететін кез-келген жоспарлалатын қызмет процедур қолдану қоршаған ортаға әсерді бағалау.

Нәтижелерінің басқа аяғына дейін айтатын тараптар арасында таралу қоршаған ортаға әсерді бағалау.

Жоспарлалатын қызметтің ҚОӘБ рәсімде қоғамның тиімді қатысуын қамтамасыз ету

Шекарааралық контексте сіздің еліңізге, ҚОӘБ қоса жоспарлалатын қызмет жүзеге асыру үшін заңдардың бар болуы қоршаған ортаға әсерді бағалау көрсетіңіз.

Елеулі негативті әсер теңізге көрсете алған қандай жобаларды, және Каспийдың жағалаудағы ортасын, ҚОӘБ рәсім өтті ме?

Қызметтің жобаларын есепті мерзім өткізілген сіздің елдеріңізді каспий маңындағы аймақта үшін ҚОӘБ процедурдің нәтижелерін шекарааралық контексте қысқаша мазмұндаманы әкеліңіз, ал күшке – конвенцияның кіруін сәттен есептің бірінішісі үшін.

Әртүрлі тіршіліктің сақтауы бойымен Тегеран конвенциясы, хаттаманың жобасы 19-шы бап бақылау. 9, тармақ . b), және құрғақтау іске асатын қызметтің жер бетіндегі көз жәнәден нәтижеге ластануынан каспий теңізінің қорғанысы бойымен хаттамасының жобасы. 13, тармақ

28. Жасау және тиісті дербес және/немесе каспий теңізінің теңіз ортасын күйдің бақылауының бірлескен бағдарламаларын жүзеге асыру.

Сіздің еліңізге заң шығарушы ие болады және теңіз ортаны күйдің бақылауының бағдарламалары жеке/бірлесіп жасау үшін институционалдық база бар ма?

Теңіз ортаны күйдің бақылауы ұлттық бағдарламаның сіздің елінде болады ма?.

Қалайша теңіз ортасының құрамдас бөліктері Каспийдың теңіз ортасын күйді бағалау, сіздің еліңізге өткіз бағасына қосылады және мерзімділік қандай?

Ғылыми зерттеу және (Тегеран конвенциясы 20-ші бап) әзірлеу.

29. Әзірлеу немесе қарқындалу, бойымен керегіншеді, (зиянды заттардың улылығын бағасының әдістерін әзірлеуі соның ішінде және Каспий теңізінің экожүйесіне әсер олардың процесін зерттеуі; әзірлеу және ең жақсы бол технологияларды қолдану; үндеуден қорытынды және/немесе заттар алмастыру, қабілетті ластану шақыру ; әзірлеу экологиялық қисынды немесе қауіпті заттар алып тастаудың қауіпсіз әдістері; әзірлеу экологиялық қисынды немесе құрғатқыш жұмыстарды жүргізудің қауіпсіз әдістері және ағысты реттеуш бойымен жұмыс; ластану ; гидрологиялық режим туралы өнер-білімдердің

әбден жетілдіру келтірілген зиянның бағасы және каспий теңізінің экожүйесін серпін; радиацияның деңгейін зерттеу және каспий теңізіне радиоактивтік арнаулы ғылыми програмалар.

Мысалы, көрсетілген (НИОКР ал ЖОО мүмкін зерттеулердің бір бөлік болған конвенцияға қатысты шеңберінде арнаулы програмалар) мәселелер бойымен НИОКРдың сіздің елінде өткізеді ме?

Ақпараттармен алмасу және құрғақтау іске асатын қызметтің жер бетіндегі көз жәнеден нәтижеге ластануынан каспий теңізінің қорғанысы бойымен Тегеран конвенциясы, хаттамасының жобасы 21-ші бап оған қол жеткізу. 14 және 15, биологиялық әр түрліліктің сақтауы бойымен хаттаманың жобасы. 17 және 18 б бойымен шекарааралық контекст қоршаған ортаға әсерді бағалау хаттамалары және аймақтық әзірлік, қадағалау туралы хаттама және мұнай ластану шақыратын қақтығыстарды жағдайда ынтымақтастық.

Нағыз конвенцияның жағдайларымен сәйкес ақпарат жүйелі негіз ауыс-түйісте. Немесе кірісілген каспий теңіздерінің теңіз ортасын күй туралы ақпаратқа қоғамның қол жеткізуін қамтамасыз ету және өз заңдар сәйкес ластанудың сақтап қалуға, төмендету бойымен өлшем жоспарланған бақылауына, және теңіз орта туралы ақпаратқа қоғамның қол жеткізуі туралы халықаралық келісімдердің жағдайларын есептеумен.

Орталықтандырылған дерекқордың әзірлеуі бұл шешім қабылдау үшін негіз және ортақ информация көз және мамандар, әкімшілер үшін білім.

30. Қоршаған орта туралы ақпаратқа қоғамның қол жеткізуін бостандықтың ел қағидаты сіздің заңдар ескереді ме?

Қоршаған орта туралы ақпаратқа қоғамның қол жеткізуін (қағидаттар) саясат болады ма?

(a) тиісті институционалдық құрылымдарды сіздің еліңізге болады әлде ақпаратқа қоғамның қол жеткізуін қамтамасыз ету үшін (b) тетіктер ме?

Көрсетіңіз, ақпарат Интернет-сайт, сіздің еліңіз болған теңіз байланған шешімі туралы сұрақ/мәселе соның ішінде қоршаған орта туралы хабар-ошар қай қосады және жағалаудағы ортамен? Көрсетіңіз

3-ші бөлім. Қарарлардың орындауы және ТК шешімдері

Егер қолданылатын болса қарарлар бойымен өлшемдер туралы ақпаратты таныстырыңыз және ТК шешім кезең сіздің еліңіз ағымында қолданылатын алдыңғы баяндаманы ұсынудан кейін кірісілген.

4-ші бөлім. Жалпы қорытындылар және ұсыныстар

56. Осы бөлімде жақ ортақ баға беруге ұсын қорғанысты, сақтау, қалпына келтіруді қоса ластанудан Каспийдың теңіз ортасын қорғаныс бойымен қызметтің тиімділігін жоғарылау елде конвенцияның өткізуіне көмектескен болуы мүмкін бе?, орнықты және онының биологиялық әр түрлілігінің тиімді пайдалануы.

57. Жоғарыда айтылған сіздің ақпараттың еліңіз негізде сіздің Тегеран конвенциясының жағдайларын еліңізбен өткізудің дәрежесі бағалаңыз және ағымдағы есепті мерзімге оған хаттамалары, ал күшке – конвенцияның кіруін сәттен есептің

біріншісі үшін, сонымен бірге келесі есепті мерзімге қызметтің бағытын сіздің еліңіз басты көздің нүктесімен көрсетіңіз.

58. Конвенцияның орындауын одан әрі белсендіру үшін ұлттық деңгейде қандай шаралар/әрекеттер ұсынысы қай қабылдауға керек атап шығуыңыз.